

دهزگای تووژینه وه و بلاوکردنه وهی موکریانی

بو فویندنه وه و داگرتنی سه ره به کتیبه کانی دهزگای
موکریانی سهردانی مالپه ری دهزگای موکریانی به...

www.mukiryani.com

بو په یوه ندی..

info@mukiryani.com

MUKIRYANI
ESTABLISHMENT FOR RESEARCH & PUBLICATION

PDF4Kurd

پیشه‌وای رابوون
بیره‌وهرییه‌کانی سه‌عید هومايون

نهم ڪٽيٽبه وڊرڪٽرڊراوى نه مهى خواره ديه:

هاشم سه ليمي

پيشواى بيدارى

خاطرت سعيد همايون

مؤسسہ چاپ و نشر ناراس، اربيل - ۲۰۰۴

دهنگای توپژينهوه و بلاگردنهوهى موکريانى

● پيشهواى رابوون / بيرهوه رييه کانى سه عيدي هومايون

● کړکردنهوهو ناماده کردنى: هاشم سه ليمي

● وەرگيراني له فارسيهوه: ره سوول سولتاني

● نه خسه سازى ناوهوه: طه حسين

● پيتچنين: رڱدار جه عفر

● بهرگ: ناسق مامزاده

● سه ريره شتى چاپ: هيمن نه جات

● شمارهى سپاردن: (۸۸۴)

● نرخ: ۳۰۰۰

● چاپى په کم: ۲۰۰۷

● تپراژ: ۱۰۰۰ دانه

● چاپخانه: چاپخانهى دهنگای ناراس (هولډر)

زنجيرهى ڪٽيٽب (۲۱۰)

همه موو مافىكى بو دهنگای موکريانى پاريزراوه

ماليه ر: www.mukiryani.com

نيمه يل: info@mukiryani.com

پيشهواى رابوون

بيرهوه رييه کانى

سه عيدي هومايون

کو کردنهوهو ناماده کردنى

هاشم سه ليمي

وه رگيراني له فارسيهوه

ره سوول سولتاني

ناوەرۆك

ژياننامەى نووسەر	۱
پيشەكى	۱۱
بەشى يەكەم	
سەردەمى مندالى و ميژمندالى	۱۷
بەشى دووهەم	
كۆتايى جەنگ و شوينەوارەكانى	۲۵
بەشى سېھەم	
لە خەرمانانى ۱۳۲۰-هەتا ۱۳۲۶ى. ھ (۱۹۴۱-۱۹۴۷)	۳۷
پەراوتتەكان	۱۹۳

ئەم وەرگېرانه پيشكەش بە ھەموو ئەوانەى
بە چاوى ريزەوہ دەرواننە كۆمارى كوردستان و ريبازە پيرۆزەكەى

"وەرگېر"

ويزاى ريزو سوپاس بو رينوينييهكانى

ماموستا عەبدوئاللاى ھەسەن زادە

و

ھاوکارىي فەرھاد ئەكبەرى و كامىل نەجارى

"رەسوول"

باوكم ده‌یویست له شاری بۆكان بچمه قوتابخانه به‌لام له‌سه‌ر پيشنيارى قازى محهمه‌دى خالم هاتمه مه‌هاباد و له قوتابخانه‌ى په‌هله‌وى فورم ناو نوس كرد و ده‌ستم كرد به خويندن. له‌به‌رئ‌ه‌وى له‌گه‌ل كه‌ش و هه‌واوه (فه‌زاي) شار و قوتابخانه‌كانى ئاشنا نه‌بووم چه‌زم له خويندن نه‌بوو؛ چونكه له نيو قوتابيه‌كاندا هه‌ستم به نامۆي ده‌كرد، هه‌ر رامده‌كرد و ده‌چوومه‌وه مالى. به ئه‌مرى خالى خوالىخوشبووم؛ هه‌موو رۆژى به‌يانى به‌كۆك له خزمه‌تكاره‌كان به‌ناوى نه‌سروللا، ده‌يگه‌ياندمه قوتابخانه.

پاش ماوه‌يه‌ك خووم به هاوپۆله‌كانم گرت و ملم له‌به‌ر خويندن ناو بووم به‌يه‌كۆك له باشترين قوتابيه‌كان و پله‌ى به‌كه‌مم به‌ده‌ست هيناوه.

سالى ۱۳۲۰ى هه‌تاوى پۆلى به‌كه‌مى ناوه‌نديم ته‌واوكردو بۆ تپه‌ركردنى پشوى هاوينى گه‌رامه‌وه ئاوايى به‌كشه‌وه بۆلاى داىك و باوكم. هه‌ر ئه‌وساله له‌مانگى خه‌رماناندا هه‌يزه‌ى هاوپه‌يمانان (سۆقيه‌ت، ئینگليز و ئه‌مريكا) هه‌يرشيان كرده‌سه‌ر ئيران و به تايبه‌تى خه‌لكى كوردستان ته‌واو گۆرا. خه‌لك له‌گه‌ل هاتنى هه‌يزه بيانيه‌كان و هه‌لوه‌شانه‌وه‌ى حكومه‌تى پاشايه‌تى، پيشان نايه دنيايه‌كى ديكه‌وه و وه‌ك بالنده‌يه‌ك كه له قه‌فه‌ز رزگارى بووبى له‌شه‌ققه‌ى بالياندا.

هه‌تا كۆتايى سالى ۱۳۲۲ له باوه‌شى بنه‌ماله‌كه‌مدا مامه‌وه و به‌پيشى داب و نه‌ريتي ئه‌و ده‌م له‌گه‌ل ئاموزاكانم خه‌ريكى سواری و تفه‌نگ هاويشتن بووم به‌رۆژ زۆرتر ده‌چوومه راوه كه‌رويشك و به‌شه‌ويش ده‌چوومه راوه‌كه‌و.

ژياننامه‌ى نووسه‌ر

له سالى ۱۳۰۲ى هه‌تاوى له ئاوايى به‌كشه‌وه‌ى سه‌ربه‌ ناوچه‌ى فه‌يزوللا به‌گيى بۆكان له بنه‌ماله‌يه‌كى ورده‌ماليكى له داىك بووم. باوكم عه‌بدولرهمان به‌گيى هومايوون كورى موئمين به‌گيى شه‌يرزاده و نه‌وه‌ى شه‌يرمحমে‌دبه‌گيى كورى فه‌يزوللا به‌گيى بنياتنه‌ره و سه‌روك عه‌شه‌يره‌تى فه‌يزوللا به‌گه‌و له تۆره‌مه‌ى بداغ سولتانه، حاكمى موكرىانه. داىكم خديجه‌ى هومايوون، كچى قازى على، قازيى شارى مه‌هاباده.

له‌و سه‌رده‌مه‌دا هه‌ردووك بنه‌ماله‌ى قازى و فه‌يزوللا به‌گيى له به‌ناوبانگه‌رين و ده‌سه‌لاتداره‌رين بنه‌ماله‌كانى موكرىان بوون.

هه‌ر له منداليمه‌وه هه‌تا سالى ۱۳۰۹ى هه‌تاوى له ئاوايى به‌كشه‌وه ملكى باب و مامه‌كانم ده‌گه‌ل مندالانى هاوته‌مه‌نى خۆم ژياوم ئه‌و سالانه، رۆژى هه‌تا شه‌وگارشه‌ق ده‌بوو خه‌ريكى هه‌لبه‌زودابه‌ز و قه‌ره‌قه‌رين و گورزين و توپين ده‌بووين، كه ئه‌وكات باو بوون.

ئه‌وكات به‌هۆى منداالى و كه‌م ته‌مه‌نيم ئاگادارى ئالۆزى و چه‌رمه‌سه‌رى رۆژگار نه‌بووم. سالى ۱۳۰۹ كه‌حه‌وت سالانه بووم

پاییزی سالی ۱۳۲۰ی. هه‌تاوی ژماره‌یه‌ک له پیاو ماقوولان و سه‌رۆک عه‌شیره‌ته‌کانی ناوچه‌که به‌سه‌رپه‌رشتی قازی محهمه‌د چوونه سه‌فه‌ری باکو. ئه‌وده‌م باوكم له مه‌هاباد له مالى خالم بوو له‌سه‌ر بانگه‌یشتی بانگه‌یشتکراوه‌کان هه‌وتوو یه‌ک میوانی ده‌وله‌تی سوڤیه‌ت بوون و له‌و ماوه‌یه‌دا چووبوونه سه‌یری سه‌یرانگاکانی باکو و پادگانی نیزامی و ناوه‌نده ده‌وله‌تییه‌کان و زور به‌گه‌رمی میوانداریان لی کردبوون. میر جه‌عفر باقرۆف سه‌رکۆماری ئازهر بایجانیش چاوی به‌میوانه‌کان که‌وتبوو و خوڤحالی خوی به‌هاتنیان ده‌ربریبوو. له‌گه‌رانه‌وه‌شدا هیندی دیارییان وه‌ک رادیو پین دابوون. رادیوکان دروستکراوی سوڤیه‌ت بوون و به‌پاتری تهر کاریان ده‌کرد و پاش ته‌واو بوونی، پاترییه‌کان ده‌بوو پر بکرینه‌وه... باوكم که هاته‌وه یه‌کشه‌وه یه‌کیک له‌و رادیویانه‌ی له‌گه‌ل خوی هینابوو.

چونکه تا ئه‌وکات که‌س رادیوی نه‌دیتبوو زوری سه‌رنجی خه‌لکی ئاوابی و میوانه‌کانی راده‌کیشا.

له‌کو‌تاییه‌کانی سالی ۱۳۲۰ی. هه‌تاوی حه‌مه ره‌شید خانی قادر خانزاده که یه‌کیک بوو له سه‌رۆک عه‌شیره‌ته‌کانی بانه، شاری بانه‌ی گرت و به‌رپرسان و کاربه‌رده‌ستانی ده‌وله‌تی شای له‌و شاره وه‌ده‌رنا و به‌رپوه‌بردن ناوچه‌ی بانه و دواتر سه‌قزیشی به‌ده‌سته‌وه‌گرت. ئه‌وکاره له‌لایه‌ن عه‌شیره‌ته‌کانی فه‌یزوللا به‌گی و سه‌رشینوو خورخوره‌وه پیشوازی لی‌کرا و هاوکاری یه‌گژیان کرد. ئه‌حمه‌د خانی فاروقی له‌عه‌شیره‌تی فه‌یزوللا به‌گی که به‌نه‌ترسی و بویری ناوبانگی ده‌رکردبوو له‌ ناوچه‌ی سه‌قزدا بووبه‌ جیگری

حه‌مه‌ره‌شیدخان. زۆربه‌ی ئه‌ندامانی هۆزه‌که‌شی به‌ په‌یره‌وی له‌و، له‌و ناوچه‌یه‌دا هاوکارییان له‌گه‌ل ده‌کرد. له‌سه‌ره‌تای سالی ۱۳۲۲دا سوپای شا بۆ به‌ره‌نگاری حه‌مه‌ره‌شیدخان له‌سنه‌وه به‌ره‌و سه‌قز وه‌ری که‌وت و به‌یارمه‌تی هۆزی گه‌لباخی پاش چهند تیکه‌ه‌لچوونیکى خویناوی چووه‌ نیو سه‌قزه‌وه. حه‌مه‌ره‌شید خان به‌ره‌و بانه پاشه‌کشی کرد و عه‌شیره‌ته‌کانی فه‌یزوللا به‌گی گه‌رانه‌وه نیو دپه‌اته‌کانیان و چونکه سوپا به‌ شوینیانه‌وه‌بوو ئه‌حمه‌د خانی فاروقی و براکانی و حه‌سه‌ن خانی فه‌یزوللا به‌گی (کانی نیاز) و چوار برای و چهندین بنه‌ماله‌ی دیکه‌ی فه‌یزوللا به‌گییه‌کان و به‌گه‌کانی ده‌وربه‌ری سه‌قز به‌مه‌به‌ستی خو‌پاراستن له‌هیرشی سوپا و گیرانیان ویرای ئه‌ندامانی بنه‌ماله‌هاته‌ ئاوابی یه‌کشه‌وه بۆ ناو مولکی ئاموزاکانیان و له‌لایه‌ن باوكم و مامه‌کانمه‌وه، به‌گه‌رمی پیشوازیان لی‌کرا. یه‌کشه‌وه که‌وتبووه ناوچه‌ی بۆکان و له‌ده‌ره‌وه‌ی بازنه‌ی ده‌سه‌لاتی ئینگلیزییه‌کان بوو بۆیه‌ش سوپای شا بۆی نه‌بوو بیته‌ ناوچه‌ی بۆکان. ئه‌وانه‌ی په‌نایان هینابوو یه‌کشه‌وه و ئه‌و خزم و که‌سانه‌ی سه‌ردانیان ده‌کردن ئه‌وه‌نده زور بوون که ده‌توانم بلیم ژماره‌ی ئاوابی دوو هینده‌ببوو. ئه‌م په‌نابه‌رانه به‌رۆژ خه‌ریکی راوو نیشانه‌گرتن بوون و خوڤشیان راده‌بوارد. من و ئاموزاکانم و کوره‌ میوانه هاوته‌مه‌نه‌کانمان هه‌تا شه‌وگار شه‌ق ده‌بوو، خه‌ریکی یاری و گالته‌ بووین. شه‌وانه‌ش له‌ میوانخانه و سه‌ربان داده‌نیشتین. من هه‌لکردنی رادیوم له‌ئه‌ستۆ بوو. ئه‌وانه‌ی له‌وی بوون به‌ بیستی هه‌واله‌کان له‌ رادیو فارسییه‌کانی ئه‌وکات ئاگاداری رووداوه

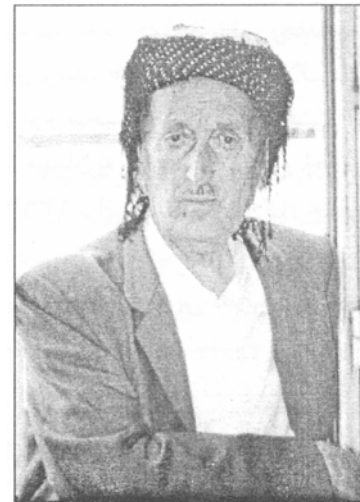
سیاسییه‌کان دەبوون. پاش سال و خزمه‌کانمان گه‌رانه‌وه سه‌رمال و حالى خۆيان له ناوچه‌ی سه‌قز و گه‌لێک بیره‌وه‌ریی خۆشیان به یادگار برده‌وه.

له سه‌ره‌تای پۆلى یه‌کى دواناوه‌ندیدا، هۆگرى گۆقارى کوردی گه‌ له‌وێژبووم که له عیراق ده‌رده‌چوو ده‌کرا و بۆ خه‌لکیان ده‌نارد، له‌و رێگه‌یه‌وه ورده‌ورده فێرى خۆیندنه‌وه‌ی کوردی بووم. و له‌وسه‌رده‌مه‌دا خۆیندن و نووسین به‌ زمانى کوردی له‌ لایه‌ن حکومه‌تى پاشایه‌تییه‌وه. قه‌ده‌غه کرابوو. به‌لام من به‌هۆی نزیکایه‌تیم له‌ قازى محهمه‌د و له‌ژێر چاودێریی ئه‌ودا هه‌ستم به‌ کوردبوونم ده‌کرد و گۆقارى گه‌لاویژم ده‌خۆینده‌وه. سالی ۱۳۲۱ کۆمه‌له‌ی ژ. ک له‌ مه‌هاباد پیکهات. منیش له‌ سالی ۱۳۲۲. هه‌تاوى بوومه ئه‌ندامى کۆمه‌له‌ی "ژ. ک" و سویندی وه‌فاداریم بۆ کوردستان خوارد و به‌ ناوی خوازاوی "ئاگرى" به‌رسمی بوومه ئه‌ندام. ئه‌وکات قازى محهمه‌د، به‌سه‌ر مه‌هاباد و خه‌لکی مه‌هاباد راده‌گه‌یشت و خه‌لکی مه‌هاباد و له‌وناوچه‌دا له‌هر چه‌شنه‌ گیر و گرفتێکیان هه‌بوایه، ده‌یان برده مه‌حکمه‌ی قازى محهمه‌د و سه‌درى قازى برابى و له‌وى کاک ره‌حیم له‌شکری و ره‌حیم جه‌وانمه‌ردى قازى، له‌ نووسینگه‌ی تاییه‌تی قازى محهمه‌ددا خه‌ریکی کار و به‌رپوه‌بردنی ئه‌رکه‌کانم بووم. له‌ زۆربه‌ی سه‌فه‌ره‌کانى قازى محهمه‌ددا بۆ ته‌وریز و ناوچه‌کانى باکوورى کوردستان (ورمى، شاپوور، خۆی و ماکو) و تاران له‌ خزمه‌تیاندا بووم و کاروبارى نووسین و به‌رپوه‌بردنی فه‌رمایشاته‌کانم له‌ئه‌ستۆ گرتبوو.

پاش راگه‌یاندنی کۆماری کوردستان، جگه‌ له‌ و چاوپێکه‌وتنه‌وى که له‌ نێوان قازى محهمه‌د و به‌رپرسیانى تاقمى دیموکراتى ئازهربايجاندا ده‌کرا، بۆ به‌رپوه‌بردنی هیندی کاروبارى غه‌یره‌ سیاسى و گه‌یاندنی په‌يامى قازى محهمه‌د به‌ به‌رێزان سه‌ید جه‌غفه‌رى پيشه‌وه‌رى رێبه‌رى فیرقه‌ی دیموکرات و میزرا عه‌لى شه‌بسته‌رى سه‌رۆکی په‌رله‌مانى میلیى ئازهربايجان؛ من ده‌نێردرام، بۆ ئه‌وه‌ی پيشنیار و په‌يامه‌کانى قازى محهمه‌دیان پێ رابگه‌یه‌نم و وه‌لامیان لیوه‌رگرمه‌وه. چوونم بۆلای پيشه‌وه‌رى زۆر ئاسان بوو، چونکه‌ شته‌کانم به‌ فارسى پێ راده‌گه‌یاند و ئه‌ویش به‌ رووخۆشى وبه‌ ریزه‌وه به‌ فارسى وه‌لام ده‌دامه‌وه، به‌لام بۆ لای شه‌بسته‌رى چونکه‌ به‌ زمانى تورکی قسه‌ی ده‌کرد و منیش زمانى تورکیم باش نه‌ده‌زانى هه‌تا ده‌گه‌یشتمه‌ نووسینگه‌کەى به‌رده‌وام قسه‌کانم له‌زه‌یندا به‌ تورکی دینا و ده‌بردن و ساغم ده‌کردنه‌وه و که ده‌گه‌یشتم، زۆر جارن له‌ بیرم ده‌چوونه‌وه و به‌ فارسى قسه‌م ده‌کرد و جه‌نابى شه‌بسته‌رییش هه‌روا به‌ تورکی وه‌لامى ده‌دامه‌وه، بۆیه‌ چوون بۆلای ئه‌و به‌لامه‌وه‌ گران بوو.

روژی یه‌که‌مى به‌فرانبارى ۱۳۲۵. هه‌تاوى- قازى محهمه‌ممه‌د حه‌مه‌ و حوسین خانى سه‌یفى قازى و حاجى بابشه‌یخى سه‌یاده‌ت و ژماره‌یه‌کى زۆر له‌ کاربه‌ده‌ستانی کوردستان گیران و به‌ندکران. منیش وێرای ترس و نیگه‌رانیم له‌ رژیى شا له‌ مه‌هاباد مامه‌وه و به‌روژ هاتووچۆى ماله‌ خالوانم ده‌کرد و ئه‌گه‌ر کاریکیان پێم هه‌بوایه‌ جیبه‌جیم ده‌کرد و زۆر جاریش ده‌چوومه‌ ئه‌و شوینیه‌ی خالوانمى تیدا

به‌ندکرايوو له مه‌ودای په‌نجا مه‌تردا خاڵۆکانم ده‌دیت و ئه‌وان له ريگه‌ی ئه‌فسه‌ری نيگابانه‌وه داخوازييه‌کانيان پي‌ده‌گه‌ياندم. به‌يانی روژي ۱۰ی خاکه لیوه‌ی ساڵی ۱۳۲۶هه‌تاوی به‌شین و روڤۆی دایکم له‌خه‌وه هه‌لسام و به‌وپه‌ری داخ و که‌سه‌ره‌وه هه‌والی شه‌هیدکردنی خاله‌کانم پي گه‌یشت و پیرای ئه‌وه‌ی حکومه‌ت نيزامی بوو (هاتوچۆ قه‌ده‌غه بوو) ده‌گه‌ل دایکم له تاريک و رووی به‌يانیدا هه‌ستام و به‌کوچه و کولاناندا چووينه‌ مالی خاڵۆيانم بۆلای مال و منداله‌کانيان.

سه‌عیدی هومايون

پاش چه‌ند روژان، منیش گيرام و له شاره‌وانی مه‌هابادا ده‌سته‌به‌سه‌ر کرام و دوومانگ له‌زيندان دا مامه‌وه. پاشان (که‌فيل) به‌ربووم و له ترسی ئازار و ئه‌شکه‌نجه‌ی مه‌ئمووران که جاروبار

و بی هیچ بیانویه‌ک یه‌خه‌ی خه‌لکیان ده‌گرت ده‌گرت، بۆیه‌گه‌رامه‌وه بۆ یه‌کشه‌وه. هینده‌ی پینه‌چوو له لایه‌ن دادگای پینداچوونه‌وه (تجدید نظر) بانگ کرامه‌وه. به‌لام له‌ترسی گيرانم نه‌چوومه‌وه و له ريگه‌ی ده‌لالیکه‌وه حوکمی بی تاوانیم له‌دادگا وه‌رگرت و گه‌رامه‌وه مه‌هاباد.

چه‌ندساڵیک له مه‌هاباد و یه‌کشه‌وه بووم و ساڵی ۱۳۲۷ی هه‌تاوی له‌گه‌ل کچه مامیکی باوکم له یه‌کشه‌وه ژيانی هاوسه‌ریمان پیکه‌وه‌نا و سه‌ره‌تای ساڵی ۱۳۲۸ی. هه‌تاوی له‌سه‌ر پینشياری خاڵۆنه‌کانم به‌مه‌به‌ستی یارمه‌تی و جیبه‌جیکردنی کاروباری بنه‌ماله‌که‌يان هاتمه مه‌هاباد و تائيس‌تاش هه‌رله‌ویم. (هه‌لبه‌ت ئيس‌تا نووسه‌ری ئه‌م دیرانه به‌داخه‌وه کۆچی دوایی کردوو و نه‌ماوه. وه‌رگير)

پاش گه‌رانه‌وه‌م له یه‌کشه‌وه‌را بۆ مه‌هاباد، ماوه‌ی چه‌ند ساڵیک به‌کاروباری بنه‌ماله‌ی قازييه‌کان راگه‌یشتم و ساڵی ۱۳۴۷هه‌تاوی له هه‌لبژاردنی ئه‌نجومه‌نی شاردا به‌شداریم کرد و بوومه ئه‌ندامی ئه‌نجومه‌نی شاری مه‌هاباد و ماوه‌ی چوار ساڵ ئه‌ندام و جیگیری سه‌رۆکی ئه‌نجومه‌نی شار بووم. له ده‌وره‌ی دواییشدا به‌شداریم کرده‌وه و به‌دهنگ و خۆشه‌ويستی خه‌لک له ساڵی ۱۳۵۱هه‌تا ۱۳۵۵ سه‌رۆکی ئه‌نجومه‌نی شاری مه‌هاباد بووم و به‌وپه‌ری دلسۆزييه‌وه هاوکاریی شاره‌دار و خزمه‌تی خه‌لکم ده‌کرد. ئه‌وه‌ش به‌یه‌کیک له شانازیيه‌کانم ده‌زانم.

له تیکه‌ه‌لچونه‌کانی نیوان پيشمه‌رگه‌کانی حیزبی ديموکرات و مه‌ئموورانی رژيم له جۆزه‌ردانی ۱۳۶۰ی. هه‌تاويدا له مه‌هاباد

ژماره‌یه‌کی زۆر له‌هه‌ردووک لا کوژران. بئ هیچ به‌لگه و هۆیه‌ک و ته‌نیا بۆ چاوترسین کردنی خه‌لکی شار گیرام و بۆ شاری "رامغان" دوور خرامه‌وه. چوارمه‌لای ئایینیش و یرای بنه‌ماله‌کانیان ده‌گه‌ل دوورخراوه‌کانی دامغان بوون. له‌و ماوه‌یه‌دا به‌ پیچه‌وانه‌ی بۆچوونی رژییم له‌لایه‌ن خه‌لکی شاری دامغانه‌وه‌ ریزیکی زۆرم لی گیرا. ئه‌وانه‌ زۆر به‌ریزه‌وه‌ ره‌فتاریان له‌گه‌ل ده‌کردین و وه‌ک میوان چاویان لیده‌کردین و ریزیان لیده‌گرتین.

له‌ کو‌تاییه‌کانی سالی ۱۳۶۲ی.هه‌تاوی دا بۆ دادگای پێداچوونه‌وه‌ی (تجدید نظر) شاری سنه بانگ کراین به‌ سواری ئو‌تومبیلێک به‌ره‌و سنه وه‌رێ که‌وتین و هه‌ر ئه‌و رۆژه‌ گه‌یشتی‌نه‌ دادگا و چونکه‌ به‌راستی بئ تاوان بووین، هه‌موومان بئ تاوان ناسراین و بریاری ئازادی و گه‌رانه‌وه‌مان بۆ شاری مه‌هاباد وه‌رگرت و به‌ شادمانییه‌وه‌ به‌ره‌و دامغان وه‌رێکه‌وتینه‌وه‌. بیره‌وه‌رییه‌کی شیرنی ئه‌و رۆژه‌ ئه‌وه‌یه‌ که‌ له‌گه‌رانه‌وه‌دا که‌ شه‌و به‌ریگاوه‌ بووین له‌ بیابانیکی نیوان سمنان و دامغان بۆ کردنی نو‌یژی به‌یانی دابه‌زیین و چونکه‌ ئاو نه‌بوو پاش ته‌یه‌موم به‌ خۆل؛ نو‌یژی به‌یانیمان به‌جه‌ماعه‌ت و به‌پیش نو‌یژی ماموستا مه‌لا عه‌ولای ئه‌همدیان، به‌جی هینا و به‌ دلخۆشی و خۆشحالییه‌وه‌ گه‌رانه‌وه‌ شاری دامغان. پاش ئه‌وه‌ی چووینه‌ فه‌رمانداری (قایمقامی) دامغان و پێشاندانی حوکمی تاوانیمان، هه‌ر له‌ویوه‌ ته‌له‌فۆنمان کرد بۆ دۆستیکی مه‌هابادمان که‌ له‌ تاران گه‌راجدار بوو و داوامان لیکرد کاری هینانه‌وه‌ی که‌ لو په‌له‌کانمان بۆ ریکخا. پاش دوو رۆژان ماشینه‌کان هاتن و که‌لوپه‌لی هه‌رسی بنه‌ماله‌مان

لی بارکردن و له‌ دامغانه‌وه‌ به‌ره‌و مه‌هابادی زی‌ر و نیشتمانمان گه‌رانه‌وه‌. بنه‌ماله‌ی بۆکانییش له‌وی بوون. پاشان ئه‌وانه‌ی کارمه‌ند بوون گه‌رانه‌وه‌ سه‌رکاره‌کانیان و ئه‌وانی دیکه‌ش چوونه‌وه‌ سه‌ر کار و کاسبی پیشوویان. بیره‌وه‌رییه‌کانی خه‌لکی دامغان و سمنان و شاهرود له‌بیرناچنه‌وه‌. ئیستاش پیم ناوه‌ته‌ هه‌شتا سالی و یرای پشووی رۆژانه‌ خه‌ریکی خویندنه‌وه‌ی کتیبی میژوویی و سیاسیم.

گه‌وره‌یی و لوتفی خه‌لکی کوردستان، به‌تایبه‌ت خه‌لکی مه‌هاباد، به‌ درێژایی ساله‌ پره‌ه‌وراز و نشیوه‌کانی ژانم بوونه‌ته‌ هۆی دلگه‌رمیی خۆم و بنه‌ماله‌م و وره‌یان پێداوم هیچ کات موحیبه‌ت و فیداکاری و جوامیرییه‌کانی خه‌لکی ولاته‌که‌مم له‌ بیرناچیته‌وه‌ و چی وا شک نابهم پیشکه‌شیان بکه‌م، بیجگه‌ له‌ و ته‌ شیرنه‌ی سه‌عدی:

**مقدور من سایست که در پایت امنکم
گر زانکه التفات به‌این مختیر کنی**

دووی ریبه‌ندانی هه‌زار و سئ سه‌د و هه‌شتا و دووی هه‌تاوی

۱۳۸۲/۱۱/۲

سه‌عیدی هومايون

پیشه‌وای رابوون

پیشه کی

له‌گه‌ل تیپه‌ربوونی زه‌مان و سووری ده‌وران؛ له‌نیو جه‌ماوهردا له‌هر تیره و نه‌ژادیک دا، جاروبار مروڤگه‌لیک دینه دنیا که کرده‌وه و بیروپایان؛ ره‌وشت و ئاکاریان شوینه‌واریکی دیار و هه‌میشه‌یی به‌جی ده‌هیلن و گه‌لیک قوتابی و ریپوار په‌روه‌ده ده‌کن بۆ ئه‌وه‌ی دادپه‌روه‌ری، ئازادی و دیموکراسی که به‌دریژایی میژوو زه‌ین و گیانی بیرمه‌ندان و ریبه‌رانی هه‌لکه‌وته‌ی کۆمه‌لگای به‌خۆوه‌ خه‌ریک کردووه‌ وه‌دی بیتن.

به‌م جووره‌یه که زۆر دواتر؛ ده‌روون ناسان و کۆمه‌لناسان سه‌رنج ده‌ده‌نه شوین دانه‌ری و کارلیکه‌ری هه‌لسوکه‌وتی کۆمه‌لایه‌تیی ئه‌و که‌سانه و توانایی به‌په‌روه‌به‌ری، ئاستی به‌رپرسیاره‌تی وه‌رگرتن و باوه‌ری ئایدۆلوژیکی و به‌ره‌مه‌ زیندوووه‌کانی ئه‌م که‌سیایه‌تیانه له‌کاتی به‌رپرسیاریه‌تیاندا له‌و ماوه زه‌مه‌نیه‌دا ده‌خه‌نه به‌ر توێژینه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی ره‌سه‌ن و نا‌په‌سه‌ن لیکه‌لاه‌ویژن و ئه‌و ده‌سکه‌وته پهبه‌هایه‌ی وه‌ک وانه و ئه‌زموون له‌و گه‌وره و که‌له‌ پیاوانه‌یان وه‌رگرتووه به‌نه‌وه‌کانی داهاتوو بسپیرن

بیگومان قازی محهمه‌د که‌سایه‌تی فه‌ره‌ه‌نگی و ساسیی نه‌ته‌وه‌ی کورد یه‌کیکه له‌که‌له‌ پیاوانی "ئیران" که له‌ژیر کاریگه‌ری هه‌لومه‌رجی فه‌ره‌ه‌نگی و زانستی بنه‌ماله‌که‌ی "چونکه هه‌موو ئه‌ندامانی بنه‌ماله‌که‌ی زانای ئایینی بوون"

زولم و سته‌می ده‌سلاتدارانی رژیمی ئه‌وکات له‌لایه‌ک و خه‌م و په‌ژاره‌ی دواکه‌وتویی گه‌له‌که‌ی له‌لایه‌کی دیکه‌وه؛ وانه‌ی مروڤدۆستی فیترکردبوو و ببوووه هۆی ورووژانی هه‌ست و روچی ناسکی. ئه‌ویندار و بی ئۆقره، راپه‌ربوو خۆراگر، سه‌ری هه‌لداو به‌په‌په‌وه‌ی کردن له‌په‌یه‌ران و شو‌رشگی‌پانی (میژووی گه‌له‌که‌ی) ده‌ستی کرد به‌ده‌ربینی بیروکه‌ی مرویی و رزگارخوایی خۆی سروودی رابوون و هوشیاری چری و هه‌تا دوا‌ین هه‌ناسه ئه‌م ریگه‌ پر له‌هه‌راز و نشیوه‌ی بری و "هه‌للاج" ئاسا چوووه پای سیداره.

دوا‌ین چرکه‌ ساته‌کانی ژیا‌نی پر له‌ شانازی و ئه‌م وته‌ پر بایه‌خه‌ی که‌ وتی: "له‌پاش من هه‌زاران رۆله‌ی ئه‌م نیشتمانه‌ درێژه‌په‌ده‌ری ریگا و ئامانجم ده‌بن" ئه‌م وته‌یه‌ی ئاندری مالرووی فه‌رنسی وه‌بیر ده‌هینیته‌وه که‌ گوتی: "مروڤ ئه‌گه‌ر نه‌توانی گیانی له‌ پیناو ئارمانجه‌که‌یدا به‌خت بکا؛ ئیدی مه‌زنایه‌تییه‌که‌ی له‌چی دایه‌؟" به‌ر له‌وه‌ی بچمه‌ نیو باسه‌که‌مه‌وه؛ ئه‌و خاله‌ وه‌بیر ده‌هینتمه‌وه؛ به‌هۆی ئه‌وه‌ی که‌ منی (نووسه‌ر) خزمایه‌تیکی نزیکم له‌گه‌ل بنه‌ماله‌ی قازییه‌کانی مه‌هاباد هه‌یه؛ به‌ پتووستی ده‌زانم له‌ سه‌ره‌تادا به‌ کورتی بنه‌ماله‌که‌یان بناسینم. به‌ سه‌رنجدان له‌وه‌ی که‌ نووسینه‌وه‌ی بیره‌وه‌ری به‌پینی داب و نه‌ریتی گشتیی دیروک نووسینی بریتییه‌ له‌: گه‌رانه‌وه‌ی رووداو و کاره‌سات گه‌لیک که

له ژيانی نووسیندا روویان داوه کاریگری و شوینی قولیان له سهر فیکروو، بیری که سایه تیی ئه و به جیهیشتوو. ههر بویه گیرانه وهی ئه و بیره وه ریپانهش ده که ویتته ژیر کارتیکه ریی ئه و رووداوانه ی که له ژيانی بنه ماله یی، کومه لایه تی و سیاسی ریپه ری کوردستان، قازی محهمه دا پیشه اتوون.

که وابوو هوی ئه م راکردنه له ئاستهنگی بیره وه ریپه کان ئه وه یه که سهرده می لایوتیم به هوی په یوه ندیی چرو پری بنه ماله بییم و ههروه ها به شخوراوی و ئه و رووداوانه ی به سهر خودی قازی محهمه دا هاتوون، سیپه ریان خستوتته سهر بیره وه ریپه کان من و به شیکی گرینگیان داگیر کردوو.

ئیتاش بۆ روون کردنه وه و تیگه یاندنی خوینه رانی به ریز و تیشک خستنه سهر ژيانی قازی محهمه د؛ رووداوهکانی ژيانی به ریزیان ده که یه سی به ش:

به شی یه که م: له سهره تای سالی ۱۲۷۹ هه تاوی به رامبه ر / ۱۹۰۰ زایینی له دایکبوون هه تا شه ری یه که می جیهانی ۱۲۹۷ / ۱۹۱۸ به شی دووه م: له سالی ۱۹۱۸ ی زایینییه وه، کوتایی شه ری یه که می جیهانییه وه تاخه رمانانی ۱۳۲۰ ی هه تاوی و داگیرکردنی ئیران له لایه ن هاوپه یمانان له شه ری دووه می جیهانیدا - ۱۹۴۱ ی - زایینی. به شی سیپه م: له خه رمانانی ۱۳۲۰ هه تاوییه وه تا خاکه لیوه ی ۱۳۲۶ ی. هه تاوییه وه - به رامبه ر به سالی ۱۹۴۱ ی. زایینی هه تاوییه وه ۱۹۴۷ ی زایینی / شه هیدکردنی پیشه وا.

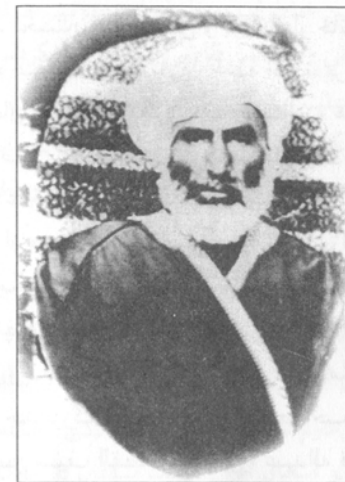
پیشه ی بنه ماله یی قازی

به و پیته ی به سالا چوانی تاهه فه ی قازی ده لاین یه که مین بنیاتنه ری بنه ماله ی قازی که سیک بووه به ناوی محهمه د که له سهرده می سه فه ویپه کانداهاتوته موکریان. هیندی که س پینان وایه ئه و تاهه فه کوردن له گورجستانه وه هاتوونه ته ناوچه ی موکریان. به ههر حال، یه کیک له (توره مکهانی) محهمه د به ناوی میرزامه حموودی قازی، بۆ یه که مجار ده بیته دادوه ری شه رعی ناوچه ی موکریان. به ریزیان که سیک زانا و خه ت خو ش بووه، چه ندین به رگ قورئانی به خه تی خو ی نووسیوه ته وه و به یادگار به جیی هیشتوو پاش میرزا مه حموود، کورهکانی به ناوی؛ میرزا قاسم و میرزا عه ولا و میرزا محهمه د له ناوچه ی موکریاندا به ناوانگ بوون. میرزا قاسمی قازی، کوریکه هه بووه به ناوی، میرزا ئه حمه د و ئه ویش پینج کوری به ناوهکانی؛ قازی وه هاب، حاجی شیخ جهلال، قازی فه تاح، میرزا قاسمی قازی و میرزا له تیف هه بووه که له ناودارانی بنه ماله ی قازی بوون. میرزا قاسمی قازی باپیری قازی محهمه دیش چوار کوری هه بووه به ناوهکانی: قازی عه لی، ئه بولحسه ن (سه یفولقوزات)، میرزا عه ولا قازی عه سکه ر - میرزا عه بدولره حیم.

(قازی عه لی) ش دوو کوری بووه به ناوهکانی، قازی محهمه د و ئه بولقاسمی سه دری قازی. سه یفولقوزاتیش کوریکه هه بووه به ناوی حه مه حوسین خانی سه یفی قازی ژیان و خه باتی ئه و سی که سایه تیبه له م کتیبه دا ده خریته به ر سه رنج و لیکولینه وه.

قازی محمد

قازی عہلی

سہیفی قازی

سہدری قازی

وه‌چوونی سکالاکانی خه‌لک له‌وکاته‌دا پیی ده‌گوترا (مه‌حکه‌مه‌ی قازی) مه‌حکه‌مه‌ی قازی، به‌رده‌وام په‌سیوو په‌ناگای هه‌ژاران و مه‌زلوومان و جیی چاره‌سه‌ریی گیروگرفت و ناکۆکی یه‌کانی خه‌لکی ناوچه‌که‌بووه.

قازی عه‌لی، که ئه‌وکات به‌میرزا عه‌لی قازی به‌ناوبانگ بووه سه‌ره‌تای خویندنی له‌شاری ساوجبلاغی موکری ده‌ست پینکرد و پاش ماوه‌یه‌ک بۆ کامل کردن و ته‌واوکردنی خویندن و که‌لک وهرگرتن له‌مامۆستایانی پسپۆر له‌ده‌روه‌ی ناوچه‌ی موکریان؛ (به‌پیی داب و نه‌ریتی باوی ئه‌وکات که‌خواریانی زانست بۆ که‌لک وهرگرتن له‌زانکاری مامۆستایانی هه‌لکه‌وته‌شاربه‌شار ده‌رویشتن) له‌گه‌ل خه‌لیل خانی کورپی شیربه‌گی فه‌یزوللا به‌گی سه‌قزی که‌ئه‌ویش ماوه‌یه‌ک له‌سابلاغ خه‌ریکی خویندن بوو بۆ ته‌واوکردنی خویندن ده‌چنه‌شاری سنه‌ی ناوه‌ندی کوردستان. ئه‌م هاوسه‌فه‌ری و هاوپۆلیه‌ ده‌بیته‌هۆی پته‌وتر بوونی دۆستایه‌تی و نزیکایه‌تی زیاتری نیوان میرزا عه‌لی و خه‌لیل خانی کوری ئاغا شیربه‌گی.

پاش ته‌واوکردنی خویندن هه‌ردووکیان ده‌گه‌رنه‌وه‌ زیدی خۆیان- خه‌لیل خان له‌ئاوایی سلیمان که‌ندیی ناوچه‌ی سه‌قز ده‌چینه‌خزمه‌تی باوکی و سه‌باره‌ت به‌چۆنیتی خویندن و بارودۆخ و وه‌زعی شاری سنه‌ زانیاری ده‌دا به‌باوکی. هه‌روه‌ها زۆر باسی تایبه‌تمه‌ندی زانستی و ره‌وشت باشیی میرزا عه‌لی قازی ده‌کا و ئیزنی لی ده‌خواری که‌گه‌وه‌ر تاجی خوشکی بدات به‌میرزا عه‌لی قازی. باوکی ئه‌و پینشیاره‌ی لیوه‌رده‌گرئ و پاش راویژ و چاوپیکه‌وتن به‌پیی نه‌ریتی ئه‌وکات که‌هه‌ر دوو بنه‌ماله‌که‌له‌

به‌شکی یه‌که‌مه‌

سه‌رده‌می مندالی و می‌مندالی

یازده‌ی گولانی سالی ۱۲۷۹ی هه‌تاوی به‌رامبه‌ر به‌سالی ۱۹۰۰ی زایینی له‌بنه‌ماله‌ی قازی عه‌لی، له‌شاری ساوجبلاغی موکریان (مه‌هابادی ئیستا) مندالیک به‌ناوی محهممه‌د، هاته‌دنیا که‌دواتر بووه‌ سه‌رچاوه‌ی گه‌لیک به‌ره‌م و شوینه‌واری گرینگ و له‌بیر نه‌کراوی میژووی نه‌ته‌وه‌ی کورد. قازی عه‌لی، پاش مه‌رگی میرزا قاسمی باوکی، پله‌وپایه‌ی دادوه‌ریی شه‌ریی ساوجبلاغ و ناوچه‌ی موکریانی گرته‌ئه‌ستۆ. ئه‌و یه‌کیک بوو له‌زانا که‌موینه‌کانی کوردستان که‌له‌هه‌موو زانسته‌باوه‌کانی ئه‌وکات دا شاره‌زایی هه‌بوو و له‌زانستی ئه‌ستیره‌ناسیشدا موتالایه‌کی به‌رفه‌وانی هه‌بوو.

بنه‌ماله‌ی قازییه‌کان هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه‌جیی ریز و حورمه‌تی خه‌لکی کوردستان بوون. له‌ناوچه‌کانی دیکه‌ی کوردستان و شاره‌کانی ئازهربايجان و تارانیشدا، به‌ناوبانگ و جیی ریز بوون و کاری دادوه‌ری و دادوه‌ری نیوان خه‌لکیان له‌ئه‌ستۆ بووه. هه‌ر بۆیه‌ش به‌بنه‌ماله‌ی قازی ناوبانگیان ده‌رکردووه، شوینی به‌ته‌نگ

به‌ناوبانگترین بنه‌ماله‌کانی موکریان بوون، قایل ده‌بن و ری و ره‌سمی خوازبینی و ماره‌برین و زه‌ماوه‌نده‌که‌ی پیک دین و گه‌وه‌رتاج خانم که کیژیکی زور هه‌لکه‌وته‌بووه، ده‌بیته یه‌کیک له ئەندامانی بنه‌ماله‌ی قازی.

ئاغای شیربه‌گ که یه‌کیک بووه له مندالانی سه‌رۆک عه‌شیره‌تی فه‌یزوللا به‌گی که ره‌چه‌له‌کی بنه‌ماله‌که‌ی ده‌چیته‌وه سه‌ر حاگمانی به‌ناوبانگی ناوچه‌ی موکریان، واته ئەمیر سه‌یفه‌دین و ئەمیر سارمه‌دین و بداغ سولتانی موکری که سالیانی سال به‌سه‌ر ناوچه‌ی موکریان راگه‌یشتون و گه‌لینک خزمه‌تی به‌نرخیان به ناوچه‌ی ژیرده‌سه‌لاتی خویان کردووه. ئاوه‌دان کردنه‌وه‌ی شاری مه‌هابادی ئیستا، مزگه‌وتی جامعی شار و پردی سوور و گه‌لینک هه‌ولی خیرخوازانه‌ی دیکه له‌و شوینه‌واره به‌نرخانه‌ن که له‌ دوا‌ی بداغ سولتان به‌جی ماون. ئیستاش گوڤه‌که‌ی له باشووری شاری مه‌هاباد شوینی زیاره‌تی خه‌لکی موکریانه. په‌یوه‌ندی خزمایه‌تی ئەو دوو بنه‌ماله‌یه دواتر چروپرت و گه‌رمتر بوو. تا وای لینه‌ات کچه‌که‌ی دیکه‌ی ئاغا شیربه‌گیش به‌ناوی زوبیده خانم درا به میرزا ئەبولحه‌سه‌نی سه‌یفولقوزات، براگچه‌ی میرزا عه‌لی قازی قازی عه‌لی و گه‌ره‌رتاج خانم پیش قازی محهمه‌د سی مندالی دیکه‌شیان ببوون، (کچیک به ناوی فاتیمه و دوو کور به‌ناوه‌کانی محهمه‌د و ئەبولقاسم) که هه‌رسیکیان به ساوایی مردن- چواره‌مین مندالی بنه‌ماله‌ی قازی، کچیک بوو به‌ناوی خه‌دیجه (دایکی نووسه‌ر) دواتر خودا کوریکی دیکه‌شی پیدان قازی عه‌لی ئەو کوره‌شی نیو نا محهمه‌د و پاش دوو سالان، خودا کوریکی

دیکه‌شی پیدان و ناویانا ئەبولقاسم. محهمه‌د و به‌ریاسی ئیمه له حه‌وت سالیه‌وه له خزمه‌تی باوکیدا ده‌ستی کرد به خویندن و سه‌ره‌تای خویندنی له‌لای باوکی و وانه‌ی کو‌تاییشی له خزمه‌ت زانایانی به ناو بانگی ئەو کاتی شاری سابلاخ دا ته‌واو کرد که له ژیر چاودیری و په‌روه‌رده‌ی باوکیدا به‌هوی تاییه‌تمه‌ندی باشی زانستی و پاک ره‌وشتی و که‌سایه‌تی بی هاوتای خوی جیی ریز و حورمه‌ت بوو. دوا‌یین مندالی قازی عه‌لی و گه‌وه‌ر تاج خانم کچیک بوو به‌ناوی ئامینه. گه‌وره‌ر تاج خانمی دایکی قازی محهمه‌د، سالی ۱۲۸۹ی هه‌تاوی به‌رامبه‌ر به ۱۹۱۰ی زایینی، کوچی دوا‌یی کرد چه‌ند سال دواتر قازی عه‌لی بو به‌ریوه‌بردن و سه‌ره‌رشتیاری منداله‌کانی ناچار بوو ژن بینیته‌وه و ده‌گه‌ل ئافره‌تیکی زور به حورمه‌ت که کچی بنه‌ماله‌یه‌کی به‌ناوبانگ بوو، زه‌ماوه‌ندی کرد. ژنی دووه‌می قازی عه‌لی، کچی شینخول ئیسلامی حاجی که‌ند بوو که ناوی زیبا خانم بوو. کچیکیشی به‌ناوی فاتیمه له‌و ژنه لی که‌وته‌وه، پاش مه‌رگی گه‌وه‌ر تاج خانم، شه‌رافه‌ت خانمی دایکی دوو نه‌وه‌که‌ی خوی، واته خه‌دیجه و ئەبولقاسم ده‌باته یه‌کشه‌وه بۆلای خوی و په‌روه‌رده و سه‌ره‌رشتی ئەوان له ئەستو ده‌گری.

- شه‌ری یه‌که‌می جیهانی و کوشتار و تالان و برۆی خه‌لک -

سالی ۱۹۱۴ی. ز شه‌ری یه‌که‌می جیهانی ده‌ست پی ده‌کا، ئیران به تایبه‌تی ناوچه‌ی موکریانی کوردستان ده‌بیته‌گوره‌پانی ره‌مبارین و کوشت و کوشتاری هیزه‌کانی رووس و عوسمانی. خه‌لکی ناوچه تووشی گه‌لیک زه‌ره‌ر و زیانی مالی و گیانی ده‌بن. بنه‌ماله‌ی قاوییش وه‌کوو زۆربه‌ی خه‌لکی ناوچه‌که بۆ پاراستنی گیان و مالیان شار به‌جی ده‌هیلن و ده‌رۆن. له پینشدا ده‌چنه ئاواپی یه‌کشه‌وه له پاشان ده‌چنه ئاواپی سلیمانی له‌ندی له‌ناوچه‌ی سه‌قز که ملکی مسته‌فا به‌گی، خالی له قازی محهمه‌د و سه‌دری قازی بوو. چه‌ند مانگیک له‌وئ ده‌میننه‌وه و پاش ئه‌وه‌ی عوسمانیه‌کان له سابلاغ دا داده‌مه‌زرین هیرش دیننه‌وه سه‌ر ناوچه‌که و عوسمانیه‌کان ناچار پاشه‌کششی ده‌کن. دیسان خه‌لک له ترسی گیانی خۆیان ناچارده‌بن سابلاغ به‌جی بیلن و برۆن. بنه‌ماله‌ی قازی، ده‌چنه ئاواپی یه‌کشه‌وه و پاش ماوه‌یه‌ک مانه‌وه له‌وئ له‌ژیر سیبه‌ری ریز و دلۆقانی و حورمه‌تی ئاغا موئمین به‌گ دا ده‌ژین له‌به‌ر نزیك بوونی یه‌کشه‌وه له بۆکان که له سه‌ره‌رپی هاتووچۆی رووس و عوسمانی شه‌رو هه‌لات هه‌لاتین بووه، قازیه‌کان ناچارده‌بن برۆن بۆ هیندی ناوچه‌ی دووره شه‌ر و هیمن. به‌شیکیان چوونه دیهاته‌کانی "چۆملوو" پاشابلاغ و به‌شیکیشان چوونه ئاواپی سۆلاوکان له ناوچه‌ی هه‌وشاری ته‌کاب، که مولکی مسته‌فابه‌گی خالی قازی محهمه‌د بوو. ئەم کۆچه له سالی ۱۲۹۴ی هه‌تاوی به‌رامبه‌ر سالی ۱۹۱۵ی زایینی دابوو و ماوه‌ی سێ سالی خایاندوه. به‌گشتی کوردستان له شه‌ری یه‌که‌می جیهانیدا تووشی

گه‌لیک زه‌ره‌روزیانی قه‌ره‌بوو هه‌لنه‌گره‌بووه - له جه‌نگه‌ی شه‌ردا ئە‌وده‌مه‌ی عوسمانیه‌کان سه‌ر ده‌که‌وتن و خه‌لک ده‌بوو نرخی ئە‌و شه‌ر و پیکدادانانه بده‌ن و به هۆی بانگه‌شه‌ی به‌شیک له پیاوانی ئایینی به‌ناو‌جیهاد؛ هیندی له کورده‌کان به‌لایه‌نگری له ئیسلام و عوسمانیه‌کان خۆیان له شه‌روه‌رده‌دا و روسه‌کانیش به بیانووی لایه‌نگری کورده‌کان له عوسمانی خۆیان له شه‌روه‌رده‌دا و روسه‌کانیش به بیانووی لایه‌نگری کورده‌کان له عوسمانی ده‌یان کوشتن و تالانیان ده‌کردن - به‌داخه‌وه کورده‌کانی ئە‌م به‌شه له هه‌ردووک لاه تووشی کوشت و کوشتار و تالان و برۆ ده‌هاتن. بۆ وینه عوسمانیه‌کان پاش یه‌ک دووجار تیکشکان و سه‌رکه‌وتن له ناوچه کوردنشینه‌کاندا حه‌مه خانی حاکمی بانه که یه‌کیک بوو له ئاغا به‌ناو بانگه‌کانی ئە‌وئ به‌تاوانی هاوکاری ده‌گه‌ل رووسه‌کان گرتیان و له لیداره‌یان دا. له پاشان حه‌مه حوسین خانی سه‌ردار حاکمی ساوجبلاغی موکری (مه‌هاباد) و سه‌یفه‌دین خانی حاکمی شاری سه‌قز یان گرت و له‌شاری مه‌راغه له لیداره‌یان دان و شه‌هیدیان کردن. هه‌روه‌ها خوالیخۆشبوو شیخ بابه سه‌عیدی به‌رزنجه (غه‌وس ئابادی)، که یه‌کیک له زانایان و شاعیرانی کورد بوو گه‌ لیکیشی مورید هه‌بوو ده‌ستگیریان کرد و له ئاواپی که‌ریزه‌ی نزیك قاراوای گه‌وره؛ ملکی خوالیخۆشبوو عیزامه‌لمولک که شوینی دامه‌زران و مۆلگه‌ی عوسمانیه‌کانی ناوچه‌ی بۆکان بوو، شه‌هیدیان کرد.

سالی ۱۹۱۵ی زایینی رووسه‌کان ماوه‌یه‌ک له شاری سابلاغ گیرسانه‌وه و ده‌گه‌ل هیرشی عوسمانیه‌کان ناچاربوون شار به‌جی

بهیلن و به‌رهو سۆلدۆزی ورمی بکشینه‌وه به پیی هه‌لومه‌رجی ئه‌وکات ژماره‌یه‌ک خه‌لکی شار و ناوچه له‌کاتی پاشه‌کشیی رووسه‌کاندا یارمه‌تی عوسمانیه‌کانیان دا بۆ راوه‌دوونانین. زستانی ۱۲۹۵ی هه‌تاوی به‌رامبه‌ر ۱۹۱۶ی زایینی له‌کاتیکدا به‌فریکی قورس هه‌موو ولاتی داپۆشیبوو رووسه‌کان به‌مه‌به‌ستی ده‌رکردنی عوسمانیه‌کان و له‌تۆله‌ی تیکشکانه‌کانی پیشوویان هیرشیان کرده‌وه سه‌رشار و خوالیخۆشبوو قازی فه‌تاح مامی قازی عه‌لی که‌سه‌سایه‌تیه‌کی به‌ناوبانگی موکریان بوو و به‌رگریی له‌ شار و هاوالاتیانی خۆی کردبوو و پاش به‌رگریه‌کی دلیرانه له‌ شه‌ریکی نابه‌رابه‌ردا که‌ ریگه‌ی ده‌رباز بوون و رویشتن بۆ به‌شیکیی زۆر له‌ خه‌لکی سابلاغ ده‌کاته‌وه به‌ ده‌ستی سه‌ربازه رووسه‌کان کوژرا، ئیستا گۆره‌که‌ی له‌ حه‌وشه‌ی مزگه‌وتی شاده‌پرویش دا له‌ ته‌نیشته‌ مالی قازی محهممه‌ده‌وه‌یه. پاش شه‌هیدبوونی قازی فه‌تاح رووسه‌کان به‌ رق و توورپیه‌کی له‌راوه‌به‌ده‌روه ده‌رژینه نیو شار و تا ۲۴ سه‌عات خه‌لکی بی تاوانی شار قه‌تلۆب ده‌که‌ن. هیندی شوینی شار به‌ تاییه‌ت ماله‌که‌ی قازی عه‌لی و کتیبخانه‌ی تاییه‌تیه‌که‌ی که‌سه‌دان کتیبی به‌ نرخ و که‌م وینه‌ی تیداوو؛ ده‌سووتینن.

هه‌روه‌ها سی کۆری قازی فه‌تاح به‌ ناوه‌کانی عه‌بدله‌رحمان (سالار) و محهممه‌د (ملا محهممه‌د قازی) و مه‌محوود (مه‌نسور سولتان) پاش ماوه‌یه‌ک ده‌ست به‌سه‌ری بۆ سیبری دوور ده‌خه‌نه‌وه و تا کۆتایی شه‌ری یه‌که‌م له‌وی به‌دیلتی ده‌مینینه‌وه.

قازی فه‌تاحیش له‌گه‌ل کۆره‌گه‌وره‌که‌ی که‌ ناوی میرزا عه‌ولا بوو، ناچارده‌بن بۆ ناوچه‌ی هه‌وشار و دیهاتی حاجی سه‌رداری

هه‌و شار دیهاتی خاکی به‌گ و زه‌کی به‌گ. بچن میرزا عه‌ولا هه‌ر له‌وی سه‌رده‌نیه‌ته‌وه.

پاش کۆتایی شه‌ری جیهانی یه‌که‌م له‌ سالی ۱۹۱۸دا؛ بنه‌ماله‌ی قازی عه‌لی و براکانی ده‌گه‌رینه‌وه شاره‌که‌یان و ده‌ست ده‌که‌نه‌وه به‌ چاک کردنه‌وه‌ی ماله‌ سووتاو و ویران کراوه‌کانیان له‌ ماوه‌ی ئه‌و کۆچه زۆره‌ملیه‌دا چه‌ندین که‌س له‌ بنه‌ماله‌ی قازی بۆ وینه‌ زیباخانمی ژنی دووه‌می قازی عه‌لی و میرزا عه‌بدالخالق پیشنوویژی جومعه‌ی مه‌هاباد، باوکی وه‌رگیزی ناودار، محهممه‌دی قازی کۆچی دوایی ده‌که‌ن.

پاش کۆتایی شه‌ر خه‌لکی ده‌ربه‌ده‌ر و هه‌ژار و تالان کراوی کوردستان ده‌گه‌رینه‌وه بۆ شار و دیهاته‌کانیان. پاش چه‌ند سال مال به‌ کۆلی و ئاواره‌یی و له‌ ناوچوونی ده‌غلودان و تالانی سه‌روه‌ت و سامانین؛ له‌ گه‌رانه‌وه‌دا تووشی قاتو قری و بی بژیوی دین سه‌دان که‌س له‌ قاتوقری‌دا به‌ هۆی نه‌خۆشیه وه‌که‌ به‌ره‌می ئه‌م شه‌ره مال ویرانکه‌ره بوو تیداوه‌چن. ئیستاش باس و سه‌برده‌ی سالی قاتی و قری و مه‌رگی به‌ کۆمه‌لی خه‌لک هه‌روا له‌سه‌ر زار و زمانانه.

کردبووه مه‌یدانی ته‌راتین و شه‌ری خویناویی دوژمنکارانه‌یان؛ بیری نه‌ته‌وه خوازی ورده و ورده له دلی خه‌لکی کورددا چه‌که‌ره‌ی کرد. میرزا محهمه‌دی قازی که لاویکی (زیت) و شیر ناودار و تیگه‌یشتوو بوو؛ روژ له‌دوای روژ زیاتر ده‌که‌وته به‌ردلی خه‌لکی ناوچه‌که، به هوی خویندنه‌وه‌ی ئه‌و روژنامه و گو‌قاران‌ه‌ی ئه‌وکات که به ده‌گمن ده‌گه‌یشتنه ساوجبلاغ و به‌کو‌کردنه‌وه‌ی زانیاری له‌سه‌ر تیگوشانی ئازادبخوازی کوردی کوردستانی عوسمانی پیشوو؛ هه‌ستی ئازادبخوازی له ناوخیدا پشکووت و په‌یوه‌ندی به ئازادبخوازی ئه‌وکاته‌وه کرد.

ئه‌و به هوی تیگه‌لاوی و دوستایه‌تی له‌گه‌ل میسیونی مه‌زه‌بیی ئەمریکی که له ژیر چاودیری میسته‌رمیلەر mr. miller هاتبووہ سابلاخ و هه‌روه‌ها به ئاشنایه‌تی له‌گه‌ل دکتور شالک "shalek" ی ئه‌لمانی ده‌ستی کرد به فیربوونی زمانی ئینگلیزی و ئه‌لمانی و به‌و زانیاری و هه‌والانه‌ی له‌په‌یگه‌ی ئه‌وانه‌وه به ده‌ستی دینان روژ به‌روژ ئاستی تیگه‌یشتویی و زانیاریه‌کانی به‌رزتر ده‌بووه و باشتر له بارودوخی جیهان تی ده‌گه‌یشت. ئه‌نجامدانی په‌یمانی شیفەر له سالی ۱۹۲۰ی زا دا پیشبینی کردنی پیکهاتی حکومه‌تیکی کوردی و شو‌رشی سمایل خانی سمکو له سالی ۱۹۲۱ی ز داو هیرشی سمکو بۆ سه‌ر مه‌هاباد له سالی ۱۹۲۲ی ز دا کاریگه‌ریه‌کی زوریان کرده سه‌ر بارودوخی ئه‌وکاتی نه‌ته‌وه‌ی کورد. ده‌کرئ بلین ئه‌و رووداوانه تاراده‌یه‌ک چاو و گوئی میرزا محهمه‌دی قازی یان کرده‌وه و بۆیه‌ش ئاگاداری هه‌موو ئه‌م رووداوانه بوو.

به‌شلی دوو ۱۹۵۵؛

"کو‌تایی جه‌نگ و شوینه‌واره‌کانی"

شه‌ر کو‌تایی هاتبوو و خه‌لک خه‌ریکی گه‌رانه‌وه بۆ شوینی ژیان و ئاوه‌دان کردنه‌وه‌ی کاو‌لکاریه‌کان و ده‌رمانی زامه‌کان و په‌یداکردنی بژیوی پیداو‌یستییه‌کانیان بوون. ده‌وله‌ته سه‌رکه‌وتوو‌ه‌کانیش له هزری دابه‌شکردنی جیهان و مو‌لک و میراتی ده‌وله‌تی عوسمانی بوون. ده‌وله‌تی به‌ریتانیا، هیواش هیواش له‌ری ده‌ست و په‌یوه‌ندیه‌کانیه‌وه به‌هوی به‌کاره‌ینانی ده‌سه‌لاته‌وه خه‌دیکی حکومه‌تگه‌لیکی نوئ بوو له روژه‌له‌اتی ناوه‌راستدا. نه‌ته‌وه‌ی کورد له ژیر ده‌سه‌لاتی دوو حکومه‌تی عوسمانی و رووس دا. گه‌لیک زینانی مالی و گیانی و ده‌ربه‌ده‌ری و مالویرانی تووش هات و نیشتیمان و زیده‌که‌ی له‌لایه‌ن دوژمنه‌ تورک و روسه‌کانه‌وه پیشیل و داگیرکرا. به‌لام هه‌والی ئه‌م رووداو و ئالو‌گوریانه‌ی که پاش شه‌ر ده‌گه‌یشته ناوچه‌که بوو به‌هوی و شیراری و رابوونی خه‌لک و به هوی پیشینه‌ی شه‌ره‌کانی نیوان ئیران و عوسمانی که بۆ ماوه‌یه‌کی دوور و دریز، کوردستانیان

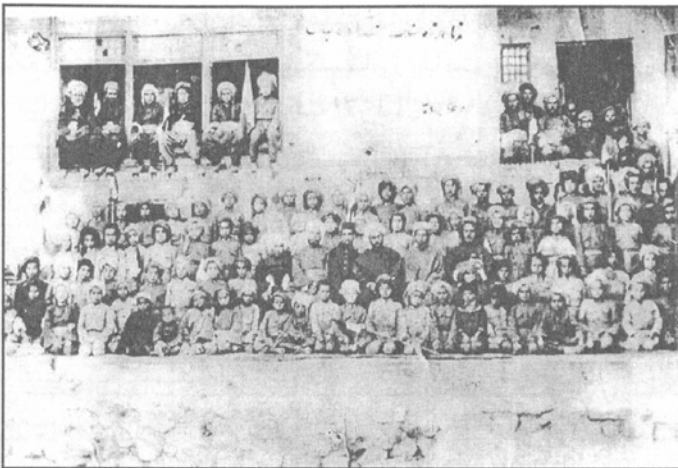
رووداوه کتوپر و یه‌ک له‌دوای یه‌که‌کانی ئه‌وکات، به‌ستنی په‌یمانی لۆزان له‌ ساڵی ۱۹۲۳ی ز دا و پیشیلکردنی ماف و به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی نه‌ته‌وه‌ی کورد له‌ لایه‌ن به‌ریتانیاوه و سات و سه‌ودا له‌گه‌ل که‌مال ئه‌تاتۆرک و به‌شوین ئه‌ودا سه‌ره‌له‌دانی شو‌رشی شیخ سه‌عیدی پیران له‌ تورکیا له‌ ساڵی ۱۹۲۵دا بۆ ده‌سته‌به‌رکردنی مافه‌ پیشیل کراوه‌کانی نه‌ته‌وه‌ی کورد و شو‌رشه‌کانی دیکه‌ی ئازادبخوانانی کوردی تورکیا به‌رپه‌رایه‌تی ئیحسان نووری پاشا له‌ ساڵه‌کانی ۱۹۲۷ه‌وه‌ تا ۱۹۳۰ی ز.دا که به‌شو‌رشی ئاگری به‌نیوبانگه؛ شتی‌ک نه‌بوون له‌ به‌ریدی وردبینی میرزا محهمه‌دی قازی و هه‌رکوردیکی ئازادبخواری دیکه‌ ون بی و سه‌رنجیان رانه‌کیشی.

له‌ کاتی شو‌رشی شیخ محهمه‌دی خیابانیدا، کومیته‌یه‌کیش له‌ ساوجبلاغ به‌هاوکاری و هاو‌فکری میرزا حه‌سه‌نی سه‌یفولقوزات و خودی قازی محهمه‌د و چه‌ند که‌سی تر له‌ رووناکییرانی ئه‌وکات بۆ ئه‌ حاجی مسته‌فا داوودی و حاجی مو‌عین و میرزا خه‌لیلی بلووری پیکهات.

له‌ ساڵه‌کانی ۱۹۲۷ - ۱۹۳۰ی ز. دا که شو‌رشی ئاگری له‌ ئارادا بوو، قازی محهمه‌د به‌نه‌ینی هاو‌بیری و هاو‌کاری ئازادبخوانانی کوردی تورکیای ده‌کرد و به‌ هاو‌کاری چه‌ند نه‌ته‌وه‌ خواریکی دیکه‌ی وه‌ک مه‌لا ئه‌حمه‌دی فه‌وزی و شیخ ئه‌حمه‌دی سریل ئاوا، له‌گه‌ل ربه‌رانی "کومیته‌ی خۆببوون" له‌ تورکیا و کورده‌کانی عێراق په‌یوه‌ندی هه‌بوو. حکومه‌تی ره‌زاشای په‌له‌وی که‌ ساڵی ۱۲۹۹ی.هه‌تاوی - ۱۹۲۰ی.زاینی کوده‌تا هاتبووه‌ سه‌رکار، وه‌رده

ورده‌ پیده‌گه‌یشت و بۆ له‌ ناو بردن و سرپه‌نه‌وه‌ی بیرو‌که‌ی ئازادبخواری نه‌ته‌وه‌ی کورد، یارمه‌تی و هاو‌کاری که‌مال ئه‌تاتۆرکی ده‌کرد.

له‌ ساوجبلاغیش دايره‌ی حکومه‌ی، داده‌مه‌زران و قوتابخانه‌ به‌ شیوه‌ی نوێ دروست ده‌کران. میرزا محهمه‌د قازی که‌ خویندنی به‌ تاکه‌ ریگای رزگاری نه‌ته‌وه‌ی کورد ده‌زانی له‌ ساڵی ۱۳۰۵هه‌تاوی - ۱۹۲۶ی.زاینی دا سه‌رو‌کایه‌تی ئیداره‌ی په‌روه‌ده و راهبانی ساوجبلاغ وه‌ ئه‌ستۆگرت و بۆ پیک هه‌تانی قوتابخانه‌ به‌ شیوه‌ی مۆدیرن و ئه‌مرویی زۆر هه‌ولی ده‌دا.

قوتابیانی قوتابخانه‌ی سه‌عاده‌ت له‌ مه‌یدانی قوتابخانه‌دا له‌گه‌ل مامۆستاکانیان: له‌ راسته‌وه: قازی محهمه‌د، قادی، سه‌یفولقوزات، شو‌جاعی به‌رپه‌یوه‌ری قوتابخانه، میرزا ئیبراهیم قازی، ئه‌حمه‌د ته‌رجانیزاده (۱۳۰۲/۱۹۲۳)

له‌سه‌رده‌می سه‌رۆکایه‌تی ئه‌ودا. یه‌که‌مین قوتابخانه‌ی کوران به شیوه‌ی نوی به‌ناوی قوتابخانه‌ی سه‌عاده‌ت و قوتابخانه‌ی کچان به‌ناوی پیرماس له‌سابلاخ کرانه‌وه. میرزا محهمه‌د قازی له‌و سالانه‌دا که سه‌رۆکایه‌تی دایره‌ی په‌روه‌رده و فیرکردنی له‌ئه‌ستۆبوو، که‌وته‌بیری زهماوندکردن به‌پیی دابونه‌ریتی باوی ئه‌وده‌م، بنه‌ماله‌که‌ی کچی (که‌نج‌عه‌لی به‌گی) فه‌یزوللا به‌گی یان بۆ دیته‌وه. میرزا محهمه‌دی قازی، هه‌ر به‌بیری ئازادبخوازانه‌وه که هه‌یبوو و به‌پێچه‌وانه‌ی نه‌ریته‌کانی ئه‌وکات داوا ده‌کات به‌رله‌زه‌ماوه‌ند چاوی به‌کچه‌خاله‌که‌ی بکه‌وئ سه‌رباره‌ت به‌ژیانی هاوسه‌ری بیدوینی. (که‌نج‌عه‌لی خان) ئه‌م پێشنیاره‌ به‌پێچه‌وانه‌ی داب و نه‌ریتی سه‌رده‌م ده‌زانی و قبوولی ناکا و کچه‌که‌ی نادا به‌خوارزاکه‌ی.

سالی ۱۳۰۹ی. هه‌تاوی - ۱۹۳۰ی. زاینی میرزا محهمه‌دی قازی له‌گه‌ل ئافره‌تیکي ساوجبلاغی به‌ناوی میناخانم، زهماوه‌ندی کرد. باوکی به‌ریزیان واته قازی‌عه‌لی سالی ۱۳۱۰ی. هه‌تاوی - ۱۹۱۳زاینی کۆچی دوايي کرد و ته‌ختی داده‌وه‌ریی شه‌رعیی سابلاخ و موکریان بۆ قازی محهمه‌د به‌جیما. له‌رۆژی مه‌رگی قازی‌عه‌لی دا. هه‌موو دووکان و بازاری شار داخران و پرسه‌ی گشتی راگه‌یه‌ندرا. پاش ریوره‌سمی به‌خاک سپاردنی قازی‌عه‌لی؛ زانیان و پیاو ماقوولانی شار‌عه‌بای قازی‌عه‌لی یان به‌شانی قازی‌عه‌مه‌د دادا و له‌سه‌ر ته‌ختی دادوه‌ری له‌جیی باوکی، دایان نا. به‌و جۆره‌ جیبه‌جی کردن و چاره‌سه‌ری کاروبار و کیشه‌ی خه‌لکی شار و ناوچه‌ به‌ده‌ستی لیهاتووی کوره‌گه‌وره‌ی قازی‌عه‌لی سپێردرا.

قازی محهمه‌د ده‌ستی له‌سه‌رۆکایه‌تی په‌روه‌رده کیشه‌وه و به‌رپرسیاریه‌تی و ئه‌رکی هه‌موو کاروباری شار و ناوچه‌که‌ی گرته ئه‌ستۆ و به‌و په‌ری هه‌ست به‌به‌رپرسیاریه‌تی، هۆگری و ئه‌وینه‌وه بۆ جیبه‌جی کردن و نه‌هه‌یشتنی گه‌روگرفت و ناکوکیه‌کانی خه‌لک و ناوچه‌ی موکریان تیکۆشا.

کاک‌عه‌ولای ناهید یه‌کیک له‌گه‌وره‌پیاوانی ناوداری کوردستان و ویچنه‌ری خه‌لکی سه‌قز و بانه له‌خوله‌کانی ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ی "نه‌نجومه‌نی راویژکاری میلی" ئه‌وکات له‌کتیبی (بیره‌وه‌ریه‌کانم) دا، سه‌باره‌ت به‌قازی‌عه‌لی ده‌نوسێ (خوالیخۆشبوو قازی‌عه‌لی) پیاویکی که‌موینه‌بوو. وێرای ئه‌وه‌ی له‌زانستی‌عه‌لی (معقول) و که‌لامی (منقول) دا پسه‌پۆر و ده‌کرێ بلین له‌کوردستان دا وینه‌ی نه‌بوو؛ له‌راده‌به‌ده‌ر رۆشنییر و نوێخواز و خاوه‌ن خووپه‌وشتی پاک بوو. جوامیر بوو. زۆر له‌سه‌ره‌خۆو دلۆقان بوو، ته‌نانه‌ت که‌سه‌نه‌یدیوه به‌تووره‌یی بانگ له‌نۆکه‌ریکیشی بکا.

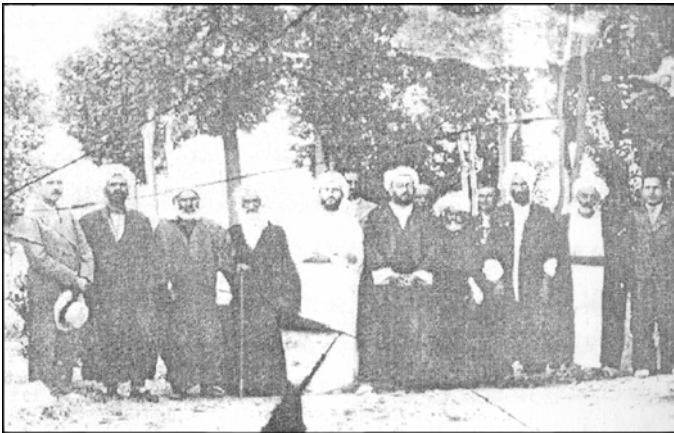
قازی‌عه‌لی له‌باری‌پله‌ی زانستی و فیه‌هیشه‌وه که‌سایه‌تییه‌کی هه‌له‌که‌وته‌بوو. میرزا‌حه‌سه‌نی سه‌یفولقوزاتی، مامی قازی‌عه‌لیش، یه‌کیک بوو له‌ئهدیبان و شاعیرانی ناوداری ناوچه‌ی موکریان و له‌سابلاخیش دا پیاویکی ناسراو و نیو به‌ده‌ره‌وه‌بوو. له‌کۆر و کۆبوونه‌وه ئه‌ده‌بییه‌کانی ده‌ره‌وه‌ی ناوچه‌ی موکریانیش دا ناوبانگی ده‌رکردبوو. خاله‌کانی قازی‌عه‌مه‌دیش که له‌هۆزی فه‌زیوللا به‌گی بوون هه‌موو به‌ناوبانگ و خانه‌دان و له‌نیو‌عه‌شیره‌تی فه‌زیوللا به‌گی و عه‌شیره‌ته‌کانی دیکه‌ی ناوچه‌که‌ و ده‌ره‌وه‌ی ناوچه‌شدا به‌ده‌ست و دل‌ئاوایی و بویریان، مه‌شه‌هور

بوون. خودی قازی محهمه ویرای که سایه‌تیی بنه‌ماله‌یی؛ هم به‌ره‌ی باوکی و هم به‌ره‌ی دایکی له‌هموو ناوچه‌ی رۆژئاوای ئێراندا به‌ناوبانگ و جیی حورمه‌ت بوون و فیرده‌وسی وته‌نی: "نژاد از دو سو دارد این نیک پی"

"واته ئه‌و پی و قه‌دهم موباره‌که له‌هه‌ردوولاوه‌ره‌سه‌نه."

قازی محهمه‌د، پاش مه‌رگی باوکی به‌ریزیان و، وه‌ئه‌ستوگرته‌ی کاروباری دادوهریش: هه‌روه‌ک جاران به‌تاسه‌و عه‌شقه‌وه‌خه‌ریکی کاروباری رۆشنییری و هاندانی لاوان بوو بۆ خویندن و له‌هه‌ولی دابینکردنی ئیمکاناتی زیاتردابوو بۆ مامۆستایانی خۆجییی و ده‌ره‌کی. له‌هموو ریوره‌سمه‌فیرکاری و په‌روه‌رده‌یه‌کاندا به‌شداریی ده‌کرد. ده‌چوو هه‌یانه‌وه‌رزشییه‌کان و توپیتی ده‌کرد و به‌مجۆره‌لاوانی هان ده‌دا بۆ وه‌رزش کردن؛ له‌دادوهری کردن و چاره‌سه‌رکردنی گیروگرفت و کیشه‌کانی خه‌لکدا به‌و په‌ری وردیینی و بیلایه‌نییه‌وه‌هه‌ولی ده‌دا و کاری ده‌کرد. نیاز پاکیی ناوبراو رۆژ به‌رۆژ پینگه‌ی کۆمه‌لایه‌تییه‌که‌ی پته‌وتر ده‌کرد. له‌راستیدا مالی قازی محهمه‌د، ببوه‌په‌ناگه‌ی لێقه‌وماوان و زولم لیکراوان. ده‌رگاری ماله‌که‌ی هه‌میشه‌بۆ خه‌لک ئاوه‌لاابوو. ئه‌و له‌دادوهری کردندا زۆر هیدی و وردیین بوو. به‌وپه‌ری بی لایه‌نی و بی هیچ چاوه‌روانییه‌ک؛ بریار (حوکم)ی ده‌دا. ئه‌گه‌ر شتیکی به‌حق و راست زانییا رای خۆی نه‌ده‌گۆری. بویری قازی محهمه‌د ویردی سه‌ر زمانی خه‌لک بوو. قه‌ت سه‌ری بۆ مله‌وران و نیردراوانی ده‌وله‌ت دا نه‌ده‌نواند. له‌کاتی حکومه‌تی ره‌زاشادا ئه‌وده‌مه‌ی سه‌ید مه‌هدی فه‌روخ "ئوستانداریی" "نازه‌ربایجان" بۆ سه‌راسوی و

تاوتوی کردنی بارودۆخی ناوچه‌که‌هاته‌مه‌هاباد گه‌وره‌پیاوان و سه‌رۆکی ئیداره‌کان پیشوازییان لیکرد. ئه‌ویش بۆ نواندن و چاوترسین کردنی خه‌لک و مه‌ئموره‌کانی؛ بانگی قازی محهمه‌د ده‌کا و ده‌لی: بۆچی "جلو به‌رگی یونیفورمت له‌به‌رنه‌کردووه؟" قازی به‌وپه‌ری بویرییه‌وه‌هه‌لامی ده‌داته‌وه‌و ده‌لی: "من قازی شار و ناوچه‌م و حه‌قی دادوهریی شه‌رعیم هه‌یه‌و ئازادم له‌پۆشینی جلو به‌رگی مه‌لایه‌تی دا" ئیدی هه‌لده‌ستی و به‌جییان ده‌هیلتی و ده‌چینه‌وه‌مالی. هه‌رچی فه‌رمانداری و به‌رپرسی ئیداره‌کان تکای لی ده‌که‌ن، حازر نابن بچیته‌وه‌پاریزگار.

حه‌رشه‌ی مزگه‌وته‌ی شا ده‌رویش له‌مه‌هاباد، له‌راسته‌وه: به‌ریزان رۆحانی سه‌رۆکی تۆماری و ئیملاک، مه‌لا حوسین مه‌جدی، مه‌لا عه‌بدوللا موده‌ریس، میرزا وه‌هابی قازی، قازی مونعیم، که‌ریبی قازی، شه‌مسی واعیز، قازی محهمه‌د، مه‌لا سه‌دیق سدقی، مه‌لا محمد ماوه‌رانی، مه‌لامحه‌مه‌د لاهیجان، سه‌دری قازی (۱۳۱۷ / ۱۹۳۰)

قازی محهمهد خاوه‌نی هیندی تایبه‌تمندی کهم وینه بوو. بیریکی پیشکه‌وتنخوازنه‌ی هه‌بوو. زۆربه‌ی کرده‌وه‌و ئاکاره‌کانی له‌و کاتدا داهینان و نه‌ریت شکینی بوون. هۆگریه‌کی زۆری به‌ وهرزش بووه. له‌ ماله‌که‌یدا، کالای وهرزشی هه‌بووه. به‌یانیان پاش خویندی نوژی به‌یانی له‌ مزگه‌وتی شاده‌رویش، "بو پياسه‌کردن ده‌چوو ده‌روه‌ی شار. ئه‌وده‌م له‌و به‌ری شیروخورشیدی سووره‌وه؛ خانوبه‌ره‌ی دیکه‌ نه‌بوو. قازی محهمهد، له‌ویوه‌ هه‌تا پردی سوور به‌ هه‌لاتن ده‌رۆیشت. مه‌له‌وانیکی به‌ تواناش بوو هاوینان هه‌موو رۆژی له‌ شوینیک به‌ ناوی گۆمی قازی مه‌له‌ی ده‌کرد. زۆر هۆگری موتالاکردن بوو. کاتی سه‌ری سووک ده‌بوو، به‌رده‌وام کتییی ده‌خوینده‌وه. به‌ خویندنه‌وه‌ی کتییی ئینگلیزی ئاستی زانیاری خۆی ده‌برده‌سه‌ر. ئاگادای بارودۆخی ولاتانی ده‌روه‌ش بوو، له‌ حالیکدا خه‌لکی ئه‌وده‌م ته‌نانه‌ت ئاگیان له‌ ده‌ورو به‌ری خۆشیان نه‌بوو. قازی محهمهد زانیاری باشی له‌سه‌ر رووداوه‌ جیهانییه‌کانی ئه‌وکاته هه‌بوو. ئه‌و بیانیانه‌ی که ئه‌وده‌م رییان ده‌که‌وته مه‌هاباد، سه‌ردانی قازی محهمهدیان ده‌کرد ئه‌ویش زۆر به‌ریز و حورمه‌ته‌وه پیشوازی لی ده‌کردن به‌ماله‌ی قازی ئه‌وه‌نده بو پرسیونه‌مه‌زه‌بیه ئه‌مریکیه‌کان باش بوو که دوو ئافره‌تی سه‌ر به‌و شانه‌ده‌ ناوه‌کانی "میس گۆده‌ه‌ارت" و "میس‌دال(۵) له‌ نیو خه‌لکی شاردا به‌ مالی قازیان ده‌گوت مالی "بابمان" له‌هه‌ر پیشه‌هاتیک دا که له‌ ساله‌کانی ۱۳۰۰هه‌تاوی- ۱۹۲۱زاینی- ۱۳۲۰- ۱۹۴۱. دا له‌ مه‌هاباد و موکریاندا قه‌وما بایه. قازی محهمهد و ئه‌بوولقاسم سه‌دری قازی برای، ده‌بوونه‌ ده‌مرستی خه‌لک و

ته‌واوی کاروباری کۆمه‌لایه‌تی، فه‌ره‌ه‌نگی و ئیداری؛ به‌رینوینی و ئاگاداری ئه‌وان جیبه‌جی ده‌کرا. سالی ۱۳۰۷ی.هه‌تاوی- ۱۹۲۸، زاینی که بو یه‌که‌مجار، کۆمه‌له‌ی شیروخورشیدی سوور، له‌ مه‌هاباد، پینکه‌ات؛ قازی محهمهد پارچه‌زه‌وییه‌کی پیشکه‌ش کردن

کاتی رووداوه‌که‌ی نه‌خۆشخانه‌ی شیروخورشیدی سوور له‌ مه‌هاباد له‌ راسته‌وه بو چه‌پ: سه‌درولعه‌وما، نوینه‌ری نیردراو له‌ پایته‌خته‌وه، سه‌یفولقوزات، حه‌سه‌ن داوودی، شیخ عه‌بدولره‌جیم، حاکمی نه‌و کات، سه‌رگورد باستی، دکتۆر نه‌میر نه‌عه‌لم، سه‌ره‌ه‌نگ محهمهد عه‌لی خان، قازی عه‌لی، قازی مونعمیم، قازی محهمهد ره‌جه‌ت شافعی، نه‌ناسراو، قادری، سه‌رۆکی دارایی، سه‌رۆکی شاره‌وانی، سه‌روانی سوپا، کارمه‌ندی گومرگ، دوو که‌س له‌ عه‌شیره‌تی مه‌نگور، ریزی کۆتایی که‌سی دووهم سه‌عبید بابی ۱۳۰۸ / ۱۹۲۹

که دواتر نه‌خۆشخانه‌یه‌کی لی سازکرا ئه‌و نه‌خۆشخانه‌یه‌ نزیکه‌ی چل سال بووبه شوینی خزمه‌تی پزشکی و ده‌رمانی بو خه‌لکی شار و ديه‌اته‌کانی ده‌ورو به‌ری. که‌چی به‌داخه‌وه ئیستا بووه‌ته که‌لاوه. قازی محهمهد له‌ سه‌ره‌تای دامه‌زرانی کۆمه‌له‌ی شیروخورشیدی سووره‌وه هه‌تا سال ۱۳۲۱ی.ه به‌ ویستی خۆی

سه‌وَرکایه‌تیی ئه‌و کۆمه‌له‌یه‌ی وه‌ئه‌ستۆگرت و وێرایی کاروباره‌کانی دیکه‌ی ئه‌و خزمه‌ته‌ ئینسانیه‌ به‌نرخه‌شی به‌جی ده‌گه‌یاند. سالی ۱۳۱۵ی.ه به‌ فه‌رمانی ره‌زاشا ناوی شاری ساوجبلاغی موکری کرا به‌ مه‌هاباد(۶).

قازی محهمه‌د بۆ ئاگاداریی و تیگه‌یشتن له‌ وه‌زعی رۆژانه‌ی جیهانی و نیو خۆی ولات. زۆربه‌ی رۆژنامه و گوڤاره‌کانی سه‌رده‌می وه‌ک: رۆژنامه‌کانی "شفق سرخ" و "اطلاعات" و گوڤاری "پیمان" ی ئه‌حمه‌د که‌سه‌روی و گوڤاری کوردیی گه‌لاویژ- که‌ مامۆستا عه‌لادین سه‌جادی له‌ به‌غدا ده‌ری ده‌کرد؛ په‌یدای ده‌کرد ناو و ده‌یخویندنه‌وه.

له‌ دوا نیوه‌رۆی رۆژی هه‌ینی مانگی پووشپه‌ری ۱۳۱۵ی.هه‌تاوی- ۱۹۳۶ز. دا، بارانیککی توند دای کرد و لافاوئیکی مالۆیرانکه‌ر له‌ مه‌هاباد هه‌ستا که‌ به‌شیککی زۆری ئه‌و مالانه‌ی که‌ له‌سه‌ر ری بوون، وێرانی کردن و که‌لوپه‌له‌که‌یانی رادا و دووکان و بازاری شار، پربوون له‌ قورپولته‌ و خه‌سار و زیانیککی قه‌ره‌بوو نه‌کراوه‌ وه‌ خه‌لک که‌وت. ژماره‌یه‌کیش خه‌لک خنکان. قازی محهمه‌د به‌ سواری ئه‌سپ، زۆر بویرانه‌ چووه‌ یارمه‌تیی خه‌لک و چه‌ند که‌سیکی له‌ خنکان رزگار کرد.

خه‌لکی مه‌هاباد ئیستاش ئه‌و سیلاوه‌یان له‌ بیر نه‌چۆته‌وه‌ و ئه‌و ساله‌ به‌ "سالی سیلا" وه‌که‌ مه‌شه‌ووره. هه‌روه‌ها له‌ سه‌ره‌تای سه‌ربازگیری له‌ مه‌هاباد و بۆکاندا، سه‌دری قازی- که‌ ئه‌ندامی کۆمیسسیۆنی سه‌ربازگرتن و که‌یخودای گه‌ره‌ک بوو- خزمه‌ت و

یارمه‌تیه‌کی که‌ موینه‌ به‌ خه‌لکی و زاله‌ هاتووی ناوچه‌که‌ کرد که‌ ئیستاش به‌سالا چووان فه‌رامۆشیان نه‌کردوه‌. بانگ کردنی خه‌لک بۆ سه‌ربازی و سه‌ربازگیری که‌ ئه‌وکات پێی ده‌گوترا (ئيجباری)، ترسیکی سه‌یری خستبوه‌ دلێ خه‌لکه‌وه‌. خه‌لک بۆ ده‌ربازبوونیان له‌ چنگی خزمه‌تی ئيجباری، په‌نایان بۆ هه‌موو شتیک ده‌برد. ئه‌وان چاکه‌ و خزمه‌تیککی به‌نرخ و فه‌رامۆش نه‌کراویان ده‌رحه‌ق به‌ خه‌لک کرد. له‌ سه‌ریه‌ک ئه‌و دوو براهیه‌ (قازی محهمه‌د و سه‌دری قازی) هه‌رچی له‌ ده‌ستیان هات و له‌ توانایان دابوو، له‌ پیناو به‌رژه‌وه‌ندیی خه‌لکی موکریان و خه‌لکی مه‌هاباد دا، کردیان.

ئیران داگرتیوو، له‌خه‌رمانانی ۱۳۲۰ی.هه‌تاوی- ۱۹۴۱زاینی دا هیزه‌کانی به‌ریتانیا له رۆژئاوا و باشووره‌وه و سوپای سۆقیه‌ت له باکووره‌وه سنووره‌کانی ئیرانیان بری و به‌شیککی به‌رینی ئه‌و ولاته‌یان داگیرکرد^(۷).

لێکهد‌لوه‌شانه‌وه‌ی ئه‌رته‌شی پاشایه‌تی.

به‌هاتنی هیزه‌کانی به‌ریتانیا و سۆقیه‌ت، شیرازه‌ی کاروباری ده‌وله‌تی ره‌زاشا لیک ترازا و، ئه‌و ئه‌رته‌شه‌ی که شاهه‌نشا ۲۰سال بوو به‌شیککی زۆری سه‌رمایه‌ی ولاتی بو پرچه‌ک کردنی ته‌رخان کردبوو، خۆی رانه‌گرت و هه‌لوه‌شایه‌وه. ته‌نانه‌ت هیزه ئینتزامیه‌کانیش (ئاسایش). مامۆستا هه‌ژار وته‌نی:

به بلاو بوونه‌وه‌ی دووپه‌ر ئاگاهی بوو بلاو ئه‌رته‌شی شاهه‌نشاهی به‌مجۆره ئازادبخوازان و ئه‌و زیندانیانه‌ی که له میژ بوو له چاله ره‌شه‌کانی ریژی می ره‌زاخان دا به‌تاوانی لایه‌نگری له دیموکراسی یا به هه‌ر بیانویه‌کی دیکه، تووشی ئازارو ئه‌شکه‌نجه ببوون، له به‌ندیخانه‌کان ئازاد کران. دوورخراوه‌کان که زۆربه‌یان عه‌شیره‌ت و هۆزه کورده‌کان بوون گه‌رانه‌وه سه‌رمال و حالیان. زه‌بروزنگی بیست ساله‌ی ده‌سه‌لاتی زالمانه‌ی ره‌زاخان، کوتایی هات و خه‌لگی چه‌وساوه‌ی ئیران، پشوویه‌کیان وه‌به‌ر هاته‌وه و هه‌اوی ئازادبیاان هه‌لمژی و له قه‌فه‌زی دیلیتی هاته‌ده‌ره‌وه له شه‌قعه‌ی بالیان دا. به جۆریک که هیرشی هیزه بیانیه‌کان و داگیرکرانی ولات له‌لایه‌ن بیگانه‌و بوردومانی شاره‌کانی

به‌شکی سلیه‌مه

له خه‌رمانانی ۱۳۲۰هه‌تا ۱۳۲۶ی. ه (۱۹۴۱ - ۱۹۴۷)

نه‌ته‌وه‌کانی ئیران به‌تایبه‌تی کورد له ژیر ده‌سه‌لاتی ره‌شی سه‌ره‌پۆیانه‌ی ره‌زاشادا برستیان لی برابوو. نه‌ته‌وه‌ی کورد له ژیر گوشاری قورسی حکومه‌تی ره‌زاخانی دا، له ژیرقه‌مچی ژه‌نده‌رمه و پاسه‌وانی و له ده‌ربه‌ده‌ری و کوشتار و تالان و برۆدا ببوونه جه‌سته‌یه‌کی بی گیان که برسی و تینوو؛ بی ئه‌وه‌ی ئاگاداری ژیانی شایانه خه‌لکی ولاتانی دیکه‌بن له گۆرستانیکی بی ده‌نگدا ژیانی کۆیله‌تی و نه‌گه‌تییان تینه‌په‌رده‌کرد. له‌وه‌ها هه‌لومه‌رجیکدا بوو که شه‌ری دووه‌می جیهانی له نیوان ئه‌لمانیا، ئیتالیا و ژاپۆن به‌ناوی (به‌ره‌ی هاوده‌نگ) له‌و لاشه‌وه؛ به‌ریتانیا، فه‌ره‌نسا، سۆقیه‌ت و (هاوپه‌یمان) ده‌ستی پی کرد. سوپای ئه‌لمانی هیتله‌ری به‌خیراییه‌کی سه‌رسوره‌ینه‌ر ولاتانی به‌لژک، هۆله‌ندا، فه‌ره‌نسا، نه‌مسا، و به‌شیک له‌خاکی سۆقیه‌تی داگیرکرد. هاوپه‌یمانان له شه‌ردا؛ به‌مه‌به‌ستی یارمه‌تی گه‌یاندن به‌یه‌کیتی سۆقیه‌ت و به‌ناوی ده‌رکردنی ئه‌لمانییه‌کان له ئیران؛ که به‌هاوکاری ره‌زاخان ده‌ستیان به‌سه‌ر

کوردستانیان به لاره خوښتر بوو له دهسه لاتی سهره رپوی و پر له سهرکوت و زهبروزهنگی رهزاخان و دهست و په یوهنده زالمه کانی. چونکه پولیس و ژاندرامه بی به زهییه کانی رهزاخان، به لاسایی کردنه و په کی چهوت له روژئاوا؛ ته نانهت نه یانده هیشت خه لک جلوه رگی ره سنی خوین بپشون و به بیانوی یه کدهست کردنی فرههنگه کی، بی حورمه تی و سوکایه تییه کی له راده به دریان به ژنان و پیاوانی کورد ده کرد. ههر بویه ش به هه لکردنی شنه بای نازادی، خه لک پشویه کیان وه بهر هاته وه و تازه هه ستیان به وه ده کرد که له چ گرتووخانه یه کی سامناکدا گرفتار بوون و له چ حال و گوزهرانیکا ژیاون. روژنامه و بلاوکراوه کان له سانسور رزگار بوون و بیرۆکه ی نازادی و باوه ری سیاسی وه ک شه پولیکی نوی ولاتی داگرت و ههر چوار گوشه ئیرانی ته نییه وه. نه ته وه ی کوردیش که له ژیر سته می له راده به در رزگار ببوو پیشوازیی له پیکهیتانی حیزب و ریکخراوه سیاسییه که ی واته کومه له ی ژک کرد. له لاپره کانی دواتردا باس له و کومه له یه ده که یین.

پاش ئه وه ی سهر بازه کانی ئیران له لایه ن هیزه بیانیه کانه وه چه ک کران، گه رانه وه بۆ شار و دیهاته کانیان و ئه وانه ی به دل گه نجتربوون چه که کانیان ده گه ل خوین برده وه. سهر بازه کانی سهر بازخانه ی سهر دهشت که پاش چه ک کردنیان له و په ری سهر لیشیاویدا که وتنه به رهیرشی عه شیرته کانی نیوان سهر دهشت و مه هاباد؛ کاتی گه یشتنه مه هاباد، به ئه مری قازی محهمه د دلخوشیان دراوه و به و په ری دلوقانییه وه پاره و بژیوی ریگه یان پندرا و ناردرانه وه بۆ شاره کانیان.

فرۆکه کانی سوڤیهت شاری مه هابادیان بوردومان کرد و چه ندکه سیک کوشت و هیزه کانی سوڤیهت شاری مه هابادیان گرت و چه کی سهر بازه ئیرانییه کانیان دامالی و چه کوچول و ته قه مه نییه کانیان لی ئه ستاند و دواتر شاریان به جی هیشت ئه رکی پاراستن و به ریوه بردنی کاروباری شار و ئیداره کانی مه هاباد، که وته ئه ستوی قازی محهمه د و براکه ی که ببونه پشت و په نای خه لک. ئه وان به و په ری وردینی و دلسوژییه وه خه لکی مه هابادیان له رووداو و ئه گه ری هیرشی عه شیرته کانی ده پاراست. عه شیرته ته کان هه موویان چه کار بوون. حه مه رشیدخان ناوچه ی سه قز و بانه ی گرتبوو و له وی فه رمانه وایی ده کرد. شیخ له تیفی کورپی خوالیخوشبوو شیخ محموودی به رزنجی شاری سهر دهشتی گرتبوو. سات به سات ئه گه ری هیرشی عه شیرته ته کان بۆ سهر مه هاباد و داگیرکردنی هه بوو. قازی محهمه د خوی بۆ دابین کردنی ئاسایش و پاراستنی شار ئاماده کرد و شه وانه به چه که وه به سهر شار راده گه یشت و یرای هاوکاری له گه ل به رپرسان سهری له پۆستی نیگابانییه کان دها و رینوینی ده کردن. حه مه رشید خان و به گزاده کانی بانه به گرتنی سه قز رووبه ری ناوچه ی ژیرده سه لاتی خوین به رفره وانترکرده وه و قازی محهمه د به مه به سته ی پاراستنی ئاشایش و هیمنی مه هاباد و نیشاندانی هیز و بۆیری خوی و هه روه ها بۆ پشتگیری له ده ستر ریژی عه شیرته ته کان بۆ سهر مه هاباد، چاوپیکه وتنیکی له گه ل حه مه ره رشیدخان کرد و بانگه یشتنی کرد بۆ مه هاباد و سه باره ت

به‌کاروباری داهاتووی ناوچه‌که و ئه‌کارانه‌ی پتویسته بکرین، راویژی ده‌گه‌ل کرد.

گوتمان؛ یه‌کیک له ده‌ستکه‌وته‌کانی شه‌ری دووه‌می جیهانی بۆ خه‌لکی ئیران و کوردستان؛ لاچوونی سییه‌ری ره‌ش و نه‌گریسی دیکتاتوریی په‌له‌وی و ئازادی و رزگاریی خه‌لک بوو له کۆت و به‌ند و کۆیلایه‌تی. بیری خه‌لکی ناوچه‌که به‌هۆی کۆتایی هاتنی زیاده‌یه و زه‌بروزه‌نگی ده‌سه‌لاتدارانه‌وه ئازاد ببوو. به‌و هوشیارییی که له ئاکامی پسانی زنجیری کۆیلایه‌تی و دیلیتی له جه‌سته و رۆحی میله‌ت به‌ره‌م هاتبوو. له ئه‌نجامدا بووه هۆی ئه‌وه‌ی ژماره‌یه‌ک له رۆشنییرانی مه‌هابادی به‌که‌لک وهرگرتن له‌و که‌شه‌ ئازاده‌که‌وته‌ بیری رزگاری و یه‌کگرتوویی و یه‌کیتی له نیوان خه‌لکدا و پیکه‌ینانی حیزب و ریکخراویک که بتوانی بۆ داهاتووی ئه‌و نه‌ته‌وه هه‌رژار و به‌شخواروه پالپشتیک بی و دووبه‌ره‌کی و ناکوکییه‌کان بکا به‌ یه‌کیتی و یه‌کگرتوویی و ئه‌و نه‌ته‌وه لیک بلاوه بکه‌ویته بیری ئازادی و دیاری کردنی چاره‌نووسی خۆی و پیکه‌ینانی ده‌وله‌تیک. به‌و پنییه له ۲۵ی گه‌لاویژی ۱۳۲۱ی. هه‌تاوی-۱۹۴۱زاینی دا به‌ هاوکاری و هاوبیری ژماره‌یه‌ک رووناکییر بنه‌مای کۆمه‌له‌ی (ژ. ک) له مه‌هاباد دامه‌زرا، کۆمه‌له‌ی (ژ. ک) که به‌ کورتی پیی ده‌گوترا، کۆمه‌له‌ ته‌شکیلاتی نه‌ینی هه‌بوو. یه‌کیک له مه‌رجه‌کانی ئه‌ندامبوون له‌و کۆمه‌له‌یه‌دا سویند خواردن به‌ قورئانی پیروژ بوو.

کۆمه‌له‌ی ژ. ک

دامه‌زرینه‌رانی کۆمه‌له‌ی (ژ. ک) بریتین له:

عه‌بدولپه‌حمان زه‌بیحی- حوسین زێرینگه‌ران (فرووه‌ر)- مه‌لا قادری موده‌پرسی- عه‌بدولپه‌حمانی ئیمامی، محهمه‌د یاھو- ره‌حمان هه‌لوا- حه‌مه‌ده‌مین شه‌په‌فی- قاسم قادری قازی- مه‌لا عه‌ولای داودی- محهمه‌د سه‌لیمی- ئه‌حمه‌د عیلمی- محهمه‌د نانه‌وازاده و عه‌زیزی زه‌ندی- له هیندی نووسراوه‌شدا- ناوی عه‌لی مه‌حموودی- محهمه‌د ئه‌سحابی- عه‌بدولپه‌حمان کیانی و سه‌دیق حه‌یده‌ریش وه‌ک دامه‌زرینه‌رانی ژ. ک هاتوو. هه‌روه‌ها میرحاج ئه‌حمه‌دیش له لایه‌ن کورده‌کانی عیراق و حیزبی هیواوه له کاتی پیکه‌ینانی ژ. ک دا حوزووری هه‌بووه.

به‌ بروای من، هه‌ر ئه‌و سیزده‌که‌سه‌ی یه‌که‌م، دامه‌زرینه‌ری کۆمه‌له‌ی ژ. ک بوون.

به‌هۆی ئه‌وه‌ی خه‌لک تینووی ئازادی بوون، ئه‌م ته‌شکیلاته نه‌ینییه زۆر به‌ خیرایی له مه‌هاباد و شار و دیهاته‌کانی ده‌وروبه‌ری دا گه‌شه‌ی کرد و له‌به‌رئه‌وه‌ی خه‌لک روویان له ژ. ک کردو له‌ملاولا باسی مه‌رامنامه و باوه‌ر به‌ قورئان و ئه‌و سویندانه‌یان کردبوو که به‌مه‌به‌ستی پیشکه‌وتنی کاره‌کان ده‌خوران، مه‌هاباد ببوو به‌ یوتوپیا. ئه‌ندامانی کۆمه‌له‌ یه‌کتریان نه‌ده‌ناسی. بیجگه له ئه‌ندامانی شاخ که سێ که‌س بوون و ئاگیان له ئه‌ندامه‌تی که‌سی دیکه نه‌بوو.

زۆربه‌ی خه‌لکی شار یه‌کتریان به‌ چاوی خوشک و برا چاویلده‌کرد ته‌بایی نیوان خه‌لکی شار و بوونی ئاسایش به‌بی هیزی

دهولت ویرای چه‌کدار بوونی خه‌لک جیی سه‌رسورمان بوو. هه‌ستی یاریده‌دهری و هاوییری گه‌یشتبوه ئاستیک که خه‌لکی شار شه‌وانه ده‌رگای مالیان پیوه نه‌ده‌دا. دزی و ده‌ست دریژی و مله‌وری هه‌رنه‌بوو. (ژ. ک) روژ به‌روژ به‌رینتر ده‌بووه. به‌ریوه‌به‌رانی (ژ. ک) هه‌ستیان به‌بو‌شاییه‌ک له نیوه ته‌شکیلاته‌که‌یاندایا ده‌کرد. چونکه هه‌تا سالیک پاش دامه‌زانی (ژ. ک) قازی محهمه‌د که هه‌روا به‌سه‌رمه‌هاباد راده‌گه‌یشت نه‌ببووه ئه‌ندامی "ژ. ک" به‌لام کادیری ریبه‌رایه‌تی کومه‌له‌ی (ژ. ک) به‌و هیوایه‌ی که روژیک له‌روژان قازی محهمه‌د بیته ئه‌ندامی کومه‌له‌ه‌یشتا شوینی ئه‌ندامی یه‌که‌میان به‌به‌تالی هه‌یشتبوه و سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش، هه‌رکاریکی گرینگ له‌شار و ناوچه‌دا پیش هاتبایه، هه‌ربه‌رینوینی و یارمه‌تی ناوبراو جیبه‌جینیان ده‌کرد. هه‌تا ئه‌وه‌ی چاوه‌روانییه‌که‌یان وه‌دی هات و به‌هاتنی قازی محهمه‌د بو نیو کومه‌له‌ی (ژ. ک) زیاتر له‌جاران پیگه‌ی ته‌شکیلاتییان له‌نیو خه‌لکی موکریان و ته‌نانه‌ت ناوچه‌ کورد نیشینه‌کانی دیکه‌ش له‌ئیران و عیراقدا پته‌وتر بوو.

پیشه‌تیکیی چاوه‌روان نه‌کراو.

پاییزی سالی ۱۳۲۰ی. هه‌تاوی به‌ریتانییه‌کان ژماره‌یه‌ک له سه‌روک عه‌شیره‌ته‌کانی بوکان، مه‌هاباد، سه‌قز و بانه‌یان بانگه‌یشت کردبوو که له‌بوکان بو و توویژ له‌سه‌ر کاروباری ناوچه‌که. هه‌یشتا بانگه‌یشت کراوه‌کان به‌ته‌واوی له‌شوینی دیاریکراو (میوانخانه‌ی کۆنی بوکان) کۆ نه‌ببوونه‌وه و به‌ریتانییه‌کانیش دیارنه‌بوون له

ناکاو هه‌وال هات: ئه‌وه دوو ماشین له‌به‌رده‌رکی میوانخانه وستاوه و چه‌ند ئه‌فسه‌ری روسی لینیان دابه‌زیون. هه‌لبه‌ت تائه‌وکات چه‌ک هه‌لگرتنی به‌ئاشکر له‌لای روسییه‌کان قه‌ده‌غه بوو. بانگه‌یشت کراوانیش که هه‌موان چه‌کدار بوون ئالۆزکان و ویستیان چه‌که‌کان بشارنه‌وه. به‌لام، فریانه‌که‌وتن و ئه‌فسه‌ره‌روسه‌کان هاتنه‌سه‌ری و به‌رووگه‌شی و میهره‌باننیه‌وه سلالویان له‌میوانه‌کان کرد و پییان گوتن که چه‌ک هه‌لگرتن له‌روانگه‌ی ئه‌وانه‌وه ئیرادیکی شتیکی ئاساییه. ئه‌و قسه‌یه ئاوپرژینی دلی ئاماده‌بوانی کرد. قه‌رار بوو سه‌دری قازی برای محهمه‌دیش "خالئ نووسه‌ر" له‌و کۆبوونه‌وه‌یه‌دا به‌شداربی. هه‌روه‌ها مامه‌گه‌وره‌م عه‌لی به‌گی شیرزادیش بو به‌شداریی ئه‌م کۆبوونه‌وه‌یه بانگه‌یشتن کرابووو. منیش له‌گه‌لیان بو دیتنی خالم له‌و کۆره‌دا بووم. ئه‌فسه‌ری پایه‌به‌رزی سوڤیه‌ت که ناوی سه‌لیم ئاتاکشی ئوف بوو له‌گه‌ل هاوړی چه‌کداره‌که‌ی که کوردیک بوو به‌ناوی جه‌عفه‌روڤ؛ ویرای ده‌برینی ئیزنی چه‌ک هه‌لگرتن و خو‌شحالی له‌چاویکه‌وتنی سه‌روک عه‌شیره‌ته‌کان. گوتیان، ئیمه هاتووین برایانی کوردمان بو باکو و دیتنی سوڤیه‌ت بانگه‌یشتن بکه‌ین، داویان له‌به‌شدارانی کۆره‌که‌ کرد هه‌رچی زووتر بیته مه‌هاباد و له‌ویوه، له‌گه‌ل داوه‌ت کراوه‌کانی تر به‌ره‌و و باکو وه‌ری که‌ون.

"سه‌فه‌ر بو باکو"

له‌و سه‌فه‌ره‌دا سی که‌س له‌پیاوماقولان و سه‌روک عه‌شیره‌ته‌ کورده‌کانی ناوچه‌که بو ماوه‌ی دوو هه‌فته له‌گه‌ل قازی محهمه‌د چوونه باکو.

مه بهستی رووسهکان له و بانگه‌یشتنه راگرتنی دلای کوردهکان بوو، ئهوان بهو شیوهیه دهیانویست خویان به دۆستی کورد له قهلهم بدن و کوردهکان له خویان نزیکتر بکه نه وه و نه هیلن به لای بهریتانییهکاندا بشکینه وه. له لایهکی دیکه وه کوردهکان و عه شیره تهکانی دهو روبه ری ورمی بریک دهگه ل ئازربایجانیهکان ناکوکیان هه بوو ههر بۆیه ش میرجه عفه ری باقرۆف، سه رکۆماری ئازهر بایجانی سوؤقیهت دهیویست کوردهکان و ئازهرییهکانی ناوچه که بپاریزی به لام قازی محهمه مه بهستی دیکه ی هه بوو. ئه و دهیویست سه رنجی رووسهکان زیاتر بۆلای کیشی کورد راکیشی و له پینا و ئامانجهکانی (ژ. ک) دا که ئازادی نه ته وه ی کورد بوو یارمه تیان لی وه رگری.

قازی محهمه به هینانه گوری بۆچوون و داخواییهکانی نه ته وه ی کورد توانی تا رادهیهک سه رنجی میرجه عفه ری باقرۆف راکیشی و ئه و راستیه به لمینی که کوردهکان خوازیری ئامانجی گه وره تری وه ک مافی ئازادی و دیاریکردنی چاره نووسی خویانن. ههر بۆیه ش پاش گه رانه وه ی له باکو، به وره یهکی پته و تره وه له هه مبه ر کیشی و رووداوهکاندا راوه ستا، قازی محهمه له گه ل چه ندکس له سه روک عه شیره تهکانی مه نگور و مامه ش به مه بهستی دل چاگردنه وه و نه هیشتنی ئه و کیشانه ی هاتبوونه پینش سه ردانیکی ورمی کرد و عه شیره تهکانی ده قه ری وه رمی له دمه قه وه کیشی له گه ل ئازهرییهکان گیراوه. دابه زینی ئاستی شه ر و کیشی ناوچه ییهکان پینشاندهری لیه اتووی و هیزی قازی محهمه بوو، له پیراگه یشتن به کاروباری ناوچه که و بووه هوی ئه وه ی که

له باکووری ورمی وه هه تا سه قز، هیهچ تیکه له چوون و نیوان ناخۆشییهک له نیوان کورد و ئازهری دا نه یه ته پینش.

"پیشکەش کردنی چەك"

پاییزی سالی ۱۳۲۱ی. هه تاوی رووسهکان بریکیان چهک و چۆل و تهقه مهنی هینا بۆ مه هاباد و له ته نیشته پردی سوور، واته دیواری هیلای به نداوی مه هاباد (به لای رۆژئاوا) هه لیان

پیشه‌وای قازی محهمه له رۆژانی لاریتیدا له راستیه وه ره جمان ناغا دارلهک، له لای چه ییبه ره خوالیخۆشبوو سه دری قازی

رشت و قازی محهمه‌دیان لی ئاگادار کرده‌وه. هه‌ر ئه‌م شه‌وه تفه‌نگیکی ب‌رنه‌و و سه‌ت فیشه‌کیان دا به‌هه‌رکام له‌و چوار سه‌ت که‌سه‌ی خه‌لکی مه‌هاباد که له‌ پ‌یشدا ناو نووسیان کردبوو. هه‌ر ئه‌وشه‌وه به‌ دوو داشقه ژماره‌یه‌ک چه‌ک و فیشه‌کیان هینایه نیو شار، که دواتر دران به‌و که‌سانه‌ی به‌ پ‌یویست زانرا.

ه‌یرش بۆ سه‌ر شاره‌وانیی مه‌هاباد.

روژی ۲۶/۱۱/۱۳۲۳ ی.ه- ۱۹۴۴ز له شاری مه‌هاباد له کۆبوونه‌وه‌یه‌کدا که له‌لایه‌ن چه‌ند که‌سیکی توورپه‌ و داخ له‌ ده‌وه به‌مه‌ستی ده‌رکردنی فه‌رمانداری (کارتونیی) (۱) مه‌هاباد به‌ناوی "سریع القلم" پ‌یکه‌اتبوو، ژماره‌یه‌ک به‌ که‌لک وه‌رگرتنی نابه‌جی له هه‌ستی خه‌لکی شار و به‌شیه‌یه‌کی چاوه‌روان نه‌کراو ه‌یرشیان کرد بۆوه سه‌ر شاره‌وانیی مه‌هاباد و چه‌ند پاسه‌وانیکیان کوشتبوو. دارایی و میژ و کورسیی شاره‌وانییان له‌ توپه‌ت کردبوو. ئه‌م رووداوه ره‌نگدانه‌وه‌ی ناخۆشی له‌ نیو خه‌لکی تاراندا هه‌بوو. خه‌لکی مه‌هاباد که به‌نه‌ینی ببوونه ئه‌ندامی (ژ. ک) پاراستنی ئاسایشی شار و پ‌یکه‌ینانی که‌شیکی ه‌یمن و بی‌قره‌یان لا، له هه‌موو شتیک گرینگتر بوو ناو شاریان کرد به‌ ناوه‌ندی راسته‌قینه‌ی کوردستان و جیی هیوای نه‌ته‌وه‌ی کورد و سه‌رپه‌نای هه‌ژارانی ناوچه‌ی موکریان به‌ دل له‌و رووداوه نارپه‌حه‌ت و قه‌لس بوون و به‌رپه‌رچی ئاژاوه چیه‌کانیان دایه‌وه.

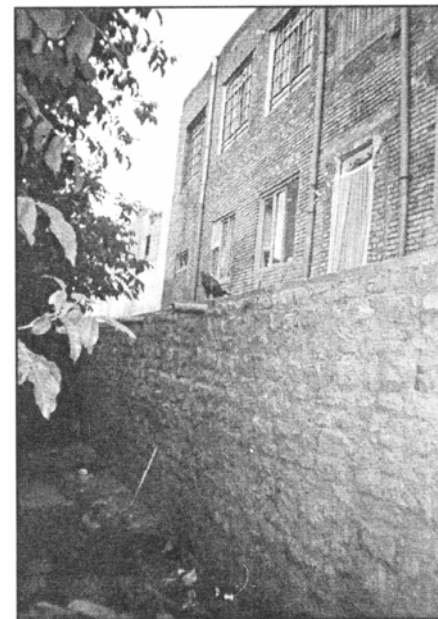
چاوپ‌یکه‌وتن له‌ گه‌ل پارێزگاری ئه‌وکات.

قازی محهمه‌د که له‌هه‌ر پرس و رووداویکدا تیگه‌یشتوویی و لیهاتوویی خۆی ده‌رده‌خست و مه‌زنی و ئیعتیباری به‌ماله‌ی قازی که له‌ میژ سه‌له‌وه پشت و په‌نا و په‌سیوی هه‌ژارانی کوردستان؛ به‌رزتری ده‌کرده‌وه و هۆگری و سه‌رنجی پ‌ر له‌ریزی خه‌لکی موکریانی زیاتر به‌ره‌و خۆی راده‌کیشا و لیهاتوویی خۆی له‌ ریه‌ری کردنی نه‌ته‌وه‌که‌ی دا باشتر ده‌سه‌لماند. پاش ئه‌م ئالۆزیانه‌ی ده‌وری ورمی له‌لایه‌ن "شاوه" که ته‌نیا- ناوی مابوو، خه‌لیل فه‌هیمی، وه‌زیری رابوون که کرابوو پارێزگاری نازه‌ربایجان به‌مه‌به‌ستی تاوتویکردنی کیشه‌کان، هاته ورمی و مه‌هاباد و له شاری مه‌هاباد له‌لایه‌ن قازی محهمه‌ده‌وه به‌گه‌رمی پ‌یشوازی لیکرا.

قازی محهمه‌د مه‌زلوومیه‌ت و هه‌ژاری نه‌ته‌وه‌ی کوردی به‌ درێژی ده‌سته‌لاته‌کانی قاجار و په‌له‌وی بۆ ئاغا فه‌هیمی شی کرده‌وه و پ‌یی گوت سه‌رده‌می سه‌ره‌رۆیی و دیکتاتۆری به‌سه‌ر چوو و باشتر وایه ده‌وله‌تی ئێران سه‌رنجیکی زیاتر بداته ناوچه بی به‌شه کوردنشینه‌کان و خه‌ویکیان بخوات.

قبوولی ئه‌ندامه‌تی له (ژ. ک) دا

قازی محهمه‌د به‌ قبوولکردنی ئه‌ندامه‌تی (ژ. ک) به‌ناوی خوازاوی بینایی؛ بایه‌خ و ئیعتباری چالاکیه‌ نه‌ته‌وه‌یه‌کانی به‌ لووتکه‌ گه‌یاند و مه‌هابادی کرد به‌ناوه‌ندی ئازادبخواری و چالاکیی سیاسی کوردستان. هه‌ر بۆیه‌ش ئازادبخواری کورد له ولاتانی

نا (له‌قته) په‌ك له دادگای قازی محمد

تورکیا، سووریه و عیراقه‌وه بو دیتنی مه‌هاباد و چاوپیکه‌وتن له‌گه‌ل به‌ریوه‌به‌رانی کۆمه‌له‌ی (ژ. ک) ده‌هاتنه ئەم شاره. ده‌وله‌ته داگیرکه‌ره‌کانی کوردستانیش، مه‌له‌فیکی دانسقه‌یان بو مه‌هاباد و میلیله‌تی کورد کردبووه.

پێویسته ئەوه‌ش بلیم که قازی محهمه‌د له مالی کاک ئەحمه‌دی ئیلاهی ریوره‌سمی سویند خواردن به قورئانی پیروژ و ئەندامه‌تی (ژ. ک)ی به‌جی هینا.

چالاکیه‌کانی (ژ. ک)

کۆمه‌له‌ی (ژ. ک) پاش دامه‌زراندی له ۲۵ ی گه‌لاویژی ۱۳۲۱ ی.ه- ۱۹۴۲ ی.زدا له مه‌هاباد، ده‌ستی کرد به چالاکي و به هۆی تامه‌زرۆیی خه‌لك بو ئازادی ده‌گه‌ل پیشوازیی خه‌لكی شار و ناوچه‌که رووبه‌روو بووه. هه‌لسوکه‌وت و ئاکاری ئەندامانی (ژ. ک) و ئەو عه‌شق و ئەوینه‌ی به چاره‌نووسی خه‌لكیاندا بوو؛ به‌ئەندام بوون له (ژ. ک) دا شانازییه‌کی مه‌زن بوو که سه‌ره‌پای نه‌ینی بوونی چالاکیه‌کانی؛ ده‌کرئ له هه‌لسوکه‌وت و ره‌وشت پاکي و برایه‌تی ئەوانه‌ی ئەندامی (ژ. ک) بوون تی بگه‌ین که په‌یوه‌ندی و ره‌فتاریان له‌گه‌ل خه‌لك و هاوولاتیان زۆر مرۆفانه‌بوو. ته‌واوی ئەندامانی (ژ. ک) نیشتمان په‌روه‌ر و ئازادبخواز بوون و لایه‌نگری بی‌ری کومونستی نه‌بوون.

له کۆتاییه‌کانی سالی ۱۳۲۰ ی.ه- ۱۹۴۱ ی.زدا عه‌لی ئاغای ئەمیر ئەسه‌دی دیبوکرئ له‌لایه‌ن ده‌وله‌تی ناوه‌ندییه‌وه کرا به قایمقامی مه‌هاباد. به‌هۆی پیشینه‌ی دوژمنایه‌تی عه‌لی ئاغا له‌گه‌ل بنه‌ماله‌ی قازی و خه‌لك هاوکارییان نه‌ده‌کرد، بۆیه‌ش ماوه‌ی قایمقامیه‌ تیه‌که‌ی زۆری نه‌خایاند و ناچار بوو وازی لینی و شار به‌جی بیئ. پاش رویشتنی ناوبراو ئاغای ("سریع القلم") کرا به قایمقامی مه‌هاباد که ئەویش هه‌ر به‌ناو قایمقام بوو، ئەگه‌ر یارمه‌تی قازی محهمه‌د و سه‌دری قازی نه‌بایه نه‌یده‌توانی ته‌نانه‌ت تاقه‌روژیکیش له مه‌هاباد بمیته‌وه. شار له‌راستیدا که‌وتبووه ده‌ستی قازی محهمه‌د و کاروباری شار و به‌تایبه‌تی دا‌بین کردنی هه‌می و ئاسایش له ژیر چاودیری ئەودا بوو.

شانۆی دایکی نیشتمان.

رووداووهکانی سهردهمی شهړی دووهمی جیهانی و نازادی خه لک و هه لکه وتنی ئەم ناوچه یه له نیوان ناوچه داگیرکراوهکانی ژێردهسته لاتى رووس و بهریتانیا و داگیر نه کرانی ئەم به شه؛ دهره فته تیکی زیړینی ره خساند بۆ گه شه کردن و پشکه وتنی بیروکه ی نازادىخووزی و چالاکیه هونه ریبه کان. یه کیک له و چالاکیه هونه ریبهانی که ئەوکات که وته بهر سه رهنج و پشخووزی خه لک به ریوه بردنی شانۆی "دایکی نیشتمان"^(۹) بوو که کاریگه ریبه کی قولی له سه ر ههستی نه ته وایه تیبی خه لک و راکیشانیان به ره و نیشتمانیان په روهری دانا. ئەوانه ی ئەو شانیدیان وه جۆش ده هینا. به هۆی پشخووزی گه رمی خه لک له و شانۆ هه ماسییه؛ له چه ند شاری دیکه ش پششان درا.

دامه رزانی حیزبی دیموکراتی کوردستان له عێراق

یه کیک له به رنامه گرینگه سیاسیه کان پیکه پنانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی عێراق بوو که پیشتر لقیکی کرمه له ی (ژ. ک) و حیزبی رزگاری و چه ند حیزبی دیکه له وئ چالاکیان نواندبوو. له سه ر پشینیاری ژهنه رال بارزانی؛ هه مزه عبده للاً که کوردیکی چالاک و نازادىخووزی عێراق بوو، بۆ دامه زراندى حیزبی دیموکرات که دواتر ناوی نرا پارتی دیموکراتی کوردستان؛ چوه عێراق و له وئ ته شکیلاتی حیزبی پیکه پناو ریکی خست.

نه ریتی میرمیرین.

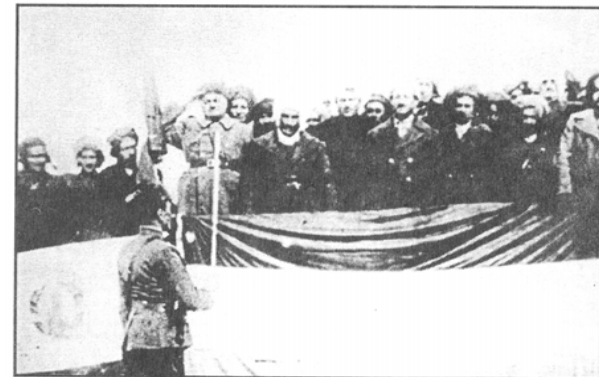
یه کیک له نه ریته دیرینه کان که له یه که م سالی پاش رووخانی ره زاخان و رزگاری خه لک له زه بروزه نگی په هله وى له مه هاباد زیندوکرایه وه نه ریتی میر میرین بوو. نه ته وه ی کورد له و کاته وه دهسته لاته ناوچه یبه کانى خۆی له ده ستدابوو و له ژێرده ستی و کۆیله تیدا ده ژیا بۆ زیندوو راگرتنی بیره وه ربی سه رده می دهسته لاتداریتیبی خۆی ئەم نه ریته کۆن و نه ته وه یبه ی له کاتی نه ورۆزدا به ریوه ده برد. له م ریوه ره سمه دا که سیکیان به ناوی "میر" هه لده بژارد له ماوه ی ئەم چه ند رۆژه دهسته لاتداریتیبه دا میر هه ر فرمانیکی ده رکردبا بی ئەملاو ئەولا به ریوه ده چوو، میر دوو وه زیر و دوو یاریده در و میرغه زه ب و ته لکه ک و ژماره یه ک ده ستو پیوه ندی هه بوو که فه رمانه کانیان به ریوه ده برد. هه ر له و ساله دا به هیممه تی لاوان شانۆی "میر میرین" ده ره یینرا و به ریوه چوو. به ریوه چوونی ئەم شانۆیه هه ستی خه لکی زیاتر ده بزواند و نه یارانی تووره ده کرد. ته نانه ت له رۆژنامه کانى تاراندا ده نگدانه وه ی بوو. کاربه ده ستانی ده ولته ت و زۆربه ی رۆژنامه کانى تاران به ناره زایه تی و قه لسی له میری مه هاباد دوان و کورده کانیان لۆمه کرد.

رۆژنامه ی "کوهستان" که به سه ره په رستی ئیسماعیلی ئەرده لان له تاران ده رده چوو و خوینه ریشی زۆر بوون له سه روتاره به ناو بانگه که ی خۆیدا له ژێر ناوی (گالته به میری مه هاباد مه که ن) و لئ کردبوو.

ریکخستنی ته‌شکیلاتی پیشمه‌رگه.

یه‌کیک له گرنگترین کرده‌وه‌کانی میژووی نه‌ته‌وهی کورد، پیکهینانی هیزیکی ریکوپیکی نیزامی، به‌ناوی "هیزی پیشمه‌رگه" بوو. که رۆژی ۱۳۲۴/۹/۲۶. هه‌تاوی بۆ ریزگرتن له‌م رووداوه‌ گرینگه به‌ناوی "رۆژی پیشمه‌رگه" دیاری کراو.

هیزه نیزامیه‌کانی کوردستان که هه‌تا ئه‌وکات پهرش و بلاوو به‌شیوه‌ی چریکی بوون، ریکخران و نیزامیه‌کان واته پیشمه‌رگه‌کانی کوردستان له سه‌ربازخانه‌ی مه‌هاباد دا به‌شیوه‌یه‌کی ریکوپیکی و له ژیر چاوه‌دیاری ئه‌فسه‌ره کورده عیراکی و ئیزانییه‌کاندا ده‌ستیان کرد به راهینان و مه‌شقی نیزامی لاوانی کورد و به‌له‌به‌ر کردنی جلو‌به‌رگی

قازی محمد، حاجی بابا شیخ و محمد حوسین خان سه‌یفی قازی له رۆژی نایشی هیزی پیشمه‌رگه له مه‌هابادا

تایه‌تی پیشمه‌رگایه‌تی به‌شیوه‌ی سه‌رنجراکیش و ریکوپیکی له سه‌رانسه‌ری کوردستانی ئازاد دا ده‌ستیان به‌کارکردو بۆ پاراستنی

کوردستان و ده‌ستکه‌وته‌کانی نه‌ته‌وه‌ی کورد ئاماده‌ی گیان به‌خت کردن بوون.

به‌فرمانی قازی محهمهد که سه‌رۆکایه‌تی و فه‌رمانده‌یی هیزه‌کانی کوردستانی ده‌کرد و له‌لایه‌ن وه‌زاره‌تی هیزی پیشمه‌رگه‌وه (وه‌زاره‌تی به‌رگری)، چوار سه‌رۆک عه‌شیره‌ت پله‌ی ژهنه‌رالیان پی درا که بریتین له:

۱- حه‌مه حوسین خانی سه‌یفی قازی، وه‌زیری هیزی پیشمه‌رگه‌ی کوردستان.

۲- مه‌لا مسته‌فای بارزانی - سه‌رۆک عه‌شیره‌تی بارزان

۳- حه‌مه رشید خانی بانه

۴- عومه‌ر خانی شکاک - سه‌رۆکی عه‌شیره‌تی شکاک

هه‌ندن له فه‌رمانده سه‌ربازییه‌کانی کوردستان

ریزی یه‌که‌م: له راسته‌وه بۆ چه‌پ محمد نانه‌وازاده، مسته‌فا خوشناو، محمد حوسین خان سه‌یفی قازی، مسته‌فا بارزانی، به‌کر عه‌بدولکه‌ریم، کاک مامه‌ند کۆلیچ، موسا خان زه‌رزا ریزی دووه‌م: له راسته‌وه محمد ئەمین شه‌رەفی، بال‌آبه‌ر ئەفسه‌ری، میرحاج ئەحمەد، نوری ئەحمەد ته‌ها، (له‌ داوه محمد حوسین خان و مه‌لا مسته‌فا) (۱۳۲۴ / ۱۹۴۵)

كوردستانى سەرىخۇ لە ئازەربايجان.

پېكھىنانى فېرقەى دېموكراتى ئازەربايجان زالبونى بەسەر ئازەربايجانى ژېر دەستەلات و پشتيوانى دەولەتى سۆقيەت و دامەزرانى پەرلەمانى مىللى ئازەربايجان و گەرمبونى دۇستايەتى كوردستان و ئازەربايجان؛ يەك لە دوای يەك روخسارى ناوچەكەيان بە تەواوى گۆرى.

ئازەربايجاننى دەيانويست بە يارمەتى و پشتيوانى دەولەتى سۆقيەت؛ دەست بە سەر ھەموو ناوچەى ئازەربايجاندا بگرن كە بەپى دابەشكارى دەولەتى ئىران بەشىكى لە ناوچە كوردەكانىش دەگرەتەو. بەلام ئەم "تيزە" لەگەل دژايەتى كوردنى خەلكى ناوچە كوردنشينەكاندا رووبەرۋو بۆو. پاش دووجار سەفەرى قازى محەممەد و وەقدى ھاورپى بۇ باكۆ و چاوپىكەوتن و وتووئۆ دەگەل مير جەعفەر باقرؤف؛ ئەم گەلالەيەى ئازەربىيەكان جىي نەگرت و ناچاربوون پەيمانى ھاوكارى و دۇستايەتى بېستىن.

قازى محەممەد پاش گەرئەوھى لە دووھەمىن سەفەرى خۆى بۇ باكۆ؛ پەيوەندىيەكانى لەگەل رىبەرانى ئازەربايجان چىترکرد، تەنانەت لە رىورسى دامەزرانى پەرلەمانى مىللى ئازەربايجاندا لەسەر پىشنىارى رووسەكان چەند كەسىكى بۇ بەشدارى لە دانىشتنەكانى پەرلەمانى ئازەربايجان ناردە تەوريز و بۇ خۇشى چەند جار بەمەبەستى ھاوكارى و وتووئۆ چووە تەوريز. ھەتا بۇى لوا با لە پەيوەندى لەگەل ئازەربايجان خۆى نەدەبوارد. لە دانىشتنىكا كە لە كوتايى سالى ۱۳۲۴ھ تاوى دا لە ناوەندى فەرھەنگى ئازەربايجان و سۆقيەت (Madanyat-êwy) لە باخى گولستانى تەوريز پىكھات

قازى محەممەد و حەمەحوسىن خانى سەيفى قازىبىش بانگھېشت كرابوون لەو دانىشتنەدا باسى مەسەلە و كاروبارى ئىران و ئازەربايجان و پەيوەندى كوردستان و ئازەربايجان ھاتە گۆرى، نىردراوانى پاىەبەرزى سۆقيەت لە تەوريز لەوى بوون. ئازەربايجاننىەكان خوازىرى ئەوہ بوون قسە و ويستەكان لەگەل حكومەتى ناوہند بگرىنەيەك و لە بنەوہ و بەنھىتى دەيانويست داخوازيەكانى خەلكى كوردستان و ويستەكانى تەشكىلاتى ئازەربايجان بىنەيەك و كوردستان بېتتە بەشىك لە ئازەربايجان. پېشەوا قازى محەممەد بۇ خويىندى نوئۆ شىوان وەدەرکەوت، پاش بە جىھىنانى نوئۆكەى گەرپاىەوہ و بە تىرۋتەسەلى باسى لە داخوازيەكانى نەتەوہى كورد و خەباتى چەند سالەيان لە پىناو ئازادىدا كورد و ئەو ھەزاران شەھىدەى لىي كەوتۆتەوہ و دژى ئەو بىبرۆكەيە وەستا كە پەپرەوى لە ئازەربىيەكان بگەن. بەرپىزيان ھەرۋەها باسى لە تىكۆشانەكانى نەتەوہى كورد لە پىناو دەستەبەركردنى ئازادى و مافى ديارىكردنى چارەنوس كورد و وەك بەلگەش ئامازەى كورد بە خەباتى نەتەوہى كورد لە توركيا و عىراق كە لەلايەن ژەنەرالى قونسولى سۆقيەتەوہ، قسەكانى پەسەندكران. لەپاشان حەمە حوسىن خانى سەيفى قازى محەممەد؛ ئامازەى بە كورتەيەك لە ميژووى خەباتى نەتەوہى كورد لە پىناو بەدېھىنانى ويستە نەتەوہىيەكاندا كورد و زۆر بە سادەيى و خۇمانە رووى لە قولپۇف وەيس قونسولى سۆقيەت كورد و گوتى: تۇ خوا مەماندەنە دەست ئەم و ئەو؛ لىمان گەرپىن سەر بەخۆ لەسەر پىي خۇمان راوہستىن. قولپۇف و ئازەربايجاننىەكان بەو قسەيە تىك چوون.

محهمهد بیریا وه‌زیری فه‌ره‌نگی ئازهر‌بایجان له‌وه‌لامدا گوتی: جه‌نابی سه‌یفی قازی، ئازهر‌بایجانی خاوه‌نی قاره‌مان گه‌لیکی وه‌ک: ستارخان، باقرخان و شیخ محهمهدی خیابانییه و ئیمه‌هه‌میشه کورده‌کانمان وه‌ک برای خۆمان خۆش ویستوه.

شایه‌نی باسه؛ ئەم دانیشتنه بی ئەوهی ئاکامیکی دلخوازی لی بکه‌ویته‌وه‌ کۆتایی هات.

هاتنی بارزانییه‌کان بۆ مه‌هاباد.

هاتنی بارزانییه‌کان و ئازادیخوازانی دیکه‌ی کوردستانی عیراق بۆ کوردستانی رزگارکراو هیوا به‌خش بوو. مه‌لا مسته‌فای بارزانی و عه‌شیره‌تی بارزان و رووناکبیرانی دیکه و لایه‌نگره‌کانی که بۆ دابین کردنی ئازادی و مافی دیاری کردنی چاره‌نووسی کورده‌کانی عیراق و رزگاربیان له‌ژێر ده‌سته‌لاتی ده‌وله‌تی عه‌ره‌ب و ده‌ست و پیوه‌ندی به‌ریتانیا خه‌باتیان ده‌کرد؛ به‌هۆی هیزشی هیزه‌کانی عیراق که راسته‌وخۆ له‌لایه‌ن به‌ریتانیاوه‌ پشتگیری ده‌کران و له‌به‌ر ئەوهی فرۆکه‌ جه‌نگیه‌کانی به‌ریتانیا هیزه‌کانی بارزانی و دیهاته‌کانی به‌و په‌ری دپندییه‌وه‌ بوردومان ده‌کرد، شو‌ر‌ش‌گی‌زانی کوردو "عه‌شیره‌تی بارزان"ی ناچار کرد نیشتمانه‌که‌یان به‌جی به‌یلن و په‌نابه‌رنه‌ به‌رکوردستانی رزگارکراو و خاکی ئێران- سه‌ره‌پای عه‌شیره‌تی بارزان، ژماره‌یه‌ک له‌ ئەفسه‌ره‌ کورده‌کان که خویندنی نیشتمانیان له‌ کۆلیژه‌کانی ئەفسه‌ری عیراق و به‌ریتانیا دا ته‌واو کرد بوو، هاتنه‌ کوردستان.

عه‌شیره‌تی بارزان له‌ ئاوابیه‌کانی ده‌ووره‌ری شنۆ، سولدون، مه‌هاباد و بۆکان نیشته‌جی کران. شیخ ئەحمهد و مه‌لا مسته‌فا له

پیشه‌وا و جه‌نه‌پال بارزانی

مه‌هاباد گیرسانه‌وه و دواتر شیخ ئەحمهد چوونه‌ نزیک شاری شنۆ و له‌ پاشان مه‌لا مسته‌فا بارزانی و هیزه‌ چه‌کداره‌کانی چوونه‌ نیو هیزی پیشمه‌رگه و وه‌ک هیزی نیشتمانی به‌ ئەزموون و لینه‌اتوو بوونه‌ پالپشتی حکومه‌تی نه‌ته‌وه‌یی کوردستان.

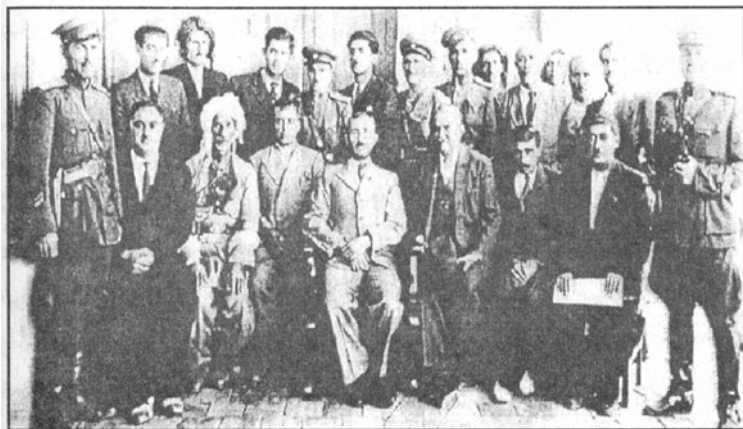
گۆڕینی ناوی کۆمه‌له‌ی (ژ. ک) بۆ حیزبی دیموکراتی کوردستان.

له‌ دووه‌مین سه‌فه‌ری قازی محهمهد و هاو‌پیکانی دا بۆ باکو و چاوپیکه‌وتن و وتووێژی له‌گه‌ڵ میر جه‌عفه‌ری باقرۆفی، سه‌رکۆماری ئازهر‌بایجان؛ وێرای لیکدانه‌وه‌ی بارودۆخی نیو نه‌ته‌وه‌یی باسی گوشاری ده‌وله‌ته‌کانی ئەمریکا و به‌ریتانیا بۆ سه‌ر ولاتی سو‌قیه‌ت له‌به‌ر پشتگیری رووسه‌کان له‌ ئازهر‌بایجان و کوردستان کرا و قازی محهمهد پاش گه‌رانه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ به‌رپیوه‌به‌رانی (ژ. ک) دانیشتن و باسی له‌وه‌ کرد که کوردستان بۆ ئەوهی به‌ ده‌ستیکی ئاوه‌لاتره‌وه

کاربکا و هه‌نگاوی به‌جیتر و گونجاوتر هه‌لگرئ، به چه‌شنیک نه‌بیته هۆی وروژاندنی ولاتانی ئیران و تورکیا و عیراق و هه‌روه‌ها بۆ که‌مپه‌نگتر کردنه‌وه‌ی دستپوه‌ردانه‌کانی ولاتانی به‌رتینیا و ئه‌مریکا و دژایه‌تی کردنیان له‌گه‌ل داخواییه‌کانی نه‌ته‌وه‌ی کورد، بریاریناندا له‌وه‌لومه‌رجه تایبه‌ته‌دا جارئ واز له‌مه‌سه‌له‌ی کوردستانی گه‌وره‌ بیتن (بی‌ده‌نگه‌ی لپراکه‌ن) و به‌وه‌رگرتی خودموختاری له‌چوارچێوه‌ی ئه‌وکاتی ئیران دا و به‌گۆپینی ناوی کۆمه‌له‌ی (ژ. ک) بۆ حیزبی دیموکراتی کوردستان و داوای دیموکراسی بۆ ئیران و خودموختاری بۆ کوردستان رازی و قایل بن. ئه‌گه‌رچی به‌شیک له‌هاو‌پییان رازی نه‌بوون ئه‌م ناوه‌ بگۆپین. به‌لام پاش لیدوانی قازی محهممه‌د له‌سه‌ر بارودخی سیاسی ئه‌وکات و به‌سه‌رنجدان به‌و راستییه‌ که‌ داوای سه‌ربه‌خۆیی کوردستان له‌وه‌ها هه‌لومه‌رجیکدا له‌لایه‌ن هه‌یج هه‌یزیکه‌وه‌، پشتگیری لئ ناگرئ و ئه‌مریکا و به‌رتینیا پشتیوانیان له‌ده‌وله‌ته‌کانی تورکیا و ئیران و عیراق ده‌کرد که‌ ئه‌م ولاتانه‌ دژی هه‌ر چه‌شنه‌ سیاسه‌تیک بوون که‌- رای سوڤیه‌تی له‌سه‌ر بوایه. هه‌روه‌ها به‌هۆی لاوازی بوونی سوڤیه‌ت که‌ تازه له‌ژێر زه‌بری کاولکاری ئه‌لمانیای نازیدا هه‌ستا بۆوه و له‌ بواری ئابووری و بژیو و چه‌کوچۆله‌وه‌ ته‌واو چاوی له‌ده‌ستی ئه‌مریکا بوو و نه‌یده‌توانی یا نه‌یده‌ویست به‌ راشکاوی یارمه‌تی کورده‌کان بکاو له‌وه‌ زیاتر ئه‌مریکا و به‌رتینیا بکا به‌ دوژمنی خۆی بۆیه‌ ناچاربوون ئه‌م ناوگۆپین و تاکتیک گۆرینه‌، قبول بکه‌ن و پلان و ویسته‌کانی خه‌لکی کوردستان له‌هه‌شت بڕگه‌دا راگه‌یه‌ندرا و له‌خه‌زه‌لوه‌ری ۱۳۲۴-۱۹۴۵ی. زاینی دا به‌یاننامه‌ی حیزبی دیموکرات کوردستان بلاوبۆوه

و پاش هه‌فته‌یه‌ک به‌که‌مین کۆنگره‌ی نوینه‌رانی حیزبی دموکراتی کوردستان له‌مه‌هاباد پیکهات له‌وه‌ گۆنگره‌یه‌دا به‌ده‌نگی نوینه‌رانی به‌شدار و سه‌رۆک عه‌شیره‌ت و کادری ناوه‌ندی حیزب و به‌کۆی ده‌نگ قازی محهممه‌د وه‌ک ریبه‌ری حیزب و پیشه‌وای نه‌ته‌وه‌ی کورد هه‌لبژێردرا.

هه‌روه‌ها ساڵی ۱۳۲۴ی. ۵-۱۹۴۵ی. ز هه‌لبژاردنی خولی چوارده‌ی مه‌جلیسی شورای میلی ئیران له‌مه‌هابادیش وه‌ک به‌شه‌کانی دیکه‌ی ئیران به‌ریوه‌چوو. له‌وه‌لبژاردنه‌دا جه‌نابی ئه‌بولقاسمی سه‌دری قازی برا گچکه‌ی قازی محهممه‌د، وه‌ک نوینه‌ری ده‌وره‌ی چوارده‌هه‌م هه‌لبژێردرا.

دانیشتووه‌کان له‌ راسته‌وه: خه‌لیل خوسره‌وی، زه‌بیحی، قه‌دری جه‌میل پاشا، قازی محهممه‌د، غه‌نی خوسره‌وی، هه‌مه‌زه‌ تالوسی، مه‌ناف که‌رمی، وه‌ستاوه‌کان له‌ راسته‌وه‌: ره‌ئیس به‌کر، ره‌جمان وه‌یسی، نه‌ناسراو، مسته‌فا سولتانیان، نه‌ناسراو، عه‌زیز مه‌نسوری، قازی وه‌هاب، عه‌لی خوسره‌وی، محهممه‌د مه‌ین شه‌رفی، دلشاد ره‌سولی، ره‌شید خوسره‌وی، مه‌حمود وه‌لبه‌زاده، مسته‌فا خۆشناو ۱۳۲۴ / ۱۹۴۵

"کۆماری کوردستان"

گرنگترین و بیۆینه‌ترین رووداوی میژووی نه‌ته‌وهی کورد؛ دامه‌زاندنی کۆماری کوردستان له مه‌هاباد به‌دهستی به‌ توانای قازی محهمهد له ۲ی ریبه‌دانی ۱۳۲۴ی. مه‌تاوی - ۱۹۴۵ی. زاینی دا بوو.^{۱۰}

له به‌شیکی دیکه‌ی گۆره‌پانی چوارچرا ۳۰۰ پيشمه‌رگه به کۆرسی موزیکی نیزامیه‌وه که له پيشيانه‌وه بوو له چه‌ندسه‌د مه‌تری قازی محهمهدوه راوه‌ستابوون، خه‌لکی بی ئۆقره‌ی ساتی هاتنی به‌ریزیان بوون. دوابی له حالیکدا نه‌دامانی کۆمیته‌ی ناوه‌ندی به‌ جلوه‌رگی فه‌رمیه‌وه له پشته‌وه‌ی قازی محهمهدوه ده‌هاتن. به‌هه‌نگاوی قایم و پته‌و پینان نایه گۆره‌پانه‌که. قریوه‌ی شادمانی به‌ چه‌پله‌ ریزانی قایم هورای جه‌ماوهر له‌گه‌ل ده‌نگی موزیکی مارشی نه‌ته‌وه‌یی ئاسمانی شاری ته‌نیبوو. له‌و کاته شاره‌وانی مه‌هاباد به‌ هه‌نگاوی قایم و پته‌و هاته‌ پيشوازایی قازی محهمهد و پاش به‌جیه‌ینانی ریوره‌سمی ریز و حورمه‌ت، گوتی: من غه‌نی خوسره‌ویم پیروزیایی ئه‌م سه‌رکه‌وتنه‌تان لیده‌که‌م که به‌دانی گه‌لیک قوربانی و چیشتنی ئازارو و به‌هۆی لیزانی و لینه‌اتوویی ئیوه‌وه به‌نه‌سیبی نه‌ته‌وه‌ی کوردبووه. به‌ دلێکی پاک و پر له‌ خۆشه‌ویستی، پیروزیایی ده‌که‌م له پيشه‌وای نه‌ته‌وه‌ی نه‌جیب و فیداکاری کورد و داوا ده‌که‌م له به‌ریزیان له‌و کاته و ساته میژوویی و چاره‌نووسسازدا؛ بفرموون بۆ کردنه‌وه‌ی ریورسمی ئازادی و سه‌ر که‌وتنی نه‌ته‌وه‌ی کورد.

به‌و ئاماده‌کاری و جۆش و خرۆشه‌ی له چه‌ند روژی پيشه‌وه ده‌بینرا؛ چاوه‌روانی رووداویکی گرینگ ده‌کرا. سه‌رۆک عه‌شیره‌ته‌کانی ناوچه کوردنشینه‌کانو گه‌وره‌پیاوانی ناوداری ناوچه ئازاد کراوه‌کان، بانگ کرانه مه‌هاباد. ده‌گه‌ل گه‌یشتنی نوینه‌رانی ناوچه‌کان بۆ مه‌هاباد و ده‌ربیرینی پشتیوانی خۆیان له ده‌ستکه‌وته‌کانی نه‌ته‌وه‌ی کورد؛ روژی ۲ی ریبه‌ندان گه‌یشتن له هه‌موو چین و توێژه‌کانی شار و ديه‌هاته‌ نزیکه‌کان و هه‌روه‌ها ئه‌و نوینه‌رانه‌ی له هه‌موو شوینیکی کوردستانه‌وه، هاتبوون له مه‌یدانی چوارچرا و له به‌رده‌م کۆمیته‌ی ناوه‌ندی حیزبی دیموکرات و نووسینگه‌ی تایبه‌تی قازی محهمهد کۆبوونه‌وه. له‌م کۆبوونه‌وه به‌شکو و ده‌یان هه‌زار که‌سیه‌دا که به‌ ئاماده‌بوونی به‌ریزان، حاجی سه‌ید عه‌ولای گه‌یلانی زاده و مه‌لا مسته‌فای بارزانی، حاجی بابه شیخ، مه‌لا حوسینی مه‌جدی و مامۆستایانی ئابینی و هه‌موو سه‌رۆک و نوینه‌رانی حیزب و عه‌شیره‌ته‌کان له سه‌رانسه‌ری ناوچه ئازاد کراوه‌کان پیک هاتبوو، هه‌ر هه‌مووشیان به‌و په‌ری تاسه و جۆش و خرۆشه‌وه چاوه‌رپی هاتنی قازی محهمهد بوون. پيشه‌وا قازی محهمهد به‌ جلوه‌رگی نیزامیه‌وه و له نیو شه‌پۆلی چه‌پله و هه‌ستی ورووژاوی ئاماده‌بووندا، هاته‌ گۆره‌پانی چوارچرا. ویرای سلاو له به‌شدارانی ۱۰ کۆبوونه‌وه‌که "چوو هه‌ر ئه‌و سه‌کویه‌ی له نیوه‌راستی مه‌یدانه‌که بۆیان ئاماده کرد بوو. به‌شداربوونی ئه‌م میتینگه به‌ شکویه و پيشمه‌رگه‌کان به‌ شیوه‌یه‌کی ریکوپیک و قوتابیانی قوتابخانه‌کان به‌ قریوه و شادمانی پيشوازیان لیکرد. قازی

محه‌مه‌د. له‌ویوه روی له جه‌ماوه‌ری به‌شداربوو کردو فه‌رمووی؛ به‌نیوی خودا:

"کوردستان مه‌وقعیه‌تی جو‌غرافیایی مه‌خویوی هه‌یه که بی پسانه‌وه و بی ئه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌و میلیه‌تیکی که له نیویان فانیل و لیکیان بپچریته‌وه کورد به‌سه‌ره‌که‌وه و پیکه‌وه سکونه‌تیان تیندا هه‌یه و داوای مالکیه‌تی میلی له‌ویدا. به‌سه‌ره‌ات و سه‌واییقی تاریخیان یه‌که و عمومه‌ن تیندا شه‌ریکن. خاوه‌نی ئاداب و عادات و رسومی میلیه‌کی وان که هیچ جوړه سه‌دمه و سه‌وادیسکی نه‌یتوانیوه سستی‌هک له بناغه‌ی میلیه‌تی ئه‌وان دا په‌یدا بکا.

کورد له قه‌دیم دا هه‌زاران پادشا و حوکمدار و ته‌شکیلاتیان هه‌بووه. هه‌ر له‌م کوردستانه ئازاده‌ی ئیستادا بنه‌ماله‌ی ئومه‌رای موکری که‌سه‌ر سلسله‌ی ئه‌وان ئه‌میر سه‌یفدینا بووه تا (۱۰۲۰ی کوچی). بیلئیستیقلال یه‌ک له دوا‌ی یه‌ک ئه‌میر سه‌یفودین سارم به‌گ، شیخ‌حه‌یدەر، ئه‌میر به‌گ، ئه‌میر پاشا، تاده‌گاته قوباد خان به‌ده‌سته‌لات و قودره‌ته‌وه حکومه‌تیان کردووه.

میلیه‌تی ره‌شید و به‌غیره‌تی کورد له هه‌موو ده‌ورو زه‌مانیکدا هه‌ر که‌س خه‌یالی ئیستیلا‌ی نیشتمانی ئه‌وانی بووی به‌ره‌نگاری بوون و به‌ره‌ره‌کانیان کردووه و له هیچ فیداکاریه‌ک ده‌ستیان دانه‌نواندووه. له‌پاش له‌ده‌ست چوونی حوکمداریشیان بو وه‌گیر خسته‌وه‌ی ئازادی وچانیان نه‌داوه. به‌دل‌یکی ئه‌ونده به‌هیز و عه‌زمیکی ئه‌ونده سابیته‌وه تیکوشاون تا ئیستا هیزیکی وانه‌بووه بتوانی تیکرا خه‌فیان بکا. میره کویره‌یان کوشتووه- بابان سه‌ری

هه‌لداوه. بابانیان بیده‌نگ کردووه ئه‌رده‌لان بلندیبون- ئه‌وانیان له عه‌رزی داوه بتلیسی به‌رز بوونه‌وه و هه‌زاری دیکه‌ی وه‌ک ئه‌وان. تا له و دوا‌ییانه‌دا له‌پاش شه‌ری به‌ینولمیله‌لی پیش‌ووه که دیکتاتوری ئیران و تورکیا هاتنه سه‌رکار زمان و عادات و مه‌زه‌ب و خسوسیات‌ی میلی کوردیان به‌جاریک لاواز و کز و که‌نه‌فت کرد. له هیچ وه‌حشییه‌ت و درنده‌بیه‌ک رانه‌وه‌ستان خویندن و نووسینی زمانی کوردی مه‌منوع و پۆشینی لیباسمان قه‌ده‌غه‌بوو نه‌یاند‌ه‌ه‌یشته‌ له هیچ جوړه مه‌زایا و حقوقیکی به‌شه‌ریه‌ت به‌شمان بی. ریگای فیروونی عیلم و سه‌نه‌تیان لئیریبووینه‌وه، هه‌ر روژه به‌هانه‌یه‌ک و هه‌رده‌مه‌ی ته‌شقه‌له‌یه‌ک، ده‌سته ده‌سته و پۆل پۆل کوردی هه‌ژار و به‌دبه‌ختیان حه‌بس و ته‌بعید ده‌کرد و ده‌یان کوشتن و له به‌ینیان ده‌بردن حاسل و ده‌سپه‌نجی ئه‌و میلیه‌ته بیچاره‌یان ده‌برد بو خو‌یان و ئه‌وانیشیان برسی و رووت و قووت ده‌هیشته‌وه.

تا له شه‌ه‌ریوه‌ری ۱۳۲۰ی. هه‌تاوی دا فریشته‌ی ئازادی ده‌سگای دیکتاتوری و فاشیستی ره‌زاخانی تیک شکاند کورد سه‌ری له‌و هه‌مووه فشار و ئه‌زمیه‌ته که‌می فارغ بوو. فه‌وری ئیحساسی کرد چون ده‌بی له فورسه‌ت ئیستیفاده بکات و ریگای سه‌لاح و وه‌ده‌ست خسته‌تی ئازادی ئه‌و میلیه‌ته چیه‌ و چبکا. پیاوینکی به‌بیر و هۆش و به‌شه‌ره‌ف که زور له میژبوو خویناوی دل‌ی خو‌یان ده‌خواردووه و بو زه‌للی ئه‌و میلیه‌ته دووکه‌ل له ده‌روونیان ده‌هاته ده‌ری، زور زوو ته‌شخیسیاندا که وه‌ختی کاره و له‌و فورسه‌ته ده‌بی به‌هره وه‌رگری و ئه‌وه ته‌واو ئه‌و روژه‌یه که

پشتاوپشتیان چاوه‌روانی بوون. یه‌کجار و خیرا. بی وه‌چان و راوه‌ستان. ده‌ستیان به‌کارکرد. حیزبی دیموکراتی کوردستانیان ته‌شکیلا و به‌ده‌ستوبرد خه‌ریکی کاروباری میلی بوون و به‌چاویکی ورد و به‌دیق‌هت ئیحتیاج و پیداو‌یستی کوردیان ته‌شخیس دا و به‌دی کرد. له پینش هه‌موو ئیستیعمارچی و دیکتاتوران بۆ ئیستیسمار و خواردن و کروساندنه‌وه‌ی ئه‌و میله‌ته به‌قولی خۆیان: (تفرقه بینداز و حکومت) له‌به‌بینی خستیوون و تا ئه‌ندازه‌یه‌ک ئه‌و ئاوره‌ بلیسه‌ی ساند بوو برای دایک و بابی له‌یه‌ک به‌زاندبوو یه‌کیه‌تی له‌گۆرئ هه‌لگیرا وونیوی عه‌شیره‌ت و... هه‌رچی که ئه‌سبابی ئه‌م نیفاق و پرش و بلاوییه بوو فریدرا و عومومهن له ژیرعینوانی حیزبی دیموکراتی کوردستاندا... یه‌ک دل و یه‌ک زمان... چه‌ند مه‌دره‌سه‌ی کچان و کورانمان کرده‌وه. مه‌دره‌سه‌ی شه‌وانمان دیاریکرد و کتیب به‌زمانی کوردی ته‌رجه‌مه کران کوپ و کچ و پیاوی گه‌وه‌ره له مه‌دارسی شه‌وانه و روژانه به‌زمانی کوردی ده‌خوینن له جیاتی ئه‌وه‌ی شه‌ش هه‌وت سال خه‌ریکی خویندن و فیربوونی فارسی بن له مانگیک و دوومانگدا ده‌بنه‌ خوینده‌وار و هه‌موو شتیک ده‌خویننه‌وه و ده‌نووسن. بۆ ناساندنی لیاقه‌تی میلی و ده‌رخستنی حه‌یاتی ئه‌ده‌بی و فره‌ه‌نگی کورد و بۆ راگه‌یاندنی هاواری خۆمان به‌گویی دنیا‌ی به‌شه‌رییه‌ت و عه‌داله‌ت موحتاجی وه‌سیله‌ی چاپ و بلاوکردنه‌وه بووین، چاپخانه‌ی زۆر چاک ته‌ئسیس کرا و دانرا له شاری خۆماندا به‌زمانی خۆمان به‌چاپخانه‌ی خۆمان گۆڤار و روژنامه درده‌چی و بیر و فکر و داخوایی ئیمه له دنیا‌دا بلاوده‌کاته‌وه.

حاسل و به‌روبووی ئیمه که میقداریکی زۆر و زه‌وه‌ند و به‌قیمه‌ت بوو به‌ فیرویی له ده‌ستیان درده‌هینان و ده‌ستی ئیستیعمار سه‌ددیکی له پینش ئیمه و بازاری دنیا دروست کرد بوو. ریگای هه‌لمان دییه‌وه و تیجاره‌ت و ئیقتیسادی کوردستان زۆر باش ته‌ئمین کرا.

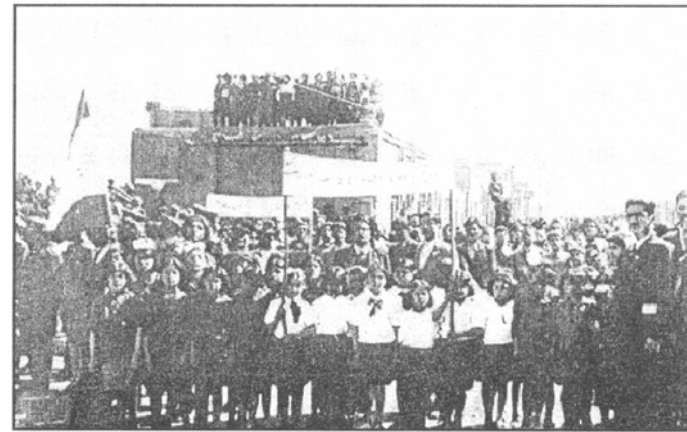
له زه‌مانی دیکتاتوریدا که هه‌موو عه‌واریزیکیان لئ ده‌ستاندین کهم و زۆر وه‌سیله‌ی له‌شسافی و مو‌عاله‌جه، نه‌ه‌که‌یم. نه‌ درمان نه‌ نه‌خۆشخانه‌ی بۆ ساز ده‌کردین. ئیمه بۆ خۆمان نه‌خۆشخانه‌ی زۆر باش به‌و زووانه‌ دایر ده‌که‌ین و له‌شسافی و لا‌تمان ته‌ئمین ده‌بی.

هیزیکی میلیمان ته‌شکیل داوه که به‌شه‌جعه‌تیکی ته‌واو حازره دیفاع له نیشتمان بکا.

دیاره مووه‌فه‌قیه‌تی ئیمه سه‌راسه‌ر له عه‌ینی مه‌رامی دیموکراسی و له‌نه‌تیجه‌ی فه‌عالیه‌تی حیزبی دیموکراتی کوردستان و به‌پشتیوانیی عه‌اله‌می دیموکرا‌ته له‌به‌ر ئه‌وه... ده‌لین: بژی موئه‌سیسینی دیموکرات. میله‌ته‌ی کورد هه‌زاران سه‌د و به‌ره‌ه‌لستی سه‌خت و سه‌ه‌هنده‌ی له‌پیدا‌بوو ده‌سته و دایه‌ره‌ی دیکتاتوری؛ بی وچان کارشکلنی ئیمه‌یان ده‌کرد و له هیچ نامه‌ردیه‌ک رانه‌ده‌وه‌ستان. ئیختیلافاتی عه‌شایر بۆ داخلیش ئیشکالیکی گه‌وره بوو بۆ ئیمه. ئه‌مما ئه‌وانه هیچ کامیکیان نه‌یانتوانی پینش به‌ئیمه بگرن. به‌دلیکی به‌هیز پایه‌داریمان کرد و ئیدامه‌مان به‌فه‌عالیه‌تی خۆماندا تا ئیستقیلال و نازادی نه‌ته‌وه‌ی کوردستان به‌ده‌ست هینا.

دیاره به قایایه کی ئه و خه ته راته ش که ماوه چ له داخلدا و چ له خارچیدا میلیله تی کورد موباره زهی خوی له گه لیان ئیدامه پی دها به پشتیوانیی خودا موزه فهرو ئه و پوکه نوماینده کانی ته وای نه وای و نوقاتی کوردستانمان بی ربعا یه تی ته به قات و ئه عم له ئاغا و ره عییه ت، گه وره و بچووک، کوبوونه وه و یه کدل و یه کزمان هاواری دیموکراسی ده کهن و به پیی دیموکرات داده پون قودره ت و و قوه تی دیموکرات نیشان دها*.

قسه کانی قازی محهمه د له نیوان چه پله و هورای شادمانیی به شداربوان و ته قه ی پیشمه رگه دا کویایی پیتهات. له پاشان حه مه

قوتاییان و ماموستایان له گۆرهبانی چوارچرا

(گۆرهبانی شارهوانی) ۱۳۲۵/۱۹۴۶

* دهقی قسه کانی پیشه وام له کتیبی جهمه وریه تی کوردستانی "مهحمودی مهلا عیزهت" دابه زاند و به جیی وهرگیترانی دهقی کتیبه که ی به ریز هومایون که لکم لیوه رگرت (وه رگیتر).

حوسین خانی سه یفی قازی، فه رمانده ی هیزی پیشمه رگه و ژماره یه کی دیکه له ئه ندامانی حیزب و سه روک عه شیره ت و نوینه ری ژنان قسه یان کرد.^(۱۱) ئه و جا ریوره سمی ریزی نیزامی (سان و رژه) ی قوتاییانی قوتابخانه و هیزی پیشمه رگه له به رده م پیشه وای و میوانه کاندایه ریوه چوو و له نیو قریوه و چه پله ری زانی خه لک دا کوتایی پیتهات. له پاشان بۆ ماوه ی چند سه عات به شداربوان کردیان به هه لپه رکی و سه ما و مانگ و حه وتوان ریوره سمی جه ژن و شادی له سه راسه ری کوردستاندا له لایه ن چین و تویره جورا و جوره کانه وه به رده وام بوو..

هه ر ئه م رۆژه و یزای راگه یانندی کۆماری خودموختاری کوردستان و به پیی را و ویستی به شدارانی ئه م کوبوونه وه به شکویه قازی محهمه د کرابه سه روک کۆماری کوردستان.

بریارنامه ی میتینگ:

پاش گه لیک قسه و ئاخافتن و خویندنه وه ی شیعر له لایه ن دووشاعیری نه ته وه یی کورد هه ژار و هیمن و ریورسمی (سان و رژه) بریارنامه ی میتینگ له شه ش برگه دا خویندرا یه وه و له لایه ن به شداربووانه وه په سندرکا:

ئیمه نوینه رانی هه موو چین و تویره ی کورده کانی باکووری کوردستان ویسته کانی خۆمان راده گه یه نین و داوا له کۆمیته ی ناوه ندیی حیزب و ئه نجومه نی میلی کوردستان ده که یین و ئیختیاری پیده ده یین که:

- ۱- لەو ناوچانەى ئىستا كوردیان تىدايه، ئازادىيەكى رېژەيى ھەبى.
- ۲- ھەلېژاردنى مەجلىسى شۆراى مىللى (پەرلەمانى جقاتى نەتەوھىي) پىك بى.
- ۳- حكومەتى مىللى كوردستان و ئەنجومەنى وەزيران و ئىدارات پىك بى.
- ۴- ھىزى پىشمەرگە لە ناوچە كوردنشينەكاندا دابمەزى.
- ۵- پەيوەندىي ئابوورى و بازىرگانى لەگەل و لاتانى دراوسى دابمەزىيى.
- ۶- پەيوەندىي دۆستايەتى و براىەتى لەگەل ئازەربايجان پتەوتر بکەن. لەكۆتايى قسەكاندا كاتىك وەك سەركۆمارى كوردستان ناوى قازى محەممەد ھات. مووزىكى مىللى لىدەدرا و چەپلەپىزان و قريوھى شادمانى خەلك و مندالە قوتابيان كە سروودى مىللى يان دەخويند دەگەيشتە ئەوپەرى ئاسمان.

رېپورەسى سەركۆمارى

لەو رېپورەسمەدا قورئانى پىرۆز و ئالا و نەخشەى كوردستان كە لە سەردەستى مەلا حوسىن مەجدى بوو و ھەيئەت رەئىسەى حىزب لە دواوھى دەھاتن؛ ھىتايان و قازى محەممەد بۆ خۆى روپۆشەكەى لەسەر قورئان و ئالاو نەخشەى كوردستان لادا و ئايىنى سویند خواردنى ھىتا:

ئەمن بە خودا، بە كەلامى عەزىمى خودا، بە نىشتيمان، بە شەرافەتى مىللەتى كورد، بە ئالاي موقەددەسى كوردستان سویند دەخۆم كە تا ئاخىر ھەناسەى ژيانم و رژانى دوايين تنۆكى خوینم

بەگيان و مال لە رېي راگرتنى سەربەخۆيى و بەرزکردنەوھى ئالاي كوردستاندا تى بکۆشم و وەفادارم بەسەرۆكايەتى كۆمارى كوردستان و ھاوکارىي كوردستان و ئازەربايجان).
سەرۆك عەشیرەتەکانى بەشداری میتینگەكەش سویندى وەفادارییان بەكوردستان و كۆمار و پىشەوا خوارد و لە كۆتايى رېپورەسمەكەدا كۆرى ھەلپەركى و شایى گەرم بوو كاك غەنى خوسرەوى شارەدارى مەھاباد پىشەوا و سەرۆك عەشایر و پیاو ماقوولانى بانگهێشت کرد بۆ سالۆنى كۆبوونەوھەكانى (كۆمیتەى ناوھەندى) و ئەوجا پۆل پۆل نوینەرى ھۆز و عەشیرەتەكانى كوردستان و لقەكانى حىزبى ديموكراتى كوردستان و نوینەرانى شار و دىھاتان بۆ پىرۆزبایى و (بیعت)^(۱۳) ھاتنەلای قازى محەممەد و پەيمانى وەفادارى و فیداکارییان نوئى کردەوھ و دەنگى بژى كوردستان و سەرۆك كۆمارى كوردستان دەچووھ ئەوپەرى ئاسمان. زۆربەى بەشداران خۆيان پى رانەگىرا و لە خۆشيان دەگریان. ھەتا ۱۲ى شەو خەلك ھەلپەرىن و لە خۆشحالییان نەیاندەويست بڕۆنەوھە مالى.

پێکهێنانی هەیهت رهئیسە میللی کوردستان.

چەند روژیک پاش جهژن و شادمانی بەبۆنەى دامەزراندنی کۆماری کوردستانهوه، ئەندامانی هەیهت رهئیسە میللی هەلبژێردران، که بریتی بوون له:

- ۱- سه‌روک وه‌زیران - حاجی بابەشیخی سه‌یادهت
- ۲- وه‌زیری به‌رگری - حه‌مه‌ حوسین خانی سه‌یفی قازی
- ۳- وه‌زیری ئیوخۆ - حه‌مه‌ده‌مین موعینی
- ۴- وه‌زیری ئابووری - ئەحمەدی ئیلاهی
- ۵- وه‌زیری پۆسته و ته‌له‌گراف؛ - که‌ریم ئەحمەدین
- ۶- وه‌زیری فه‌ره‌نگ - مه‌ناف که‌ریمی
- ۷- وه‌زیری ته‌بلیغات - سه‌دیق حه‌یده‌ری
- ۸- وه‌زیری بازرگانی - حاجی مسته‌فا داودی
- ۹- وه‌زیری کار - خه‌لیل خوسره‌وی
- ۱۰- وه‌زیری کشتوکال - مه‌حمود وه‌لی زاده
- ۱۱- وه‌زیری ریگه‌وبان - ئیسماعیل ئیلاخانی زاده
- ۱۲- وه‌زیری ته‌ندروستی - سه‌ید مه‌مه‌د ئەیوووبیان
- ۱۳- وه‌زیری راویژکار - عه‌بدالرحمن ئیلاخانی زاده
- ۱۴- وه‌زیری عه‌دل - مه‌لا حوسین مه‌جدی

شایانی باسه؛ بۆ پووچه‌لکردنه‌وه‌ی ته‌بلیغات و پرپواگه‌نده‌ی دوژمنان و دلنیاپیدان به‌ ده‌وله‌تی تاران له هه‌رچه‌شنه‌ گومانیکی جوداییخوازی کوردهکان؛ هه‌یه‌تی ده‌وله‌تی کوردستان به‌ ناوی هه‌یه‌ت رهئیسە میللی و وه‌زیران ناوی سه‌روک ده‌زگاکیان لێ نرا.

هه‌یه‌ت رهئیسە میللی، به‌ و په‌ری دلگه‌رمی و دل‌سۆزییه‌وه ده‌ستی به‌کارکرد. پاشان ئەوکه‌سانه‌ی به‌نۆینه‌رایه‌تی کوردهکانی تورکیا و عێراق و سووریا بۆ پیروزیایی هاتبوون؛ هاوده‌نگی و پشتیوانیی خۆیان له کۆماری خودموختاری کوردستان ده‌ربهری^(۱۲)

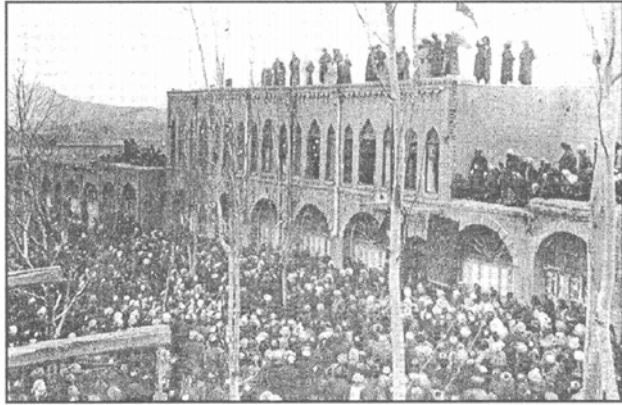
کۆمه‌ڵێک له کاربه‌ده‌ستانی کوردستان له راسته‌وه بۆ چه‌پ ریزی یه‌که‌م: محمەد یاهو، خه‌لیل خوسره‌وی، محمەدته‌مین شه‌ره‌قی، غه‌نی خوسره‌وی، مسته‌فا سولتانیان، سه‌ید محمەد ئەیوووبیان، وه‌هاب بلوریان ریزی دووه‌م: عه‌لی ریحانی، نه‌ناسراو، نه‌حمەد ئیلاهی، سه‌عید هومايون، مه‌نافی که‌ریمی، که‌ریم نه‌حمەدیان، دلشاد ره‌سوولی، ره‌حیمی له‌شکری، میرزا وه‌هابی قازی

پێکهێنانی کۆماری خودموختاری کوردستان. به‌ به‌شداریی وه‌زیرانی چینه‌ جیاوازه‌کانی کۆمه‌ل دوژمنانی نه‌ته‌وه‌ی کوردی تووره‌ کرد و رووبه‌رووی رووداویکی چاوه‌پروان نه‌کراوی کردنه‌وه و کارشکین ی و فیل و ته‌له‌که و ته‌شقه‌له‌کانی لێ خسته‌ته‌ روو. به‌لام قازی محمەد به‌پشت گه‌رمیی میلیه‌ت و به‌ئیمان به‌ ره‌وایی ویسته‌کانی خه‌لک، به‌وردبینی و واقیعبینییه‌وه له‌گه‌ل

کیشهکان رووبهروو دهبووه بو ئهوهی کارشکینی و دوژمنایهتی
ئاشکرا و نهینی دوژمنان، نهبنه کۆسپی سه ر یگهی پیشکهوتتی
کاروباری دهولهتی ساوای کۆماری کوردستان.

هه لکردنی ئالای کوردستان

یه کیک له رووداوه گرینگهکانی پاش دامهزاندنی حیزب،
هه لکردنی ئالای کوردستان بوو ئه و ئالایه له سی رهنگی سوور،

رتیورهیمی هه لکردنی ئالای کوردستان ۱۳۲۴ / ۱۹۴۵

له راستهوه: مه جمود وهلی زاده، مه نافی کهریمی، سه عید هومایون

سېي و سەوز پىكھاتبوو كە ھىماي خۆر و قەلەم و دوو چەپكە گول لە رەنگە سېي يەكەيدايە. رۆژى ۲۶ى سەرماوەزى ۱۳۲۴ى. ھەتاوى/۱۹۴۵ى. ز لە رېپورەسمىكى تايبەتدا و بە ئامادەبوونى ھەزاران كەس لە خەلكى مەھاباد و شارەكانى دەوروپەر لە نيوان كەفو كولى خەلك و ريزى قوتابيانى كۆر و كچى مەھاباد و نوينه رانى حيزبى ديموكرات ئالاكە ھەلكرا. پاش قسە بە نرخەكانى قازى محەممەد، بۆ يەكەمجار ئەم ئالايە لەسەر بيناي ھەيئەت رەئىسەى مىللى كوردستان ھەلكرا و پيشمەرگەكان لە خوشيانا چەند تەفەنگىيان ھاوشيت. رۆژەكانى دواتر؛ وپراى ھەلپەركى لە بۆكان و نەغەدە و شنۆ و زۆر ديھاتى گەورەش، ئالاي كوردستان ھەلكرا و كەفو كۆل و شادمانىي خەلك گەيشتە لوتكە و لە ھەرشار و ئاواييەك كۆر و كۆبوونەوى خۆشى و نوتق و ئاخافتن پىكھات. بەراستى قەلەم كۆلە لە باسكردنى ئەو ھەموە شادمانىيە.

لەو رېپورەسمانەدا. رۆلەكانى كورد لەناخى دلەوہ ريز و حورمەتى خويان بۆ پيشەوا دەردەبرى^(۱۲)

پىكھاتبانى كۆمىتەى ژنان.

ھاوكات لەگەل رابوون و وشيارىي گشتى كە وپراى بزووتنەوى ديموكراتىكى خەلك لە كوردستان ھاتبووہ ئاراوہبە پىي ئەو شارەزاييەى كە ريبەرانى كورد لەمەر پيشكەوتنەكانى كۆمەلگا پيشكەوتووہ ئەورورپىيەكان ھەيان بوو، بۆيان دەركەوتبوو كە ژنان نيوەى كۆمەليان پىك ھىناوہ و نەتەنيا نابى

ئەو ھىزە مەزنە لە مالەكاندا بەند بكرين، بەلكوو پيوستە زەمىنەى پەرورەدە و راھىتانىان لە ناوہندە پەرورەدەى و فيركارىيەكاندا بۆ دابىن بكرى و لە بەشە جۆراوجۆرەكانى ئۆرگان و ريكخراوہ كۆمەلايەتيةكانيان بەھرەمەندىن بۆ يەكەمجار لە كوردستانى ئيراندا كۆمىتەى ژنان لە شارى مەھاباد دامەزرا بەمچۆرە ژمارەيەكى زۆر لە ژنان، وپراى شارەزايى لە مافە پيشيل كراوہكانيان، ھاتنە نيو پرۆسەى چالاكى و كاروبارى كۆمەلايەتى وەك: مامۆستايەتى؛ رۆژنامەقانى و خزمەتى دەرمانى و لە رېپورەسم و جيژنە و بۆنەكاندا، قسەيان كرد و سرووديان چرى و ھونەريان نواند.^(۱۳)

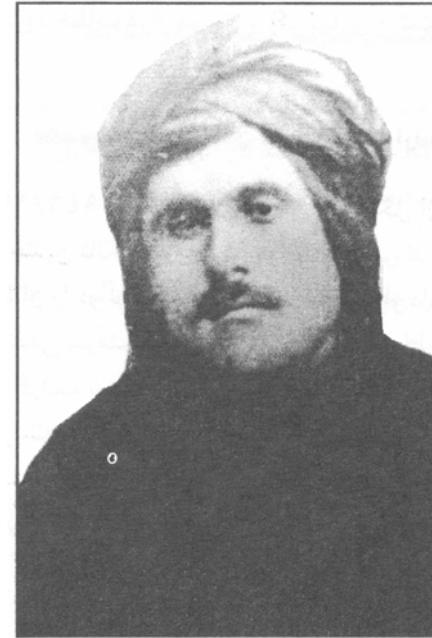
كردنەوى (دايركرنى) قوتابخانە بۆ جوولەكەكان لە مەھاباد.

سالى ۱۳۲۴/۱۹۴۵ ھاوكات لەگەل دامەزراندنى قوتابخانە و بەرپوہبردنى گەلىك چالاكىي ديكەى فەرھەنگى لە مەھاباد، قوتابخانە بۆ مندالانى جوولەكەى نيشتەجىي ئەم شارەش دەستەبەرڪرا. بۆ ئەوہى زمانى زگماكىي خويان فيزبن و لە ھەموو قۇناغەكانى فيركارى و پەرورەدەيىدا لەگەل قوتابىيەكانى ديكەى نيشتىمانيان يەكسان و بى جياوازى بن.

ھەر وھا ھەركاتىك ريبەرى مەزھەبىي يەھوودىيەكان كە پىيان دەگوت "مالم" بۆ چاوپىكەوتن دەھاتەلاى قازى محەممەد؛ بەو پەرى رووگەشيبەوہ وەرى دەگرت و بەناوى موعەلىم باشى بانگى ليدەكرد و ھەركارىكىشى بوايە بۆى جىتەجى دەكرد^(۱۴)

یه کهم تیکهه لچوونی نیوان پیشمه رگه و سوپای شا.

روژی ۱۳۲۵/۲/۹ ی. هه تاوی بهرام بهر/ ۱۹۴۶ هیزیکی سه ربازی
حهوت سهت کهسی به پشتیوانی توپخانه و چه ندین تانک (ده بابیه)
و فرۆکه ی شه رکه ر هیزشیان کرده سهر مه ته ریزه کانی پیشمه رگه
له نزیکی بانه - ژماره یه که له پیشمه رگه کانی بارزانی که له ژیر

عهلی بهگ شیرزاد فه رمانده ی هیزی پیشمه رگه له بوکان

فه رمانده یی سه رهنگ مسته فا خو شناودا له دهوری ئاوی مامه شا
(ریگه ی بانه - سه قز) سه نگه ریان گرتیوو و به رگرییان له و ناوچه یه
ده کرد. له زهوی و ئاسمانه وه که و تنه بهر په لاماری ئه رته ش. به لام

به خو راگری قاره مانانه ی پیشمه رگه کان هیز شه یه که له دوا
یه که کانی ئه رته ش تیک شکان و ئه رته ش پاش ئه وه ی سهت که سی
لئ کوژرا و ۳۰ که سی لئ به دیل گیرا و تانکیکی لئ ئه ستینرا ناچار
بوو پاشه کشی بکا.

حکومه تی کوردستانیش بو دیفاعی زیاتر و پیشگری له
هیز شه کانی ئه رته شی شا له ناوچه ی سه قز داوای له عه شیرته
چه کداره کان کرد، که ئاماده ی به ربه ره کانی بن و له ناوچه کانی
خویانه وه به ره و مه هاباد و سه قز وه پری بکه ون. سوارچا کانی
عه شیرته کان به دهنگی ئه و داوایه وه هاتن و پۆل پۆل به ره و مه هاباد
که و تنه پری بو به هیزتر کردنی هیزه کانی پیشمه رگه ی کوردستان بو
دهور به ری سه قز و بانه به پری کران. ئه م هیزان به و په ری دل سوژی
و هوگری و به ئیمانکی پته و به سه رکه و تن؛ ئاماده ی پیوستیان بو
رویشتن به ره و باشوری کوردستان و ته نانه ت گرتی سه ربازخانه کانی
سه رده شت، سه قز و بانه: پیشان دا و.

به لام قازی محهمه د و کاربه ده ستانی حکومه تی کوردستان،
حه زیان له وه نه بوو به شه ر و کوشت و کوشتار به مافی کورده کان و
خودمختاری بگن، ئه وان لایه نگری ئاشتی و پیکه له کردن و پیکه اتن
بوون له ریگه ی وتووێژ و مافی دیاری کردنی چاره نووس، بو خه لکی
کوردستان. بو سه لماندنی ئه م وته یه ئاماژه ده که م به وه لامی
نامه که ی قازی محهمه د بو ژه نه رال حه مه ره شیدخان فه رمانده ی
هیزی کوردستان له ناوچه ی سه قز و سه را و بوکان - چه نایبان له
وه لامی نامه ی حه مه ره شیدخاندا که ئیزنی هیزش و پیشه وه یی بو
سه ر هیزه کانی ئه رته شی شای خواستبوو، نووسی بووی:

ئاغای فهروماندهی هیزی بۆکان و مهنتیقهی سهرا. له جوابی نامه‌ی ژماره ۱۳۲۵/۳/۱۵/۴۷۱ دا. هه‌رکاریکی جوزئی ئه‌لان ده‌بی له‌گه‌ل ئه‌وزاعی بین‌المللی ته‌تیق بکری چ جار کاری مه‌که کولی یه (گشتی) بۆئه‌وه‌ی ئیمه مه‌جبوورین له‌پری سولحه‌وه تا مومکین بی ناتوانین به‌پری دی دا برۆین ئه‌و تاخیره ئی وه‌یه ده‌نا ئه‌من له تو به‌په‌له ترم* . ئه‌وانه‌ی خودا خودایان بوو بشیوی؛ یا ئه‌وانه‌ی ئیستا که پاش ۵۰ سال ئه‌م شته تاوتوی ده‌که‌ن، به‌لام هه‌لومه‌رجی دژواری کاری ئه‌و دم له‌ژیر ده‌سته‌لاتی هیزه‌کانی سی ده‌وله‌تی داگیرکه‌ر و هاوپه‌یمانی جاران و دوژمنی دوابی دا و خوڤانه‌گرتتی هیزه‌کانی عه‌شیره‌ته‌کان و نه‌خوینده‌واری و نه‌بوونی زانیاری سیاسی خه‌لک له‌سه‌ر هه‌لومه‌رجی قه‌یراناوی و که‌سه‌رباری ئابووری و زۆر گرفتگی دیکه له به‌رچاوناگرن یا ته‌نانه‌ت هیندی له لایه‌نگرانی دیموکراتیش ره‌خنده‌گرن که بۆچی پیشه‌وا قازی محهمه‌د فهرومانی هیرش و پیشه‌وه‌یی ده‌رنه‌کرد؟ لایه‌نی ده‌ره‌کیی دژبه‌ری راشکاوانه‌ی به‌ریتانیا و ئه‌مریکا، تورکیا و عیراق و لایه‌نی نیو خویی وه‌ک دوژمنایه‌تی توندی ده‌وله‌تی ئیران و ناراستی سۆقیه‌ت و ئازه‌ربایجانیان ده‌بی له‌به‌رچاو بی. له لایه‌کیشه‌وه، فریو خواردنی هیندی عه‌شیره‌ت و په‌یوه‌ندی گرتنیان به‌ ده‌وله‌تی شاوه هۆیه‌کی دیکه‌بوو. ئه‌وانه که له سه‌ره‌وه له‌گه‌ل به‌لینی به‌ دروینه‌کانی ده‌وله‌ت و سوپا بوون و له‌گه‌ل پیشه‌وه‌ییه‌کی که‌می سوپای شا به‌ره‌و بۆکان پته‌یان که‌وته‌سه‌ر

* ده‌قی نامه‌که‌ی پیشه‌وا- سه‌رچاوه جمه‌ووریه‌تی کوردستان مه‌حمودی مه‌لا عیزه‌ت.

ئاو. چه‌ند که‌سیک له عه‌شیره‌تی دیپۆکری به‌مه‌به‌ستی هاوکاری و یارمه‌تی سوپا و تیکه‌ده‌ری، پرده دارینه‌ی بۆکان به‌ره‌و مه‌هابادیان ئاوردا و گه‌لیک نامه‌یان که‌وته ده‌ستی به‌رپرسی کوردستان که تیندا به‌لینی هاوکاریان به‌ده‌وله‌تی ناوه‌ندی دابوو. به‌مجۆره پیلانه‌کانیان لی ئاشکرا بوو. له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه؛ دژایه‌تی کردنی سۆقیه‌تی‌ه‌کان له‌گه‌ل هیرشی کورده‌کان بۆسه‌ر هیزه‌کانی شا که پیشتریش ئاماژه‌ی پیکراوه له‌و هۆکارانه‌ن که ریگر بوون له‌به‌رده‌م پیشه‌وه‌ی به‌ره‌و شاره‌کانی تری کوردستان. ده‌نا هه‌روه‌ک به‌ریزیان له نامه‌که‌یاندا بۆ حه‌مه ره‌شیدخان ئاماژه‌یان پیکردوو، ئه‌و لایه‌نانه‌ی له‌به‌ر چاو بووه به‌لام به‌ وردبینه‌یه‌وه هه‌لومه‌رج و دۆخی نیو نه‌ته‌وه‌یی و ناوچه‌یی لیکدا بۆوه و چاوه‌پری ده‌رفه‌تیکی گونجاو بوو.

"وتووێژه‌کانی سه‌قز و تاران"

نوینه‌رانی کوردستان و سوپای شا چه‌ندین جار له‌به‌ره‌ی سه‌قزدا بۆ وتووێژ دانیشتن و له هیندی له‌و دانوستانانه‌دا، سه‌ر له‌شکه‌ر ره‌زم ئارا، سه‌رۆک ستادی سوپاش به‌شدار بوو. هه‌روه‌ها له‌و چاوپیکه‌وتنه‌ی له‌ نیوان ره‌زم ئارا و سی که‌س له نوینه‌رانی کوردستان و ئازه‌ربایجان له تاران کران، قه‌رار و بریاره‌گه‌لیک له‌سه‌ر هیرش نه‌کردنی هیزی پیشمه‌رگه و ئیزنی هاتووچۆی کاروانی خواردمه‌نی بۆ سه‌ربازخانه گه‌مارۆدراوه‌کانی بانه و سه‌رده‌شت و میره‌دی؛ دانرا و دواتر هه‌یه‌تیکی (شاندیک) له‌لایه‌ن ده‌وله‌تی ئیرانه‌وه به سه‌رۆکایه‌تی موزه‌فه‌ری فیروز جیگری

سەرۆک وەزیر قەوام سەلتەنە بۆ درێژە و تووێژەکان نێردراوە و تەوڕیز. بەلام هەموو ئەم بەرنامانە بۆ دەرفەت وەرگرتن و بەهێوای دۆزینەوێی ریگا و رەخسانی دەرفەتیک ریکخان بۆ هێرشکردنە سەر ئازەربایجان و کۆتایی هێنان بە بزووتنەوێکان لەلایەن سوپاوە. هەلبەت زۆربەیی ئەم و تووێژانە بێ ئاکام دەمانەوێ و پاش چەند رۆژیک سەرلەنوێ دەستیان پێدەکردووە.

دووھەمین تێک ھەڵچرونی پێشمەرگە و ئەرتەشی شا.

دانوستانەکانی موزەفەری فیروز لە تەوڕیز سوپاگەل نوینەرانی کوردستان و ئازەربایجان لە رۆژی ۱۲/۳/۱۹۴۶ی.ز دا دەستیان پیکردووە، سوپای شا ھەلی بەدەرفەت زانی و رۆژی ۲۵/۳/۱۳۲۵/ دیسان بە خەیاڵی کردنەوێ رێی سەقز- بانە و شکاندنی، گەمارۆی سەقز و سەربازخانەکانی تر لە کوردستان، بەسێ ھزار کەس ھیزی نێزانی و بە پێشتیوانیی ۸ مەفرەزە توپ و دوو فرۆکەیی شەڕ و دوو تانک ھێرشیان کردووە سەر سەنگەری پێشمەرگەکانی کوردستان لە تەپەیی مامەشا. ھێرشەکە لە سەرپێشینیاری رەزم ئارا و بەفەرمانی "قەوام" بەمەبەستی کردنەوێ رێی سەقز- بانە بەرپێوچوو. لە سەنگەری مامەشادا ۳۹ کەس لە پێشمەرگەکانی بارزانی لە بەردەستی (فەرماندەیی) سەرھەنگ مستەفا خۆشناو دابوون و دواتر ۳۰ پێشمەرگەیی تری ھیزی سەرھەنگ میرحاج ھاتنە یارمەتیان. ئەرتەشیەکانی شا لە بەیانیدا ھەلیانکوتایە سەر سەنگەری پێشمەرگەکان و شەڕیک

نابەرەبەر لە ژێر پێشتیوانیی فرۆکە و تانک و توپخانەدا بەسەر پێشمەرگەکاندا سەپا.

شەڕیک کە دەکرێ بڵێن لە میژووی شەڕی ریکوپیک و چریکی دا بێوێنە بوو. لە لایەکەوێ سوپایێکی ریکوپیک و تەیار بە توپخانە و فرۆکە لەلایەکی دیکەوێ ژمارەییەکی حەفتا کەسی کە تەنیا بە تەفەنگیک و یارمەتی خودا و ئەوینی کوردستان تەیار بوون، رووبەرۆوی یەک بوونەوێ و ئەم شەڕە نابەرەبەر بە ھێرشێ پەیتا پەیتای ھیزە چەکارەکانی شا ماوێ چەند سەعات درێژەیی کیشا و لە ئاکامدا وەر و بویری لەرادەبەدەری کۆلنە دەرانی فیداکاری کورد، ھێرشەکەیان سوپای سەرکوتەر یان تیک شکاند و سوپای شا پاش ئەوێ ۵۰۰ کەسی لێ کوژرا و فرۆکەییەکی کەوتە خواری و تانگیک و ۲۵۰ کەسی لێ بەدیل گیرا بەرەو مۆلگەیی سەربازەکانی لە سەقز پاشەکشەیی کرد.

جێی خۆیەتی ئەم شەڕ میژووییە لەلایەن تووێژەرانی نێزانییەوێ بخریتەبەر تووێژینەوێ. رۆژی ھێرشەکە و تیکشکانی سەرشۆرانی سوپا پێشمەرگە قازی محەممەد لەگەڵ بەرپرسیانی حکومەتی ئازەربایجان سەبارەت بە دانوستان لەگەڵ نوینەرانی تاران خەریکی لێدوان و تووێژبوو. لەگەڵ ئاگاداربوون لەو ھێرشە و شکستی سەرشۆرانی سوپا؛ رۆژی ۲۶/۳/۱۳۲۵ی.ز ۱۹۴۶ی.ز زانی گەراوێ بۆ کوردستان و لە رێی میانداوێ را یەکسەر بەرەو (بارەگا) فەرماندەیی کە لە ئاوی سەرا بوو وەرێ کەوت. ژەنەرال مستەفا بارزانی و چەند فەرماندەییەک کە بۆ پێشوویی قازی محەممەد ھاتبوونە میانداوێ؛ لەگەڵی بەرەو بەرەو شەڕ وەرێ کەوتن و

ژه‌نه‌رال بارزانیش ههر له و ئوتومبیلهدا (سوارپوو) که ئه‌وه‌ی تیدا بوو، مییش له گهلان بوو. له ریگادا ژینرال بارزانی ویرای ئه‌وه‌ی باسی له قاره‌مانه‌تی پیشمه‌رگه‌کانی له و شه‌ره‌داکرد ئاماژه‌شی به‌برینداربوونی چهند پیشمه‌رگه‌یه‌کی بارزانی کرد که یه‌کیک له‌وان خه‌لیل خۆشه‌وی بوو. پیشه‌وا گوتی: جه‌نابی بارزانی، ئیوه ناوی برینداره‌کانتان پیگه‌ییوه؛ ژینرال بارزانی گوتی: نه‌خیر- به‌لام چون ئه‌وکه‌سانه له نزیکه‌وه ده‌ناسم و له بویری و نه‌ترسیان راده‌بینم؛ ده‌زانم هه‌مووان لاو و نه‌ترسن له‌وانه‌یه بریندار بووبیتن. کاتیک گه‌یشتینه شوینی مانه‌وه‌ی پیشمه‌رگه‌کان له بوکان و چووینه سه‌ردانی بریندارانی شه‌ری مامه‌شا، پیشه‌وا قازی محهمهد و ژینرال بارزانی له برینداره‌کانیان پرسى و ریزیان له لیبورده‌ی و بویریان گرت. سه‌یر ئه‌وه‌یه ئه‌وکه‌سانه‌ی ژینرال بارزانی نیوی هیتابوون ههر هه‌مووان بریندار ببوون که به‌داخه‌وه خه‌لیل خۆشه‌وی و دووکه‌سی دیکه به‌هۆی کاری بوونی برینه‌کانیان شه‌هید ببوون.

"ئاگره‌ست (ته‌قه‌وه‌ستاندن)ی هیژه‌کان"

سه‌رله‌شکه‌ر ره‌زهم ئارا له ئاواپی سه‌را به‌ پیشوازیی پیشه‌وا قازی یه‌وه هات و به‌و په‌ری دوورپوویییه‌وه سه‌باره‌ت به‌و کاره‌ساته داخ و که‌سه‌ری ده‌ربری و له سه‌ر ته‌قه‌ وه‌ستاندن و دووپاته‌نه‌بوونه‌وه‌ی شه‌ر به‌تیرو ته‌سه‌لی قسه‌یان کرد. پیشه‌وا قازی محهمهد قایل بوو به‌وه‌ی ئیزن بدری هیژه چه‌کداره‌کانی شا خوارده‌مه‌نی و بژیو و جلو به‌رگی نیزامی ئه‌ویش له ژیر

چاوه‌دییری پیشمه‌رگه‌دا ببه‌ن بو هیژه گه‌مارۆدراوه‌کانی میره‌دا و بانه و سه‌رده‌شت.

ئه‌وجار ناردنی چه‌کو ته‌قه‌مه‌نی و راگواستنی پیداوستی شه‌ر و هیتان و بردنی سه‌ربازانی سوپا (یاساخ) (قه‌ده‌غه کرا بیجگه له بریندار وزه‌خمی) واش دانرا ههر کاتیک هیژه‌کانی سوپا پیچه‌وانه‌ی ئه‌م ریکه‌وتننامه‌یه جوولانه‌وه، پیشمه‌رگه‌کانی کوردستان مافی پیشگیری و نه‌هیشتنی ناردنی ته‌قه‌مه‌نی و هیژی شه‌رکه‌ریان هه‌بی.

پاش ئه‌م ریکه‌وته سه‌ره‌نگ محهمهدی نانه‌وازاده فه‌رمانده‌ی هیژی ناوه‌ندی مه‌هاباد له لایه‌ن وه‌زاره‌تی به‌رگری کوردستانه‌وه بو چاوه‌دییری کردنی ئه‌و خوارده‌مه‌نی و که‌لوپه‌له غه‌یره نیزامیانه‌ی ده‌وله‌ت ده‌ینارد بو هیژه‌کانی ناردرایه سه‌قز و وه‌ک پیشکینه‌ری تاییه‌تی وه‌زاره‌تی به‌رگری کوردستان دانرا و خه‌ریکی کاروباری سه‌راسۆیی و چاوه‌دییری بانه و سه‌قز بوو.

لای راست سه رهنگ محممد نانه وازاده، لای چپ، محممد

حوسین فهتاحی فازی

به داخه وه له پێی بهرپوه بردنی ئەم مه ئمورییه ته دا روژی
 ۱۳۲۵/۴/۲۵ ی. ه که به فرۆکه یه کی نیزامی له بانه وه ده چوو سه قز؛
 به هۆی به ربوونه وهی فرۆکه که له که لیخان گیانی له ده ستدا و
 تیکه ل به کاروانی شه هیدانی نه ته وهی کورد بوو.
 ته رمی شه هید نانه وازاده یان هینا وه مه هاباد و له رپوره سمیکه
 نیزامیدا له گورستانی مه لاجامی به خاک سپێردرا.

رێککه و تننامه ی دۆستایه تیی کوردستان و نازهربایجان.

به ره له وهی موزه فه ری فیزوز بۆ وتووێژی نیوان ده وله تی
 ناوه ندی و نازهربایجان بچینه ته وریز؛ په یمانیکه دۆستایه تی له
 نیوان کوردستان و نازهربایجان بۆ پته و ترکردنی په یوه ندی
 هاوکاری نیوانیان (رێکه وتی ۱۳۲۵/۲/۳ - ۱۹۴۶) له ته وریز له نیوان
 بهرپوه به رانی دوو حکومه تی کوردستان و نازهربایجاندا به سترا.
 هه یئه تی نوینه رایه تیی کوردستان به سه روکایه تیی قازی محممه د
 پیکه اتبوو له: حاجی سه ید عه ولای گیلانیزاده، حه مه حوسین خانی
 سه یفی قازی "وه زیری شه پ"، عومه رخانی شه ریفی سه روکی
 عه شیره تی شکاک، ره شیدبه گی جیهانگیری سه روکی عه شیره تی
 هه رکی، زیرو به گی به هادورپی هه رکی و قازی محممه دی خزری
 نوینه ری شنۆ:

هه یئه تی نوینه رایه تیی نازهربایجانیش پیکه اتبوو له میر
 جه عفه ری پیشه وه ری، سه روکی حکومه تی نازهربایجان و میرزا
 عه لی شه بسته ری، سه روکی ئه نجوومه نی میلی نازهربایجان سادق
 پادگان، جیگیری کۆمیته ی ناوه ندی و محممه د بیریا. پاش
 ئیمزاکردنی په یمانی دۆستایه تی و هاوکاری نیوان کوردستان و
 نازهربایجان، (شان دیکه ی) نوینه رایه تی کورد و نازهری له ریکه وتی
 ۱۳۲۵/۲/۸ ی. ه دا به سه روکایه تیی پیشه وه ری بۆ دانوستان له گه ل
 حکومه تی ناوه ندی به ره و تاران وه ری که وتن.

وتووێژ له گه‌ل حکومه‌تی ناوه‌ندی له تاران.

حکومه‌تی ناوه‌ندی ههر خهریکی فیل و ته‌له‌که و کات به‌فیرۆدان و وه‌دواخستنی دانیشته‌کان و هاتووچۆی بی ئاکام بوو. نوینه‌رانی کوردستان و ئازهربايجانیش له هه‌ولێ که‌لکوه‌رگرتن له وتووێژه‌کان بوون له پیناو دا‌بین کردنی خودموختاری و وه‌ده‌سته‌پینانی ده‌سته‌لاتی پيوست بۆ به‌هيزترکردنی حکومه‌ته‌کانی. به‌لام، پاش دوو که‌رت سه‌فه‌ری شانده‌کانی نوینه‌رایه‌تی (کورد و ئازهری) بۆ تاران و هانتی شانیکي حکومه‌تی ناوه‌ندی به‌مه‌به‌ستی دريژه‌پيدان به‌ وتووێژه‌کان و له راستی‌دا بۆکات به‌فیرۆدان بۆ شاری ته‌وريز؛ چونکه وتووێژه‌کان بی ئاکام مانه‌وه؛ قه‌وام سه‌له‌ته‌نه، سه‌رۆک وه‌زیرانی ئيران، به‌مه‌ستی وتووێژ و راگۆرینه‌وه قازی محهمه‌دی بانگ کرده تاران. هه‌لبه‌ت پيوسته ناماژه به‌ دوو شت بکه‌م: يه‌که‌م ئه‌وه‌ی که؛ به‌رپرسانی حکومه‌تی ئازهربايجان ویرای به‌ستنی په‌یمانی دۆستایه‌تی ده‌گه‌ل کوردستان به‌ پینچه‌وانه‌ی په‌یمانکه‌ ده‌جوولانه‌وه و دانیان به‌ماف و ده‌سته‌لاتی به‌رامبه‌ر و يه‌کسانی کورد دانه‌دینا. خالی دووه‌م ئه‌وه‌یه‌که: حکومه‌تی ئيران له لایه‌که‌وه خهریکی وتووێژ و دانوستان له‌گه‌ل نوینه‌رانی کوردستان و ئازهربايجان بوو؛ به‌کات به‌ فیرۆدان و وتووێژی دوورودرێژ؛ شانده‌کانی نوینه‌رایه‌تی ده‌خافلاند و له‌لایه‌کی دیکه‌وه خهریکی به‌هيزکردنی سه‌ربازخانه‌کانی سه‌قز و سنه و سه‌رده‌شت بوو و له‌و ده‌رفه‌ته‌ی که بۆ وتووێژ ره‌خسابوو بۆ ته‌یارکردن و به‌هيزکردنی ئه‌و سه‌ربازخانه‌ که‌لکی وه‌رده‌گرت که له‌ گه‌مارۆی هيزی پيشمه‌رگه‌دابوون.

پیداگری کرابوو له‌سه‌رئه‌وه‌ی که له وتووێژ و راگۆرینه‌وه‌کاندا؛ چ له‌و سه‌فه‌ره‌کانی شاننه نوینه‌رایه‌تی کوردستان و ئازهربايجان به‌ سه‌رۆکایه‌تی پيشه‌وه‌ری و چ له سه‌فه‌ره‌کانی شاندي نوینه‌رایه‌تی حکومه‌تی مه‌رکه‌زی‌دا به‌سه‌رۆکایه‌تی موزه‌فه‌ری فیرۆز بۆ ته‌وريز مه‌سه‌له‌ی کوردستان بخه‌نه په‌راویز و بيکه‌نه شتيکی لاوه‌کی. حکومه‌تی تاران و ته‌نانه‌ت حکومه‌تی ئازهربايجانیش که هاوپه‌یمانی کوردستان بوو نه‌یانده‌ويست مه‌سه‌له‌ی کوردستان وه‌ک کيشه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆ بخريته به‌رباس به‌لکو ههر دوولا ده‌یانويست کوردستان به‌شیک بی له ئازهربايجان و جياواز نه‌بی. له‌وه‌ها دۆخ و هه‌لومه‌رجیک دابوو که قازی محهمه‌د بۆ وتووێژ و گۆرینه‌وه‌ی بیروپرا له‌لایه‌ن قه‌وامه‌وه بانگه‌يشت کرایه تاران، شتيکی دیکه: قازی محهمه‌د جاريکی دیکه‌ش له ره‌زه‌ری ۱۳۲۳ی.ه‌ دا له‌گه‌ل قه‌ره‌نی ئاغای مامه‌ش و عه‌ولا ئاغای مه‌نگور و بايزی عزيز ئاغای گه‌ورک و عه‌لی ئاغای مير ئه‌سه‌دی دييوکری؛ که ههر چواریان له سه‌رۆک عه‌شيره‌ته‌کانی دييوکری بوون. بۆ وتووێژ له‌سه‌ر باردۆخی ناوچه‌ چووه تاران و ئه‌بولقاسمی سه‌دری قازی نوینه‌ری مه‌هاباد له په‌رله‌مان شو‌رای میلی و حوسین خانی سه‌یفی قازیش له‌و وتووێژانه‌دا به‌شدار بوون. قازی محهمه‌د له سه‌فه‌ری پيشووی‌دا بۆ تاران چاوپیکه‌وتنیکیشی له‌گه‌ل سه‌ر له‌شکه‌ر ئه‌رفه‌ع سه‌رۆکی ستادی ئه‌رته‌ش کرد بوو. ئه‌رفه‌ع له بیره‌وه‌رییه‌کانیدا ده‌نوسێ؛ قازی محهمه‌د و براده‌ران، سه‌دری قازی و سه‌یفی قازی هاتنه ستادی سوپا و سه‌باره‌ت به‌ مه‌سه‌له و کيشه‌کانی کوردستاندا قسه‌کرا. سه‌یفی قازی و سه‌دری

قازی له لیدوانه کاندای بړیک نهرمییان دهنواند و هیوادارییان دهردهبری که حکومته تی ئیران باشتر ئاور له مافه کانی کوردستان بداته وه و تاییه تمه ندییه کانی نه ته وهی کورد دهرک بکا بۆ ئه وهی کورده کانیس بتوانن له ناوه دان کردنه وه و پیشکته وتنی ئیراندا هاوکاری و رۆلی بهرچاویان هه بی. به لام قازی محهمه د راشکاوانه تر (رادیکالتر) قسه ی دهرکد و باسیکی تیر و ته سه لی له سهر ئه و سته م و زولمانه کرد که له کورده کان کراوه. (ئه رفه ع له دریژه ی قسه کانیدا ده لی: منیش بۆ پشتگیری و ته ئیدی به شیک له قسه کانی قازی محهمه دا ویستم هیواداریان که م به دلؤفانی و به زه بییه کانی خاوه ن شکو (اعلی حضرت). به لام له کۆتاییدا بۆم دهرکه وت قازی بییه ک نییه به و بایانه بله رزی.

"دیسان سه فهر بۆ تاران"

پاش چند تیکه له چوونی چه کدارانه له نیوان سوپا و پیشمه رگه کانی کوردستان له شه رگه سه قز و وتووێژ ریکه وتنی نیوان قازی محهمه د و سهر له شکه ر رهم؛ حاله تیکی نه شه ر نه ناشتی، له ناوچه که دا پیکهاتبوه قازی محهمه د و کاربه ده ستانی حکومته تی کوردستانیش له ژیر گوشاری دهوله تی سؤقیه ت دابوون که له ناوچه کانی ژیر دهسته لاتی حکومته تی ناوه ندی دا پیشپه وی نه که ن و تا بۆیان دهرکی؟ له گه ل حکومته تی ناوه ندی پیک بین که ئه وه ش له و گوشارانوه سه رچاوه ی دهرگرت که دهوله تانی به ریتانیا و ئه مریکا ده یانخسته سهر سؤقیه ت. دهوله تی ئیرانیش چاوه پری ئه وه بوو ده گه ل باشتر بوونی بارودۆخه که؛ مه سه له ی چۆل

نه کردنی ئیران له لایه ن سؤقیه ته وه؛ بگه یه نیته ریکخراوی نه ته وه یه گگرتوو ده کان و له وه ها هه لومه رجیکدا بوو که بۆ دووبه ره کی سازکردن له نیوان کوردستان و ئازهر بایجاندا قازی محهمه د بانگ کرایه تاران و ئه ویش له مه هاباده وه به ره و ته وریز وه پری که وت و له ته وریز له گه ل به رپرسی حکومته تی ئازهر بایجان و سؤقیه ت وتووێژی کرد و رۆژی ۱۸/۴/۱۹۴۶ ی. ز به فرۆکه یه کی روسی که سی که سیکی هه لگرتبوو، به ره و تاران وه پری که وت. نوسه ری ئه م دیرانه شی له گه ل بوو. پاش دووسه عات، فرۆکه ی روسی له فرۆکه خانه ی تاران نیشته وه و له لایه ن نوینه ری قه وام سه لته نه و کورده کانی دانیشتووی تاران و ژماره یه کی زۆر رووناکییر و (سیاسه تمه داری) ئیرانی و هۆگرانی چاره سه ری گیروگرفته کانی ولاته وه، به گه رمی پیشوازییان لی کرا و له گه ل کاروانی ئوتومبیلی

قازی محهمه د له هوتبیلی ده ربه ندی تاران

لای راست سه عید هوما یین، لای چه پ مسته فا سولتانیان ۱۳۲۵ / ۱۹۴۶

پیشوازیکه‌ر به‌ره‌و هوتیلی دهره‌ندی شه‌میران وه‌رئ که‌وتن. له هۆلی هوتیل دهره‌ند ریوره‌سمی ناساندن و به‌خیره‌تانی دووباره له‌لایه‌ن نویه‌ری قه‌وام سه‌لته‌نه و ژماره‌یه‌ک روژنامه‌نووس به‌ریوه چوو. پاش دوو سه‌عات وتووێژی تایبه‌تی و ئاسایی ده‌گه‌ل خه‌لک و روژنامه‌نووسان، قازی محهمه‌د به‌ره‌و (کووشکی) "بينا" ژماره‌هی هوتیل دهره‌ند که‌ بو پیشوودان و مانه‌وه‌ی وی دیاری کرابوو که‌وته‌ری.

قازی محهمه‌د له‌و سه‌فه‌رده‌دا چاوی به‌ ژه‌نه‌رال ئیحسان نووری پاشا که‌وت. ئیحسان نووری پاشا، ریبه‌ری شوپشی ئاگری که‌ به‌هۆی هاوکاریی ئیران له‌گه‌ل تورکیا؛ تیک شکابوو و هاتبوو ئیران، له‌ ئیران ده‌ژیا و نه‌یده‌توانی له‌ تاران وه‌ده‌رکه‌وی. قازی محهمه‌د له‌گه‌ل دکتور هاشمی شیرازی که‌ دۆستی نزیکي ئیحسان نووری پاشابوو، چوونه‌ ماله‌که‌ی و ماوه‌ی چهند سه‌عاتیک له‌ مالی ئیحسان نووری، کیشه‌ و مه‌سه‌له‌ی کوردستانیان تاوتوی کرد. ئالای کوردستان له‌ دیوی میوانانی ئیحسان نووری پاشا به‌ دیواره‌وه (هه‌رواسرابوو). هه‌روه‌ها هیما (ئارم)ی حیزبی خۆیوونیش له‌سه‌ر میزی کاره‌که‌ی بوو.

من (نووسه‌ر) له‌و کاته‌دا جلوه‌رگی نیزامی (یونیفۆرم) ی کوردستانم له‌به‌ردابوو که‌ بو ئه‌وانه‌ی هاتبوونه‌ پیشوازیمان، شتیکی تازه‌بوو. هه‌ربۆیه‌ش ده‌یانپرسی ئه‌وه‌ چ جۆره‌ شمه‌کیکه‌ سه‌دری قازی گوتی؛ هه‌ربه‌و شمه‌کانه‌وه‌ هاتووی یا کووت و شه‌لواریشته‌ هیناوه‌؟

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پیشه‌وا بو ئاشتی و دانوستان ته‌شرفیان هیناوه‌ وا باشته‌ ئیوه‌ش کووت و شه‌لوار له‌به‌رکه‌ن. به‌قه‌سه‌م کرد و هه‌رگه‌یشته‌نه‌ کووشکی ژه‌ی دهره‌ند، جل و به‌رگی ئاساییم له‌به‌رکرد. له‌و ماوه‌ی ئه‌و هه‌وتووهدا، قازی محهمه‌د له‌ تاران، دووجار له‌ کووشکی هاوینی وه‌زاره‌تی دهره‌وه‌، دووجار له‌گه‌ل قه‌وا سه‌لته‌نه‌ی سه‌رۆک وه‌زیران و چهند جاریکیش له‌گه‌ل موزفه‌ری فیروز، جیگری سه‌رۆک وه‌زیران و سه‌ر له‌شکر ره‌زم ئارا، سه‌رۆکی ستادی ئه‌رته‌ش چاوپیکه‌وتن و وتووێژیان کرد.

له‌ نیو قسه‌کانیادا، ئه‌وه‌نده‌ی من تیگه‌یشتم، پیشناری قه‌وامو سه‌لته‌نه‌ ئه‌وه‌ بوو که‌ ناوچه‌ کورد نیشه‌کانی روژئاوای ئیران، پارێزگاکی ئازهره‌ربایجانی غه‌ربی و کوردستان و کرمانشان به‌یه‌ک ناو، واته‌ ئۆستانی کوردستان، بناسرین، پارێزگارکه‌شی قازی محهمه‌د بی. قازی محهمه‌د، به‌ گران و سه‌نگینی و له‌ سه‌ره‌خۆییه‌وه‌ له‌گه‌ل منێردراوانی ده‌وله‌ت و وتووێژکه‌ران هه‌لسوکه‌وتی ده‌کرد، ته‌نانه‌ت له‌ وتووێژ ده‌گه‌ل روژنامه‌نووس و هه‌والنیری بلاڤوکان دا که‌ سه‌باره‌ت به‌کاروباری ده‌وله‌ت لێیان ده‌پرسی سه‌باره‌ت به‌ ئاغای قه‌وامو سه‌لته‌نه‌ گه‌شبینی ده‌نواند. به‌لام من وای بو ده‌چووم که‌ قازی محهمه‌د پیشناره‌کانی حکومه‌تی به‌ دلسۆزی نه‌ده‌زانی. هه‌ربۆیه‌ش، ولامی راشکاوانه‌ی پرسیاره‌کانی ده‌هیشته‌وه‌ بو کوردستان و راویژکردن ده‌گه‌ل ئه‌ندامانی کۆمیته‌ی ناوه‌ندی حیزب و حکومه‌تی کوردستان. له‌ گه‌رانه‌وه‌یدا بو ته‌وریز و ئالوگۆری بیروپا ده‌گه‌ل کاربه‌ده‌ستانی ئازهره‌ربایجان و له‌ لێدوانه‌ تایبه‌تییه‌کانییدا له‌گه‌ل بالویزی سوڤیه‌ت و نێردراوانی پایه‌به‌رزی

ئەوان له تەوریز، وا دەر دەر دەر کەوت که هەردوولایەن له قبوول کردنی ئەم پیشنیاره نارازین و بەگشتی وادیار بوو حکومەتی ناوەندی و خودی قەوام و موزەفەری فیروز له فکری ئەوەدا بووون که ناکۆکی و دووبەرەکی بخەنە نیوان حکومەتی کوردستان و ئازەربایجانەوه سوڤیەتیەکانیش گەرچی له پیشدا نەیان دەوێست شەر و ناکۆکی له نیوان ئەو دوو حکومەتە ناوچەییە و دەولەتی ناوەند (هەلبگیرسی)، بەلکو دەیانویست هەتا. دانیشتنەکانیان لەگەڵ قەوام لەسەر وەرگرنتی ئیمتیازی نەوتی باکوور، بە ئاکام دەگا، ئەوان دەبی پالەیزیکی گوشاریان (پهوم فشار) لە دەستدابی. له لایەکی ترهوه ئازەربایجانییەکان نەیان دەوێست کوردستان بە تەنی لەگەڵ دەولەتی ئێران پیک بی و کوردستان بێتە هەلکەوتەیهکی دیار و سەر بەخۆی جوغرافیایی له ئێراندا، بەلکو رازی بی بە (دابین کردنی) بەشیکی کەم له مافەکانی.

سەفەرەکە ی قازی محەممەدیش بو تاران بی دەسکەوت قازی لەو سەفەرەدا کۆت و شەلواریکی شینکی و سادە ی پۆشیبوو. ئاکار و هەلسوکه وتیشی وەک هەمیشە ماقوولانە و گران و سەنگین بوو. هەر بەو جۆرەش بەرووخۆشی بەپیر ئەو کەسانەوه دەچوو که دەهاتتە لای. بەراستی له دلی ئەوانەدا که دەچوونە لای جیی خۆی کردبوو. له وتووێژەکانیشیدا که لەگەڵ هەوالنیرانی رۆژنامەکانی تاران بو وینە رۆژنامە ی "رهبر و ایران ما" هەیبوو بە رستە ی کورت و روون و بە ئیمان بە ئازادی و دیموکراسی بو ئێران و تیشک خستنه سەر پیشینە ی میژوویی و خەباتی نەتەوه ی کورد، بو و دەستەپێتانی ئازادی و دیاریکردنی مافی چارەنووس و هیواداری

بە پیکهاتن و ریککەوتن لەگەڵ دەولەتی ئێران، بە جوانی دەری خست که بەسەر مەسەله سیاسی و په‌یوه‌ندییه نیو دەولەتییه‌کاندا، زالە ولتییان شارەزایه.

شەرحی چاوپیکه‌وتنه‌کانی قازی محەممەد له تاران، لەگەڵ بالۆیزی بەریتانیا، ئارچی بالڈ روز قلیت و ئیحسان نووری پاشا، له کتیبی بیرەوه‌رییه سیاسیەکانی دوکتور هاشم شیرازی دا هاتووه. قازی محەممەد پاش هەفته‌یه‌ک مانەوه له تاران؛ هەر بە فرۆکه رووسییه‌که که له هیللی ئاسمانی تەوریز تاراندا ئیشی دەکرد. گەراییه‌وه بو تەوریز، دوو رۆژیش له تەوریز مایه‌وه. لەسەر پیشنیاره‌کانی قەوام قسە ی لەگەڵ بەرپرسیانی حکومەتی ئازەربایجان کرد و رۆژی ۱۹۴۶/۴/۲۷/۲۵ ی.ز له لایەن ئەندامانی کۆمیتە ی ناوەندی حیزبی دیموکرات و بەرپرسیانی حکومەتی میلییه‌وه که هاتبوونە میانداو پیشوازی لیکرا و هەروەها له مەهابادیش خەلک و ژماره‌یه‌کی زۆر له (عەشایرو) خەلکی دێهاتەکان بە شادمانی و بە چه‌پکه‌ گۆله‌وه چوونه پیشوازی.

ئاخافتن له مەهاباد.

پاش هەفته‌یه‌ک، قازی محەممەد له ئاخافتنی‌کدا سوپاسی خەلک و پیشوازی کەرانی کرد و ریزی گرت له قوتابییان و یه‌کیه‌تی لاوان. قازی له و کۆبوونەوه مەزنەدا که له رۆژی ۱۳۲۵/۵/۴ ی.ز-۱۹۴۶ ی.ز دا پیکهات سەبارەت بە سەفەرەکە ی تاران گوتی: ئیوه باش دەزانن، من شەو و رۆژ بو دەستەبەرکردنی مافەکانی نەتەوه ی کورد له حەول دام، ئەم حەول و تەقەلایەش بە شانازی دەزانم و

هه‌تا دوايين چركه‌ی ژيانم ده‌ست له تيكوشان و فيداكارى هه‌لناگرم و ده‌يسه‌لمينم كه نه‌ته‌وه‌ی كورد، شياوى ئه‌وه‌يه خاوه‌نى ئازادى و ديموكراسى بى خۆ ده‌زانن ئيمه هيج كات خوازيارى له‌تكردى ئيرانى نه‌بووين. به‌لام هه‌تا ئيستاش ده‌سته‌لاتاران نه‌ته‌نيا جه‌وابتيكان نه‌داوينه‌ته‌وه به‌لكو گالته‌شيان پى كردووين. ئيمه ناچار بووين حكومه‌تى ميلى دامه‌زرينين. خۆشمان به‌ تاقي كرده‌وه و له به‌رامبه‌ر ئه‌وانه‌دا كه ده‌يانويست پيشمان بگرن راوه‌ستاين و به‌رگريمان له خۆمان كرد. ئيستا ئه‌وان پاشه‌كشهيان كردووه. ئيمه‌ش له‌وه زياتر ناچينه پيشى. له سه‌فه‌رى تاراندا زۆرم قسه له‌گه‌ل قه‌وامو سه‌لته‌نه كرد. ئه‌و راي به‌نيسه‌ت كورده‌وه باشه و له‌و ليدوانانه‌دا گوتى: ئيمه‌ش بووينه‌ته ديموكرات و ئيستا حيزبى ديموكراتى ئيرانمان دامه‌زراند، وام پى باشه ئيوه‌ش ناوى حيزبه ديموكراتى كوردستان بگۆرن و؟ پى بلين حيزبى ديموكراتى ئيران. له وه‌لامدا پيم گوت: تاكوو كۆميتە‌ى ناوه‌ندى په‌سندى نه‌كا من ناتوانم هيج شتى بلیم چونكه مانای ديموكراسى ئه‌وه‌يه كه هيجكەس بى راپرسى (راويژ) له‌گه‌ل خه‌لك بۆى نيبه چاره‌نووسى نه‌ته‌وه‌كه‌ى ديارى بكا. قه‌واموسه‌لته‌نه داني به‌وه‌دا هيتا كه كورده‌كان شايانى ريژن و نه‌ته‌وه‌ى كورد بۆ ده‌سته‌به‌ر كردنى ديموكراتى ئاماده‌ى هه‌ر چه‌شنه فيداكاريبه‌كه و گوتيشى: بزووتنه‌وه‌ى ديموكراتى كوردستان به پالپشتيكي ئارمانجه‌كانمان ده‌زانين و هيوادارين هه‌موو ئيران چاو له ئيوه بكن و ديموكراسى تيدا جيگيربى.

پيشه‌واى رابوون محمد مه‌مهد ۱۳۲۵

چهند خاليكى گرینگ.

- ۱- قازى محممد بۆيه باوه‌رى به پيشنياره‌كانى قه‌واموسه‌لته‌نه نه‌كرد؛ چونكه به‌پى ئه‌زمونه‌كانى پيشوو، په‌يمان شكينى و پاشگه‌زبوونه‌وه‌ى حكومه‌ته‌كانى ئيران له‌و به‌لينانه‌ى به كورده‌كانيان ده‌دان؛ كه هه‌ركاتيک ده‌وله‌تان لاواز ده‌بن، قه‌ول و به‌لینه ده‌دن و ملکه‌چ ده‌بن هه‌ر كه به‌هيزبوونه‌وه و هه‌ليان بۆ ره‌خسا هه‌موو قه‌ول و قه‌رار و به‌لینه‌كان (پيچه‌وانه ده‌بنه‌وه).
- ۲- قازى محممه‌د زۆر له‌سه‌ر واده و به‌ليني خۆى و حكومه‌تى كوردستان سوور بوو. نه‌شیده‌ويست ئازهر بايجانيه‌كان

به په‌یمان شکینی له قه‌لەم بدن چونکه به قبول کردنی پیشنیاره‌که‌ی قه‌وام؛ کوردستان و ئازەربایجان لیکجیا دەبوونه‌وه. ئەگەرچی ئەوان زۆر (پابەند) واده و بە‌لێنه‌کانی خۆیان نه‌بوون. له لێدوانه‌کانیاندا له‌گەڵ تاران قایل نه‌دەبوون کوردستان و ئازەربایجان مافی وه‌ک یه‌کیان هه‌بی.

۳- قازی محەممەد هه‌ستی به‌وه ده‌کرد که سۆڤیه‌تییه‌کانیش وێرایی ره‌زامه‌ندی و پێ خۆش بوونیان به‌ پیکهاتن له‌گەڵ ده‌وله‌تی ناوه‌ندی؛ دێدۆنگ بوون له (قبول کردنی) ئەم پیشنیاره‌دا و ده‌یانویست له‌گه‌مه‌ی سیاسه‌تی گه‌ل قه‌واموسه‌لته‌نه کوردستانیان وه‌ک کارتیک به‌ده‌سته‌وه‌بی.

قه‌واموسه‌لته‌نه زیره‌کانه ده‌یویست به‌وپیشنیاره ناکۆکی بخاته ئێوان ئەو دوو حکومه‌ته میلییه‌وه و به‌ پیشنیاری ریک که‌وتن؛ تارا‌ده‌یه‌ک سه‌رنجی سۆڤیه‌تییه‌کان بۆ‌لای ده‌وله‌ته‌که‌ی خۆی راکیشی و له‌ لایه‌کی دیکه‌وه؛ به‌ وتووێژ له‌گەڵ سۆڤیه‌تییه‌کان و دانی ئیمتیازی نه‌وتی باکوور پێیان، له‌ پشتیوانی کردنی حکومه‌تی کوردستان و ئازەربایجان پاشگه‌زیان بکاته‌وه. هه‌ر بۆ‌یه‌ش ئەوکاته‌ی حکومه‌تی کوردستان به‌ هیزی سوار چاکی عه‌شیره‌ت و پیشمه‌رگه‌ی چالاکه‌وه ئاماده‌بوو به‌ره‌و سنه و ناوچه کوردنشینه‌کانی تر وه‌رێ که‌وی و هێرش به‌ری؛ سۆڤیه‌تییه‌کان به‌ ئاشکرای و راشکاوانه؛ به‌ کوردستانیان راگه‌یاند له‌ هێرش کردنه سه‌ر سه‌ربازخانه‌کانی ئێران و پیشه‌ره‌وی به‌ره‌و سنه و کرماشان خۆ ببوێرن و بیانووشیان ئەوه بوو که ده‌یانگوت پیشه‌ره‌وی هێرش پیشمه‌رگه به‌ره‌و سنه و کرمانشان ده‌بیته‌ هۆی دژ

کرده‌وه‌ی به‌ریتانیا، به‌مه‌به‌ستی پاراستنی سه‌رچاوه‌ی نه‌وتیه‌کانی کرمانشان و ته‌نانه‌ت له‌وانه‌یه راسته‌وخۆ بیته‌ نیوشه‌ره‌وه و ئەگەر وای لێ بی کورده‌کان نابێ چاویان له‌ یارمه‌تی و پشتیوانی سۆڤیه‌تییه‌کان بی و ده‌وله‌تی سۆڤیه‌تیش ئەوه‌م نایه‌ه‌وی ریکه‌ی پیشه‌ره‌وی هێرش سوپای ئێران بۆ کوردستان بگرێ که له‌ ریکه‌کانی تره‌وه دین. به‌و فی‌ل و ته‌له‌که‌بازیه حکومه‌تی کوردستانیان له‌گرتنی شاره‌کانی دیکه‌و پیشه‌ره‌وی به‌ره‌و سنه گیراوه و ئەو جاره‌ش که هه‌لێکی له‌بار بۆ ئاشتی و ریکه‌ه‌وتن پیکهاتبوو، ئەوان قایل نه‌دەبوون هه‌ر بۆ‌یه‌ش هه‌م ده‌رفه‌تی پیشه‌ره‌وی و ئازادکردنی ناوچه کوردنشینه‌کان و هه‌م ده‌رفه‌تی ئاشتی و ریکه‌ه‌وتن له‌ ده‌ست چوون و بارودۆخ و هه‌لومه‌رجی رۆژگاریش حکومه‌تی کوردستانی ناچار کرد مل که‌چی پیشنیاری رووسه‌کان بی.

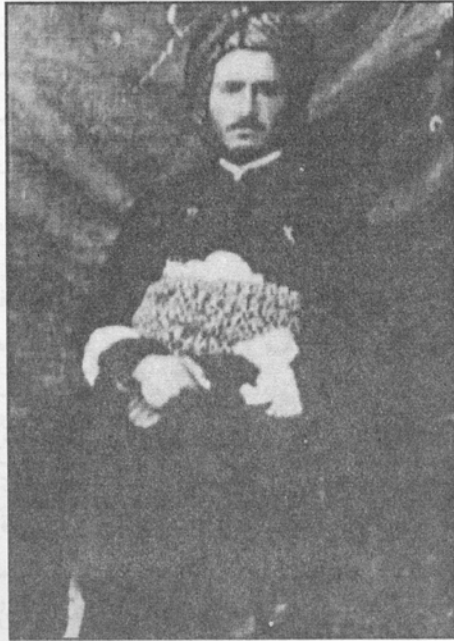
سه‌ردانی باکووری کوردستان.

پیشه‌وا قازی محەممەد دوای گه‌رانه‌وه‌ی له‌ تاران که‌وته فیکری به‌سه‌رکردنه‌وه‌ی باکووری کوردستان، بۆ وینه‌ شاره‌کانی ورمی، سه‌لماس، خۆی، ماکو. له‌ نیوه‌ی گه‌لاویژی ۱۳۲۵ی.ه دا به‌ریزیان له‌ مه‌هاباده‌وه به‌ره‌و ئەو ناوچانه که‌وته‌ری. ئەندامانی کومیتیه‌ی ناوه‌ندی حیزب و هه‌یئەت رێسه‌ی میلی و ژماره‌یه‌کی زۆر له‌ سه‌رۆکی عه‌شیره‌ته‌کان و چینه جیاوازه‌کانی شار و دیهاتی مه‌هاباد له‌ شه‌قامه‌دا که ده‌چیته‌وه سه‌ر "چارچرا" کۆبوونه‌وه و چاوه‌پێی هاتنی پیشه‌وا و به‌ریکردنی بوون. زۆری نه‌کیتشا که قازی

محهمهد له نیو ههیهته رهئیسهی میلی و ئەندامانی کۆمیتهی ناوهندهیی حیزب، نوینه‌رانی عه‌شایر و چین و توێژه‌کانی خه‌لکی شار و دێ. ده‌رکه‌وت و له‌پلیکانه‌ی بینای حیزبه‌وه هاته نیو خه‌لک. ده‌نگی بژی ریبه‌ری خو‌شه‌ویست و چه‌پله‌ ریزان به‌رزبووه. پینشه‌وا به‌ ئاماژه‌ی ده‌ست و سه‌ر وه‌لامی دانه‌وه به‌ریزه‌وه و به‌وته جوانه‌کانی، سوپاسی ئاماده‌بوان و نوینه‌رانی ده‌وله‌ت، حیزب، خه‌لک و عه‌شیره‌ته‌کانی کرد و به‌و عه‌شق و ئه‌وینه‌وه که خه‌لک بۆ ده‌سته‌به‌رکردنی ئازادی و مافه‌ نه‌ته‌وه‌ییه ره‌واکانیان هه‌یانبوو سوپاسی کردن. ئه‌وجار؛ عه‌شیره‌ته‌کانی مه‌نگور، مامه‌ش و دیبوکری و نوینه‌رانی چینه‌کان، یه‌ک به‌یه‌ک چوونه لای و وه‌فاداری خۆیان ده‌ربری و په‌یمانان له‌گه‌ل نۆی کرده‌وه. قازی محهمهد له نیو شه‌پۆلی ئاماده‌بوان و که‌فوکۆلی خه‌لکه‌که‌دا، سواری ماشین بوو. حاجی بابه‌شیخ سه‌یاده‌ت سه‌رۆکی هه‌یه‌ته ره‌ئیسهی میلی له ماشینه‌که‌ی وی دا سوار بوو، نووسه‌ری ئه‌م دێرانه‌ش که شانازی ئه‌وه‌م پێ برابوو له‌گه‌لیان بم له پینشه‌وه‌ی ماشینه‌که‌ و له‌ته‌نیشته شوفیره‌که‌وه دانیشتم و ماشینیکی جیب "Jeep" که چه‌ند که‌س له هاورییانی تێدابوو، له‌گه‌ل دوو لۆری پر له پینشه‌رگه‌ی کوردستان که "ئیسکۆرتمان" (حیمایه) بوون له مه‌هاباده‌وه به‌ره‌و ورمی وه‌رێ که‌وتین.

ژماره‌یه‌کی زۆر له وانه‌ی بۆ به‌رێ کردن هاتبوون هه‌تا پینج کیلۆمه‌تری شاری مه‌هاباد، هاتبوونه‌وه. قازی محهمهد، دوو روژ له ورمی مایه‌وه و نوینه‌ران و پیاو ماقوولانی شار سه‌ردانیان کرد. و له‌سه‌ر بانگه‌یشتی حاجی ئه‌میری نه‌زمی ئه‌فشار، پینشه‌وا

قازی و هاورییانی، بۆ شیو خواردن چوونه باغه‌که‌ی ئه‌و له ده‌ره‌وه‌ی شار پاش دوو روژ مانه‌وه له ورمی و چاوپیکه‌وتن

قازی محهمهد له رۆژانی لاریتیدا

له‌گه‌ل نوینه‌رانی عه‌شیره‌ته‌کانی ده‌وروبه‌ر، ئه‌و رینوینی یانه‌ی، بۆ هاوکاری زیاتری نێردراوانی کوردستان و ئازهربايجان بۆ دابین کردنی ئاسایشی و هێمنی پێویست بوون پێی راگه‌یاندن عومه‌رخانی شه‌ریفی سه‌رۆکی هۆزی شکاک که بۆ پینشه‌وای له قازی محهمهد هاتبووه ورمی له‌گه‌ل ئه‌وان و هۆزه ناوچه‌ییه‌کانی دیکه به‌ره‌و سه‌لماس وه‌رێ که‌وت.

قازی محهمهد بهر لهگه‌یشتن به سه‌لماس له‌سهر داوای عومه‌رخان بۆ، شوینی مانه‌وهی ئه‌و له گوندی زینده‌شت دۆی بوو. ئه‌و دهمه‌ش کاتی درۆینه‌ی گهنم بوو. به قه‌راغ گهنمه جاراندا ده‌رۆیشتن. ههر وه‌رزیر و پاله بوو باقه‌گهنمیان له‌سهرسه‌روین هه‌نگل به‌ره‌و قه‌راغ ری ده‌هاتن و به‌جی چه‌یکه‌گول باقه‌گهنمیان ده‌هینا بۆ پینشوایی پیشه‌وای خویان و داوای دوعای خیر و به‌ره‌که‌تیان لیده‌کردو به دلکی پر له خۆشه‌ویستییه‌وه به خیره‌اتیان ده‌کرد له زور جیان قازی محهمهد له ماشینه‌که‌ی داده‌به‌زی و ورزیرانی له‌باوه‌ش ده‌گرت و ده‌ست خۆشی لیده‌کردن. چه‌کدارانی عه‌شیره‌ته‌کانی شکاک به ته‌قه‌ی به‌رده‌وام خۆش‌حالیی خویان ده‌رده‌بری و خه‌لکی دوورو نزیکیان له هاتی پیشه‌وا ئاگادار ده‌کردنه‌وه به‌ریزیان به‌رله‌وه‌ی بگهنه‌ ئاوایی (زین ده‌شت) له‌ئاوایی "ده‌رمان ئاوا" لای دا بۆ زیاره‌تی گۆری چه‌ند ئه‌سحابه‌یه‌کی پیغه‌مبه‌ر که بۆ ته‌بلیغ و په‌ره‌پیدانی ئایینی ئیسلام هاتبوونه ئه‌و ناوچه‌یه و به‌ریز و به دلپاکیه‌وه چووه سه‌رقه‌بریان و پاش خویندی "فاتیحه" و نزا؛ چوون بۆ سه‌رچاوه‌ی ئاوی گه‌رمی ئاوایی. له‌سهر ته‌پۆلکه‌ی به‌ر ئاوایی کانیه‌کی گه‌رمی لیبوو که ئه‌ستیره‌یکی خنجیلانه‌یان بۆ خۆ شوشتن له پینشی دروست کردبوو. ده‌یانگوت ئه‌و ئاوه بۆ ده‌رمانی نه‌خۆشیه‌کانی پیست په‌کاویه‌که. که به‌سهر ته‌پۆلکه‌که‌دا ده‌رۆیشتی پیت له‌ههر شوینیک دانابایه له‌جی پیت هه‌لم هه‌له‌ستاو پیاو وای هه‌ست ده‌کرد دل کیوه‌که‌ش وه‌ک دل نه‌ته‌وه‌ی کورد له کۆله‌وه ده‌یه‌هوی له ده‌رفه‌تیکی گونجاو له گفاره به‌ستی.

قازی محهمهد داوای زیاره‌تی گۆری ئه‌سحابه‌کانی پیغه‌مبه‌ر و دیتنی کانیه‌گه‌رمه‌که به‌ره‌و زین ده‌شتی ملکی عومه‌رخانی شه‌ریفی سه‌رۆکی عه‌شیره‌تی شکاک که‌وته‌ری مه‌ودای چه‌ند کیلومه‌تریک مابوو بگهنه‌ ئاوایی، که‌کوره‌کانی عومه‌رخان و چه‌ند سواریکی چه‌کدار و چه‌ند که‌سیکیش پیاده؛ له‌م به‌ره‌وه‌بری ریگا که به‌ریز وه‌ستاوون ده‌گه‌ل گه‌شتی ماشینی میوانه‌کان؛ بۆ به‌خیره‌اتیان چه‌ند ته‌قه‌یه‌کیان کرد. ئه‌و شه‌وه میوانی عومه‌رخان بووین. قازی و حاجی بابه‌شیخ و چه‌ند میوانیکی دیکه له دیوکی تایبه‌ت پشوویان دا. پیشمه‌رگه‌کانیش له دوو خپوه‌تا که له خوارووی ماله‌کانه‌وه هه‌لیانداوون، هه‌وانه‌وه ئاوایی زینده‌شت په‌کجار خۆش و دلگه‌ربوو به‌ونپوه‌راستی هاوینه شه‌ویکی زور فینکی هه‌بوو. وه‌رزیرانی ئاوایی و به‌گزاده‌کانی شکاک که به تاسه‌وه هاتبوون بۆ دیتنی ریبه‌ری خه‌لکی کوردستان له هۆلی میواناندا کۆببوونه‌وه. ئه‌وه‌نده‌ی خه‌لک تیراژبوو که ده‌رزیت هه‌لاویشتا وه‌عه‌رزی نه‌ده‌که‌وت. نه‌تده‌زانی چۆنیان پی بللی پاش چاوپیکه‌وتن بچنه ژووریکی دیکه. من شتیکم به‌میشک داها‌ت و به‌کاپتان محهمهدی خانی که په‌کیک له ئه‌فسه‌ره‌کان بوو، گوتم؛ بیجگه له کوره‌کانی عومه‌رخان هه‌رچی هات بی ئه‌وه‌ی دل بیشی وه‌پیشیکه‌ون بۆ وه‌تاغه‌که‌ی دیکه یا بۆ په‌کیک له‌خپوه‌ته‌کان.

پاش سه‌عاتیک ئاپوره‌ی خه‌لک ورده‌ورده که‌م بۆوه و جیگای دانیشتمان بوو. بۆ سه‌ببینه‌ی له‌نیو که‌فو کولی به هه‌ستی خه‌لکا به‌ره‌و سه‌لماس که‌وته‌ری. عومه‌رخانی شه‌ریفی و چه‌ندکه‌سی دیکه‌ی سه‌رۆک عه‌شیره‌ت و پیاو ماقوولانی شکاکیشمان ره‌گه‌ل

که‌وتن و به‌کاروانیک ماشینه‌وه گه‌یشتینه سه‌لماس و له‌لایهن خه‌لک و عه‌شیره‌ته‌کانه‌وه پیشوازیمان لی‌کرا. بی‌جگه له کورده‌کان؛ نازهریبه‌کانیش که زور دل‌خوش و هیواداربوون به‌ئاکامی ئه‌وسه‌فه‌ره‌و نیاز پاکیی ریبه‌ری کوردستان بو یه‌کیه‌تیی زیاتر نیوان کوردو نازهریبه‌کانی ئه‌وی، ویرای ئه‌وان به‌گه‌رمی هاتنه پیشوازیی. به‌ریزیان ویرایی خو‌ناسندن و ئاشنایه‌تیی ده‌گه‌ل خه‌لکه‌که، له‌سه‌ر پیکه‌پیکان و به‌رده‌وامیی ئاشتی و هیمنی له‌ناوچه‌که‌دا؛ پینداگرت و هیواداری کردن به‌ئاینده‌یه‌کی روونترو گه‌شتر. له پاشان قازی محهممه‌د و هاوړیکانی له شاری سه‌لماسه‌وه به‌ره‌و شاری خوی وه‌ریکه‌وتن، له‌ریکه‌داو له‌شاری خوی‌شدا هه‌روا ده‌گه‌ل پیشوازیی گه‌رمی خه‌لک به‌ره‌و روو بو‌وینه‌وه. نوینه‌رانی چینه جیوازه‌کان و مه‌ئموورانی نازهر‌بایجانیی به‌سه‌رکرده‌وه و ریژی لی‌گرتن. ئه‌و سه‌نه‌ره له‌راستیدا سه‌فه‌ری نیاز پاکي وبی‌خه‌وشی و پیکه‌پیکانی فه‌زای و یکه‌ه‌لکردن زیاتر نیوان کوردو نازهری بوو و ئه‌وانیشی به‌داهاتوویه‌کی پېشنگدار هیوادارکرد. پاش شه‌و و روژیک هه‌یه‌ته‌که "له‌خوی" یه‌وه به‌ره‌و ماکو، دوایین شوینی مه‌به‌ست که‌وته‌ری.

له‌کاتی وه‌ده‌رکه‌وتن له‌خوی؛ هه‌ر ده‌گه‌ل وه‌دیارکه‌وتنی کپوی پۆشی ئاگری؛ قازی محهممه‌د به‌یادی شو‌رشیی بو‌یرانه‌و له‌خو‌بوردوویی کو‌لنه‌ده‌رانی کوردی تورکیا سلاوی له‌کپوی ئاگری کردوگوتی؛ سللاوت لی‌بئ‌ئهی ئاگری؛ تو‌دواجار به‌بلیسه‌ی ئاوری شو‌رشییگرا‌نه‌ت ئاور له‌خهرمانی داگیرکه‌رانت به‌رده‌ده‌ی.

به‌راستی قسه‌کانی وایان له‌می‌شکی گه‌نج کرد که فرمیسه‌که‌کانم لووزه‌ویان به‌ست و ئه‌وجار به‌دیدیکی ئاوه‌لاتره‌وه، سه‌ری کپنو‌شم

له‌به‌ر مه‌زنی کپوی ئاگری و شو‌رشییگه‌کانی دانواند. به‌دریژایی ریگهی خوی هه‌تا ماکو له "سیاچه‌م" عه‌شیره‌ته‌کانی خنکانلو، میلان و جه‌لالی و هه‌رمه‌نی هاتنه پیشوازیی قازی محهممه‌د و به‌گه‌رمی و ریژه‌وه به‌خیرها‌تانیان کرد و هه‌تا ماکو گه‌لیک خه‌لکی دیکه‌مان ره‌گه‌ل که‌وتن له‌شاری ماکو‌ش هه‌ربه‌هه‌مان شیوه‌وه‌رگی‌راین و خه‌لک به‌هوگی‌یه‌وه هاتبو‌ونه پیشوازیمان و شانازیان به‌پیشه‌وا قازی محهممه‌دوه‌ده‌کرد.

شاری ماکو که‌وتوته نیوان دوو زنجیره‌ کپوی به‌رزو دروو‌ودریژ و چۆمی زه‌نگمار له‌داوینی کپوه‌که‌وه و به‌شیوی کپوه‌کاندا دیته‌خواری. ئه‌م شاره، له‌قه‌د پالی کپوکه‌هه‌لکه‌وتووه و قه‌لا‌ی میژوویی ماکو‌ی خستوته ژیرسینه‌ری خوی و به‌شیک له‌کپوه‌که‌وه‌ک که‌پرێک به‌سه‌ریدا کشاوه. له‌داوینی کپوه‌که‌له‌سه‌رته‌خته به‌ردیک چهند شی‌عریک نووسراوه که‌ناوی قه‌لاو ریکه‌وتی سازکردنه‌که‌ی به‌ده‌ستی شاعه‌باسی سه‌فه‌ویمان بو‌ ده‌گی‌ریته‌وه. یه‌کیک له‌و شی‌عرا‌نه‌ی که‌ئیستاش هه‌ر له‌بیرم ماوه ئه‌وه‌بوو: (این قلعه که اسم اوقبان بوو خرب المثل همه جیهان بوو).

واته: ئه‌و قه‌لا‌یه‌ی که‌ناوی قه‌بان بوو ویردی زمانی خه‌لکی جیهان بوو؟

ریکه‌وتی سازکردنی قه‌لاکه؛ که‌پاش داگیرکردنی ئه‌م ناوچه‌یه له‌لایهن له‌شکری شاعه‌باسی سه‌فه‌وییه‌وه به‌مه‌به‌ستی به‌رپه‌رچدانه‌وه‌ی سه‌ره‌له‌لانی کورده‌کانی ئه‌م ناوچه‌یه سازکرا‌بوون سا‌لی ۱۰۹۲ی کوچی نووسرا‌بوو. وشه‌ی ماکو له "مه‌کو" وه‌هاتووه که‌به‌ره‌سه‌ن کوردییه.

قازی محهمهد دوو هاوریکانی سی شه و وسن روژان له ماکو مانه وه و سهردانی سه‌روکی عه‌شیره‌ته‌کانی، جه‌لالی و میلان و عه‌شیره‌ته‌کانی دیکه‌ی ناوچه‌شیان کردو گوئی له ویست داخواییه‌کانیان گرت و ئه‌مری کرد به نیردراوان کاربه‌ده‌ستانی کوردستان له پیناو خزمه‌ت به خه‌لک و پاداشتنی ریزی دوولایه‌نه یان ده‌گه‌ل کاربه‌ده‌ستانی ئازهری؛ زیاتر تیبکوژن.

سه‌روکی عه‌شیره‌ته‌کان که خه‌لکیکی ناودار و ماقوول بوون له ناوچه‌دا بریتی بوون له عومه‌رخانی جه‌لالی، شیخ‌ه‌سه‌نی جه‌لالی و عه‌ولا ئاغای سه‌روکی خیلی میلان و ه‌سه‌ن ئاغای سه‌روکی خیلی خاکانلوو؛ که به‌و په‌ری دلنه‌وایی و گه‌رمییه‌وه میواندارییان کرد.

بئه‌ماله‌ی سهرداری ماکو له‌و ناوچه‌یه‌دا له هه‌مووان به‌ناوبانگتر بوون؛ ئیقبال سه‌لته‌نه (سهرداری ماکو) له‌سهره‌تای هاتنه سهرکاری ره‌زاخاندا له‌لایه‌ن ئه‌وه‌وه کوژرا.

خاتوو ئاینالی خیزانیشی که وه‌ک ده‌لین خه‌لکی ئازهره‌بایجانی سو‌قیه‌تی بوو، له کوشکی باخچه‌ی جوق له چه‌ند کیلو مه‌تری باکووری ماکو ده‌ژیا. داوای له‌قازی کرد بو خواردنی نانی نیوه‌رو میوانی بن قازی محهمهد به‌و خووخده‌ی مه‌زنی و خه‌لک دۆستییه‌وه قبوولی کردو له ته‌ک ژماره‌یه‌ک له هاوریانی بو خواردنی نانی نیوه‌رو چوونه کوشکی باخچه‌ی جوق. کوشکه‌که به‌شیوازی بیئا کۆنه‌کانی ده‌ره‌به‌گه‌رووسه‌کان و به‌ده‌رکه و په‌نجه‌ره و که‌لوپه‌لی رازاوه‌وه که له رووسییه‌وه هینابوو یان له‌نیوه‌راستی باخیک که پرپوو له میوه‌ی جو‌راوجور، سازکراوو. دوونهووم بوو به

چه‌ند ژوور دالانیک و هه‌یوانیکه‌وه که ده‌یروانی یه‌سه‌ر باخ و هه‌وزه‌که.

هه‌رکام له ژووره‌کان به‌ مۆبلی هاوپه‌نگی فه‌رشه‌که‌ی رازیندرابووه. میجی ژووره‌کان به‌ شیوازی شیوه‌کایی کۆرکۆبوونه‌وه‌ی سهرده‌می سه‌فه‌وییه‌کان پرکراوو له نه‌ش و نیگار. هه‌روه‌ها له چه‌ند گۆشه‌ی ژووره‌کانه‌وه کولکسیۆنیک له به‌ردی جوان و بیۆینه دانرابوو په‌یکه‌ری "چینی" یش له چه‌ند شوینیک.

به‌قسه‌ی خاتوو ئاینالی، خیزانی سهردار، هه‌ر ژووره‌ی فه‌رشی هاوپه‌نگ و به‌نرخ‌ی تاییه‌ت به‌خۆ تیدا بووه، به‌لام له‌لایه‌ن عه‌ولاخانی ته‌هماسییه‌وه‌که سهرله‌شکه‌ری سهرده‌می ره‌زاخان بووه و ئه‌رکی سهرکوت کردنی سهرداری ماکو له ئه‌ستۆ بووه؛ ئه‌و راخه‌رانه ده‌گه‌ل زیڕ و گه‌وه‌ره‌کانی مالی سهرداری تالان کرابوو. پاش ئه‌م کاره‌ساته کوره‌کانی سهرداری ماکو چوونه تاران و ته‌نیا یه‌کیک له کوره‌کان له‌شاری ماکو و له ماله‌ کۆنه‌که‌ی خۆیاندا ماپۆوه.

سه‌فه‌ری قازی محهمهد بو باکووری کوردستان ده‌ روژی خایاند بووه هۆی به‌هیزتر بوونی وره‌ی کورده‌کانی نه‌وی و پته‌وتر بوونی په‌یوه‌ندی دۆستایه‌تی و هاوکاریی زیاتری نیوان خه‌لکی ناوچه‌که هه‌روه‌ها به‌رێزیان فه‌رمانی وه‌ده‌رنانی مه‌ئمویریکی کوردی مه‌هابادیی ده‌رکرد به‌هۆی ئه‌وه‌ی خه‌لک لێی به‌گله‌یی بوون. هه‌روه‌ها له‌و سه‌فه‌ره‌یاندا وێرای هه‌لسوکه‌وتی جوامیرانه و پر له خۆشه‌ویستی ده‌گه‌ل کورده‌کانی ئه‌وی؛ ئازهرییه‌کانیشی خسته

ژیرکاریگه ریی ههستی مرؤف دۆستانه و تیگه یشتنی به رزی خۆیه وه. پیشوازی و چاوپیکه وتنی ژماره یه کی زۆر له ئازهرییه کان خۆی پیشاندهری (خووخدهی) ئازادخووازی قازی و هوگریی ئه وان به پر نییه کانی دادپهروهری به رابه ری بوو، که شانازییان به دۆستایه تی کورده کانه وه ده کرد و له وانه یه ئه گه رمافی هه لباژاردنیان پی درابایه، به گیان و دل ژیا نی نو کوردستانیان هه لده بژارد.

له گه رانه وه یاندا بو ورمی؛ سهردانی مزگه وتی جامع و ههروهه ها مزگه وتی سوننییه کانیان کرد. و گرنگییه کی زۆری به مه سه لری فرههنگی و مهزهه بیی ناوچه که دا. ههروهه ها به سه ردان و دیتنی چه ند به رهه میکی هونه ری هه لکه ندراو له سه ر به رد هوگریی خۆی بو پاراستنی ئه و به رهه مانه نیشاندا.

هه لسوکه وت له گه ل نه یاران.

پاش ئه و وتووێژو ریک که وتنه ی له سه قز ده گه ل سه ره له شکه ر ره زم ئارا کرا و بریار درا که گه یانندی خواردمه نی و بژیو بو سه ربازگه گه مارو دراو هکانی ناوچه و راگواستنی سه ربازی نه خۆش و ئه وانه ی خزمه تیان ته واو ده بی له ژیر چاودیری پیشمه رگه کاند، دابن و ئه رته شی به هیچ چه شنی، ئیزی به هیزو ته یارکردنی سه ربازگه گه مارو دراو هکانی سه رده شت، بانه و میره دی نه بی. ناردنی چه کو چۆل و ته قه مه نی به گشتی قه دهغه بکری و پیشمه رگه ی کوردستانیش ئیزی پیشه وه ییان بو گرتن سه ربازگه کان و ئه و شوینانه نه بی که له ژیر ده سه لاتی سوپادان. به لام ههروهه ک خووخده ی خودی ریژیم بوو، سوپا به رده وام

په یمان شکینی ده کرد و ئه فسه ره کانی شا به شیوه ی جوړاو جوړ و له لۆری خواردمه نیدا چه کو چه ک و ته قه مه نی به ری ده کرد و جاروباریش به هیرش و جموجو ل توانایی هیزی پیشمه رگه یان تاقی ده کرده وه و له نیاز پاکی نوینه رانی کوردستان که لکی ئاوه ژوویان وه رده گرت. له یه کیک له و راگواستنه دا که دژی په یمانه کان بوو، پیشمه رگه کان، چوار ئه فسه ری شایان ده ست به سه رکرد و ناردیان بو مه هاباد. یه ک له وانه به ناوی سه رگورد موده رسی، خه لکی سه نه بوو؟ گه رچی ئه و چوار که سه دیل بوون و ده بوایه زیندانی بکرین، به لام به ری زو حورمه تیکی زۆره وه، ده گه لیان جوولانه وه. ئه وانه له ساختومانی ره حیمزاده ی ئیستادا که ئه وده م یه کیک بوو له نووسینگه کانی ده وله تی کوردستان؛ راگیرابوون و وه ک میوان پییان راده گه یشتن؛ ئه وان به پرۆ ده گه ل پیشمه رگه یه ک به ئازادی له شاردا ده گه ران - پاش ماوه یه ک سه رهه نگ فیوزی، سه رۆک ستاوی سه قز، که دواتر بوو به دادوه ری دادگای قازی محمه ممه د سه دری قازی و سه یفی قازی؛ بو ئازاد کردنی ئه و چوار ئه فسه ره هاتنه مه هاباد له لایه ن به رپرسیانی حکومه تی کوردستانه وه به ری زو حورمه ته وه وه رگیراو بردیانه لای قازی محمه ممه د و به ده ربینی داخ و که سه ره وه ئه وشته ی وه ک راگواستنیکی ئاسایی له قه له م داو داوای لیبوردن و ئازادیی ئه فسه ره کانی کردو قازی محمه ممه دیش قبوولی کرد. به رواله ت وا دیار بوو هه لسوکه وتی قازی محمه ممه د، کاریگریی ببوو له سه ر ئه فسه ره دیله کان و سه رهه نگ فیوزی. به سوپاس و ریزه وه له مه هاباد رویشتن. به لام دواتر دیتمان هه ر ئه م ئه فسه رانه به

دوژمناپەتی و بوغزەو هاتنە مەهاباد و زۆر بەناحەزی دەگەل خەلک جوولانەو.

له زۆر کۆنەو نێردراوانی دەولەت کوردیان هەر بەچاویکی سووک وەک ئاژەل و بەلندە و شتی وا (سەیر کردوو).

دەلێن ئەوانەیی دەچنە راوی کەمتیار، لەبەر ئەوەی کەمتیار لە کونەکەیی دا زەری بۆ کەس نییە و هێرش ناکاتە سەرکەس؛ راوچی فیلزان و وردە وردە لە وێرالی نزیك دەبیتەو و دەستیکی بەسەر و گویلاکی دا دینی و وردە وردە بەرەو لیواری کونەکە پالی پیو دەنی و لە پر فرییدەداتە دەری و ئەو جارچی پیی خوش بوو بەسەری دینی، نێردراوانی دەولەتیش ئاوا لە کوردەکان دەکەن. دیتە مال و زیدەکیان و بە براکەم براکەم و هەزاران فیل و تەلە کە دەستیکیان بەسەریدا دین و هەر دەگەل ئەوەی جی پێیان کراوە بە شینواژگەلی جۆراوجۆر لە نیشتمان و مالی خویان و دەدەریان دەنی شانازی بەووە دەکەن کە هەر چاویان بە ناپەزایەتی یا دژایەتیەک بەکەن لە ژیر ناوی داگیرکەر و کافر و جودایی خاوەن دەیانترینن یا دیل و ئیعدامیان دەکەن و بە هەموو بشیویەک سووکایەتیان پی دەکەن و ئەشکەنجەیان دەدەن. لەو هەلخەلەتاوانەش کە ئامادەن هاوکارییان لەگەڵ بەکەن. وەک داردەستیکی کەلکیان لیوێردەگرن. قسەکانی خواجه نووری، دادویری نیزامی سوپای ۳ی مەهاباد لە سەردەمی "فەرماندەیی سپەه‌بود وەرهرام" دا، دەبی پەندیک بی بۆ ئەو جۆرە کەسانە: ئیمە وەک دەسەرکەلک لەو کەسانە وەرەگرن کە کارمان بۆ دەکەن تاپیویستمان بن کەلکیان لیوێردەگرن و دوایی فرییان دەدەین.

ئاوڕێک لە رووداوێکی رابردوو:

له کۆتاییەکانی ۱۳۲۴ی.ه. دا، شەری دووھەمی جیھانی، بەتیکیشکانی ئەلمان، ژاپۆن و ئیتالیا کۆتایی پی هات و دەلەتەکانی ئەمریکا و بەریتانیا و سوڤیەت بەپی ئەو ریکەوتنامانەیی دەگەل ئێران ئیمزایان کردبوون، لەسەر ئەو پیکهاتن کە شەش مانگ پاش کۆتایی شەری لە خاکی بچنە دەری.

ئەمریکا و بەریتانیا پاش کۆتایی شەری هیزەکانی خویان لەئێران کشاندهو، بەلام دەولەتی سوڤیەت بەهیندەیک هۆ خۆی لیبوار و ئەرتەشەکەیی هەروا لە ئازەربایجان و باکووری ئێران هیشتەو. نزیکی مانگیک دوای کۆتایی شەری دەولەتی ئێران، لە یادداشتیکدا کە بۆ بالوێزخانەیی سێ دەولەتە داگیرکەرەکەیی نارد، داوای لە هاوپەیمانان کرد لە ئێران بچنە دەری. هەر وەک گوتمان ئەمریکا و بەریتانیا بەلینی یەکەیی خویان بردهسەر. کەچی سوڤیەت چاوەری سەفەری قەواموسەلتەنە بۆ مۆسکو بوو. هەموو برۆبیانووەکەشی بۆ نەچوونەدەر بۆ ئەو بووگفتی هەلینجانی نەوتی باکوور لە سەرۆک وەزیرانی ئێران، وەرگری.

قەواموسەلتەنە پاش هەلبژاردنی بە سەرۆک وەزیری و پیکهتانی کابینە رایگەیاندا کە بۆ پتەوکردنی پەیوەندی دەگەل رووسیە و ریزی دوولایەنە دەچیتە مۆسکو. بەپی ئەو بەلینیەیی کە داووی، رۆژی ۲۹ ی رییەندانی ۱۳۲۴ی.ه. وێرای وەفدیکی هاوڕیی، چوو مۆسکو. ماوەی دەرۆژان لەوئ دەگەل ئیستالین و مولوتوف وەزیری دەرەوی سوڤیەت و توویژ و لیدوانیان کرد. قەوام بەدانی بەلینی ئیمتیازی نەوتی باکوور، بە سوڤیەت. کلای

لهسهر ئیستالین ناو بهوپه‌ری زیره‌کییه‌وه بهستنی په‌یمانی نه‌وته‌که‌ی خسته کاتی پیکهاتنی پارله‌مان و په‌سند کردنی له‌لایه‌ن په‌رله‌مانه‌وه. پاش گه‌رانه‌وه‌ی قه‌وام وه‌قدی هاوری بالو‌یزی نویی بالای سؤقیه‌ت به‌ ناوی سادچیکوف هاته ئیران و دریزه‌ی به‌ و توویژکاندا و له ۱۵.ه‌ خا‌که‌لی‌وه‌ی ۱۳۲۵ ریکه‌وت‌ننامه‌یه‌ک له‌ سی بر‌گه‌دا به‌و شی‌وه‌یه‌ ئیمزاکرا:

۱- هیزی سوپای سووری سؤقیه‌ت له‌ ماوه‌ی مانگ و نیویکا خاکی ئیران به‌جی بهیلی.

۲- په‌یمانی دامه‌زراندنی کۆمپانیای هاوبه‌شی نه‌وتی ئیران و سؤقیه‌ت هه‌تا حه‌وت مانگی تر په‌سندکران بدری به‌ په‌رله‌مان "شورای میلی".

۳- چونکه کیشه‌ی نازه‌ربایجان کیشه‌یه‌کی نیوخوییه؛ بویه‌ش ده‌بی به‌پیی یاسای ئیران و له‌سه‌ر بنه‌مای ریکه‌وتن و پیکه‌لکردن، ده‌گه‌ل خه‌لکه‌که‌ی هه‌لسوکه‌وت بکه‌ن. قه‌وم و سه‌لته‌نه‌ بۆ ئه‌وه‌ی سؤقیه‌ت رازی بکا له‌ ئیران بچیته‌ده‌ر گۆرانکاری له‌ کابینه‌که‌ی داپیک هینا‌و سی که‌س له‌به‌ر پرسانی حیزبی تووده‌ی کرده‌ وه‌زیری خوی و به‌ مجوره‌ روژ له‌دوای روژ خوی له‌ سؤقیه‌تییه‌کانی نزیک ده‌کرده‌وه. قه‌وام له‌لایه‌که‌وه‌ به‌لینی هه‌لیجانی نه‌وتی باکووری ده‌دا به‌سؤقیه‌ت و له‌ لایه‌کی‌تره‌وه‌ گف‌تی به‌جیه‌یشتنی خاکی ئیران و ده‌ستتیوه‌رنه‌دانی له‌ کاروباری نازه‌ربایجانی له‌ سؤقیه‌ت ئه‌ستاند. ئه‌و به‌ دانانی سی که‌س له‌ به‌رپرسانی حیزبی تووده‌ له‌ کابینه‌که‌ی خویدا سؤقیه‌تییه‌کانی هیوادارترکرد.

حیزبی تووده‌ش که‌ ئه‌وکات به‌ پشتگیری شوره‌وه‌یه‌کان ببوو هیزی که‌ له‌ ئیراندا پشتیوانیی له‌ قه‌وام ده‌دکرد. له‌به‌رئه‌وه‌ی خولی چواره‌ په‌رله‌مان کۆتایی هاتوو ده‌بوو بۆ کۆتایی هینان به‌م سناریوییه‌، دیسان هه‌لبژاردن بکریته‌وه‌ و خولی پازده‌هه‌م ده‌ست پی بکاته‌وه‌.

له‌ نامه‌یه‌کدا که‌ بۆ پالو‌یزی سؤقیه‌تی نارد بۆ پیکه‌ینانی مه‌جلیسی پازده‌هه‌م و هه‌لبژاردنی نوینه‌رانی تازه و دابینکردنی ئازادی هه‌لبژاردن و پاراستنی سندووقه‌کانی ده‌نگدان، وه‌ک پیوستیه‌ک داوای ئیزنی نادرینی هیزی سوپا بۆ نازه‌ربایجان کرد. حیزبی ئیران. حیزبی دیموکراتی نازه‌ربایجان و چه‌ند حیزبی دیکه‌ بۆ به‌شداریکردن و ده‌نگ وه‌رگرتنی زیاتر له‌ هه‌لبژاردندا، خوازیری پیکه‌ینانی به‌ره‌یه‌کی به‌کگرتوو بوون؛ قازی محه‌مه‌دیش به‌ناوی حیزبی دیموکراتی کوردستانه‌وه‌ له‌ ته‌له‌گرافیکدا که‌ بۆ قه‌واموسه‌لته‌ نه‌ریبه‌ری حیزبی دیموکراتی گپان، دوکتور فه‌ره‌یدون که‌ شاوه‌رز ریبه‌ری حیزبی تووده‌ و ئه‌للاهیار سالح ریبه‌ری حیزبی ئیران و پیشه‌وه‌ری ریبه‌ری حیزبی دیموکراتی نازه‌ربایجانی کرد. حیزبی تووده‌. پی راگه‌یاندن حیزبی دیموکراتی کوردستان ئاماده‌ یه‌له‌و به‌ره‌یه‌دا به‌شدار و هیوای خواست که‌ ئه‌و به‌ره‌یه‌ بیته‌ هوی به‌خته‌وه‌ری و مه‌زنی خه‌لکی ئیران. پیشه‌وا؛ سه‌دری قازی نوینه‌ری مه‌هابادی بۆ خولی چواره‌هه‌می "مه‌جلیسی شواری میلی" وه‌ک نوینه‌ری به‌شی دانوستانه‌ په‌یوه‌ندیاره‌کان به‌ به‌ره‌ ناساند. به‌لام قوام سه‌لته‌نه‌ دژواریه‌تی پیکه‌اتنی ئه‌م به‌ره‌یه‌ی کرد.

پهیمانی سه‌رله‌نوویی دۆستایه‌تی و هاوکاریی کوردستان و نازهربایجان کاتیک ریبه‌رانی کوردستان و نازهربایجان زانیان هیزه‌کانی سوڤیه‌ت بهم زووانه له ئیران ده‌چنه‌ده‌ری؛ روژی ۳ی بانه‌م‌ری ۱۳۲۵ی.ه له‌ته‌وریز له کوشکی مه‌جلیسی میلی نازهربایجاندا په‌یماننامه‌یه‌کی هاوکاری و یه‌کیه‌تیان له نیوان کوردستان و نازهربایجاندا مۆرکرد.

له‌و دانیشنه‌دا به‌ نوینه‌رایه‌تی نه‌ته‌وه‌ی کورد

- ۱- قازی محهمه‌د سه‌روکی حکومه‌تی کوردستان
- ۲- حاجی سه‌ید عه‌ولای گیلانی زاده ئەندامی کۆمیتە‌ی ناوه‌ندی حیزبی دیموکراتی کوردستان.
- ۳- عومه‌ر خانی شه‌ریفی، سه‌روکی عه‌شیره‌تی شکاک
- ۴- حه‌مه‌ حوسین خانی سه‌یفی قازی، وه‌زیری به‌رگری حکومه‌تی کوردستان.
- ۵- ره‌شیدبه‌گی جه‌هانگیری سه‌روکی هۆزی هه‌رکی
- ۶- زیڤ‌به‌گی به‌هاوری، ئەندامی کۆمیتە‌ی ناوه‌ندی حیزبی دیموکراتی کوردستان
- ۷- قازی محهمه‌د حیزبی نوینه‌ری شنۆ

نوینه‌رانی نازهربیبه‌کانیش

- ۱- سه‌ید جه‌عفه‌ری پیشه‌وه‌ری سه‌روکی وه‌زیران
- ۲- محهمه‌د عه‌لی شه‌به‌سته‌ری سه‌روکی (مجلس مالی)
- ۳- سادق پادگا، جیگیری سه‌روکی فیرقه‌ی دیموکرات
- ۴- محهمه‌دبیریا، وه‌زیری فه‌ره‌نگ

په‌یماننامه‌ی هاوکارییان له -۷- بره‌گه‌دا مۆرکرد. سوڤیه‌تییه‌کان له مانگی بانه‌مه‌ردا به‌ ته‌واوی ئیرانیان به‌جی هیشت و هه‌ر له‌و مانه‌دا چهند وتووێژیک له نیوان ده‌وله‌تی ئیران و حکومه‌تی ناوچه‌یی نازهربایجاندا پیکهات و شانیک به سه‌روکایه‌تی پیسه‌وه‌ری چوه‌تاران. چهند نوینه‌ریکی کوردستانیشیان ده‌گه‌ل بوو. وتووێژیکی تیروته‌سه‌لیان کرد، به‌لام بی‌ناکام و به‌ده‌ستی به‌تال‌گه‌رانه‌وه‌ته‌وریز.

هه‌لبه‌ت سوپای شا هه‌ر له روژی چوه‌نه‌ده‌ری سوپای سوور له ئیران؛ له بیرى گرتنه‌وه‌ی کوردستان و نازهربایجاندا بوو. هه‌روه‌کی پښتر ئاماژه‌مان پى کرد.

له‌و ده‌مه‌یدا که شاندى نوینه‌رایه‌تی کوردستان و نازهربایجان له تاران خه‌ریکی وتووێژو ئالوگۆری بیروپابوون و ئاغای موزه‌فه‌ری فیروز له ته‌وریز خه‌ریکی درێژه‌یی وتووێژه‌کان و په‌یمان به‌ستن ده‌گه‌ل نازهربایجان بوو؛ سوپا شا له ناوچه‌ی سه‌قز دووجار هیرشیان کرده سه‌ر پښمه‌رگه‌کانی کوردستان و هه‌ردووچاریش به‌ توندی تښکشان. قه‌واموسه‌لته‌نه‌ پاش ئه‌وه‌ی دلنیا بوو له پشتیوانیی ده‌وله‌تانی ئەمریکا به‌ریتانیا و رازی بوونی سوڤیه‌ت بۆ چوه‌نه‌ده‌ر له ئیران، بوار و هه‌لی بۆ ره‌خسا هیزه چه‌کداره‌کانی بنیریته‌وه سه‌ر کوردستان و نازهربایجان و له خه‌زه‌لوهری ۱۳۲۵ی.ه دا شای ناچار کرد، فه‌رمانی رویشتنی سوپا به‌ره‌و ئه‌و ناوچانه‌ ده‌ربکاو به‌و شیوه‌یه ئه‌رته‌شی شا له‌لای زهنجان و خوره‌مده‌ره‌وه به‌ره‌و نازهربایجان وه‌ریکه‌وت.

فیداییه کانی نازهربایجان بی هیچ دهستکردنه وهیهک له ریوه پاشهکشه یان کردو ریگه ی پیشره ویی سوپایان ئاوه لاکرد. ریبه رانی حکومه تی نازهربایجان و ئه وه فقازییه کوچه رانه ی که خزیه وونه نیو زوربه ی دهزگاکانی حکومه تی میلی و فیرقه ی دیموکراتی نازهربایجان وه و شیوازی توندوتیژی کمونیتیان له نازهربایجاندا به ریوه دهبرد، به دیتی پیشره ویی سوپای ئیران، خویان نه گرت و به و لوری و ترومیلانه ی پنیان بوون به ره و نازهربایجان سؤقیه ت هه لاتن و خه لکی نازهربایجان که له و ماوه یه دا دژی به ریوه چوونی تیزه کومونیسیتییه کان. ریبه رانی فیرقه بوون؛ دهگه ل بیستی خه به ری هیرشی ئه رته ش و راگردنی ریبه رانی حکومه ت؛ هه لیان به ده رفه ت زانی و ده ستیانکرد به کوشتوکوشتاری ئه ندامانی فیرقه ی دیموکراتی و ئه و کوچه ریبه رانه ی له نازهربایجان مابوونه وه.

به لام هیزه کانی ئه رته ش له کوردستاندا به ترس و پاریزه وه ده چوونه پیش. ریبه رانی کوردستان و نازهربایجان شه وی ۱۹ ی سه رماوه زی ۱۳۲۵ ی. له گوندی "خواجه میر" (نزیکی مه راغه) کوبوونه وه و کوبوونه وه که یان تا ده می به یانی دریزه ی کیشا. له وی بریاردا هیزه کانی نازهربایجان و کوردستان ئاماده بن بو به رگری و به ره نگاربوونه وه ی هیزی سوپا. به لام روژیک دواتر سه لامه لالی چاودیز، ده زیری پیشووی نازهربایجان که دواتر بوو به پاریزگاری نازهربایجان؛ هه والی ته سلیم و به زینی نازهربایجان به تاران راگه یاند و هه ر ئه وشه وه ریبه رانی حکومه ت و فه رمانده نیزامیه کان به ره و نازهربایجان سؤقیه ت تیان ته قاند و نازهربایجان ته سلیم بوو. ئه رته شی شا ماوه ی روژیک له نزیکی

ته وریز مانه وه بو ئه وه ی خه لک به حیسابی کاربه ده ستانی فیرقه و ده وله تی نازهربایجان بگه ن. به شوین ئه وه دا قه لتوبر له نازهربایجاندا وه ریکه وت. روژی ۲۱ ی سه رماوه ز سوپا شا چووه نیو ته وریز و کاربه ده ستانی حکومه تی کوردستان به تاییه تی قازی محهمه د که پیشره ویی سوپا و گیرانه وه ی نازهربایجان و کوشتاری ته وریز و راگردنی ریبه رانی حکومه تی نازهربایجان بینی بو پیشگیری له دووپاته بوونه وه ی وه ها کاره ساتیک له کوردستاندا فه رمانی دا به ره ره کانی نه که ن.

ئهم بریاره له کوبوونه وه یه کدا که بو راده ربرین و سه رباره ت به به رگری یا چه کدانانی کوردستان له هه وشه ی مزگه وتی هه باس ئاغا؛ که ژماره یه کی زوری خه لک و کاربه ده ستانی حکومه تی کوردستان و چه ند عه شیریه کی لی کوبیوه؛ درا.

به روونکردنه وه ی بارودوخه که بو خه لک و باسی هه لاتنی ریبه رانی حکومه تی نازهربایجان و کوشتاری ته وریز و هیندی شوینی تری نازهربایجان و هه لگه رانه وه ی هیندی که له سه روک عه شیرته کورده کان به زورینه ی ده نگی خه لک بریاردا به ره ره کانی نه کری. گه رچی زوریش نارازی هه بوون، به لام لایه نگرانی ئاشتی و شه رنه کردن زورینه بوون و نارازییه کان به رووگرژییه وه هه وشه یان به جی هیشته. هه رکه سه ی که وته بیری خو قوتارکردن له توله و تووریه ی ده وله تی ناوه ند.

قازی رایگه یاند؛ له هیچ دوخیکدا تا دواین هه ناسه ی ژیان خه لک به جی ناهیلی و ده گه ل خه لکی کورد و هاوشاریانی مه هابادی داده مینیتته وه. ئهم له خو بووردووی و بویرییه ی هیوا به خه لک

به‌خشی و خه‌لک هه‌ستیان کرد، قازی محهمه‌د خۆی هه‌موو به‌رپرسیاره‌تییه‌کان وه‌ ئه‌ستوده‌گری.

سه‌ردانواندن بۆ ویستی خه‌لک

پاش کۆبوونه‌وه‌که‌و راوه‌رگرتن له‌ خه‌لک؛ به‌پیتی ویست و بۆچوونی زۆرینه‌ی خه‌لک بریاردره‌ به‌ره‌نگاری هه‌یزه‌کانی ده‌وله‌ت نه‌به‌وه. ژماره‌یه‌ک له‌ نیزامیه‌کانی فیرقه‌ی دیموکراتی نازهر‌بایجان که به‌پیتی گرتیه‌ستی هاوکاری کوردستان و نازهر‌بایجان و یرایی پینشمه‌رگه‌کانی کوردستان له‌ ده‌قه‌ری تکاب له‌سه‌نگه‌ری به‌رگری دابوون، ده‌گه‌ل ته‌سلیم بوونی نازهر‌بایجان و هه‌لاتنی رینه‌رانی حکومه‌تی نازهر‌بایجان؛ ئه‌وانیش پاشه‌کشه‌یان کرد. پینشمه‌رگه‌کانی کوردستان له‌ به‌ره‌ی تکاب و سه‌قه‌زه‌وه به؛ ریکوپیتی سه‌نگه‌ره‌کانیان چۆل کرد و به‌ره‌ومه‌هاباد، یا به‌ره‌و شار و دینه‌ته‌کانی خۆیان گه‌رانه‌وه-سوارچاکانی عه‌شیره‌ته‌کانیش هیندیکیان گه‌رانه‌وه دینه‌ته‌کانیان و هیندیکیان ره‌گه‌ل هه‌یزه‌کانی ده‌وله‌ت که‌وتن.

واته هه‌ر ئه‌وانه‌ی تا دوینێ خوازیاری نازادی و دیموکراتی بوون؛ هه‌رکه دو‌خه‌که‌یان ناله‌باردیت "تویژیان خست" و هه‌له‌پرستانه‌ رووبه‌رووی خه‌لک و هاوولاتیانی خۆیان بوونه‌وه. سه‌رتیپ هومایونی فه‌رمانده‌ی هه‌یزه‌کانی ده‌وله‌ت، له‌ سه‌قه‌زه‌وه به‌ره‌و بۆکان پینشره‌وی کرد. قازی و حاجی بابه‌شیخ بۆ پینشترگرتن له‌ تیک هه‌لچوونی خویناوی و کوشتوکشتاری له‌ چه‌شنی نازهر‌بایجان که شاپه‌رستان و دوژمانی کوردستان چه‌زیان لی بوو، به‌مه‌به‌ستی هه‌یورکردنه‌وه‌ی بارودۆخه‌که‌ چوونه "حه‌مامیان"ی ملکی مه‌حموود ناغای ئیلخانیزاده، بۆ چاوپیکه‌وتن ده‌گه‌ل سه‌رتیپ هومایونی و

سه‌باره‌ت به‌ هاتنی هه‌یزه‌کانی ده‌وله‌ت بۆ مه‌هاباد، و توویژولیدوانی به‌نرخیان کرد. بۆ وینه، بریاردره‌ که پاش چوونه‌ده‌ری هه‌یزه‌کانی بارزانی؛ هه‌یزی ده‌وله‌ت بیته‌ نیو شار. هه‌روه‌ها سواره‌کانی عه‌شیره‌تان له‌ پینش هه‌یزه‌کانی ده‌وله‌تدا، نه‌یه‌نه نیو شار. چونکه ده‌نگۆیه‌ک هه‌بوو که سواره‌کانی عه‌شیره‌تان به‌ دنه‌دانی نه‌یاران قه‌ستی تیکده‌ری و نازاری خه‌لکیان هه‌یه. پینشه‌وا داوای له‌ سه‌رتیپ هومایونی، کرد بۆ پینشترگرتن له‌ هه‌ر چه‌شنه‌ رووداویکی تال نه‌هیلێ سواره‌ عه‌شیره‌تییه‌کان له‌ پینش هه‌یزه‌کانی ده‌وله‌تدا، بیته‌ نیو شار ده‌نا بۆ خۆی (هومایونی نو): به‌رپرسیار ده‌بی له‌به‌رامبه‌ر هه‌ر پینشها‌تیکدا. سه‌رتیپ هومایونی گه‌تی دابووتی.

قازی محهمه‌د و حاجی بابه‌شیخ له‌حه‌مامیانه‌وه‌ هاتنه‌وه‌ مه‌هاباد سه‌باره‌ت به‌ هاتنی ئاشتیانه‌ی سه‌ربازان و چۆنیتی هه‌لسو که‌وت کردن ده‌گه‌لیان قسه‌ی کرد، رۆژیک دواتر خه‌به‌ریان هینا که سواره. عه‌شیره‌ته‌کان گه‌یشتوونه‌ته‌ کلکه‌ی به‌گزانان له‌ سی کیلۆمه‌تری مه‌هاباد ده‌یانه‌وی بیته‌ نیو شار. خه‌لک نازایانه‌ ئاماده‌ی به‌رگری کردن و به‌ژه‌نگاری بوون. قازی محهمه‌د فه‌رمانی دا شیخ حه‌سه‌نی شه‌مسی بورهان و ره‌حیمی جه‌وانمه‌ردی قازی و نووسه‌ری ئه‌و دیرانه‌ به‌ ئۆتومیلی تاییه‌تی پینشه‌وا، بچنه‌لای سه‌ره‌نگ غه‌فاری که فه‌رمانده‌یی هه‌یزی پینش قه‌ره‌ولی ده‌وله‌ت و سوارکاری عه‌شیره‌تانی له‌ ئه‌ستۆ بوو؛ و له‌ ئاوابی "ئیندرقاش" دامه‌زرا بوون. بۆ ئه‌وه‌ی مه‌سه‌له‌ی قه‌رارو بریاریک که ده‌گه‌ل سه‌رتیپ هومایونی بوومانه سه‌باره‌ت به‌ چۆنیتی هاتنی هه‌یزه‌کانی ده‌وله‌ت بۆ نیو شار، به‌ویش رابگه‌یه‌نین. هه‌لبه‌ت پینشتریش کاک جه‌غه‌ری که‌ریمی سه‌رۆک

ستادی هیزی کوردستان مهئموورکرايوو چاوی بهسهرهنگ غهفاری بکهوئ و له ناوهروکی ئەم ریککهوتننامهیه ئاگاداری بکاتهوهو چوئیتی هاتنی هیزهکانی بۆ نیومههاباد، دهگهل باس بکا. کیلۆمهتریکیان مابوو بگهینه "ئیندرقاش"، دیتان دوو جیسیی ئهترهشی بهروهوومان دین، گهیشتنی و، بریک لهولاتروهو رایانگرت. سهرنشینهکانی جیسی یهکهام؛ سهرهنگ غهفاری و جهغفر ئاغای کهریمی بوون، دابهزین، لهئیمهیان پرسى: هیزهکانی بارزانى ههر لهئو شاردان؟ ئیمهش لهماشین هاتینه خواری و چوینهلای جییه (سهربازیهکه) یهکه. که سهرهنگ غهفاری بۆ خوئی لینی دهخوړی. شیخ حهسهنی شهمسى بۆرهان. قهراو و بریارهکانی نیوان قازی محهمهد و سهرتیپ هومايونی بیر هیتایهوه. سهرهنگ غهفاری گوئی: من بهمهبهستی. دیتنی سهرتیپ هومايونی و وهرگرنتی فهومان، دهچمه مههاباد. ههلبهت کاک جهغفری کهریمیش دهگهلان چوو. به سهرهنگ غهفاریم گوئ: جهناو سهرهنگ بارزانیهکان هیشتا له مههاباد دان، بهپیتی بهلینى سهرتیپ هومايونی هیزهکانی دهولت پاش رویشتنی ئەوان دینه نیو شار و له پیش هیزی دهولهتیش دا، عهشایر بۆیان نییه بینه نیو شار. سهرهنگ غهفاری، به توورهییوه گوئی: جهناو "من له بارزانیهکان ناترسم. لهوانم مهترسیته." منیش گوتم: جهنابی سهرهنگ، نامههوی بتانترسیتم، بهلکو، بهپیتی فهرمایش و فهرمانهکانی قازی محهمهد لهگورئ دایه. پاش ئەو قسانه، سهرهنگ غهفاری و جهغفر کهریمی به ریی میاندواو وهړئ کهوتن.

ئیمهش بهرهو مههاباد گهراينهوه. له جادهی میاندواو مههاباد، پیش ئەوهی بگهینه کلکهی بهگزانان، تووشی ژمارهیهک ئاغاوت. (سهرۆک) ی یهکیک له عهشیرهته شوړشگیرهکانی "دوینی" بووین که ئەمرو دهرۆیشتن ئۆکه ریئی و گوئی له مستیی خوئیان بۆ سهرهنگ غهفاری بسلمین. ئەوانه ئەگه رچی ئۆتومیلهکهی* قازیان دهناسی، بهلام تهواو ناوهراستی جادهکهیان گرتبوو بهریان نهدهدا. شوفیرهکه، ماشینهکهی راگرت: شیخ حهسهن دابهزی و پیی گوئن: ئەوه شهرم ناکهن، دانارزین. ههر دوینی نهبوو بۆ دیفاع له کوردستان پهیمانتان. دهگهل پیشهوا بهست؟ ئیستاش که وادهبهلینیهکانتان پیشیل کردوو سووور سوور ماشینهکهی ئیمه دهناسن، بۆچی ریگهکهتان گرتوه و بهرینادن؟ چهند ئاغایهک بهشهرمهزاریهوه، داوای لیبوردنیان کردو گوئیان؛ نهمانناسیونهتهوه. ئیدی ریگهکهیان بهردا.

له کلکهی بهگزانان، تووشی ژمارهیهک له ئاغاوتی عهشیرهتیکی دیکه بووین که دهیانویست وهک پیش قهروهول له شار نزیک بنهوه. هه رهشمان لهوانیش کرد و گهراينهوه نیو شار. دوایین روژی سهراماوهزی ۱۳۲۵ی، هیزهکانی دهولت بی هیچ توندوتیژییهک مههابادیان گرتوهوهو له سهربازگه و بینای دوخانیات و چهند شوینیکی دیکهی دهرهوهی شاردا، دامهزران.

پاش دوور روژان، سهرتیپ هومايونی، ستادی هیزی گهیانده مههاباد و کوکردهوهی ئەو چهک و تهقهमेنی له دهست خهلک دابوو، داوای یارمهتی کرد له قازی محهمهد و حاجی بابه شیخ و

* بههوی نهبوون یا کهم بوون یا کهم بوونی ئۆتومییل لهو کاتدا له رووهوه ناسراونهتهوه.

به‌ر پرسیانی حکومته‌تی کوردستان بۆ به‌شداری له‌و کۆبوونه‌وانه‌ی به‌و مه‌به‌سته‌ی پێکی هێنان. دوو روژ دواتر، ژماره‌یه‌کی زۆر له‌خه‌لکی شاریان ده‌ستگیرکرد و له‌شاره‌وانی مه‌هابادا زیندانیان کردن.

مالئاوایی میژوویی قازی محهمهد و ژهنه‌رآل بارزانی؛

شه‌وی ۱۳۲۵/۹/۲۶ ی.ز، ژهنه‌رآل مسته‌فا بارزانی و هیزه‌که‌ی که له‌شه‌رگه‌ی سه‌قز بوون له‌ریگه‌ی بۆکان-مه‌هاباده‌وه‌ گه‌رانه‌وه‌ مه‌هاباد. ژهنه‌رآل بارزانی، بۆ هه‌لسه‌نگاندنی بارودووخ و مالئاوایی کردن هاته‌ مالی قازی محهمهد.

پاش چهند سه‌عات قسه‌ و لیدوان و راگوپینه‌وه‌ سه‌رباره‌ت به‌و پێش هاته‌ تاله‌، ژهنه‌رآل بارزانی پێشنیاری به‌قازی محهمهد کرد ره‌گه‌لی که‌وی و له‌ ئێران بچنه‌ده‌ری. به‌ریزان فه‌رمووی: قوربان! من ئیستاش جه‌نابت به‌ سه‌رۆک کۆماری کوردستان ده‌زانم و، حازرم له‌سه‌ر سه‌رمته‌ دانیم و له‌هه‌ر شوینی بی خزمه‌تکاریم. مانه‌وه‌تان له‌شاری مه‌هاباد له‌ به‌رژه‌وه‌ندی خۆتان و نه‌ته‌وه‌ی کورد دا نییه‌. ئەو ده‌وله‌ته‌ جێی متمانه‌ نییه‌. "قازی محهمهد وێرایی سوپاس له‌ ژهنه‌رآل بارزانی فه‌رمووی" جه‌نابی مه‌لا مسته‌فا؛ من ده‌زانم ده‌وله‌تی ئێران ته‌واوی رق و قینی خۆی به‌ من ده‌رپێژی و ئیعدام ده‌کا. به‌لام به‌ ئیعدامی من ئازار به‌ خه‌لکی دیکه‌ ناگه‌یه‌نی و له‌سه‌ر ئەو واده‌و په‌یمانیه‌ی به‌و خه‌لکه‌م داوه‌ له‌ هیچ بارودوخیکیدا به‌ جێیان ناھیلم.

ئه‌سپاردنی ئالای کوردستان به‌ ژهنه‌رآل بارزانی.

قازی محهمهد ئالاکه‌ی کوردستان، که له‌ سه‌رمیزی کاره‌که‌ی بوو لوه‌له‌ی کردو ماچی کردو دایه‌ده‌ست مه‌لا مسته‌فا و گوته‌ی: ئەو ئالایه‌ بپاریزه‌. هیوادارم ئیوه‌ نه‌هیلن بکه‌ویته‌ زه‌وی "ژهنه‌رآل بارزانی، ئالاکه‌ی له‌ده‌ست پێشه‌وا وه‌رگرت، ماچی کرد و له‌سه‌ر سه‌ری داناو ته‌نیا ئەو ئالایه‌ دانه‌نی، به‌لکو و روژیک له‌ روژان هه‌لبکا و بیه‌سه‌کینیه‌وه‌. ئەو دیمه‌نه‌ میژوویییه‌ ئەوه‌نده‌ دلته‌زین و به‌و حاله‌شه‌وه‌ جێی ریزدانان بوو که هه‌موو ئەوانه‌ی له‌ ژووری مه‌حکه‌مه‌دا، کۆبوونه‌وه‌ به‌ کۆل گریان. ژهنه‌رآل بارزانی پارێزه‌رانی سه‌ره‌نگ میرحاج و، پارێزه‌رانی مه‌لامسته‌فا و ئەفسه‌ره‌ کورده‌ عێراقیه‌کان له‌ نیو لافاوی خه‌م وا یه‌که‌یه‌که‌ ده‌ستی قازی محهمهد دیان ماچ کردو مالئاواییان کرد. قازی ئەمری کرد با ژهنه‌رآل بارزانی و هیزه‌کانی هه‌رچی پێویستیانه‌ ده‌گه‌ل خۆیانی به‌رن. من که‌ بینه‌ری ئەم تراژیدیا میژوویییه‌ی لیک دابرا‌نی دوو قاره‌مانی نه‌ته‌وه‌ی کورد بووم هه‌تا سه‌رلیوی گوڤ فه‌رمامۆشی ناکه‌م.

بۆ سه‌به‌ی شه‌وی، بارزانییه‌کان به‌ره‌ونه‌غده‌ و شنۆ و سنووری عێراق وه‌ وه‌رپێ که‌وتن.

"ده‌ست به‌سه‌رکردنی قازییه‌کان"

شه‌وی دووه‌هه‌م یا سه‌یه‌هه‌م بوو؛ شه‌و ده‌ره‌نگان بوو؛ قازی محهمهد به‌ پێچه‌وانه‌ی جارن، نه‌هاتیۆوه‌ مالی؛ پاش چهند سه‌عات ژماره‌یه‌ک سه‌رباز و خزمه‌تکارێکی کورد، هاتنه‌ ماله‌که‌ی و گوته‌یان ئەوشۆ جه‌نابی قازی ته‌شرفیان له‌ فه‌رمانداریی نیزامی ده‌بی و

هاتووین ته‌ختی خه‌و (قه‌ره‌ویله‌ی بۆ به‌رین. هه‌ر ئه‌و شه‌وه‌ی قازی محهممه‌د و حه‌مه‌ حوسین خانی سه‌یفی قازیان ده‌ست به‌سه‌رکرد. هه‌لبه‌ت پێویسته‌ بلێم: که‌ چه‌ند رۆژ به‌ر له‌وه‌ی سوپا بگاته‌ شاری مه‌هاباد، ژماره‌یه‌ک له‌ کاربه‌ده‌ستانی حکومه‌تی کوردستان هاتنه‌ مالی قازی محهممه‌د و سه‌رباره‌ت به‌ رووداوه‌کان و په‌نابردن بۆ سوڤیه‌ت یا رۆیشتن به‌ره‌و عێراق قسه‌یان ده‌گه‌ل قازی کرد و رایان لێه‌رگرت. به‌پێریان له‌ وه‌لامیانداوتی: ئێوه‌ ئازادن بۆ کوێ ده‌چن و هه‌رچی به‌ پێویست ده‌زانن ده‌گه‌ل خۆتان به‌رن. به‌لام من له‌ به‌رئه‌وه‌ی به‌لێنم به‌ خه‌لکی کوردستان داوه‌ که‌ له‌ هه‌موو بار و دۆخیکدا له‌گه‌لیانم و یه‌ جێیان نه‌هێلم ناتوانم ئه‌و خه‌لکه‌ به‌ ته‌مای خولای به‌جی به‌هێلم و خۆم ده‌ربازکه‌م. من لێم سووره‌ ده‌وله‌تی شا ده‌مگرێ و ده‌شمکوژی. سوپای شا له‌ گه‌رانه‌وه‌یدا هه‌موو رق و قینی خۆی به‌من ده‌رده‌کا و ئیدی خه‌لک زۆر ئازار نادا. ئه‌گه‌ر ده‌ستی به‌ من رانه‌گا تۆله‌ی من له‌ خه‌لکی کوردستان به‌تایبه‌تی له‌ خه‌لکی مه‌هاباد ده‌کاته‌وه‌. ئه‌ویشمان و بویری و خه‌لک خۆشه‌ویستییه‌ کاریگه‌ری له‌سه‌ر زۆر که‌س دانا و له‌ رۆیشتتی گێرانه‌وه‌. چه‌ند که‌س له‌ براده‌ران؛ وه‌ک؛ کاکه‌ عبدالره‌حمانی زه‌بیحی و سه‌دیقی حه‌یده‌ری و دلشادی ره‌سولی بپاریاندا ده‌گه‌ل ئه‌سه‌دۆف نوێنه‌ری بازرگانی سوڤیه‌ت له‌ مه‌هاباد. بچه‌ بالۆیزخانه‌ی سوڤیه‌ت له‌ ورمی. به‌لام پاش چوون و خۆناساندنیان، مه‌ئموورانی سوڤیه‌ت وه‌ریاننه‌گرتبوون و ئیزنی چوونه‌ ژووره‌وه‌یان ته‌نیا به‌ ئه‌سه‌دۆف داوو. هه‌ر ئه‌و رۆژه‌ له‌ ئه‌سه‌د ئاباده‌وه‌ ته‌له‌فونیان بۆ مالی قازی محهممه‌دی کرد. من گووشیم هه‌لگرت.

شته‌که‌یان بۆ گێرانه‌وه‌ و گوتیان به‌ قازی محهممه‌دی رابگه‌یه‌نه‌ و گوتیشیان؛ ئێمه‌ هه‌ر لێره‌وه‌ به‌ره‌و عێراق وه‌ریده‌که‌وین. قازی محهممه‌د هیوای سه‌رکه‌وتن و سه‌لامه‌تی بۆ خواستن.

ئاغای حه‌یده‌ری، پاش شه‌هیدکردنی قازییه‌کان و پاش لێبوردنی گشتی له‌لایه‌ن شای ئێرانه‌وه‌؛ به‌ نیوێژیوانی مه‌لا حوسینی مه‌جدی هاته‌وه‌ ئێران و گه‌راوه‌ شاری مه‌هاباد؛ جه‌نابی زه‌بیحیش هه‌تا سه‌ره‌له‌دانی شوێشی ئیسلامی ئێران هه‌ر له‌ به‌غدا مایه‌وه‌ و خه‌ریکی نووسینی قاموسێ زمانێ کوردی بوو. پاش شوێشیش سه‌ردانیکی مه‌هابادی کرد و له‌گه‌رانه‌وه‌دا؛ بی سه‌روشوین بوو و که‌س به‌شوینی نه‌زانی- به‌پێی زانیارییه‌کان ته‌واوی کتیب و نووسراوه‌کانی و هه‌رچی هه‌یبوو له‌ عێراق و له‌لایه‌ن حکومه‌تی به‌عسه‌وه‌ تالان کران و له‌ناوچوون. دلشادی ره‌سوولیش به‌شێوه‌یه‌کی گومانای کوژرا.

کوومه‌لێک له‌ کاربه‌ده‌ستانی حکومه‌تی کوردستان، بۆ ماوه‌یه‌ک له‌ دێهاته‌کانی خۆیان خۆتان مات دا ژماره‌یه‌کی زۆریش له‌ سه‌ره‌تای گێرانه‌وه‌ی مه‌هابادا له‌لایه‌ن رێژی می ده‌ست به‌سه‌ر زیندانی کران و ئه‌وانی دیکه‌ش نێردرا نه‌ به‌ندیخانه‌ی ته‌وریز. دوا پاش ماوه‌یه‌کی زۆر له‌ تاوانه‌کانیان، که‌م کراوه‌ و هه‌روه‌ک پێشه‌وا قازی محهممه‌د، پێشبینی کردبوو، خه‌لکی ئاسایی شار زیانیکی ئه‌و توپان و ئه‌که‌وت. هه‌لبه‌ت بۆ ئه‌وانه‌ی کاربه‌ده‌ستی ئیداری و نێزای بوون زیندانی و بی حورمه‌تی و سووکایه‌تی پیکردن و به‌رتیل ئه‌ستادن شتیکی ئاسایی بوو، به‌لام ئیعدام نه‌ده‌کران.

دادگایی کردنی قازی محهمهد

دوای گیرانه‌وهی مه‌هاباد له‌لایهن سوپا و گیرانی پیشه‌وا قازی محهمهد و ژماره‌یه‌کی زۆر له‌کاربه‌دهستانی حکومه‌تی کوردستان، سام و ترسیکی قورس بالی به‌سه‌ر شاردا کیشاو که‌س به‌ته‌مای سبه‌ینی نه‌بوو. هیزه‌کانی ئه‌رتەش، پاش ئه‌وه‌ی به‌ته‌واوی دامه‌زران دادگاییه‌کی سه‌حراییان به‌سه‌رۆکایه‌تی سه‌ره‌نگ پارسی تەبار و فه‌رماندارای نیزامیی مه‌هاباد و دادوه‌ری سه‌ره‌نگ فیوزی سه‌رۆکی ستادی هیز، پیکه‌یناو ده‌ستیان کرد به‌ لێپرسینه‌وه‌و دادگایی کردنی قازی محهمهد و حوسین خانی سه‌یفی و ئه‌بولقاسمی سه‌دری قازی له‌وه‌دوا ژماره‌یه‌ک له‌ کاربه‌دهستانی حکومه‌تی کوردستان به‌ برۆبیانویی جۆراو جۆرگیران و دران به‌ زیندانی شاره‌وانی مه‌هاباد. زیندانی شاره‌وانی جیی که‌سی نه‌ده‌بوو. ته‌نیا دوو قولانج جیگه‌ بۆ نووستن هه‌بوو. هیندیکیان له‌ ده‌ره‌وه‌ی به‌ندیخانه له‌ نیو چه‌ند ژووریک دا و هه‌ر به‌وشیوه‌یه راگرتبوو. رۆژیک دوای گیرانی قازی محهمهد، سه‌ره‌نگ ئایرهم و سه‌ره‌نگ موزه‌فه‌ری و ده‌وله‌مه‌ندیکی مه‌هابادی هاتنه‌ مالی قازی محهمهد و ژووری کار و ژووره‌کانی دیکه‌ی مالی یان سه‌نگ و سوژن دا و دوو جانتای بچووکي پر له‌ به‌لگه‌و دیکۆمیتت و نووسراوه‌ی تایبه‌تی نووسراوه‌ی تایبه‌تی و هه‌ندیک قه‌باله‌ی موک و مالیان کۆکرده‌وه و بردیان. رۆژیک دوای ئه‌و رووداوه؛ من و ره‌حیمی جه‌وانمه‌ردی قازیشی که‌ له‌ نووسینگه‌ی پیشه‌وادا کارمان ده‌کرد، ده‌ست به‌سه‌رکراین و بردیانین بۆ گرتووخانه‌ی شاره‌وانی شوینی ده‌ست به‌سه‌ری قازییه‌کان هه‌تا دادگایی کردنی

سه‌ره‌تایی؛ (شوینی ئیستای نووسینگه‌ی قازی موکری و جیی جارانی ددانسازی به‌همه‌نی بوو).

پاش دادگایی کردنی سه‌ره‌تایی؛ هه‌رسیکیان بۆ سه‌ربازگه‌ی مه‌هاباد راگواستن و هه‌تاشه‌وی شه‌هیدکرانیان له‌وی زیندانیان کردن. دادگایی کردنه‌که‌یان نه‌ینی بوو. تاوانبارکردنیان مافی بوونی پارێزه‌رو ده‌ست راگه‌یشتن به‌ به‌لگه‌ی به‌رگریکردنیان نه‌بوو، ئه‌م تاوانانه‌ی درابوونه‌ بالیان، پارچه‌ پارچه‌کردنی ولات، گۆرینی ئالاو په‌یوه‌ندی گرتن ده‌گه‌ل نه‌یاران بوو. له‌و گه‌شه‌ پرله‌ توندوتیژی و رق و قینه‌دا سی ئه‌فسه‌ری ئه‌رتەشییان به‌ ناوی پارێزه‌ر "وکیل تسخیری" بۆ دیاریکردن. سه‌روان شه‌ریف، پارێزه‌ری دیاریکراوی "تسخیری" قازی محهمهد و سه‌رگوردنه‌وانی پارێزه‌ری دیاریکراوی سه‌دری قازی بوو. سه‌روان شه‌ریف که‌ به‌ باوه‌رو ئیمان‌وه به‌رگری له‌ قازی محهمهد کرد بوو و ئه‌م تاوانه‌ هه‌لبه‌ستراوانه‌ی به‌نا دادپه‌روه‌رانه‌و نامرۆقانه‌ زانیبوو بۆیه‌ هه‌ر که‌وته‌ به‌ر رق و توورپه‌یی سه‌رله‌شکر هومایونی و فه‌رمانده‌ره سوپایان. به‌لام سه‌رتیپ هومایونی پاش هه‌ره‌سی مه‌هاباد، پله‌ی سه‌رله‌شکه‌ری وه‌رگرت.

نه‌ورۆزی سالی ۱۳۲۶، ی.ه. که‌ سالی پله‌ پیدانی سه‌روان شه‌ریف بوو و پله‌ی و سه‌رگوردی ده‌درایه؛ به‌ تاوانی دیفاع و به‌رگری له‌ قازی محهمهد، پله‌که‌یان لئ ئه‌سانده‌وه.

قازییه‌کان داوای سه‌رله‌نوێ پیداوونه‌وه‌یان به‌ حوکمه‌که‌یاندا کرد و دۆسیه‌که‌یان بۆ پیداوونه‌وه‌ نارديه تاران.

بارودۆخی به‌ندکراوان.

به‌ندیخانه‌ی شاره‌وانی پرپر بوو له‌به‌ندی سیاسی. لیکۆلینه‌وه و پشکنین هه‌ر درێژه‌ی هه‌بوو. هه‌ر رۆژه‌ی ژماره‌یه‌ک به‌ندیان ده‌برد بۆ لیکۆلینه‌وه له‌نووسینگه‌ی شاره‌وانی - پادگان یا فرمانداری نیزامی و له‌وێ لێرسینه‌وه‌یان لێ ده‌کردن زۆرجار هه‌ر شه‌یان لیده‌کردن و ته‌نانه‌ت دراکاریش ده‌کران. قازی محهممه‌د له‌کاتی دادگایی‌دا، تاوان و به‌ر پرسیاره‌تی هه‌موو گیراوه‌کانی وه‌ ئه‌ستوگر و به‌ په‌ری نه‌ترسی و له‌ خۆ بوردووویه‌وه به‌ پشکنینه‌رانی ده‌گوت: که‌س خه‌تابار نییه‌و هه‌رچی کراوه به‌ فه‌رمانی من بووه و من هه‌موو وه‌ ئه‌ستو ده‌گرم.

رۆژیکی مانگی ربه‌دانی ۱۳۲۵.ه له‌ حه‌وشه‌ی به‌ندیخانه‌ پیاسه‌مان ده‌کرد. سه‌ره‌نگ فیوزی، دادستانی دادگا، ده‌گه‌ل چه‌ند ئه‌فسه‌ریک هاته‌ گرتووخانه‌ی شاره‌وانی و هه‌موو به‌ندییه‌کانی کۆکرده‌وه و پێی گوتن: نامانه‌وێ که‌س ئازار بده‌ین، به‌س ئیمه‌ ده‌مانه‌وێ دۆسیه‌ی ئه‌وه‌که‌سانه‌ پرکه‌ینه‌وه که‌ ئیوه‌یان ناچار کردووه ئه‌و کارانه‌بکه‌ن. ئیوه‌ش پێویسته‌ هه‌رچی ده‌یزانن، بیلین و دانی پیا بنین و هه‌ر زانیارییه‌کی هه‌تانه‌ به‌ پشکنینه‌رانی رابگه‌یه‌نن بۆ ئه‌وه‌ی له‌ سزاکانتان که‌م بکه‌نه‌وه. سه‌ره‌نگ فیوزی له‌ نیو هه‌موواندا، ئامازه‌ی به‌ من کرد که‌ له‌ پشته‌وه‌ی به‌ندییه‌کانه‌وه وه‌ستا بووم و گوتی: بۆ وینه‌ ئاغای هوماوان، نابێ خۆی بۆ خه‌لک به‌دبه‌خت و چاره‌ ره‌ش بکا. ده‌بێ هه‌رچی ده‌یزانن به‌ پشکنینه‌رانی بلێ. پاش ئه‌و قسه‌ ئاژاوه‌گیرێ و دووبه‌ره‌کی

سازکردنه‌ی که‌ بووه‌ هۆی چاره‌ ره‌شی ژماره‌یه‌ک له‌ گیروان: ئیدی لێی دار رۆیشت.

رۆژیکی له‌ کاتیکدا که‌ سه‌روان کۆپال لێرسینه‌وه‌ی لیده‌کردم ده‌ستی ده‌گیرفانی ژاکه‌ته‌ی نیزامیه‌که‌ی ناو ویستی قه‌له‌مه‌که‌ی ده‌ره‌ینی، به‌لام، بریک تلپاکی لیکه‌وته‌ خوارێ و له‌ لای من زۆر ته‌ریق بووه‌ رووی تیکردم و گوتی: شوکری خودا ئه‌وه‌ جارێ بۆ هیچ شتی نابێ نه‌خۆشم و بۆ ده‌رمان هه‌لم گرتووه. دوایی لاپه‌ره‌ی لێرسینه‌وه‌که‌ی له‌ پێشم دانا و گوتی چیت پێخۆشه‌ بینووسه. منیش گوتم: جه‌ناب سه‌روان، پرسیاره‌کانتان بفه‌رموون با وه‌لامه‌کانیان بنووسمه‌وه. ئاشکرا بوونی ئه‌م نه‌هتیه‌ی سه‌روان، بووه‌ هۆی ئه‌وه‌ی که‌، چه‌ند پرسیاریکی ساده‌م لێ بکا. ئه‌گه‌رچی ژووره‌کانی به‌ندیخانه‌ به‌ هۆی زۆربوونی ژماره‌ی گیراوانه‌وه، زۆر به‌رته‌نگ بوون، له‌ ده‌وری یه‌کتر کۆده‌بووینه‌وه و سه‌باره‌ت به‌ چاره‌نووسی خۆمان قسه‌مان ده‌کرد. ئاغای ئیبراهیمی نادری، که‌ پیاویکی کرماشانی خۆینده‌واره‌و گه‌لێک تیگه‌یشتوو بوو و به‌هۆی عه‌شق به‌ ئازادی کوردستان له‌ویوه‌ هه‌ستا بوو، هاتبووه‌ مه‌هاباد و جیگری وه‌زیری فه‌ره‌هنگی کوردستان بوو؛ به‌و زانیارییه‌ قه‌وه‌ی که‌ هه‌یبوو، رینونی ده‌کردین و به‌پێی یاسای ئێران ئاستی سزاو تاوانه‌کانی بۆ لیک ده‌دانینه‌وه.

زیندانییه‌کی دیکه‌ش به‌ناوی جه‌وداکازمی که‌ ئه‌ویش کرماشانی بوو، پیاویکی قسه‌ خۆش بوو، شه‌وانه‌ له‌سه‌ر بالنجیک داده‌نیشت و چیرۆکی بۆ کوره‌کان ده‌گێرایه‌وه و به‌ گالته‌ ده‌یگوت: "هیوادارم

خودا مادده‌کانی (برگه‌ی قانون)^{*} ئاغای نادری بکاته نیرینه. گالته‌کانی ئه‌و ده‌بووه هوی دلخووشی و پیکه‌نینی کوره‌کان بیره‌ورییه‌کی دیکه‌شم له‌و ده‌مگۆ سارییانه‌و ترس وه‌به‌ر نان و توفاندانه‌ی به‌ندیخانه له‌بیره و پیموایه مه‌ئمووره‌کان وایان ده‌کرد. له‌وانه‌یه گۆرانه‌وه‌که‌ی بۆ باشتر روون بوونه‌وه‌ی بارودوخی به‌ندییه‌کان پئویست بی.

پاش له سیداره‌دانی و شه‌هیدکردی (۱۱) که‌س له بنه‌ماله‌کانی فه‌یزوللابه‌گی و جه‌وانمه‌ردی و ئه‌سه‌دییه‌کانی له سه‌قز و خوالیخووشبوو، عه‌لی به‌گی شیرزاد، فه‌رمانده‌ی، پێشمه‌رگه‌کانی بۆکان؛ ماوه‌ی چه‌ند شه‌ویک ده‌مگۆی ئه‌وه بوو که له‌و یه‌ک دوو شه‌وانه‌دا، چه‌ند که‌سێک له سیداره‌ه‌درین. ئه‌و ده‌مگۆیانه زۆر که‌سی نیگه‌رانی چاره‌نووسی خوی کردبوو. کوره‌کان به‌و جی ته‌نگییه‌وه له پال یه‌که‌وه راده‌کیشان و به‌وپه‌ری شه‌که‌تی ده‌روونییه‌وه؛ ده‌ست له ئه‌ستوی هه‌زاران خه‌ونی ئالۆز خه‌و یان لی ده‌که‌وت.

لێپرسینه‌وه‌یه‌کی بی به‌زه‌بیانه

شه‌ویک له‌و شه‌وانه؛ به‌بیستنی ده‌نگیک که له‌ده‌ره‌وه‌ی ژووری زیندانه‌وه هات وه‌خه‌به‌ر هاتم. گویم لیبوو یه‌کیک بانگم ده‌کا. پاش چه‌ند چرکه‌یه‌ک ده‌نگی گرووبان مه‌حموودیم ناسییه‌وه - سنه‌یی بوو- گوتم: سه‌رکار مه‌حموودی، به‌و سه‌عات سی و نیوه چ کارێکتان پیمه؟ له‌و دیو ده‌رگه‌وه گوتی: به‌زاتی خودا، جه‌ناب

* ماده: له فارسیدا گه‌لیک مانای هه‌یه وه‌ک: میوینه -ماک- برگه‌ی یاسایی. لێره‌دا کازمی ته‌نیا به‌ مانای "میو" گرتوویه‌تی.

سه‌ره‌نگ له ژووری کاره‌که‌یه‌تی و داوای کردووی. من چم له‌ده‌ست نایه. له ده‌نگه‌ده‌نگی من و سه‌رکار مه‌حموودی هه‌ر ۱۶ که‌سه‌که‌مان که له دیویکی ۳/۵ له ۴/۵ دا خه‌وتبووین وه‌ خه‌به‌ره‌اتن و به‌و ده‌مگۆیانه، که له زیندانا بلاو ببوونه‌وه، هه‌مووان لیبان سوور بووه بۆیه ده‌مه‌نه‌ده‌ری تا له سیداره‌م بده‌ن. ده‌رگای ژووره‌که‌م کرده‌وه و له نیو ته‌وژمی خه‌می کوره‌کاندا، چوومه‌ده‌ری. ده‌گه‌ل سه‌رکار مه‌حموودی چوینه نیو حه‌وشه‌ی یه‌که‌م پینچ سه‌رباز تفه‌نگه‌کانیان خسته سه‌ر پێ و ده‌وریان دام. ئیدی گومانم بۆ نه‌ما له‌وه‌یکه من یه‌کیک له‌وانه‌م که له دار ده‌ردین. له پلیکانه‌کان هاتمه سه‌ری. و چوومه نیو کریدوری شاره‌وانی- لۆرییه‌کی سوپا دی که له‌وی راگیرا بوو: گومانم نه‌ماله‌وه‌یکه به‌و ماشینه‌ ده‌مه‌نه سه‌ربازگه. یا شوینیکی دیکه بۆ سیداره. راست به‌ره‌و لۆرییه‌که رویشتم و له شاره‌وانی چوومه‌ده‌ره‌وه. به‌لام، سه‌رکار مه‌حموودی تیگه‌یاندم که جه‌ناب سه‌ره‌نگ له ژووری چاوه‌ریمه‌وه منیان برد به‌ره‌و ژووری سه‌رۆکی "دیژبان" که له بینای شاره‌وانیدا بوو.

له‌وه‌ژوورکه‌وتندا، دیتم سه‌ره‌نگ پارسی ته‌بار "فه‌رمانداری نیزامی"، که پیاویکی توورپه و توسن و جنیو فروش و ره‌قاوی بوو، له پشت میزیکه‌وه له ژوورکه دانیشتوو. ئاغای ئیعتماذ زاده‌ش که ئه‌فسه‌ریکی که له‌گه‌ت و تیگه‌یشتوو به حورمه‌ت بوو له ته‌نیشته میزه‌که راوه‌ستابوو.

سه‌ره‌نگ ده‌ستی خستبووه گیرفانی بالته‌که‌ی و جه‌للادانه به سه‌روان ئیعتماذ زاده‌ی گوت: کورسییه‌کی بۆ دانی، (به‌و جووره

سه‌ره‌نگ له‌لایه‌ک و ئیعماد زاده له‌لایه‌کی دیکه‌وه من له لایه‌که‌وه (دانیشتین) سه‌ره‌نگ رووی تی‌کردم وگوتی: ورد چاولیکه بزانه ده‌لیم چی؟ هه‌ر پرسیاریکی لیتی ده‌که‌م، جوان وه‌لامی بده‌وه.

له‌سه‌ر کورسییه‌که دانیشتم. سه‌ره‌نگ بی پیچ و په‌نا به ئیعماد زاده‌ی گوت: جه‌ناب سه‌روان؛ روچی ئه‌وانه بۆ پیاو کوژی جه‌نایه‌ت خولقاوه.

سه‌روان ئیعماد زاده چاویکی لیکردم یانی من له‌وه‌دا بی تاوانم به‌و قسه بۆ غزاویانه‌ی سه‌ره‌نگ، زۆر تیک چووم. به‌و قسه‌یه راوام لی‌هات ترس له دیم ده‌رهاویم. پیمو‌ابوو هه‌ر سه‌عاتیکم ژیان ماوه. ده‌ی له‌چی بترسم. کتوپر واوه غیره‌ت که‌وتم هه‌ر بۆ خو‌شم پیم سه‌یر بوو. گوتم: بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی پرسیاره‌کان حازرم. سه‌ره‌نگ زیاتر توورپه‌بوو. پرسیاره‌کانی هینایه‌گوری سه‌روان ئیعماد زاده ده‌ینوسین- وه‌لامه‌کانی منیشی ده‌نوسیییه‌وه پاش سه‌عات و نیویک لی‌پرسینه‌وه پینی گوتم: ده‌ی باشه، قسه‌کانت مۆرو ئیمزابه‌که. گوتم ئیزن ده‌دن قسه‌کانم بخوینمه‌وه؟ سه‌ره‌نگ به‌ تووریه‌یه‌کی زیاتره‌وه گوتی؟ ئه‌ی بی پیداپوونه‌وه چون مۆری ده‌که‌ی؟ ئه‌ی جینایه‌تکاران ئه‌ی پیاو کوژران! سه‌روان، نه‌مگوت روچی ئه‌وانه به‌س بۆ جینایه‌ت و پیاو‌کوژی خولقاوه - من هه‌ر گویشم له جینوه‌کانی نه‌ده‌گرت. هه‌لبه‌ت زۆر توورپه‌بووم. یه‌ک زه‌ره له مه‌رگ نه‌ ده‌ترسام. به‌ قسه‌کانمدا چوومه‌وه و ئیمزام کرد و هه‌ستامه سه‌رپی. سه‌ره‌نگ به‌ تووریه‌یه‌وه به‌ سه‌روان ئیعماد زاده‌ی گوت: ئه‌و کابرایه. ئیعماد زاده ده‌رگاکه‌ی ته‌نیشتی کرده‌وه. دیتم محهمه‌دی توکمچی که ئه‌وکات (به‌رپوه‌به‌ری

کاره‌بای مه‌هاباد بوو له) دیوه‌که هاته ده‌ری. توکمچی له‌سه‌ره‌تای دامه‌زرانی حکومه‌تی کوردستاندا؛ به‌پرسی چه‌کو ته‌قه‌مه‌نی سه‌ربازگه‌ی مه‌هاباد بوو. که‌س نه‌یده‌زانی له‌و شه‌وه سه‌یره‌دا سه‌ره‌نگ چی خوارد بۆ وه و بۆچی ئاغای کمه‌چییان له کارخانه‌ی کاره‌باوه هه‌لگرتوووه و هیناویانه‌ته شاره‌وانی و پاش لی‌پرسینه‌وه‌یه‌کی زۆر له‌سه‌ر دابه‌شکردنی چه‌ک ده‌یه‌ویتی ده‌گه‌ل من رووبه‌رووی کاته‌وه؟ کورتی برینه‌وه ئه‌و شه‌وه نا چاربووم، له‌دووی به‌شیک له قسه‌کانی توکمچی بده‌م. بریکیشی وه‌درۆخه‌مه‌وه. چونکه ئه‌و چه‌کانه‌ی توکمچه‌چیم وه‌رگرتیوون، دابوو من به‌ که‌سانیک که نه‌مه‌ده‌یست، چه‌رمه‌سه‌ریان بۆ سازه‌ی و ئه‌وانه‌ش که له زیندانا بوون، تووشی چه‌رمه‌سه‌ری زیاتریان بکه‌م. ناعیلاج گوتم من چه‌کم به‌ پینی ژماره وه‌رنه‌گرتوووه.. ئاغای توکمچی گوتی؛ چه‌ند کولتیک له‌و سندووقانه دایه، منیش نه‌مه‌ژماردن به‌ چه‌ند پيشمه‌رگه‌م گوت بیخه‌نه نیو ماشینه‌که. ئاغای توکمچه‌چیش که پیاویکی زۆر باش بوو، خوی گوتبووی ته‌نیا چه‌ند چه‌کیکم دوانه‌تی. سه‌ره‌نگ پاش رووبه‌رووبوونه‌وه و مشت و مپانه پینی گوتم: ئیوه ئاگاداری هیندی شت هه‌ن و له سه‌فه‌ره‌کانی قازی محهمه‌دشدا له‌دوودان: واته ته‌ئیدکردن.

ده‌گه‌لیان بووی. ده‌بی ئه‌وه‌ی ده‌یزانی به‌نوسراوه بمانده‌یتی. دلنیا‌یه گه‌رییت و ئه‌رکاره‌به‌که‌ی، له سزاکه‌ت که‌م ده‌کریته‌وه، به‌لام ئه‌و زانیاریانییه‌مان پینه‌ده‌ی به‌ده‌ختت ده‌که‌م. گوتم؛ من هه‌رچی زانیومه له وه‌لامی پرسیاره‌کاندا وتومه. له‌وه‌ش زیاتر هه‌چ نازانم، نازانم تابلیم. سه‌ره‌نگ گوتی: بچوووه زیندان، دلنیا‌یه چاره ره‌شت

ده‌که‌م. به بیستنی "بچۆوه زیندان" پیموایوو سه‌ره‌نگ حکومی نازادی منی داوه، چونکه من ته‌واو ده‌ستم شوشتبوو چاوه‌ری سیداره بووم. ده‌گه‌ل سه‌رکار، مه‌حمودی چوومه ده‌ری و چۆنی هینابوویانم، ئاواش بردمیانه‌وه زیندان. هه‌ر ده‌گه‌ل گه‌یشمه‌وه و گوتم ده‌رکه‌م لی بکه‌نه‌وه؛ چه‌ند که‌سیان ویکراو به سه‌رسوورماوی گوتیان؛ کورپه‌ ئه‌وه هاتییه‌وه؟ به خو‌ش‌حالییه‌وه گه‌تم؛ ئه‌ی چاوه‌ری بوون نه‌ گه‌ریمه‌وه؟ گه‌رانه‌وه‌م بوو هۆی خو‌ش‌حالی رۆستان و تا به‌یانی که‌س خه‌وی لینه‌که‌وت. هه‌مووی هه‌ر باسی ئاکاری نامرۆقانه‌ی سه‌ره‌نگ و ئه‌و لئیرسینه‌وه بی وه‌خته‌بوو. بۆ به‌یانی یه‌که‌ی؛ به‌ندییه‌کانی دیکه‌ش که‌ کاک سه‌ید مه‌مه‌دی سه‌یدی ئاگاداری کردبوون. هاتنه‌ دیتنم و خو‌ش‌حالی خۆیان ده‌ربری.

هه‌ر ئه‌و رۆژه له لئیرسینه‌وه‌ی رۆژانه‌دا، کاک برایمی نادری نار‌ه‌زایه‌تی خۆی له‌و کاره‌ ناجوامیرانه‌یه‌ی سه‌ره‌نگ ده‌ربریوو و پیشکینه‌ره‌کانی ئاگادار کردبووه.

زۆر له‌وانه‌ی ئه‌وکات، له‌وی بوون ئیستاش زیندوون زۆریشیان به‌جینان هیشتووین. له‌و شه‌وه‌را یه‌کیک له‌ هاودیوییه‌کان به‌ ناوی ئوستوار ئه‌حمه‌دزاده به‌ شمه‌که‌وه ده‌خه‌وت: کورپه‌کان ده‌یانگوت؛ بۆ شمه‌کان داناکه‌نی؟ ده‌یگوت. ئه‌گه‌ر شه‌ویک بانگیان کردم بمبه‌ن بۆ سیداره و من بۆم نه‌کرا، شمه‌ک ده‌به‌رکه‌م، له‌وانه‌یه‌ ئیوه لۆمه‌م بکه‌ن و پیتان وابی خۆم دۆراندوه و ده‌ی چ باشتر هه‌ر به‌ جل و به‌رگه‌وه بخه‌وم.

"وه‌بیرخسته‌وه‌ی چه‌ند خال"

وه‌کور گوتم؛ چوونه ده‌ری سوپا سوور، له ئیزان؛ به هۆی گوشاری ئه‌مریکا و به‌ریتانیا و سکالای ئیزان بۆ ئه‌نجوومه‌نی ئاسایش و له هه‌مووان کاریگه‌رتتر، قاییل بوونی قه‌وام به‌ویست و داوای سو‌قیه‌ت، بۆ دانی ئیمتیازی هه‌لینجانی نه‌وتی باکوور بوو. ده‌وله‌تی سو‌قیه‌ت که‌ به‌درۆ خۆی به‌ ریه‌ری بزوتنه‌وه‌ی رزگاربخوازه‌کانی جیهان. به‌ تابه‌ت نازه‌ربایجان و کوردستان ده‌ی زانی، به‌ قه‌ول و قه‌واریکی نیوه چلی قه‌وام، ده‌ستی سوپای شانشایی بۆ گرتنه‌وه‌ی نازه‌ربایجان و کوردستان ئاوه‌لاکرد و وه‌ک هه‌میشه‌ دۆسته‌کانی خۆی کرده‌ قوربانی و فیدای به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی ئاینده‌ی.

هیرش و پیشه‌وه‌ی سوپا شا، به‌ره‌و نازه‌ربایجان و کوردستان، به‌زینی فیداییان و فیرقه‌ی دیموکرات، تۆله‌ ئه‌ستانده‌وه‌ و کوشتاری فیرقه‌یه‌یه‌کان له‌لایه‌ن خه‌لکه‌وه، له‌ ته‌وریز و شاره‌کانی دیکه، بوونه هۆی هه‌لگه‌رانه‌وه‌ی به‌شیک له‌ سه‌رۆک عه‌شیره‌ته‌ کورده‌کان و چۆلکردنی به‌ره‌کان و په‌یوه‌ندییگرتنیان به‌ ئه‌رته‌شی "شا" وه‌ و پێ ریخستنیان له‌واده و به‌لینیه‌کانی پیشوویان. حه‌مه‌ ره‌شیدخانی فه‌رمانده‌ی ناوچه‌کانی سه‌قز، بانه و سه‌را، له‌ ئیزان هه‌لات و چووه‌ عیراق و ره‌عیه‌ته‌کانی خۆی و ، ژماره‌یه‌کیش له‌ به‌گزاره‌کانی بانه‌ی ره‌گه‌ل که‌وتن. عومه‌ر خانی شه‌ریفی، یه‌رۆکی هۆزی شکاکیش، گه‌رایه‌وه بۆ ئاوی "زینده‌شت" و به‌گزاره‌کانی شکاکیش به‌ شوینیدا له‌ به‌ره‌ی سه‌قز کشانه‌وه و چوونه‌وه‌ دێهاتکانی خۆیان. ده‌سته‌یه‌ک له‌ ئاگاکی دیبووری پرده‌که‌ی نزیک

بۆکانیان که تاقه پردی په یوه نندی بۆکان و مه هاباد بوو؛ ئاگر دا و چوونه پال هیزه کانی ده ولت که له ژیر فرماندهی سهرتپ هومایونی دابوون. ئه و رووداوه تالانه بوونه هوی ئه وهی قازی محهمه د، خه لکی شار و به شیک له عه شیره ت و کاره به ده ستانی حکومه تی کوردستان. کۆبکاته وه بۆ لیکدانه وهی بارو دوخ و بریاری دان له سهر ئه و رووداوه و پیشهاته تالانه - خه لک له حه وشه ی مزگه وتی هه با ساغادا بۆ بیستی قسه کانی قازی محهمه د، کۆوه بوون.

پشتگیری له کاره ساتیکی مرؤفایه تی.

چاوپیکه وتن له گه ل سهرتپ هومایونی و ریگه نه دان به هاتنی سوارکارانی عه شیره تان بۆ نیو شار بهر له هاتنه وهی سوپا ته وای نه خشه کانی نه یارانی بۆ گوشت و گوشتار و تالان خولقاندن هه لوه شانده وه. غیره ت و له خو بوورده یی و مانه وهی وه بهر خه لکدا؛ که سایه تییه کی ئه به دییان به قازی محهمه د به خشی، بۆیه هه تا روژگار کۆنتر ده بی بیری بویری و پابه ندیی ئه خلاقیی پیشه وا به به لینه کانی زیاتر ده دروشیتنه وه.

له سیداره دانی قازیه کان:

قازی محهمه د و سهدری قازی و سه یفی قازی، داوای دیسان پیداچوونه وه یان به حوکمی (بریاری) دادگای سهره تای (بدوی) نیزامیدا کردو داوایان کردبوو که بۆ دادگای پیداچوونه وه بیان نیرنه تاران، به لام سوپا له ترسی ئه وهی نه کا، ناردنی قازیه کان بۆ

تاران، بیته هوی پیداچوونه وه و که مکردنه وهی سزاکانیان و (له دارنه درین)، ئه و داوایه ی قبول نه کرد. داوای ماوه یه ک دادگایه کی به سه ره پهرشتیاری سهره نگ عه تای و داوه ری سهره نگ نکوزا، پیکه تیا پاریزه ره دیاریکراوه کانیان "تسخیری" سه روان سولح جوو سه روان نه به وی بوون.

قازی محهمه د له هه ردوو دادگادا له پیگه یه کی مافخوازانه و وه ک قاره مانیکی نه ته وه یی. بویر و سه ره رز داوکی له خوی و هه مووکا به رده ستانی حکومه تی کوردستان کرد و ئه و تاوانانه ی وه درؤخته وه که دابوویانه پالی و زور، جاران دووپاتی کرده وه که: من ناوچه که م له گوشتارو قه لت و برپارست و شمه کی ئاسایم دابه سه ره بازه گانی ئیوه و ناردومه وه بۆ باوه شی بنه ماله کانیان. ئه و که سانه ی ئیوه ئیستا گرتوتانن هه مووی تاوانن و به قسه ی خوشتان هه ر تاوانیکی هه شیانه، ئه وه به قسه وه فرمانی من کردوویانه و من تاوانی هه مووان وه ئه ستو ده گرم. منیش ئه و کارانه م له بهر نیشتان و خه لک و نه ته وه هه ژاره که م کردوو. من مه هاباد و کوردستان موکرم له سه رده مانیکا که بۆ شای ده سه لات به سه ریدازال بوو و که س خه تی که سی نه ده خوینده وه و سوپا و ده ولته ی لی نه بوون؛ له مه ترسی قاتی و قری ئالوزی و شیواوی پاراست و نه مه یشت خوینیک برژی.

ئه وه نده شم خزمه تی فه ره نگی (رؤشنیری. و.) و په روه رده یی و ئابووری کردوو که دۆست و دوژمن، سه ریان لینی سوورماوه.

قازی محهمه، ماوه‌یه‌کی زۆر له به‌رامبه‌ر تۆمه‌ته‌کانی دادوه‌ردا؛ داکوکی له خۆی کرد و پتویستی به پاریزهر نه‌بوو. ئەو دهمه‌ی سه‌ره‌نگ نکوزدا؛ دادوه‌ری نیزامی دادگای پیداپوونه‌وه، قازی محهمه‌ی تاوانبارکرد به خیانه‌ت به ولات و به‌وپه‌ری بی شه‌رمیه‌وه کورده‌کانی به "سه‌گ سیفته" ناوبرد؛ قازی محهمه، به چاو نه‌ترسیه‌کی بیوتنه‌وه کورسیه‌کی ژیر خۆی هه‌لگرت و تیی هه‌لکرد و به‌ناپه‌زایه‌تیه‌وه گوته‌ی: من ئیزنت پی نادم، سووکایه‌تی به نه‌ته‌وه‌که‌م بکه‌ی، ئەوه ئیوه‌ن خه‌یانه‌ت به میلیه‌ته‌ده‌که‌ن؛ خه‌لک دیل ده‌که‌ن. هه‌رکه‌س خوازیری ئازادی و مافی خۆی بوو، راپیچی به‌ندیخانه‌ی ده‌که‌ن و له‌سیداره‌ی ده‌ده‌ن. ئیوه‌ن هیرشتان کردۆته سه‌ر شار و ولاتی ئیمه و ئیمه که مافی ژیان و ئازادیمان هه‌یه، ده‌مانخه‌نه به‌ندیخانه و تۆمه‌تی خه‌یانه‌تمان لیده‌ده‌ن. ئەوه ئیوه‌ن ده‌بی موحاکه‌بکری نه‌ک ئیمه.

چاونه‌ترسی و بویری قازی محهمه‌ی وا به‌سه‌ر دادگا زال بوو، که به‌رپرسیانی ئەم دادگا رواله‌تیه‌ ناچاربوون به‌بیانوی پشوودان دادگا راگرن.

دواج؛ بی له‌به‌ر چاوگرته‌ی داکوکی کردنی یاسایی و بی ره‌چاوکردنی پیوه‌ره‌ ئه‌خلاقی، شه‌رعی و دیموکراتیکه‌ باوه‌کانی دنیا، بریاری له‌ سیداره‌درانی قازیه‌کانی هه‌ر له‌لایه‌ن ئەو دادگاژێ گه‌لییه‌وه دراو بۆ ئیزن خواستن ده‌قی بریاره‌که‌یان نارده‌ تاران. ستادی سوپا که له‌ به‌رپوه‌بردنی بریاری دادگای پیداپوونه‌وه، به‌ په‌له‌ی بوو. فه‌رمان و ئیزنی راسته‌وخۆی حه‌مه‌ره‌زا په‌هله‌وی به‌رپوه‌چوونی خیرای بریاره‌که‌ی په‌سند (ته‌ئید) کرد. به‌و جوهره

ئه‌فسه‌ره به کریگی‌راوه‌کانی شا؛ له به‌ره‌به‌یانی رۆژی دووشمه ۱۰ی خاکه‌لیوه‌ی ۱۳۲۶ی. ه به‌رامبه‌ر-۱۹۴۷ی. زاین، له مه‌یدانی چوارچرای مه‌هاباد، قازی محهمه، سه‌دری قازی و سه‌یفی قازییان له سیداره داو شه‌هیدیان کردن و به‌مجۆره په‌له‌یه‌کی ره‌شی دیکه‌یان له ته‌ویلی رژیمی سه‌ره‌پۆی په‌هله‌وی دا. شه‌وی دووشمه‌مه ۱۰ی خاکه‌ لیوه له حالیکدا خه‌لک له که‌شیکێ پر، ترس و سه‌رکو حکومه‌تی نیزامیدا خزابووته ماله‌کانیانه‌وه؛ جموجۆلیکی نائاسایی له گۆره‌پانی چوارچرا هه‌ست پیده‌کرا. هه‌موو سه‌ریان و ئه‌وریانه‌ی ده‌چوونه‌وه، سه‌ر گۆره‌پانه‌که، له‌لایه‌ن سه‌ربازه چه‌کداره‌کانه‌وه گیرابوون. چه‌ند دارتاشیک له گۆشه‌ی باکووری گۆره‌پانه‌که‌وه، خه‌ریکی چه‌قاندنی داربوون. بیجگه له ماله‌کانی ده‌وری مه‌یدان که به‌زه‌بری چه‌ک له خه‌ویان هه‌ستاندبوون و سه‌ربازه‌کانیان له‌سه‌ریان و به‌رپه‌نجه‌ره‌ی ئەو مالانه دامه‌زراندبوو، که‌سی دیکه ئاگاداری ئەم دۆخه‌نه‌بوو. له نیوه شه‌و به‌ولاره له سه‌بازگه‌و به‌ندیخانه‌ی قازیه‌کانیش هیندی جموجۆلی نائاسایی ده‌بینران. چه‌ند لۆری پر له سه‌ربازی چه‌کار ده‌ست له‌سه‌ر چه‌ک چاوه‌پێی فه‌رمان بوون. کتوپر درگای ژووری زیندانی قازی محهمه‌ی ده‌که‌نه‌وه و پنی ده‌لین خۆیان حازرکه‌ن ده‌یانمه‌وی به‌رپیان بکه‌ن و بۆ تاران.

قازی محهمه، به سه‌ر سوپاوییه‌وه، دیته‌ده‌ری و به جییکی سوپا و له نیوان دوولۆری پر له سه‌ربازی چه‌کار ده‌یه‌ننه شوینی جارانی نووسینگه‌ی حیزب که کراوته فه‌رمانداری (بینای شاره‌درای ئیستا). له پیشه‌وا مه‌لایه‌کی مه‌هابادی به‌ناوی مه‌لا سه‌دیقی سیدی، ئیمام جومعه‌ی مزگه‌وتی هه‌باسانی یان هینابووه ئه‌وه‌ی قازی

محهممه به دیتنی مهلا به دهرخونه کردنی له سیداره دانه که ی بووه. سه دیق و فه رمانداری نیزامی له شانوی "ناردن بو تاران" تیدهگا و ده زانی هه مووی ئه وکارانه بو دیزه به فه رمانی سه رههنگ حوکمی له سیداره دانی به ده خویندریته وه و داواله ی لیده کرئ له حزووری مه لادا هه ر وه سیه تیکی هه یه تی بیکا. مه لا سه دیق و ئه و ئه فسه رانه ی له وئ بوونه گه لیک له سه ر بویری و غیره تی قازی دواون- قازی محهممه د، قاره مانه و به بویری و غیره تی ریبه ریکی نه ته وه ییه وه، ده گه ل مه رگ روو به پروو ده بیته وه. "پیشه وا" له وه سیته نامه سیاسییه که یدا، باس له خه باتی پر له شانازی خوی له پینا و رزگاری نه ته وه ی کورد ده کاو داو له انه وه ی داهاتوو ده کا که دریشه ده ری ریگه که ی بن- له وه سیه ته نامه یه کی دیکه دا که به ده سه توخه تی مه لا سه دیق نوو سراوه. و خوی موری کردوو؛ باسی له کاروباری که سیه تی (شخصی) و تاییه تی و بنه ماله یی خوی کردوو و ده قی ئه وه یان هه رماوه، به لام وه سیه ته نامه سیاسییه که ی له لایه ن ئیردراوانی "شا" وه ئیردرا یه تاران و له به لگه نامه نه ئینییه کانی سوپادا رایانگرت و بلاویان نه کرده وه:

ده قی وه سیه ته نامه که دواتر به مجوره بلاوکرایه وه:

وه سیه ته نامه ی سیاسی قازی محهممه د*

بسم الله الرحمن الرحيم.

میله ته کورد؛ رۆله ی برا عه زیزه کانم، برابه ش خوراوه کانم، میله ته زولم لیکراوه که م؛ وام له دوا یین ساته کانی ژیانمدا. چه ند

* ئه م ده قه له کتیبی "سه رۆک کوماری کوردستان له به رده م دادگای ئیراندا" نووسی نی به دره دین سالح وه رگیزاوه. (چاپی چاپخانه ی وه زاره تی په رده وه رده- هه ولیز ۲۰۰۱).

ئامۆژگارییه کتان ده که م، وه رن به خاتری خودا، چیتر دوژمنایه تی یه کتری مه که ن. یه ک بگرن و پشتتان وه یه کتری بده ن، له به رامبه ر دوژمنی زۆردار و زولم بوهستن، خۆتان به خۆرایی به دوژمن مه فرۆشن، دوژمن هه ر ئه وهنده ی ئیوه ده وئ، تاکاری خۆی پی جیه جی ده کاو قه ت به زه یی پیتاندا نایه، له هه ر هه لیکدایی، قه ت لینان نابووری.

دوژمنانی گه لی کورد زۆرن، زالمن، زۆردارن، بی به زه بین، ره مزی سه رکه وتنی هه رگه ل و نه ته وه یه ک یه کگرتن و یه کبوونه، پشتگیری ته وای میله ته. هه ر میله تیک یه کیتی و تابایی نه بیته، هه رده م ژیرده ستی دوژمنانی ده بی. ئیوه گه لی کورد، هیچتان له گه لانی سه ر ئه م گۆی زه مینه که مترنییه، به لکوو له پیاوه تی و غیره ت و لینه اتوویی؛ له زۆر له و گه لانه ی که رزگار بوون له پیشترن. ئه و میله تانه ی که له نگی دوژمنه زۆرداره کانیان رزگاریان بوو؛ وه ک ئیوه ن، به لام ئه وانیه ی خۆیان رزگار کردوو؛ یه کتییان له نیواندا هه بووه؛ با ئیوه ش وه کو هه موو گه لانی رووی زه وئ؛ چیتر ژیرده ست نه بن، هه ر به یه کگرتن و عه سوودی به یه ک نه بردن و خۆنه فرۆشتن به دوژمنان، له دژی نه ته وه که مان ده توانن رزگار بن-

راکانم، چیتر فریوی دوژمن مه خۆن، دوژمنی، کورد له هه ر ره نگ و ده سه ته و قه ومیک بیته؛ هه ر دوژمنه، بی روحم، بی ویزدانه، روحمتان پی ناکا، به یه کترتان به کوشت ده دا، ته ماحوو به رده نی. به درۆ و فره فیل به گژ یه کتر وودا ده کا، له ناو هه موو دوژمنه کانی گه لی کورد، دوژمنی عه جه م له هه موویان زالمتر و مه لعووتتر و

خوا نه‌ناستر و بییه‌زه‌بیتره؛ له هیچ تاوانیک به‌رامبه‌ر به‌گه‌لی کورد ده‌ست ناگیریتته‌وه؛ هه‌ر به‌دریژایی میژوو له‌گه‌ل گه‌لی کورد غه‌ره‌ز و کینه‌ی ریشه‌داری هه‌بووه و هه‌یه‌تی، ته‌ماشاکه‌ن، ته‌واوی گه‌وره پیاوانی گه‌له‌که‌تان، له‌سمایل ئاغای شکاکه‌وه بگره؛ تا جه‌وه‌هر ئاغای برای و هه‌مزه ئاغای مه‌نگورو چه‌ندین مروقی دیکه؛ هه‌ر هه‌موویان به‌فریودان ئارامیان کردنه‌وه و خه‌لکیان له‌پشت کردنه‌وه و ئینجا زۆر زۆر نامه‌ردانه، کوشتیانن، هه‌موو ئه‌وانه‌یان به‌سویند و قورئان فریودان که‌گوايه عه‌جه‌م؛ نییه‌تی خیری له‌گه‌لیاندا هه‌یه و چاکه‌یان له‌گه‌لدا ده‌کات. به‌لام هه‌رکوردی خوش باوه‌ره و به‌سویند و سوژی عه‌جه‌م فریویی خواردوو و باوه‌ری پی هیناوه‌ن که‌چی تائیتاش به‌دریژایی میژوو، که‌س نه‌یدیوه، تاکو جاریکیش عه‌جه‌م به‌سویند و واده و ئه‌و په‌یمانانه‌ی که‌به‌سه‌رانی کوردی داوان، وه‌فای پی بکاو واده‌کانی ده‌گه‌ل کورد به‌چی بگه‌یه‌نی. هه‌ر هه‌موویان درۆو فو فیل بووه. جاوا من وه‌کو برابه‌کی بچووکی ئیوه، له‌ریگای خوادا، بوخاتری خودا پیتان ده‌لیم؛ یه‌کتر بگرن و قه‌ت پشتی یه‌کتر به‌رمه‌ده‌ن، دلنیاين ئه‌گه‌ر عه‌جه‌م هه‌نگوینتان بداتی، دیاره ژه‌هری تیکردوو، به‌کولیه‌و فریو مه‌خۆن، که‌ئه‌گه‌ر هه‌زار جار ده‌ست له‌قورئانی پیروزیش بداو به‌لینتان پی بدا؛ دلنیاين ته‌نیا مه‌به‌ستی فریودانی ئیوه‌یه، تاوه‌کو فیلیکتان لی بکا. وا من له‌دواییین ساته‌کانی ژیانمدا بو خاتری خوی گه‌وره ئاموژگاریتان ده‌که‌م، پیتان ده‌لیم و خوا بو خوی ده‌زانی که‌من ئه‌وه‌ی له‌ده‌ستم هات؛ به‌سه‌رو به‌گیان و تیکوشان، به‌ئاموژگاری و رینوینی و نیشاناندانی ریگه‌ی راست ئیوه دریغیم

نه‌کردوو، ئیتاش له‌و ساته‌دا له‌و بارودوخه‌دا؛ دیسان پیتان راده‌گه‌یه‌نم که‌چیتر فریوی عه‌جه‌م نه‌خۆن و باوه‌ر به‌سویندو ده‌ست له‌قورئان دان و به‌لین و سوژه‌کانیان مه‌که‌ن، چونکه‌عه‌جه‌م نه‌خوا ده‌ناسن و نه‌باوه‌ریان به‌خواو پیغه‌مبه‌ر هه‌یه‌و نه‌باوه‌ریان به‌روژی قیامه‌ت و حیساب و کتاب هه‌یه، له‌لای ئه‌وان ئیوه‌ن، هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌کوردن با موسلمانیش بن، تاوانبار و محکوومن، بو وان دووژمنن، سه‌رومال و گیانتان بو ئه‌وان حه‌لاله و به‌غه‌زای ده‌زانن، به‌لینم وانه‌بوو من برۆم و ئیوه به‌ده‌ست ئه‌و دوژمن دل‌ره‌شانه‌وه به‌چی به‌لیم. زۆرجاریش بیرم له‌رابردوو گه‌وره پیاوانمان کردۆته‌وه؛ که‌عه‌جه‌م به‌فریوو سویند و درۆ و حيله‌گرتووینان و که‌شتووینان، چونکه‌له‌مه‌یدانی نه‌به‌ردیدا ده‌روه‌شیان نه‌هاتوون و نه‌یانتوانیوه له‌به‌رامبه‌ریاندا بوه‌ستن؛ ناچار به‌درۆو فو فیل هه‌لیان خه‌له‌تاندوون، کوشتووینان.

من ئه‌وانم هه‌ر هه‌موویان له‌بیربوو، قه‌تیش باوه‌رم به‌عه‌جه‌مان نه‌کردوو، به‌لام عه‌جه‌م له‌پاش گه‌رانه‌وه‌یان بو ئیره‌چه‌ندین جار وه‌لام و راسپارده‌یان به‌نامه و نارنی که‌سی ناوداری کورد و فارس به‌دانی به‌لین و په‌یمانی یه‌کجار زۆر و بو که‌ده‌وله‌تی عه‌جه‌م و شا خوی نییه‌تی خیریان هه‌یه و ئاماده‌نین ته‌نانه‌ت دلۆپیک خوین له‌کوردستان برژی.

ئیتا ئیوه ئه‌نجامی به‌لینه‌کانیان به‌چاوی خۆتان ده‌بینن، ئه‌گه‌ر سه‌ردانی هۆز و عه‌شیره‌ته‌کورده‌کانمان خیانه‌تیان نه‌کردبا و خۆیان به‌حکومه‌تی عه‌جه‌م نه‌فرۆشتبا؛ ئیمه و ئیوه و کوماره‌که‌مان، وای به‌سه‌ر نه‌ده‌هات.

ئاموژگاری و وهسیه تم ئه وهیه: بامندالله کانتان بخوینن، چونکه ئیمه ی میلیله تی کورد بو ئه وهی له کاروانی گه لان دوانه که وین، ههر خویندن چه کی کوشنده ی دوژمنه -

دلنیابن و بزنان ئه گه ر ته بایی و یه کگرتن و خوینده واریتان باش بی؛ زور باشیش به سهر دوژمنانتدا سهرده که ون. ئیوه نابی به کوشتنی من و براو ئاموژاکانم چاوتان بترسی. هیشتا ده بی زور که سی دیکه ی وه کووئیمه له و ریگایه دا گیان به خت بکه ن. تاده گه نه ئاوات و مه به ستتان.

دلنیام له دوا ی ئیمه ش زور که سی دیکه ههر به فیل و دوو پووی له به رین ده برین. دلنیام زور له وانه ی له دوا ی ئیمه ش ده که ونه دوا ی فرو فیل ی عه جه مان؛ له ئیمه ش زیاتر و لینه اتو ترده بن، به لام هیوادارم کوشتنی ئیمه بیته پهنه و عبیره ت بو دلسوزانی گه لی کورد. ههر چیه کتان بو سهر فزایی ئه و گه له کرد، کومه کتان له ئه و بو بی؛ دلنیام خوا ی گه وره سهرتان ده خا و کومه کتان ده کا. رهنگه بلین ئه ی بو من سهر نه که وتم؟ له وه لامدا ده لیم؛ به و خوا یه من سهر که وتووم. چ نیعمه تیک و چ سهر که وتنیک له وه گه وره تره که ئیستاوا من له ریگه ی گه ل و میلیله ت و ولاته که مدا، سهر و مال و گیانم له پینا و ئه ودا داده نیم. باوهر بکه ن؛ من خوم له دلمه وه ئاره زووم بوو؛ ئه گه ر مردم، به مه رگیک بمرم که له جزووری خوا و ره سولی خوا و گه ل و میلیله ته که مدا؛ رووسوور بم بو من ئه و مه رگه سهر که وتنه. خو شه ویسته کانم - کوردستان مالی هه موو کوردیکه. ههر وه کو له مال وه دا ئه ندامانی ئه و مال له هه رکه س له ههر جو ره کار و کرده وه یه کدا ده یزانی، ئه و کاره ی پی

ده سپیرن؛ ئیتر که س مافی چا وچنوکی پی نییه، کوردستانیش ههر ئه و مال هیه؛ ئه گه ر زانیتان که سیک له ئه ندامانی ئه و مال له کاریکی له ده ست دئ، لئی گه رین با بیکا- ئیتر نابی به رد بخه نه سهر ری و نابی به وه دلگیر بن که یه کیک له ئیوه به رپر سیاریه تیی گه وره ی به ده سته وه یه. ئه گه ر کاری گه وره که وتوته سهر شانی که سیک و به ریوه ی ده با؛ دیاره لئی ده زانی و به رپر سیاریه تیی گه وره تریش له به رامبه ر ئه و ئه گه ر ده هیه. دلنیابه برا کورده که ت ههر چاکتره؛ دوژمن کینه ی له دلله و ئه گه ر من به رپر سیاریه تیی گه وره م له سهر شانی نه بوایه؛ ئیستا له ژیرداری سیداره دا رانه ده وه ستام.

بو یه نابی ده گه ل یه کتردا چا وچنو ک بن، ئه وانه ی فهرمانی ئیمه یان به جی نه ده گه یاند؛ نه ک ههر فهرمانی جیه جی نه کردن؛ به لکو به ته ووا ی دوژمنایه تیان ده کردین. له به ر ئه وه ی خومان به خزمه تکاری خه لکی خومان ده زانی.

ئیستا ئه وان له نیومال و مندالی خو یان له شیرن خه ودان. به لام ئیمه به ناوی خزمه ت کردن به میلیله ت؛ وا له ژیر داری سیداره یان و خه ریکم دوا یین ساته کانی ژیانم، به م وه سیه ته نامه یه ته و او ده که م؛ ئیستا منیش وه ک ئیوه له ناو خا و خیزان و له مالی خوم له شیرن خه ودا ده بووم، ئه وه ی که ئاموژگاریتان بو دوا ی خوم ده که م. ئه مه ش یه کیکه له و به رپر ساریه تیانه ی که له سهر شانمه، دلنیام ئه گه ر که سیکه دیکه له ئیوه؛ به رپر سیاریه تیه کانی منی وه ئه ستوی خوی گرتبا، ئیستا ئه و له شوینی من له ژیر سیداره ده بوو وامن به مه به سته رازیه تیی خودا و به پینی به رپر سیاریه تیی سهر شانم؛ وه کو کوردیکی خزمه تکاری گه ل و له ریگای کاری

چاکدا (امر بالمعروف) ئه‌و چهند ئاموژگارییه‌م کردن که هیوادارم له‌مه‌ودوا عبیره‌ت وه‌ر بگرن، و به‌ته‌واوی گوی له‌ئاموژگارییه‌کانم بگرن، به‌هیوای خوادا به‌سه‌ر دوژمنتاندا سه‌رکه‌ون.

۱- باوه‌رتان به‌خودا و (ما جاء من عند الله) و په‌رستنی خودا و پیغه‌مبه‌ر (د.خ) و به‌جیگه‌یاندنی ئه‌رکی ئایینی پته‌و بی.

۲- یه‌کیتی و ته‌بایی له‌نیوان خو‌تاندایا بپاریزن، کاری نه‌شیاو له‌به‌رامبه‌ر یه‌کتردا مه‌که‌ن و چاوچنوک مه‌بن به‌تایبه‌ت له‌به‌رپرسیاریه‌تی و خزمه‌تکردن دا.

۳- خویندن و زانست و پله‌ی زانیاریتان به‌رنه‌سه‌ره‌و؛ بۆ ئه‌وه‌ی که‌متر فریوی دوژمنان بخۆن.

۴- باوه‌ر به‌دوژمنان مه‌که‌ن، به‌تایبه‌ت به‌دوژمنی عه‌جه‌م، چونکه‌ به‌چه‌ند ه‌و ریگاوه‌ عه‌جه‌م دوژمنی ئیوه‌یه، دوژمنی گه‌ل و نیشتمان و ئایینتانه. میژوو سه‌لماندوویه‌تی که‌ به‌رده‌وام له‌کورد به‌به‌هانه‌یه‌و له‌سه‌ر که‌مترین تاوان ده‌تانکوژی و له‌هیچ تاوانیک به‌رامبه‌ر به‌کورد ده‌ست ناگیریته‌وه.

۵- بۆ چه‌ند روژیکی ژیا‌نی بی قیমে‌تی ئه‌م دنیا‌یه‌ خو‌تان به‌دوژمن مه‌فروشن، چونکه‌ دوژمنه‌؛ دوژمن جیگه‌ی هیچ باوه‌ر پیکردنیک نییه‌.

۶- خیانه‌ت به‌یه‌کتری مه‌که‌ن، نه‌خیانه‌تی سیاسی و نه‌گیانی و نه‌مالی و نامووسی، چونکه‌ خیانه‌تکاری لای خودا و مرو‌ف سووک و تاوانباره‌؛ خیانه‌ت به‌رووی خیانه‌تکاردا ده‌گه‌ریته‌وه.

۷- ئه‌گه‌ر یه‌کیتک له‌ئیوه‌ توانی کاره‌کانی ئیوه‌ به‌بی خیانه‌تکردن ئه‌نجام بدا، هاوکاری بکه‌ن، نه‌وه‌ک له‌به‌ر چاوچنوک‌کی و به‌خیلی

دژی بوه‌ستن. یا خوانه‌ خواسته‌ له‌سه‌ری بین به‌جاسووسی بیگانه‌.

۸- ئه‌و شوینانه‌ی له‌وه‌سیه‌تنامه‌که‌دا نووسیومه‌ بۆ مزگه‌وت و نه‌خوشخانه‌ و قوتابخانه‌ ئیوه‌ هه‌مووتان داوای بکه‌ن تا ده‌کری و سوودیان لی وه‌رگیری.

۹- ئیوه‌ له‌خه‌بات و هه‌ول و تیکۆشان مه‌وه‌ستن؛ تاوه‌ک هه‌مووگه‌لانی دیکه‌ له‌ژی‌ر چه‌پۆکی دوژمنان رزگارتان ده‌بی، ئه‌گه‌ر ولایتیکتان هه‌بی، سه‌ره‌سته‌یه‌کو هه‌بی، مال و خاک و نیشتمان هه‌و هی خو‌تان بی، ئه‌و کاته‌ هه‌مووشتیکتان هه‌یه، هه‌م مال، هه‌م سه‌روه‌ت، هه‌م ده‌وله‌ت و ئابرووی نیشتمانان ده‌بی.

۱۰- من بیجگه‌ له‌خودا قه‌رزاباری که‌س نیم - به‌لام ئه‌گه‌ر که‌سێک لای وابوو که‌ له‌که‌م تا زوو شتیکی لای منه، سه‌روه‌تی زۆرم به‌جی هیشتوو هه‌ری بگریته‌وه تا ئیوه‌ یه‌که‌نه‌گرن، سه‌رناکه‌ون، زولم زۆر له‌یه‌ک مه‌که‌ن، چونکه‌ خوا زۆر زوو زولم له‌به‌ین ده‌با و نابوودی ده‌کا، ئه‌وه‌ به‌لینی خواوه‌نده‌ بی که‌موزیاد؛ زالم ده‌پووخی و نابوود ده‌بی، خوا تو‌له‌ی زولمی لیده‌کاته‌وه.

هیوادارم ئه‌و شتانه‌ له‌گویی بگرن خوا سه‌رکه‌وتووتانکا به‌سه‌ردوژمناندا وه‌ک سه‌عدی ده‌فه‌رموی؛

مرادما نصیحت بود و گفتیم

حوالت با خدا کردیم و رفتیم

خزمه‌نگوزاری گه‌ل و نیشتمان

قازی محهمه‌د.

قازی محهمهد پاش نووسینی وه‌سیه‌تنامه‌که؛ دوورکات نوژی ده‌کا و به‌سه‌ره‌نگ و ئه‌وانه‌ی له‌وین ده‌لن؛ له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌شه‌ری ئیسلامدا له‌سیداره‌دانی موسلمان کاریکی ناپه‌سنده؛ تیره‌بارانم که‌ن. به‌لام مه‌ئمووره‌کان ده‌لن؛ حوکمی ئیعدامتان به‌ سیداره‌یه‌و ره‌تکردنه‌وه‌ی بو نییه. ئیدی ده‌یهیننه ژیرداری سیداره. قازی محهمهد له‌ دوایین کات و ساته‌کانی ژیانیشیدا هه‌روا سوور بوو له‌سه‌ر ئیمانی به‌ نازادی و ره‌وایی مافی میله‌تی کورد و به‌ سه‌ره‌نگ و مه‌ئمووره‌کان ده‌لن؛ ئیوه ئیستا قازی محهمهدیک ئیعدام ده‌که‌ن، به‌لام سبه‌ینی له‌هه‌ر دلۆپه خوینیکم هه‌زاران قازی محهمهد سه‌ر هه‌له‌دبهرن و ریگای من دریزه‌پیی ده‌دن"

به‌و جوړه بوو پیشه‌وا قازی محهمهد، سه‌ر له‌ به‌یانینی؟ روژی دوشه‌مه ۱۰ی خاکه‌لیوه‌ی ۱۳۲۶، ی.ه گیلانی پاکی خوئی له‌ پیناو نازادی و دیفاع له‌ نه‌ته‌وه‌ی کورد؛ دا به‌خت کرد. پاش به‌ ریوه چوونی حوکمی زالمانه‌ی له‌ سیداره‌دانی قازی محهمهد؛ هه‌مه‌حوسین خانی سه‌یفی قازییان هینایه به‌رده‌م سیداره و پاش به‌ ریوه‌بردنی ریوه‌ ره‌سمی وه‌سیه‌تنامه نووسین به‌ قه‌له‌می خوئی؛ بو ئیعدام کردن ده‌یهیننه گوره‌پانی چوارچرا. ژه‌نه‌رال هه‌مه‌ حوسین خان به‌ دیتنی تهرمی پاکی پیشه‌وا قازی محهمهد هاوارده‌کات و "بژی پیشه‌وای مه‌زنی کوردستان" بژی نه‌ته‌وه‌ی کورد. هاواری هه‌مه‌حوسین خان هه‌موو خه‌لکی ده‌وروبه‌ری گوره‌پانه‌که له‌ خه‌و هه‌له‌دستینی و سه‌ره‌پای ئه‌و هه‌موو هه‌ره‌شه‌یه، دینه به‌ریه‌نجه‌ره‌کانی. نه‌عه‌ته‌ی ده‌نگی سه‌یفی قازی گوره‌پان و دللی ئه‌و سه‌رباز و ئه‌فسه‌رانه‌ی کولان و سه‌ربانی

مالانیان گرتبوو؛ خسته‌له‌رزه. کاتی کورسییه‌که‌ی ژیرییی هه‌مه‌حوسین خان لاده‌بن، په‌تی سیداره خو له‌ به‌ر قورسایی له‌ش به‌هیزی ناگری و ده‌پسی. ده‌موده‌ست هه‌لیده‌گرن و ده‌یبه‌نه ژیر سیه‌مین دار که بو سهدری قازی ئاماده‌کراوو؛ ئه‌ویش شه‌هید ده‌که‌ن. بو سیه‌مین جار و له‌ روناکیی به‌یانیدا ئه‌وبولقاسمی سهدری قازی نوینه‌ری خه‌لکی مه‌هاباد له‌ خولی چوارده‌هه‌می په‌رله‌مان. هه‌ر به‌و شیوه‌یه دینه گوره‌پانی چوارچرا و پاش خویندنه‌وه‌ی حوکمی ئیعدام، سهدری قازی وه‌سیه‌تنامه‌که‌ی ده‌نوسنی و راسپارده‌کانی خوئی سه‌رباره‌ت به‌ملک و مال و دارایی خوئی راده‌گه‌یه‌نی و ئه‌وسا ده‌یبه‌نه پای سیداره و بریاره‌که‌ی له‌سه‌ر جی به‌جی ده‌کریت.

دریزه‌ی ریگه‌ی شه‌هیدان.

له‌سه‌روبه‌ندی دادگایی کردنی قازییه‌کاندا؛ دادگایه‌کی رواله‌تیش له‌سه‌قز له‌ئارادبوو. ئه‌و دادگا رواله‌تیه‌ش به‌ریزان؛ کاک ئه‌حمه‌دخانی فاروقی، عولاخانی مه‌تین؛ هه‌مه‌خانی دانیشوهر، هه‌سن خانی فه‌یزوللا به‌گی؛ (قه‌له‌نده‌ر) ئه‌حمد خانی شه‌جیعی فه‌یزوللا به‌گی (که‌له‌ته‌گه) و عه‌لی جه‌وانمه‌ردی) ره‌سول جه‌وانمه‌ردی، شیخ سه‌دیقی جه‌وانمه‌ردی و شیخ هه‌مه‌ده‌مینی ئه‌سه‌دیعی به‌ ئیعدام مه‌حکوم کرد.

هاوکات له‌ شاری بوکانیش عه‌لی به‌گی شیرزاد نوینه‌ری هیزی پینشه‌رگه‌ی کوردستان له‌ دادگایه‌کی نیزامی و نه‌ینیدا حوکمی سیداره‌ی درا. روژی ۲۵/۱۳۲۵، ی.ه ۱۹۴۶، ز. یازده‌که‌س له‌م

نازادیکووزانه له شاری سه‌قز و عه‌لی به‌گی شیرزاد له‌سیداره‌دران و شه‌هیدبوون. له‌شاری سه‌قز پینج خالووزا و دووخرمی دایک و عه‌لی به‌گی شیرزاد خالووزای قازی محهمه‌د ره‌گه‌ل که‌وتن. حه‌وتوویه‌ک پاش ئیعدامی قازییه‌کان چوار ئه‌فسه‌ری کوردیش که له‌به‌ندیخانه‌ی ته‌وریزبوون له‌به‌ناو دادگایه‌کی نیوامیدا به‌ئیدام مه‌حکووم کران و سه‌ر له‌به‌یانی دووشه‌مه ۱۷/۱۳۲۶/۱۹۴۷.ی.ز له‌گۆره‌پانی چوارچرا له‌سیداره‌دران که ناوکانیان بریتی بوون له؛ حه‌میدی مازووچی، ره‌سول نه‌مه‌ده‌یی، عه‌ولای رو‌شه‌نفکر و مخه‌مه‌دی نازمی.

"پرسه‌ی میلی"

خه‌لکی شاری مه‌هاباد، پاش ئه‌وه‌ی خۆر له‌ئاسماندا له‌نگه‌ری گرت و هاتوچۆکردن نازاد بوو؛ له‌مال دینه‌ده‌ری و ئاگاداری شه‌هیدکردنی قازییه‌کان ده‌بن. شاری مه‌هاباد، یه‌کسه‌ر به‌رگی شین و ماتهم ده‌پۆشی به‌چه‌شنیک که‌قه‌له‌م له‌شه‌رحی ئه‌م کاره‌ساته‌ دلبرژینه‌کۆله.

دوای بیستنی ئه‌م هه‌واله‌تاله، چوومه‌مالی شه‌هید قازی محهمه‌د، وه‌ک روژی حه‌شر وابوو. ده‌گه‌ل چه‌ند که‌سیک چووینه‌گۆره‌پانی چوارچرا. سه‌ربازه‌چه‌کداره‌کان که به‌ریز ویستابوون، پینشیان پین‌گرتین. دایکم و ژنانی بنه‌ماله‌ی قازی محهمه‌دیان گه‌راندوه. به‌لام سه‌رگوردنه‌وایی پاریزه‌ری سه‌دری قازی، که ده‌یناسم سه‌ربازه‌کانی لاداو ده‌ستی منی گرت و بردمی به‌رداره‌کان. من خۆم، وه‌ک مردوانم لی‌هاتبوو. ئه‌و دیمه‌نه‌زۆر ناره‌حه‌تی کردم، حه‌ولمدا به‌سه‌ر خۆمدا زالیم و به‌

به‌رپرسیاریتییه‌وه ده‌گه‌ل چاره‌نووسی نه‌ته‌وه‌که‌م رووبه‌رووبیمه‌وه له‌وساته‌دا که‌چه‌ند که‌سیک جه‌نازه‌ی شه‌هیده‌کانیان داده‌به‌زاند. سه‌ره‌نگ پارسی ته‌بار، به‌قه‌لافه‌تیکی دزیوو تووره‌وه وه‌ک میرغه‌زه‌ب به‌ره‌و سیداره‌کان و ویستابوو و هیندی شتی ده‌گوتن که من واتیکچوو بووم نه‌مه‌زانی ده‌لی چی؟ په‌یکه‌ری پاک‌ی شه‌هیدان پاش دابه‌زاندنیان بو شوشتن و کفن کردنی بردران بو مزگه‌وتی حاجی ئه‌حمه‌د رووبه‌رووی شاره‌بانی. له‌گه‌مارۆی فه‌وجیک سه‌رباز له‌ژیر چاوه‌روانی سه‌روانیکا و ده‌گه‌ل ئه‌وانه‌ی ته‌رمه‌کانیان له‌سه‌ر شان بوو، به‌ره‌و مزگه‌وتی حاجی ئه‌حمه‌د رویشتن و خه‌لات کردنی ته‌رمی پاکیان، هه‌رسیک شه‌هیده‌کانمان به‌ره‌و گۆرستانی شاربرد. ئه‌وکات هه‌ر له‌سه‌ره‌تای شه‌قامی (جامی جه‌م) ی ئیستاوه، له‌گۆره‌پانی مه‌لاجامیه‌وه هه‌تا کوتایی شه‌قامه‌که؛ هه‌ر گۆرستانی مه‌لاجامی بوو. بینای کونی فه‌رمانداری مه‌هابادیش گۆشه‌ی باشووری چیمه‌نی گۆره‌پانه‌که‌ی مه‌لاجامیه‌وه هه‌لکه‌وتبوو و باقی مه‌یدانه‌که‌ دارستان بوو. وه‌ک ئیستا نه‌بوو. من و هاوپیانی ته‌رمی شه‌هیده‌ سه‌ربه‌رزه‌کانمان. له‌شوینی ئیسته‌ی فرۆشگای فه‌ره‌ه‌نگیانه‌وه، برده‌نیو گۆرستانه‌که. له‌وی دیمه‌نیکی وام بینی که هیچکات فه‌رامۆش ناکام. خه‌لکی شاری مه‌هاباد به‌تایبه‌تی ژنان، مندال و میزمن‌دال که له‌وکاره‌ساته‌ دلته‌زینه‌ئاگادار ببوونه‌وه به‌تیکراییی بو دیتن و به‌خاک ئه‌سپاردنی ته‌رمی شه‌هیدانی کوردستان، رژابوونه‌گۆرستانه‌که‌وه. بی‌زیده‌پۆیی ۸۰%ی خه‌لکی مه‌هاباد هاتبوون و به‌شی هه‌ره‌زوری گۆرستانه‌که‌به‌تایبه‌ت شوینی قه‌بری شه‌هیده‌کانیان داگرتبوو. هه‌تا چاو بری ده‌کرد شه‌پۆلی خه‌لک له‌ژن

و مندال و پیرو لای دده‌دیتران. ههر ئه‌وه‌نده‌ی تابووته‌کان وده‌درکه‌وتن ئه‌م ده‌ریای جه‌ماوه‌ره یه‌کسه‌ر له بانگی دا. ده‌تکوت رۆژی حشره. من به‌دیتنی ئه‌و دیمه‌نه سامناکه و بیستنی ئه‌م درۆشمه میلی و نیشتمانیا‌نه‌ی خه‌لکی شاری؛ زیاتر وه‌خۆ هاتمه‌وه و تازه زانیم خوینی شه‌هیدان هه‌نگاوی خه‌لک و وره‌ی جه‌ماوه‌ری پته‌وترکردوو. به‌راستی ناتوانم، ئه‌و هه‌مووه ئازایه‌تی و که‌فو کو‌له نه‌ته‌وه‌یی شه‌رح بکه‌م. سه‌ربازه‌کان که به‌دیتنی ده‌ریای به‌لر‌فه‌ی ئه‌و خه‌لکه زه‌نده‌قیان چوو بوو، ئاماده‌ی ته‌قه‌کردن بوون و خه‌لکیان ده‌کشانه‌وه. به‌لام هیندیک له ژنان وا هه‌لچوبوون، وه‌ک شیرێ شه‌رزه شالایان بۆ سه‌ربازه‌کانده‌برد. ئاخیری ههر ئالقه‌ی گه‌مارۆی سه‌ربازانان شکاندو خۆیان گه‌یاندو تابووته‌کان و خۆل و خاکی گۆرستانه‌که‌یان وه‌سه‌رخۆیان کرد. ئه‌وان به‌ دروشمی توند شای خه‌یانه‌تکار- به‌کرێگراوه گوی له‌مسته‌کانی شایان جینۆباران کردو شان به‌شانی تابووته‌کان تاسه‌ر قه‌بره‌کان هاتن. سه‌رباز به‌ هیچ کلوجی^(۱) نه‌یان‌توانی پیشیان پێ بگرن. فه‌وجیکی دیکه‌شیان سه‌رباز هینایه گۆرستانه‌که و به‌زه‌بری سه‌رنیزه‌و ته‌قه‌کردن خه‌لکیان سه‌ر مه‌تریک له گۆره‌کان دوورخسته‌وه هه‌تا په‌یکه‌ری پاکی شه‌هیدانان به‌ خاکی پیروزی گۆرستان ئه‌سپارد. سه‌رباز ورده‌ورده گۆرستانیان به‌جی هیشته‌ و به‌ شه‌پۆ رووگریانه‌وه هاتنه زیاره‌تی قه‌بره‌کانی و باوه‌شیان ده‌کێله‌کانیان وه‌راند و به‌لینیان به‌قاره‌مانانی نیشتمان دا که هه‌تا دوایین ساتی ژیان درێژه به‌ریگی پر له شانازیان بدن و پاش چه‌ند سه‌عات شین و رۆ؛ به‌هۆی

(۱) به‌ کلوجی: به‌ هیچ جوریک

هیرشی سه‌ره‌له‌نوویی سه‌ربازه‌کان؛ خه‌لکی قاره‌مانی مه‌هاباد، ناچارکران بگه‌رینه‌وه ماله‌کانیان.

کاره‌ساتی له‌سیداره‌دانی قازییه‌کان؛ له‌ بلاوکراوه‌کانی ئیراندا به‌ فه‌رمانی ستادی ئه‌رته‌ش؛ به‌شیوه‌ی چه‌وا شه‌کارانه‌و زۆر نامرۆقانه‌ بلاوکرایه‌وه‌و خه‌لکی ئیرانی لی ئاگادار کرایه‌وه.

راگه‌یه‌ندراو

ستاری هیزی ئه‌رته‌ش: ره‌زائی
روکنی دوو: ریکه‌وتی ۲۶/۱/۱۰
ژماره ۱۹۱۲۵
سه‌عات -۸-

له‌ کۆتایی سالی ۱۳۲۰ه‌وه محهمه‌د قازی (قازی محهمه‌د)- ئه‌بولقاسمی سه‌دری قازی و حه‌مه‌حوسین سه‌یفی قازی؛ به‌رده‌وام که‌وته‌ وروژاندنی خه‌لک و تیکدانی هینم و ئاسایشی ناوچه‌ ورده ورده کرده‌وه جه‌نایه‌تکارانه‌که‌ی خۆیان په‌ره‌پیدا که بووه هۆی روودانی هیندی کاره‌ساتی دلته‌زینی وه‌ک؛ هیرش کردنه‌سه‌ر شاره‌وانیی مه‌هاباد و کوژرانی ه پاسه‌وان، تالانکردنی شاره‌وانی و فه‌وتاندنی به‌لگه و شوینه‌واری جه‌نایه‌ته‌کانیان، کوژرانی موه‌حموودیان بازرگانی مه‌هابادی؛ قازی زاده‌ی به‌رپرسی ئامار؛ که هه‌مووان بوونه قوربانی ته‌ماح و زیده‌خوایی ئه‌وان. هه‌روه‌ها تالانی ديهات‌ه‌کان و کاره‌ساته‌ گه‌لیکی دیکه له‌ ناوچه‌دا. قازی محهمه‌د به‌ هاوه‌ده‌ستیی براکه‌ی خۆی سه‌دری قازی که به‌پواله‌ت نوینه‌ری مه‌هاباد بوو، به‌لام له راستیدا گه‌لاله‌ دارپه‌ژه‌ری هه‌موو نه‌خشه‌ دزیوه‌کانی داب‌رینی به‌شیک له ئیران بوو؛ ده‌گه‌ل سه‌یفی

قازی؛ بۆ وه دیهینانی ویسته چه‌په‌له‌کانیان، ته‌واوی به‌رپرسانی ئیداره ده‌وله‌تییەکانیان له مه‌هاباد وه‌ده‌رنا و له رۆژی ۲۴ی سه‌رماوه‌زه‌وه ئالای سێ ره‌نگی شیر و خۆرشیدی ئێرانیان له‌سه‌ربینای ده‌وله‌تی هینایه‌ خوار و ئالایه‌کیان به‌ ناوی ئالای کوردستان هه‌لکرد. رۆژی ۲ی رێبه‌ندانی ۲۴ محهممه‌د قازی، خۆی وه‌ک سه‌رکۆماری کوردستان ناساند و ژماره‌یه‌ک له‌خه‌یانه‌تکاران و^(۱) "پاشه‌ل پیس" که‌ هاوکاری بوون به‌مه‌به‌ستی پراتیک کردنی ویسته‌کانی خۆی، وه‌ک وه‌زیرانی ده‌وله‌تی خودموختار هه‌لییژاردن. و بۆ به‌ره‌نگاری هیزه‌کانی ده‌وله‌ت؛ تاقمگه‌ لێکی چه‌کداری له مه‌هابادیان و بارزانیان پێک هینا و ژماره‌یه‌کی زۆر چه‌کو چۆلی له نیو خه‌لکی ئاسایی و عه‌شیره‌تاندا بلاوکرده‌وه و نارده‌نی به‌ری سه‌قز و سه‌رده‌شت و له ئاکامدا، کاره‌ساتگه‌لێکی خویناویان لیکه‌وته‌وه. گه‌رچی هیزی کوردستان (ئه‌رتەش وه‌رگێرا- چه‌ند جارن داوای لیکردن سه‌ربه‌رده‌نه‌وه و وانه‌که‌ن؛ به‌لام بی‌فایده‌بوو، هه‌روه‌ها له تارانیش گه‌وره‌ به‌رپرسانی ده‌وله‌ت هه‌لیاندا له‌و کرده‌وه‌ ناخه‌زانیه‌یان بگێرنه‌وه؛ که‌لکی نه‌بوو. هه‌ر ئه‌و رینگه‌یان گرت به‌ر، له نیوه‌راستی سه‌رماوه‌زی ۲۵دا کاتی رۆشتنی هیزی کوردستان به‌ره‌و ئازهربايجانه؛ ئه‌وانه له کۆبوونه‌وه و مزگه‌وتاندا خه‌لک و عه‌شیره‌ته‌کانیان بۆ به‌ربه‌ره‌کانی هیزه‌کان هان ده‌دا به‌نووسراوه‌ فه‌رمانی هیرش بۆ سه‌ره‌یزه‌ نيزامییه‌کانیان ده‌رکرد. به‌لام به‌خته‌وه‌رانه ئه‌وانه لێیان تیگه‌یشتن و به‌ قسه‌یان نه‌کردن. نيزامییه‌کان به‌ خیرایی پيشره‌وییان کرد و ته‌واوی گه‌لاله

(۱) که‌سیک که‌ رابردوی خراپ بی.

خه‌یانه‌تکاره‌کاکیان هه‌له‌شانه‌وه. ده‌ره‌نجام ئه‌وه‌ی که؛ ئه‌و خه‌یانه‌تکارانه‌ گيران و درانه ده‌ستی عه‌داله‌ت. په‌روه‌نده‌کانیشان دران به‌ داگای نيزامی سه‌رده‌می شه‌رو هه‌رسیکیان به‌ئێعدام مه‌حکوم کران- داگای دووباره‌پیدا چوونه‌وه‌ش بپیاره‌که‌ی په‌سه‌ندکردو دواچار له‌لایه‌ن ئیمه‌ی خزمه‌تکاری شای خاوه‌ن شکۆه‌ په‌سند کراو سه‌عات ۶ی رۆژی ۱۰ی خاکه‌ لێوه له مه‌هاباد به‌ رێوه‌چوو. فه‌رمانده‌ی له‌شکه‌ری ۴ و هیزی کوردستان - سه‌رله‌شکه‌ر هومایونی.

قازی محهممه‌د هیما و ئوستوروی نه‌ته‌وه‌یی کورد

به‌رێوه‌چوونی بریاری سینداره، نه‌ته‌نیا تۆسقالێکی له‌ پله و خۆشه‌ویستی قازی محهممه‌د، سه‌دری سه‌دری قازی و سه‌یفی قازی که‌م نه‌کرده‌وه، به‌لکو ئه‌م کرده‌وه نامرؤفانه‌یه‌ی ده‌وله‌ت و ئه‌رتەشی‌ش، بووه‌ هۆی ئه‌وه‌یکه له نیو نه‌ته‌وه‌ی کورد و بزوتنه‌وه رزگاربخوازییه‌کانی ناوخۆ و ده‌ره‌وه‌ی ئێرانیشدا، خۆشه‌ویستتر بن. به‌راستی ئیستا که‌ش بیروکه و ئه‌ندیشه‌ سیاسی و ئینسانییەکانیان له باری ئیستراتژیکی و زانستییه‌وه؛ هه‌روا سه‌رمه‌شقی رۆشنییران، لاوان و خۆیندکارانی کوردن و ئاکاره کۆمه‌لایه‌تی و داوه‌رییه‌شه‌ری و یاساییه‌کانی قازی محهممه‌د، نموونه‌یه‌کی جێی متمانه‌ن بۆ توێژه‌ جوړا و جوړه‌کانی خه‌لکی کوردستان.

گه‌پیده‌کان، نووسه‌ران و شاعیرانی ئێرانی و بیانی، گه‌لێک کتیب و وتار و توێژینه‌وه‌ی جوړاو جوړیان له‌بواری یه‌که‌مین

بزووتنەو دەى پېشكەوتخوازانهى كورد، داخوآزى مېژووى كوردو پېرەنيسپ و بنەما فكريه كانى قازى محەممەد دا نووسيوه و لىى دواون. قازى محەممەد بۇ يەكەمىن جار بزووتنەو دەى نەتەو دەى كوردى لە سىستەمى خىلەككويه دەرهىناو بەشيوه يەكى حيزبى و رىكخستنى مۇدېرن دابېشت- هەركام لە بەيت بېژو گۆرانى بېژو هونەرمەندانى كورد لەروانگەى خويانەو؛ ئازايەتتى و حەماسەى خۆپاگرى قازى محەممەد و هاوريكانىيان وتووتەو. قەبرى قازى محەممەد هېما و ئوستوورەى ئازادى، ديموكراسى و رەمى خۆپاگرى و سەرھەلدى جەماوهرى نيو خەلكى كوردە- ئو دەراوى خەبات و خۆپاگرى بۇ تۆرەمەى داهاوو خۆش كرد. واتە لە هەرشوئى باسى ئازادى و ديارىكردى مافى چارەنووس؛ كۆمەلگەى مەدەنى و دادپەرورەى كۆمەلايەتى بېتە گۆپى؛ ناوى ئو زاتەبەرزە بەسەر بزووتنەو رزگاريدەرە نەتەو يەكەنەو دەدرەوشىتەو.

چاوخشاندەنەو يەك بەسەر هەلومەرج و بارودۆخى كۆمەلايەتيدا.

لە دامەزرانى كۆمەلەى (ژ.ك) هەو هەتا گۆرپىنى ئەم ناوہ بۇ حيزبى ديموكراتى كوردستان و دامەزراندنى كۆمارى كوردستان؛ قازى محەممەد، سەرھەلدى ئو هەموو كۆسپ و تەگەرە نيوهكى و دەرەككيانە و بەرەبەركانى لە بەرامبەر دوژمنانى ئازادى و ديارىكردى چارەنووسى نەتەو دەى كورد؛ وتوويزى قورس و دووردريژ دەگەل بەرپرسانى ئازەربايجان و دەولەتى ناوهند و

بارودۆخى لە شەرپو ئاشتى لە دەولەت و سوپا شا؛ بەو پەرى لىزانى و خۆپاگرىهەو رىبەرايەتتى ئىدارەى كوردستانى كرد. بەهوى ئو چالاكى يە كۆمەلايەتتیه بەنرخانەو بوو كە هەم لە سەردەمى رەزاخان و هەم باش رووخانى ئو لە خەرماني ۱۳۲۰ى- ۱۹۴۱ى. ز دا و پاش هېرشى هاوپەيمانان و پىكھاتنى بۆشايى دەسەلات لە ناوچەى موكرىان دا: ئەركى گرانى رىبەرايەتى كەوتە ئەستوى قازى محەممەد.

قازى محەممەد سەرھەلدى ئو پەيوەندىيانەى جاروبار دەگەل كاربەدەستانى دەولەتى ئىران پىكى دىنان وتوويزى دەگەل بەرپرسانى سوڤىتە دەكرد، دەيوست لە هيز و دەسەلاتى دەولەتەكانى بەرىتانيا و ئەمريكاش بە قازانجى نەتەو دەى كورد كەلك وەرگى و لەو رىگەيەدا گەلىك دەوليد، بەلام بەداخەو بەرىتانيايەكان هېچ حەزىان لە ئازادى نەتەو دەى كورد نەبوو ئەمريكايەكانىش لەكاروبارى رۆژەلەتى نيوەراست دا، تازەكارو بى ئەزموون بوون و ببوونە كلكى سياسەتى بەرىتانيا و ئەم دوو ولاتەش بەرژەوەندىيەكانى خۇتان لە پشتيوانى كردن لە دەولەتى شادا دەبىنى و بە چاويكى جياواز لە ئازەربايجانىش لە كوردستانيان دەروانى. هاموشوى كاربەدەستانى سوڤىتە زەمىنەيەكى فيكرى نالەباريان لە بىر و زەينى بەرىتانيايى و ئەمريكايەكان دا خولقاندبوو قازى محەممەد، مەرجى رزگارى ئەم نەتەو يەى لەو دەدا دەبىنى كە دۆست و لايەنگرى وا بۇ كورد پەيداىكا كە بەباشى دەرکيان بكا، هەربۆيش ناچاربوو، بەمەبەستى دۆستايەتى دەستى بۇ دريژ كوردبوون. بەروالەت شورەوييەكان،

زیاتر له ههموان خوازیری دۆستایه‌تی و هاوکاری ده‌گه‌ل نه‌ته‌وه‌ی کوردبوون و ئاوپیان له کورده‌کان ده‌دایه‌وه. تیکۆشه‌رانی ریگه‌ی ئازادی و رزگاریی نه‌ته‌وه‌ی کوردیش، ناچاربوون به باوه‌شی ئاوه‌لاوه وهریانگرن و له پیناو گه‌یشتن به ئامانج و ویسته‌کانیاندا، که‌لک له هاوکاریی سوڤیه‌تییه‌کان وه‌گرن. به‌لام دۆست و دوژمن ئاگادارن له‌وه‌یه‌ی سوڤیه‌تییه‌کان له یارمه‌تیداندا، جیاوازییه‌کی زۆریان له نیوان کورد و ئازهری داده‌کرد. حکومه‌تی ئازهریبايجان ته‌واو گۆی له‌مستی سوڤیه‌ت و له راستیدا کلکی سیاسه‌تی ئه‌وان بوو. به‌لام کاربه‌ده‌ستانی ده‌وله‌تانی روژئاوا که له سه‌رده‌می حکومه‌تی کوردستاندا هاتبوونه مه‌هاباد و چاویان به خه‌لک که‌وتبوو دانیان به‌وه داناه که له کوردستاندا هیچ باسیک له کۆمونیزم و لایه‌نگری له سوڤیه‌تییه‌کان له گۆرئ دا نه‌بوو. خه‌لکی کوردستانیش به ره‌فتاری دیموکراتیانه و بیروباوه‌ری ئاوه‌لاوه، ده‌گه‌ل روژه‌ه‌لات و روژئاوا رووبه‌روو بوونه‌ته‌وه.

با نه‌یشارینه‌وه که ده‌وله‌تی سوڤیه‌ت گه‌رچی خۆی به دۆست پشتیوانی کورد ده‌زانی، به‌لام به‌کرده‌وه یارمه‌تییه‌کی ئه‌وتوی پێ نه‌کردن، ئه‌م واده و به‌لینیانیه‌ی سه‌رپاره‌ت به‌یارمه‌تی مالی و چه‌کو ته‌قه‌مه‌نی به کورد دابوون، شتیکی وانه‌بوون له حالیکدا ئازهریبايجانه‌کان هه‌رچی ویستبایان بۆیان دابین ده‌کردن.

پیشه‌وا قازی محهمه‌د، هیچ کات وه‌ک ریبه‌رانی فیرقه‌ی ئازهریبايجان نه‌ جو‌لایه‌وه‌و ملی بۆ ویست و بۆچوونه‌کانی کاربه‌ده‌ستانی سوڤیه‌ت نه‌وی نه‌کره‌کیشا. ئه‌وانیش هه‌موو هیواو ئاره‌زووه‌کانیان له بوونی حکومه‌تی ئازهریبايجان دا ده‌دی و

هه‌رکات بیروپرایه‌کی جیاواز هاتبا گۆرئ، ئه‌وان راشکاوانه لایه‌نگیریان له حکومه‌تی ئازهریبايجان ده‌کرد. هه‌ر وه‌ک دیتمان له‌و ناکوکیانه‌ی له‌سه‌ر به‌ریوه بردنی ئه‌و شارانه‌ی هه‌ردوو نه‌ته‌وه‌ی کورد و ئازهریان تیدابوو: میانداو - ورمی - خۆی - سه‌لماس هاتنه‌گۆرئ. ئه‌وان لایه‌نگری پشتیوانییان له بۆ چوونی ئازهرییه‌کان ده‌کرد و ئه‌وه‌ش بووه هۆی ئه‌وه‌یکه ریبه‌رانی حکومه‌تی ئازهریبايجان که هاوپه‌یمانی حکومه‌تی کوردستان بوون به‌کرده‌وه و له وتووێژ ده‌گه‌ل ده‌وله‌تی شا؛ کوردستانیشیان وه‌ک به‌شیک له ئازهریبايجان له قه‌له‌م ده‌دا و هه‌روه‌ک دیتمان له دانوستانه‌کانی پیشه‌وا قازی ده‌گه‌ل قه‌واموسه‌لته‌نه‌دا، سوڤیه‌تییه‌کان و ئازهریبايجاییه‌کان پیشنیاره‌کانی قه‌وامیان بۆ پیکه‌ینانی پارێزگایه‌ک له کوردستان: ره‌دکرده‌وه.

چونکه ئه‌وان نه‌یانده‌ویست کوردستان له‌لایه‌ن حکومه‌تی ئێرانیه‌وه، وه‌ک یه‌که‌یه‌کی سیاسی سه‌ربه‌خۆ بناسرئ. سه‌ره‌پای سیاسه‌تی دوو‌پوویانه‌ی سوڤیه‌ت و ئاوپلی نه‌دانه‌وه‌ی ده‌وله‌تانی به‌رتانیا و ئه‌مریکا له‌کیشه‌ی کورد و دژایه‌تی راشکاوانه‌ی ده‌وله‌تی ئێران؛ قازی محهمه‌د سیاسه‌تی خۆراگری ره‌چاو کرد و مافی دیاریکردنی چاره‌نووس له ریی خودموختاری له چوارچیوه‌ی ئێرانی به‌تاقانه ریی رزگاریی نه‌ته‌وه‌ی کورد له‌وه‌ها هه‌لو مه‌رجیکدا ده‌زانی و هه‌ولی بۆ ده‌دا و له و وتووێژانه‌دا که ده‌گه‌ل به‌رپرسیانی بلاقۆ که نیو خۆیی و ده‌ره‌کییه‌کاندا ده‌یکرده پیشبینی داهاتوویه‌کی رووتتر و ئاواتی مه‌زنتری بۆ کوردستان و نه‌ته‌وه‌ی کورد له چوارچیوه‌ی ئێراندا ده‌خواست.

"ھۆكۈمەت كانى شىكست"

سەبارەت بە ھەرەسى ھۆكۈمەتە كانى كوردستان و ئازەربايجان دەكرى ئامازە بە گەلىك ھۆكۈمەت جۇراوجۇر بەكەين كە گرینگىرەين و بەرچاوترىنيان ئەوانەن.

۱- سىياسەتى دەولەتەنى بەرىتانيا و ئەمريكا وەك دوو ولاتى سەرکەوتتووى زال بە سەر چارەنووسى دەولەتەنى جىھاندا و ھەرودھا دژايەتتيان دەگەل ئازادى و خودمختارىي نەتەوەكەنى كورد و ئازەرى.

۲- سىياسەتى دوو پوويانەنى سۆقىيەت سەبارەت بە ئىران و كوردستان و ئازەربايجان پاش بەستى پەيمانى ھەلىنجانى نەوتى باكوورى ئىران لەلايەن سۆقىيەتەو.

۳- بى ھىزى سۆقىيەت لە بەربەرەكەنى لەگەل ئەمريكا و بەرىتانيا بە ھۆى تىكچوونى شىرازەنى ئابوورى يەكەى لە ژىر زەبرى گورچو برى ئەلمانيا لە شەرى دووھەمى جىھانيدا و پىويستى سۆقىيەت بە وەرگرتنى يارمەتتى مالىي ئەمريكا بۇ سېنەو وە موتوربە و نووژەن كوردنەو ھى كاولكارىيەكەنى شەپ.

ھۆكۈمەت كانى ناوەكىيەكان.

۱- سەركوت كوردن و زەبروزەنگى سىستەمى سىياسىي ئىران لەسەردەمى پەھلەوى و گوپرايەلىي بۇ ئەمريكا و بەرىتانيا-

۲- كەم ئەزمونىي كوردەكان و ئازەرىيەكان لە بەستىنى خەباتى سىياسى و حزبى و پىكەيتنى ھۆكۈمەتتى خودمختاردا.

۳- كەمبونى بەرىوبەرىتتى لىزان و پىسپور لە بوارى سىياسى، ئابوورىي و كۆمەلايەتيدا،

۴- نەبوونى كادىرى كارامە لە بوارى نىزامىي و دەولەتتى لەو ھەلومەرجە دژوارەدا بۇ پەرودە و راھىتەنى نىزامى پىشەمەرگە و فېدايىيەكان.

۵- ئالۆزى و بى سەروبەرىي بارودۆخى ئابوورىي كوردستان، كەمبونى سەرچاوەى داھات و ناشارەزايى و تىنەگەپىشتن لە پرىنسىپەكەنى بازىرگەنى نىو دەولەتتى، دەكارنەكردنى بەرھەمەكەنى كشتوكال يا كەلك وەرگرتن لە كانگاو پىشە ناوچەيەكان كوردستان.

۶- دژايەتتىكردنى توندوتىژانەنى دەولەتە گوى لەمستەكەنى ناوچە دەگەل ھەرچەشەنە بزووتنەو ھەكەنى ئازارىخواز و پىشكەوتخواز.

۷- ھىز و دەسەلاتى ھۆزو عەشىرەتان كە زۆربەيان تووشى ناكۆكى نىو خۆيى و زىدەخوازى ببوون و ھىچ فېران بەسەر خەباتى سىياسى و ھىزبىيەو نەبوو؛ وەك رابردوويان نۆكەرى زىپوزىو بوون و لە ھەر كوى (باي خۆش) ھەلىكردبا ئەوا شەنيان دەكرد.

۸- پاشەكشەو تىكشەكەنى چاوەپوان نەكراوى ئازەربايجان و ھەلاتتى رىبەرانى ئەوئ بۇ سۆقىيەت تۆلەى خەلك كە بوو ھۆى دېدۇنگى و دوودلى لە نىو عەشىرەتە كوردەكانىشدا.

۹- ترس لە پىكەتتى كوشتوكوشتارى نىوخۆيى كە لە لاين دەولەت و سوپا شاو، بەردەوام دەراوى بۇ خۆش دەكرا.

۱۰- ئەم ھۆكارانە، دەستيان دايە دەستى يەك و كوتايان بەتەمەنى كورتى ھۆكۈمەتتى كوردستان ئازەربايجان ھىنا.

وه‌لامی قازی محهمهد به نامه بۆسه‌رۆکی ستادی ئه‌رتەشی شا.

ئەودەمەمی سەرلەشکەر رەزم ئارا سەرۆکی ستادی ئه‌رتەش، له‌نامه‌یه‌کدا که له‌سه‌قزه‌وه بۆ قازی محهمهدی نووسیوو و به‌ ئه‌رتەشی هەل گوتبوو که ئه‌رتەش به‌هیزه و کهس شانی له‌شانی نادا قازی محهمهد وێرای باسکردن له‌ ئاشتییخوازیی نه‌ته‌وه‌ی کورد هه‌لاتنی به‌رپرسیانی سوپا له‌به‌ر هیزشی هاوپه‌یمانان وه‌ بیره‌ینابوونه‌وه و گوتبووی؛ به‌رپرسیانی سوپا به‌ پیچه‌وانه‌ی ئه‌وشیعه‌ری فیزده‌وسی؛

همه‌ سر به‌سر تن به‌ کشتن ده‌یم

ارپن به‌ که کشور به‌ شمن ده‌یم

گوتیان:

همه‌ سر به‌ سر پشت به‌ دشمن ده‌یم

ازپن به‌ که خودرا به‌ کشتن ده‌یم.

وه‌لامه‌که‌ی قازی محهمهد، به‌رپرسیانی ئه‌رتەش و خودی خه‌مه‌ره‌زای په‌هله‌ویی ته‌واو تووره‌کردبوو.

بۆ چوونه‌کان.

ئهو که‌سانه‌ی ئهو کات هاتوونه‌ته‌ کوردستان و چاویان به‌قازی محهمهد که‌وتوو؛ سهره‌رای ئهو تینینی‌یه‌ سیاسییانه‌ی که‌ هه‌یانبووه، سهر‌باره‌ت به‌ که‌سایه‌تی و سه‌داقه‌تی ئهو، بۆ چوونی خۆیان دهر‌ب‌پوووه‌ بۆ وینه‌ ئارچی باله‌ رۆزقێلت و ئه‌فسه‌ری هه‌والگری بالۆیزخانه‌ی ئه‌مریکا، له‌ کتییی بیره‌وه‌رییه‌کانیدا، کتییی "تاسه‌ی فیزبوون"، نووسیویتی: چاره‌نووسی قازی محهمهد زۆری

نه‌خایاند. قازییه‌کان هه‌ر سیانیان رۆژی ۲۳ ژانویه، له‌مه‌هاباد، له‌مه‌ حکمه‌می نیزامدا دادگایی بریاری ئیعدامیان دهر‌چوو. سهره‌رای دهر‌چوونی بریاره‌که؛ به‌رێوه‌بردنه‌که‌ی له‌لایه‌ن تاران‌ه‌وه، وه‌دواخرا؛ چونکه‌ نه‌یاند‌ه‌یوست له‌ جه‌نگی دانوستانه‌ گرینگ و هه‌ستیاره‌کانیاندا ده‌گه‌ل سوڤیه‌تییه‌کاندا تووشی کۆسپ بین. ماوه‌یه‌ک به‌ر له‌وه‌ی فێبرییه‌ی ۱۹۴۷ له‌ تاران وه‌دهر‌که‌وتم ژن‌رال رەزم ئارا چوو بووه‌ مه‌هاباد. منیش پینم وابوو که‌ مه‌به‌ستی ئهو له‌وه‌ هه‌فه‌ره‌دا چاودێری به‌سه‌ر ئیعدامی قازییه‌کاندا‌بووه. هه‌ر بۆیه‌ش به‌په‌له‌ خۆم گه‌یاند، (جۆرج ئالین)ی بالۆیزی ئه‌مریکا، بۆئه‌وه‌ی بزانه‌م چیان له‌وه‌ باره‌وه‌ له‌ ده‌ست دێ. پێی گوتم: تۆ تا چ راده‌یه‌ک چاره‌نووسی قازییه‌کانت بۆ گرینگه‌؟

ئیمه‌ نابێ له‌ بیرمان بچیته‌وه‌ که‌ ئه‌وان هاوکاری سوڤیه‌تییان کردوو. له‌ وه‌لامی ئه‌م بالۆیزه‌دا گوتم ئه‌وه‌ راسته، به‌لام قازییه‌کان هه‌ر له‌ بنه‌ماوه‌ ناسیۆنالیستبوون و بۆ ئاسایش و به‌خته‌وه‌ریی نه‌ته‌وه‌که‌یان چیان له‌ده‌ست هاتوووه‌ کردووین. ته‌نیا سوڤیه‌تییه‌کان بوون که‌ حه‌زیان له‌ یارمه‌تی و دۆستایه‌ تیکردنیان بوو. ئه‌گه‌ر ئه‌وانه‌ له‌سینداره‌ بدرین؛ هه‌موو کورده‌ ناسیۆنالیسته‌کان ئیمه‌ له‌وه‌ کاره‌دا به‌تاوانانبارده‌زانن. بالۆیزه‌که‌ گوتی؛ ده‌ی باشه، من چیم له‌ده‌ست دێ؟ گوتم داوا له‌ شا بکه‌ن با به‌ رەزم ئارا بلێ، قازییه‌کان بیننه‌ تاران و له‌ دادگایه‌کی دادپه‌روه‌رانه‌و ئاشکرا‌دا دادگاییان بکه‌ن. بالۆیز. له‌رێوه‌، داوای چاوپێکه‌وتنی ده‌گه‌ل شا کرد. شا له‌وه‌ چاوپێکه‌وتنه‌دا هیوای خواست که‌ دادگای نیزامی باشتر به‌رێوه‌به‌ری. دواتر ئالینی به‌شای گوتبوو؛ دیاره‌ قازییه‌کان

هاوکاریی سوڤیه‌تیانه کردووه، به‌لام به‌مه‌به‌ستی په‌ره‌پیدانی روښنیری و په‌روه‌ده‌و پیشک‌ه‌وتنی کاروباری کومه‌لایه‌تی زورکاریان کردووه. شا قسه‌کانی پښ ده‌برئ و به‌بزه‌یه‌که‌وه ده‌لی: له‌وه ده‌ترسی فه‌رمانی تیره باران و ئیعدام کردنیان بده‌م؟ نامه‌ترسه؛ من فه‌رمانی ئیعدامیان ناده‌م.

به‌لام روژئی ۳۱ می مارس له کازیوه‌ی به‌یانیدا، قازیبه‌کان به فه‌رمانی شا له‌دار دران. لیره ئه‌و راستییه‌مان بو ده‌رده‌که‌وئ که پاش چاوپیکه‌وتنه‌که‌ی بالوئیزی ئه‌مریکا بوو که فه‌رمانی ئیعدامی قازیبه‌کان ده‌رچوو.

سه‌دان وتار و بو چون سبه‌اره‌ت به‌و ئیعدامانه له بلاڤوکه نیوڤوئی ده‌ره‌کییه‌کاندا بلاو بوونه‌وه. روژنامه به‌ ناوبانگه‌کانی ئه‌مریکا ئه‌وروپاو روژه‌ه‌لاتی ناڤین تیکرا وتاری تیرو ته‌سه‌لیان له‌سه‌ر رووداوه‌کانی کوردستان و داخوایی میژوویی کورده‌کان بلاوکرده‌وه و باسیان له‌هه‌لکه‌وتی ئیستراتژیکی کوردستانیان له‌م ناوچه‌یه‌دا کرد. یه‌کیک له‌ روژنامه‌کانی ئیران نووسیبووی؛ خوئنی قازیبه‌کان بونی نه‌وتی لیده‌هات، ئه‌و قازیبانه بوونه قوربانیی ئیمتیازی هه‌لینجانی نه‌وتی باکوور ئیران بو سوڤیه‌ت.

چه‌ند خالیك سبه‌اره‌ت به‌ بوچوون و بیروباوه‌ری قازی محه‌مه‌د.

به‌رزبوونه‌وه‌ی ئاستی تیگه‌یشتوویی و زانست له‌ نیو جه‌ماوه‌ری کورد دا، یه‌کیک بوو له‌ ئاواته‌کانی قازی محه‌مه‌د که په‌روشی به‌رزبوونه‌وه‌ی ئاستی روښنیری خه‌لگی کوردستان بوو؛ بویه پاش ته‌واوکردنی خوئندن و له‌ سه‌ره‌تایی چالاکییه‌ کومه‌لایه‌تییه‌کانیدا

سه‌روکایه‌تی ئه‌وکاتی "ئیداره‌ی په‌روه‌رده‌ی له‌ سالی ۱۳۰۵ی.هـ - ۱۹۳۶ی.ز دا له‌ مه‌هاباد وه ئه‌ستوگرت. له‌ سالی ۱۹۱۰ز - ۱۹۳۱ز هوه دادوهری شه‌ری ناوه‌ندی موکریانی مه‌هاباد بوو. دواتر سه‌روکایه‌تی (معارف)ی وه‌لانا. به‌لام دیسانیش، به‌رده‌وام سه‌ردانی قوتابخانه‌کانی ده‌کرد و له‌سه‌ر نیوه‌روکی کتیب و چوئیتی په‌روه‌رده و شیوازی وانه‌گوتنه‌وه زورشتی به‌که‌لگی پښ ده‌گوتن. بو هاندانی لاوان له‌ وه‌رزش توپین دا به‌ شداریی ده‌کردو لاوانی هان ده‌دا.

پاش رووخانی رژیمی په‌له‌وی و لیکترازانی کاروباری ولات، له‌ سالی ۱۳۲۰ی.هـ دا، نه‌یه‌یشت قوتابخانه‌کانی مه‌هاباد، داخرین؛ چونکه خوئندن و په‌روه‌رده‌ی مندالانی له‌ هه‌موو کاریک بی گرینگتر بوو.

قازی محه‌مه‌د، له‌سه‌ره‌تایی دامه‌زرانی کوماردا ئه‌مری کرد، جلو به‌رگی فورم بو قوتابیان دا بین بکری. بو قه‌ره‌بووی ئاستی داوکه‌وتوویی و به‌رزکردنه‌وه‌ی ئاستی زانست زانیاری و په‌روه‌رده‌ی خوئنده‌واران؛ که چرای هیوای داهاوتووی ئه‌م نه‌ته‌وه‌یه‌بوون. چه‌ند گرووی لاوی نارده ته‌وریز باکو، بو ئه‌وه‌ی له‌وئ فیژی زانستی نوین و خوئندنه‌که‌شیان ته‌واو بکن. ئه‌م لاوانه له‌ به‌شه‌کانی؛ نیزامی پزیشکی و مافناسی‌دا، له‌و شارانه ده‌ستیان کرد به‌ خوئندن، پیشه‌وا هه‌تا دوا بین روژه‌کانی ده‌سه‌لاتداریتی خوی، له‌ خوئندن و فیژکردن خافل نه‌بوو، چونکه له‌سه‌ر ئه‌م باوه‌ره بوو که نه‌ خوئنده‌واری و نه‌بوونی روښنیر و خوئنده‌وار هۆکاری داوکه‌وتوویی کوردن - بو قه‌ره‌بووکردنه‌وه‌ی ئه‌م که موکوریانه، به‌رده‌وام له‌ هه‌ول داوو. به‌رپرسیانی ریتوینی ده‌کرد، وهانی ده‌دان

فیری زمانه ئه‌وروپییه‌کان بن، بۆ ئه‌وه‌ی ئاشنابن به شیوازه پیشکه‌وتوو‌ه‌کانی په‌روه‌ده و راهیتان له جیهاندا.

بارزانیه‌کان د‌وای رویشتن له مه‌هاباد چییان به سه‌رهات؟

مه‌لامسته‌فا و بارزانیه‌کان، باش‌گه‌رانه‌وه له شه‌رگه‌ی سه‌قز، هاتنه نیو مه‌هاباد و مائا‌واییان له قازی محهمه‌د و خه‌لکی شار کرد. به فه‌رمانی پیشه‌وا قازی محهمه‌د؛ نزیک به‌سی هه‌زار قه‌بزه تفه‌نگ سه‌ت تیربار و چه‌ند توپ که له عه‌مباری چه‌کو ته‌قه‌مه‌نی دابوون، دران به هیزه‌کانی بارزانی.

هیزی ژیر چاودیری و فه‌رمانی مه‌لامسته‌فای بارزانی زور به ریکوپیکی به‌ره‌و ئا‌واییه‌کانی نیوان نه‌غه‌ده‌و شنوو ناوچه سنوورییه‌کانی ئیران و عیراق کشانه‌وه. بۆ ئه‌وه‌ی هه‌رده‌م ریگی گه‌رانه‌وه‌یان بۆ ناوچه‌ی بارزان هه‌بیت. مه‌لامسته‌فای بارزانی له مه‌هاباد و نه‌غه‌ده‌ چاوی به‌کار به‌ده‌ستانی سوپا شا که‌وت. له‌و چاوپیکه‌وتنه‌دا. له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ریک که‌وتن که مه‌لامسته‌فا و چه‌ند فه‌رمانده‌یه‌کی بارزانی، بۆ دریزه‌ی و توویزه‌کان بچنه‌تاران- به‌و جوره مه‌لامسته‌فا و هاوریانی که بریتی بوون له سه‌رهه‌نگ عیزه‌ت عه‌بدلعه‌زیز، سه‌رهه‌نگ میرحاج ئه‌حمه‌د و نووری ئه‌حمه‌د ته‌ها به‌ره‌و تاران وه‌رئ که‌وتن.

سه‌رتیپ هومایونی، سه‌رهه‌نگ غه‌فاری ده‌گه‌ل ناردن. ئه‌وشانده نزیک به مانگیک له باشگای ئه‌فسه‌رانی تاران مایه‌وه. له‌و سه‌فه‌رده‌دا به‌تیره‌ته‌سه‌لی ده‌گه‌ل نوینه‌رانی ده‌وله‌ت و سوپا و توویژی کرد.

و له‌لایه‌ن شاوه پیشنیارگه‌لنکی سه‌باره‌ت به چه‌ک دانان و نیشته‌جی کردنی بارزانیه‌کان له نزیک هه‌مه‌دان به‌وه‌قره‌که کرد. مه‌لامسته‌فا به‌رواله‌ت پیشنیاره‌کانی شای قبوول کردن و بریارله‌سه‌ردانه‌که‌ی هیشته‌وه بۆ راویژو پرس و رابه‌برا گه‌وره‌که‌ی، واته شیخ ئه‌حمه‌دی بارزانی و پاش ئه‌وه‌ی چاوی به‌شیخ ئه‌حمه‌د که‌وت به سه‌رتیپ هومایونی راگه‌یاندا، که شیخ ئه‌حمه‌د پیشنیاره‌کانی تاران قبوول ناکا ئه‌وجار خۆی بۆ به‌ره‌نگاری و به‌ربه‌ره‌کانی ده‌گه‌ل هیزی له سوپا ئاماده‌کرد. بارزانیه‌کان له کۆتایی ره‌شه‌مه‌ی ۱۳۲۵- ۱۹۴۱.ز هوه هه‌تا کۆتایی خاکه لیوی ۱۳۲۶.ی.ه ۱۹۴۷- چه‌ندین جار تووشی تینکه‌ه‌لچوونی قورس و خویناوی ده‌گه‌ل سوپا بوون- له‌و تینکه‌ه‌لچوونانه‌دا ژماره‌یه‌ک ئه‌فسه‌ر و سه‌رباز له‌ئه‌رته‌شی شا کوژران و به‌دیل گیران، ئه‌و تیکشکانانه بوونه هۆی ئه‌وه‌یکه سه‌رتیپ هومایونی له‌سنوور چاوی به‌فه‌رمانده‌ری له‌شکری عیراق بکه‌وئ، ژه‌نه‌رالی عیراقی، عه‌لی حیحازی، به‌لینی به سوپا ئیران دا بۆ له‌ناوبردنی هیزه‌کانی بارزانی هاوکاری ئیران بکا. له‌و لاشه‌وه، سوپا تورکیاش له سنووری ئیران - عیراق خۆی ته‌بار کرد؛ و بۆ شه‌ر دژی بارزانیه‌کان خۆی سازدا. شای ئیرانیش فه‌رمانی له‌ناوبردنی بارزانیه‌کان و پیش‌گرتنیانی بۆ گه‌رانه‌وه بۆ خاکی عیراق ده‌رکرد و ئه‌مری کرد به سه‌رتیپ هومایونی که مه‌قه‌ر و شوینی چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نی و توپخانه‌ی بارزانیه‌کان بۆردومان بکه‌ن و به هیچ شیوه‌یه‌ک ئیزن نه‌ده‌ن، بگه‌رینه‌وه نیو عیراق*. به‌لام بارزانیه‌کان له‌چه‌ند تینکه‌ه‌لچوونیکی

* ۱- ئه‌وه یه‌که‌مجار نییه و دواین جاریش نابێ که ولاتانی داگیرکه‌ری

دیکهش دا هیزهکانی سوپا دهبه زینن و له دوايين روژهکانی خاکه ليوه ۱۳۲۶دا گه رانه وه نيو عيراق.

زوربه ی بارزانییهکان پاش گه رانه وه بو کوردستانی عيراق به هو ی ئه وه يکه ژن و منداليان دهگه ل بوو ويزایي شيخ ئه حمه دی بارزانی خو یان دابه وه دهست دهوله تی عيراق. به لام مه لامسته فا و ژماره يه ک له ليهاتوترين و کولنه ده ترين بارزانییهکان، خو یان به دهسته وه نه دا. و په نایان برده به رکيوه سنووریهکانی ئيران و عيراق و تورکيا. دهوله تی عيراق له شيخ ئه حمه د و بارزانییهکان خوش بوو، ته نیا چوارکس له ئه فسه رانی کوردی عيراق که ریزهکانی ئه رته شيان جی هيشتیبوو و هاتیبونه نيو بزوتنه وه ی بارزانی؛ به دهستووری دهوله تی نووری سه عید، ئيعدام و شه هیدکران. که بریتی بوون له سه رهنگ (مسته فا خوشناو)، سه رهنگ (عيزهت عه بدلعه زيز)، سه روان (خه يرو للا عبدالکه ريم)، سه روان (محه ممه د مه محمود)*.

ئيعدامی ئه و چوار ئه فسه ره کورده که له راپه رینی هه ردوو کوردستانی عيراق و ئيراندا به شدارییان کردبوو، سه ره پای ئه وه ی کوردهکانی دانیشتووی به غداش زور هه ولی رزگارکردنیان دان. بووه هو ی نارهبه زایه تی به ربلا و له کوردهکانی عيراقدا. مه لامسته فا بارزانی و سئ سه ت که سی هه لکه وه به وه ی قایم و له سه ر بریاری پيشووی خو یان له سه ره تایی جو زه ردان ۱۳۲۶ ی. ه دا له

کوردستان دژ به شو رشیکی رزگارخو ازایی کورد دهست ده دهنه دهستی یه ک و کيشهکانی خو یان فه راموش دهکن. "وه رگير"

* سه رهنگ و سه روان: دوپله ی به رزی سه ر بازين- وه رگير

کيوهکانی سنووری عيراق و تورکيا وه، چونه، نيو تورکیه و پاش تیکه لچوون دهگه ل ئه رته شی تورکیه، دیسان هاتنه وه نيو ئيران و ئه وچار به برینی سیسه د کیلومه تر، ريگا و چه ندين شه روتیکه لچوون دهگه ل سوپا دهه زار که سیی تا روژان ريپيوان له زنجیره ی کيوهکانی زاگروس دا ئاخرييه که ی سه ره پای سه رماو به فر و باران به و په ری بويزيه وه، له چومی ئاراس، په رینه وه و بی هيچ زيانیکی گیانی، خو یان گه يانده دهوله تی سو فیه ت و به وکاره سه لماندیان که هیزی باوه ر و عه شق به ئازادی و ديموکراسی کو سپهکانی سه ر ری راده مالی. ئه م ريپيوانه ميژووييه؛ به شه رو ده کارکردنی تاکتیک و شيوازی جو راو جو ری شه ری پارتیزانی بوو به ده رسیکی مه زن له ميژووی کرده یی، پارتیزانی له جيهان دايه چه شنیک بووه که ده وانریت ده بی له کوليزه نيزاميه کاندا که لکی ليوه ر بگيری

"دهسکه وه تهکانی کو ماری کوردستان"

حکوومه تی کو ماری کوردستان له ماوه ی ته مه نی کورتي خویدا که له سالیکی که متر خایاند و سه ره پای نه بوونی به ريوه به ريپيه کی به ئه زمون و هه بوونی گه لیک دوژمنی نيو خو یی و ده ره کی، گه ماروی ئابووری، شيوای باری ئابووری؛ حاله تی به رگری له خو و ئاماده بوون له به رامبه ر هيرش دا، گه نده لیلی به جی ماوله کرده وهکانی بنه ماله ی په هله وی و به رپرسی ئيدارهکان؛ تازه خه ریک بوو به خو داده هات و ده رفه تی بو ده ره خساکه به خو ی و چو نیتی کارو باری خه لک رابگا و به هه بوونی که سیه تیه کی لیزانی

وهك قازی محهمهد و برّواو فیداکاریی به‌پروه‌به‌رایه‌تیی که روّله‌ی ئەم نیشتمانە بوون.

له هه‌لومه‌رجه ناله‌بارهدا که ئەمریکا و به‌ریتانیا پشتیوانی دوژمنانی ئیمه‌ بوون، توانیی به‌هیزی برّواو متمانه به‌ خو کارگه‌لیکی ئەوه‌نده، شیاو و گرینگی بکا که له‌میژووی نه‌ته‌وه‌ی کورد دا وهك کرده‌وه‌گه‌لیکی نه‌مر و به‌نرخ بمینیتته‌وه.

نه‌ته‌وه‌کانی ئێران به‌ چاوی خوێان دیتیان که نه‌ته‌وه‌ی کورد، هه‌تا ئەو‌کات له هه‌موو مافه ئیسانی و سیاسی، ئابووری و کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی بی به‌ش کرابوو. ریژییمی په‌هله‌وی، خه‌لکی کوردی له‌و په‌ری هه‌ژاری و داماوی دا هه‌شتبۆوه. خه‌لک وایان لینه‌اتبوو که ته‌نیا له‌ خه‌می بژیوی مال و مندال دابوون و له‌ ترسی کاربه‌ده‌ستانی ده‌وله‌ت و ژاندریه. به‌ده‌گه‌من، روویان له‌شاران ده‌کرد. ئاگایان له مه‌حمودی بی زه‌واد نه‌بوو. زولمی کاربه‌ده‌ستانی ده‌وله‌ت و هه‌ژاری خه‌لک له‌و په‌ری خو‌ی دابوو. هه‌تا ئەوه‌ی که خوا به‌فریای ئەوخه‌لکه هه‌ژاره‌هات و له به‌ره‌به‌یانی روژی ۳ی فه‌رمانانی. ۱۳۲دا، ده‌وله‌تانی رووس و به‌ریتانیا به‌ بیانویی وه‌ده‌رنانی جاسووسه‌کانی ئەلمانیا ئێرانیان به‌زاند و له‌ باکوور و روژ ئاواو باشووره‌وه هاته‌ نێو خاکی ئێران و سینه‌ری نگریمی ره‌زاخان، شنه‌بای نازادی هه‌لیکرد و خه‌لکی ئێران به‌ تابه‌ت کورده‌کان له‌ خه‌و رابوون و به‌بیستن هه‌زه‌کانی سوپای سوڤیه‌ت و به‌ریتانیا و بیته‌ی هه‌والی شه‌ری دووه‌می جیهانی؛ دنیا‌یه‌کی دیکه‌یان هه‌نایه به‌رچاویان و وهك بالنده‌یه‌ک که قه‌فه‌زه‌که‌ی شکابی له‌ شه‌قه‌ی بالی داو بو رزگاری

له‌و هه‌موو زولم و سته‌مه و بو ده‌سته به‌رکردنی مافی بریاردان له‌سه‌ر چاره‌نووسی خوێان که‌وتنه‌ بیری دامه‌زراندی دامه‌زراوه مه‌ده‌نییه‌کانی و کاروباری نه‌ته‌وه‌یی خوێان به‌ ده‌سته‌وه‌ گرت و پاش دامه‌زراندنی حکومه‌تی و ده‌وله‌ت وێرایی ئەو به‌هله‌وییان له سه‌رخه‌لکی ئێران هه‌لگرت. ده‌گه‌ل هه‌ره‌س هه‌ینانی ریژه‌ی ئەو هه‌موو ئاسته‌نگه‌ توانیان کاروباری فه‌ره‌نگی سیاسی، ئابووری به‌نرخ له‌ پیناوه‌ به‌ره‌و‌پیش بردن و دابینه‌کردنی ژیا‌نی خه‌لکا راپه‌رێتن هه‌رچه‌ند ته‌مه‌نی کورتی ۱۱مانگه‌ی ئەو حکومه‌ته، ئیزنی ده‌ست پێراگه‌یشتن به‌ کاروباری بنه‌مایی نه‌دان، به‌لام دیسان سه‌ره‌پای ته‌واوی ئەو که‌موکوری و ئاسته‌نگانه؛ ئەم گه‌لاله‌ و به‌رنامه‌نه به‌پروه‌چوون و حکومه‌تیک دامه‌زرا که بووه‌ مایه‌ی شانازی هه‌رچی کورده. ئەم کرده‌وه‌وکارانه بریتی بوون له‌مانه‌ی خواره‌وه:

- ۱- زمانی کوردی وهك زمانی فه‌رمی قوتابخانه و دایره‌کان راگه‌یه‌ندرا.
- ۲- فێرکردن و خویندنی ئیجاری به‌ خو‌رایی بو مندالان و دابینه‌کردنی یۆنیفورم بو قوتابییه‌کان (سالی دووده‌ست شمه‌کی خو‌رایی؛ زستانی و به‌هاری)
- ۳- پیکه‌ینانی کلاسی خویندن بو گه‌وره‌کان و خه‌بات دژی نه‌خوینده‌واری.
- ۴- دامه‌زراندن و وه‌گه‌ر‌خستنی چاپخانه بو چاپی، روژنامه و گو‌فار و کتیب.

۵- ده‌رکردنی چه‌ندین گوڤار و روژنامه به‌زمانی کوردی؛ بو وینه روژنامه‌ی کوردستان و گوڤاری "هه‌لاله" و "هاواری نیشتمان"، "گروگالی مندالانی کورد" و چه‌ند بلاڤوکی دیکه و کتیبی ده‌رسی سه‌ره‌تایی.

۶- پیکه‌ینانی هیزی ریکوپیک و چه‌کدار (هیزی پيشمه‌رگه) بو پاراستنی ئاسایشی نیو خویی و به‌رگری له حکومه‌تی میلی.

۷- دامه‌زاندنی کۆمپته‌ی ژنان و چه‌سپاندنی مافی یه‌کسان بو ژن و پیاو له ته‌واوی کار و چالاکیه سیاسی و کۆمه‌لایه‌تییه‌کاندا.

۸- پیکه‌ینانی که که‌شیکي پر له ئاسایش و هیمن بئ وینه له هه‌موو ناوچه ئازاد کراوه‌کاندا.

۹- پیکه‌ینانی په‌یوه‌ندی بازرگانی ده‌گه‌ل ده‌رودراوسی به‌مه‌به‌ستی بووژاندنه‌وی ئابووری و بایه‌خدان به کشتوکال.

۱۰- هه‌راش ترکردنی بواره فه‌ره‌ه‌نگیه‌کان نارذنی قوتابی و خویندکار بو خویندنی بالاو ناسینی دوايين زانسته ئۆیکانی ئه‌وکاتی جیهان.

۱۱- هینانه گۆرپی داخواییه نه‌ته‌وه‌ییه‌کانی کورد له کۆرۆکۆمه‌له نیوده‌وله‌تییه‌کاندا بو نموونه له کۆنفرنسی پۆتسدام و ناساندنی نه‌ته‌وه‌ی کورد به نه‌ته‌وه‌کانی جیهان. ئه‌وانه کورته‌یه‌ک له‌وکاره بنه‌مایی و گرنگانه بوون که له ماوه‌ی ته‌مه‌نی کورتی حکومه‌تی کوردستاندا، به‌ریبه‌رایه‌تی قازی محهمه‌د کران - خه‌لکی کورد زۆر له میژسال بوو، له دیدیتی و زۆلم و ده‌ست به‌سه‌ریدا په‌له‌قاژه‌ی بوو. بئ به‌ش له ته‌واوی مافه ئینسانی و ته‌نانه‌ت مافی هاوولاتییش.

له تورکیه به کورده‌کانیان ده‌گۆت تورکی کیوی و له عیراق به بیگانه‌یان ده‌زانین و له ئیرانیش گه‌رچی جاروباره وه‌ک ئاریایی ره‌سه‌ن، ناویان دینان، به‌لام به‌کرده‌وه راست به دژی ئه‌م وته‌یه ده‌جوولانه‌وه. کورده‌کانیان ته‌نانه‌ت به‌هاولاتی پله سیته‌میش دانه‌ده‌نا. ئه‌م خه‌لک هه‌تا سالی ۱۳۲۰ی.ه- ۱۹۴۱ی.ز- له باری روژنبری و ئابووری ته‌ندروستییه‌وه له‌وپه‌ری هه‌ژاری دابوون و له هه‌رچی پشتیوانی یاساییه پئ به‌ش بوون و ئه‌وه‌نده له ژیرگوشار و زۆلمی کاربه‌ده‌ستانی ئیداری و نيزامدا چه‌و سابوونه‌وه، ئه‌و سه‌ری دیارنه‌بئ. له ئاواپه‌کانی کوردستان، ئه‌گه‌ر ژاندرامه‌یه‌ک هاتبایه‌ته نیو ئاواپی، خه‌لک له ترسان به‌ره‌و مه‌زار و کیو تیان ده‌ته‌قاند. به هاتنی هاوپه‌یمان و هه‌لاتنی فه‌رمانده‌ره‌کانی سوپا و هه‌لۆه‌شانه‌وه‌ی حکومه‌تی په‌هله‌وی و پستانی زنجیری دلیت، خه‌لک چاو و گوئیان کرایه‌وه و له دلیت و کۆیله‌یی چه‌ند ساله‌ی خۆیان تیگه‌یشتن و ورده‌ورده که‌وته‌وه بیری پیناسه‌ی شوناسی نه‌ته‌وه‌یی و مافی بریاردانی چاره‌نوسی خۆیان. له راستیدا ئه‌وه یه‌که‌مجار بوو که ئه‌و میله‌ته‌ رزگاریبوو و به ئاواته له میژینه‌کانی خۆی گه‌یشت و توانی چاره‌نوسی خۆی له به‌شیک له خاکی کوردستانی دابه‌شکراودا، دیاری بکاو بیی به خاوه‌نی ریبه‌ریکی دلسۆز و فیداکارو هیژیکی چه‌کداری کۆلنه‌ده‌ر و ریکخراو گه‌لی خه‌لکی و، بتوانی به‌زمانی نه‌ته‌وه‌یی خۆی بدوی و بخوینی و جلوه‌رگی نه‌ته‌وه‌یی خۆی بیوشی و داب و نه‌ریتی خۆی زیندوو‌کاته‌وه. بزوتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی کوردستان له ساله‌کانی ۲۴ و ۲۵، ده‌گه‌ل هه‌موو بزوتنه‌وه‌کانی دیکه‌ی ئه‌م میله‌ته، جیاوازییه‌کی

بهرچاوی هه بوو. ئه گهر راپه رینه کانی رابردوو تاییه تمه ندیی و رهنگی عه شیره تی و تایفه گه رییان پیوه دیار بوو له ناوچه یه کی بهرته سک یا له لایه ن عه شیره تیکی تاییه ته وه ریک دهخران ئه مجاره بیان حکومه تی میلی له لایه ن چینی رووناکییر و ئازادبخوازی کورده وه بهر ییه راتی قازی محهمه د، سه ری هه لدا بوو و زوربه ی، خه لکیش چالاکانه تیندا به شدار بوون و روژ به روژ ژماره ی دۆستان و هۆگرانی له ئاستیکی بهربلاودا له نیوخو و دهره وه ی ولات، زیادیان ده کرد. حکومه تی کورد له گه نده لی و مله وری و بهرتیل خوری به دوور بوو. په ناگه یه ک بوو بۆ هه موو ئازادبخوازی کورد و غه ییره کورد و جیی هیواو شانازی ته و او ی رووناکییره ئیرانییه کان بوو ته و او ی چین و تویره کانی شار و دئ حکومه تی کوردستانیان به هی خویان ده زانی و به وپه ری تامه زرۆیی و عه شقه وه له به شه جۆراو جۆره کانیاندا به شدار بوون، به چه شنیک ئه وانه ی وا له دهره وه ده هاتنه کوردستان؛ سهریان له و هه مووه کاری دلسۆزییه سوورده ما. "ئارچی باله روزقنیلت" له گێرانه وه ی سه فه ره که ی مه هابادی دا ده لی: "مرۆف له و که شه ئازاده ی له مه هابادا هه یه و اقی ورده مینئ". به راستی مه هاباد له و کاتدا غوونه ی بهرچاوی ئازادی و دیموکراسی بوو، له هه موو ئیراندا. له مه هابادا هه یه که س له بهر باوه ر و بیروبوچوون نه ده گیرا. له حکومه تی کوردستاندا زیندانی سیاسی هه رنه بوو- خه لکی مه هاباد و ناوچه که له و په ری ئازادیدا بیروباوه ری خویان ده گوت. گوئیان له رادیو گه لی بیانی راده گرت و له روژنامه و چاپه مه نییه کانی کوردستاندا سانسۆر هه رنه بوو، هه موو که سیک له نووسینی بیروباوه ری خۆیدا ئازاد بوو. خه لک

به وپه ری هۆگرییه وه به شوین کۆکردنه وه ی زانیاری زیاتر داده چوون. ئه وه ته نیا بیروباوه ری خه لکی مه هاباد نه بوو. به لکو هه رچی له دهره وه ی شاره وه ده هات، ئه وه ی به چاوی خۆی ده دی. ئازادبخوازی ئیران به چاوی ریزه وه سه یری دۆزی ناوچه و

ریزی یه که م- له راسته وه بۆ چه پ عه بدولره حمان شه ره فکه ندی (هه ژار)، قازی محهمه د، محهمه دته مین شیخولئیسلا می (هه یمن) ریزی دوو ده م- عه بدولره جیمی قازی، محهمه د نانه وازاده، سدیق جهیده ری، عه زیز سدیقی

ئهموونی دیموکراسی و ئازادیان له و به شه دا ده کرد و هیوادار بوون به وه ی دیموکراسی کوردستان کاریگه ری راسته و خۆبکاته سه ر ناوچه کانی دیکه ی ئیرانیش.

چونکه ئه و راپه رینه ی بهر ییه رایه تی قازی محهمه د، سه ری هه لدا بوو خوازیاری، دیموکراسی بوو بۆ هه موو ئیران و هه ولی

دهدا له ئێران دا سیاسه‌تیکی سهر به‌خۆی میلی هه‌بی و پیش بگری به زوڵم و به‌رتیل خۆری کاربه‌دهستان و هه‌لاواردن و جیاوازی نه‌کردن یه‌کیک له‌ویسته‌کانی دیکه‌ی ئه‌وه بوو که په‌یوه‌ندی بکا به ئازادیکه‌ی ئێران هه‌ و به‌ره‌یان ده‌گه‌ل پیک بینی و بزوتنه‌وه‌ی میلی کوردستان به‌شیک بی له بزوتنه‌وه‌ی میلی ئێران - بی لایه‌ن بوون له کرده‌وه‌ی توندوتیژانه‌ی کۆمۆنیستی؛ رۆژ ده‌گه‌ل رۆژ دژی گه‌نده‌لی کۆمه‌لایه‌تی و بیری کۆنه‌په‌رستی خه‌باتیان ده‌کرد. گرینگیه‌کی یه‌کجار زۆری ده‌دا به په‌ره‌بێدانی فره‌هنگ و گه‌شه‌کردنی باری خۆبێده‌واری خه‌لک- هاوکات بۆ به‌ره‌و پیش بردن و گه‌شه‌ی ئابووری و کۆمه‌لایه‌تی و باری ته‌ندروستی و ژیا‌نی خه‌لکیش، به‌رده‌وام له‌کاردا بوون. ئه‌وانه هه‌مووی نیشانه‌ی پیشکه‌وتنه‌واری کوردستان بوون و به‌دنیایه‌وه‌وه، ئه‌گه‌ر زیاتری به به‌ره‌وه‌ی بوایه شوینه‌واری به نرختری ئه‌و کرده‌وانه به‌ر چاوتر ده‌بوون و گاریگه‌ریشیان له‌سه‌ر ناوچه‌کانی دیکه‌ی ئێران زیاتر ده‌بوو. به‌لام به‌داخه‌وه. ئه‌جه‌ل مه‌ودای نه‌داو ته‌مه‌نیکی ئه‌وتوی به‌سه‌ر نه‌برد.

ئه‌گه‌رچی حکومه‌تی کوردستان، ئاوات و داخواری نه‌ته‌وه‌یی هه‌بوو خه‌باتی ده‌کرد بۆ نه‌هه‌شتنی سته‌می نه‌ته‌وايه‌تی دابینکردنی مافه‌ ره‌واکانی نه‌ته‌وه‌ی کورد، به‌و حاله‌شه‌وه حکومه‌تیکی، دوگم و به‌رچاوته‌نگ نه‌بوو. خاوازیاری دۆستایه‌تی و هاوکاری بوو ده‌گه‌ل ته‌واوی ئازادیکه‌ی ئێران و جیهان. پیشه‌وا قازی محهمه‌د، به‌ پیداکرییه‌وه ده‌یگوت: ئیمه‌ی کورد بزوتنه‌وه‌ی ئازادیکه‌ی ئێران له هه‌ولێ ئازادیکه‌ی فارس و ئازهریه‌کان به

جودا و جیاوازی نازنین. ئیمه‌ دژی کرده‌وه و ئه‌و هه‌لاوێردانه‌ی که ده‌سه‌لاتداری ئێران، ده‌ره‌ق به ئیمه‌ ده‌یکه‌ین، ئه‌وان که وێرای دۆزمنایه‌تی ده‌گه‌ل ئیمه‌، دۆزمنی ئازادیکه‌ی فارس و ئازهریش هه‌ن. ئیمه‌ بۆ ده‌سته‌به‌رکردنی مافه‌کانمان وێرای هه‌موو نه‌ته‌وه‌کان و ئازادیکه‌ی ئێران، دژی دۆزمنیکی هاو به‌ش، خه‌بات ده‌که‌ین" بزوتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌ی کورد، بۆ دابینکردنی مافه‌کانی نه‌ته‌وه‌کی و لا‌بردی سته‌می دووفاقه و پیکه‌ینه‌که‌شی له‌گه‌ل یه‌ک هه‌لکردن و لیک تیگه‌یشتن؛ شان به‌شانی میله‌تانی دیکه، خه‌باتی ده‌کرد. ئه‌و تابه‌تمه‌ندییه‌ ناوازه‌یه‌ی حکومه‌تی کوردستان نه‌یارانی ناچار ده‌کرد؛ بۆ پاساودانی دژایه‌تی و دۆزمنایه‌تییه‌کانیان له دژی ئه‌و حکومه‌ته‌ په‌نا به‌رنه به‌ره‌و تۆمه‌تی بی جی و له پیشدا؛ بزوتنه‌وه‌ی رزگاریخواری کوردستان به ئاکامی نه‌وانی حکومه‌تی سوڤیه‌ت دابین که کورده‌کان ده‌یان هه‌وێ له ئێران جیا بینه‌وه. له‌حالیکه‌ له به‌رنامه‌و پێره‌وی حیزبی دیموکراتی کوردستاندا، به‌پاشکاوێ باس له دیموکراسی بۆ ئێران و خود موختاری بۆ کوردستان کراوه. سه‌ر به‌ره‌ت به‌یارمه‌تی سوڤیه‌تیش پێویسته‌ بلین؛ ئه‌گه‌رچی سوڤیه‌ت به‌رواله‌ت دژایه‌تی داخوارییه‌کانی کوردی نه‌ده‌کرد، به‌لام له دامه‌زراندنی حکومه‌تی کوردستاندا، هیچ رۆلیکی نه‌بوو، نه‌شی ده‌ویست کوردستان له ئازهر بایجان جیا بێ. نه‌نیاویستی نه‌ته‌وه‌ی کورد پیکه‌ینه‌ی ئه‌و حکومه‌ته‌ بوو، بۆ ئه‌وه‌ش هه‌ر ئه‌م خه‌لکی کۆلان و بازاره‌ی له‌پشت بوو. دیتیشمان پاش به‌سترانی په‌یمانامه‌ی نه‌وتی باکور، سوڤیه‌تییه‌کان چون پشتی کوردیان به‌ردا و به‌پاشکاوێ دژی

پیش‌ه‌وی کورده‌کان و هیزی رزگارخوازی کوردبوون به‌رو باشوری کوردستان و ناوچه‌کانی سنه و کرماشان. بویه له‌لایه‌ن هاوشموفی بالویزی سوڤیه‌تته‌وه له‌ورمی دژایه‌تی راشکاوانه‌ی خویان دهریری و نه‌یانه‌یشت بزوتته‌وه‌ی کوردستان په‌ره‌بگری و پهل بهاوی. له‌نوسراوه و قسه‌کانی ئه‌و کاتی سه‌رکرده‌کانی کورد دا هیچ ئاماژه و باسیک له‌سه‌ر جوداییخوازی نه‌کراوه و قازی محهمه‌د زور جارن به‌روونی دیگه‌ت "حیزی دیموکرات له‌چوار چیوه‌ی ئیرانیک‌ی ئازاددا ته‌نیا خودموختاری ده‌وی"

هه‌لبه‌ت ئه‌م هه‌ویره ئاو زور هه‌له‌دگری. گه‌رچی ئه‌وان توانییان بۆ ماوه‌یه‌ک ویسته ئینسانییه‌کانی کورد پێ شیل بکه‌ن؛ به‌لام دوژمنانمان ده‌بی بزائن؛ ئه‌و میله‌ته‌ی ماف و شوناسی خوی ناسیو؛ ئه‌و میله‌ته‌ی ده‌زانی کئییه‌و کوئی نیشتمانیتی و چی ده‌وی و به‌واتایه‌کی تر له‌ کوئی جیهاندا هه‌لکه‌وتوه، و بۆ ده‌سته‌به‌رکردنی مافه‌ زه‌وت کراوه‌کانی؛ به‌هه‌موو توانایه‌وه تیده‌کۆشی و گیان به‌خت ده‌کا؛ به‌دلناییه‌وه هیچ کات له‌مافه‌کانی خوی نابوو. ئه‌م‌په‌رکه‌ بزاقه‌فیکری و کومه‌لایه‌تی و سیاسییه‌کانی جیهان؛ پشتیوانی راسته‌قینه‌ی ویسته‌کانی کوردن. دواروژی کورد روونه و ره‌وایی و بوونی ئه‌و نه‌ته‌وه‌یه؛ پینگه‌ی راسته‌قینه‌ی خوی دوزیوه‌ته‌وه.

مارند و خراباکی و دیوانه و مستیم پوشیده نماناد همنیم که هستیم

دوور بیره‌وه‌ریی

قازی محهمه‌د له‌ راده‌به‌ده‌ر هه‌زی له‌ دروستبوونی هیمنی و ئاسایش له‌ کوردستاندا بوو- تا ئه‌و جییه‌ی له‌ تواناشی دابایه، پینشی به‌ توندوتیژی و ئالۆزی ده‌گرت. له‌ ته‌واوی ناوچه‌ی ژیر ده‌سه‌لاتی ئه‌ودا؛ ته‌نیا که‌سیک کوژرا، ئه‌ویش میزرا غه‌فووری مه‌حموودیان بوو که به‌ فه‌رمانی راسته‌وخوی "نماز عه‌لیوف"ی فه‌رمانده‌ی نیزامیی سوڤیه‌ت له‌ مه‌هاباد تیروژکرا. کاتیک ئه‌و هه‌واله‌یان دایه؛ زور توورپه‌و ناره‌حه‌ت بوو و گوتی: "من ده‌گه‌ل ئه‌م جوهره‌کارانه‌نیم و رازی نیم". سه‌رباره‌ت به‌بریاری دادگا و شه‌رعیش دوو نمونه‌ هه‌یه که ئه‌وانیش پینشانده‌ری ئه‌و کرده‌وانه‌ن له‌ پیناوا پاراستنی هیمنی خه‌لکی ناوچه‌که‌دا کران.

۱- به‌ریوه‌بردنی حوکمی توله‌ (قصاص) له‌ لایه‌ن دادگا و مه‌حکه‌مه‌ی شه‌رعی مه‌هاباده‌وه له‌سه‌ر که‌سیک که‌ پیاوی کوشتبوو. بنه‌ماله‌ی کوژراو لێی خۆش ببوون. به‌لام جه‌نایه‌یه که وه‌هابوو که سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش به‌پینی بریاری دادگا؛ بکوژ توله‌ی لیکرایه‌وه‌و حوکمی له‌سه‌ر به‌ ریوه‌ چوو.

۲- دادگایی کردنی دوو پینشمه‌رگه‌ که له‌ میانداو ئازه‌رییه‌کیان کوشتبوو؛ له‌ باخی پینشاهه‌نگی مه‌هاباد، به‌ریوه‌ چوو که تیندا ئه‌و دوو پینشمه‌رگه‌یه مه‌حکوم کران به‌ ئیعدام. ئیدی خه‌لک هیواو متمانه‌یان به‌ دادپه‌روه‌ریی حکومه‌تی کوردستان زیاتربوو. یارمه‌تی کردنی خه‌لکی خوجییی و میوان و ئه‌وانه‌ی له‌ده‌ره‌وه راده‌هاتنه‌ کوردستان؛ تاییه‌تمه‌ندی ره‌وشتی قازی بوو. هه‌روه‌ک باس‌م کرد له‌سه‌رده‌می لاویتیدا سه‌روکی

"معارف"^(۱) بوو. دواى مه رگى قازى عهلى و وه رگرتنى بهرپرسياره تىي داوهرىي شهرع زور شيلگيرتر دهستى كرده سهراسويى خه لك و چاره سهر كردنى گرفته كانيا له ريگه ي دايره و ئورگانه په يوه نديداره كانه وه ده رگاي "مه حكه مه ي قازى" بو هاتنى ميوان و ليقه وماوان هه ميشه له سهر پشت بوو. حاجى سهردارى هه وشار برا گه و ره ي يه مين له شكر كه، دهست رويشتووترين و به حورمه تترين دهوله مهنانى ناوچه ي تكاب و هه وشار بوو، له سهرده مى حكومه تى ره زاخاندنا تومه تبار كراو، چونكه زور دهوله مهنه بوو، خهريك بوو ته شقه له يان پى ده كرد. هه ر بويه ش بانگكرايه مه هاباد. حاجى سهردار چووه مالى قازى محهمه د و دواتر گرفته كه ي به هوى نيوبژيوانى قازييه وه چاره سهر بوو.

"بهره وهرىيه كى ديكه"

باسى ئه وه مان كرد كه له گه لاويژى ۱۳۲۵ى.ه - ۱۹۴۶ى.ه دا قازى محهمه د، ويستى سهردانى كى باكوورى كوردستان بو شاره كانى (ورمى) و (سه لماس) و خوى و ماكو بكا. بو ئه وه ي وىراى سهراسويى و به سهر كردنه وه ي ناوچه كه و ديدار ده گه ل كورده كانى ئه وئ؛ هه نگاويكى به كه لك هه لگرئ، به مه به ستى وه ك خوى بئ و ليك تيگه يشتنى باشتتر له نيوان كوردو نازهرىيه كانى ئه و شارانه و هيوادارتر و دلگه رمتركردنى كورده كانى باكوورى كوردستان، ئه و روژهى حازربوو له مه هاباده وه به ره و رومى وه ريكه وي سهروك عه شيره ته كانى مه هاباد و ژماره يه كى زور له

(۱) معارف: دايره ي پهروه رده.

چين و تويزه جياوازه كانى شار و كاربه ده ستانى حيزب و دهوله تى كوردستان له حه وشه ي شاره دارى و گوره پانى چوارچرا كو بوونه وه به مه به ستى به ري كردنى پيشه وا قازى. جه ماوه ر شه پولى ده دا. سهروكى عه شيره تان يه ك به يه ك ده هاتن په يمانيان ده گه ل نوچ ده كرده وه وه ژماره يه كى زوريش به تاسه وه ده چوون زياره تيان ده كرد. قازى محهمه د، له وته يه كدا بو ريژ و سوپاس له خه لك؛ خه لكى كورد، عه شيره ت و هاوولا تيه كانى هاندا بو يه گكرتوويى. له نيو كه فوكولى بئ ويته ي ئه م خه لكه دا ده گه ل حاجى بابو شيخى سه ياده ت (سهروكى هه يئته ره ئيسه ي ميللى)، سوارى ئوتومبيل بوو. نووسه رى ئه م ديپرا نه ش يان ره گه ل كه وت. دوو لورى پر له پيشمه رگه و دوو جيبى نيزامى به چهند ئه فسه ريكه وه له پيش و دواوه ي ماشينى پيشه واوه ده هاتن له چهند كيلومه تريبى شاره وه به ئه مرى پيشه وا ئه و ماشينانه ي به ريپانه ده كردين، گه رانه وه. هيشتا له شاروييران دوورنه كه وتبووينه وه به پيى گه نجيتى له سهر رووى خوم هه لمالى و گله ييه كم لئ كرد و گوتم: "حه زره تى پيشه وا! ريژت له هه موو خه لك و عه شيره تان گرت و سوپاست كردن، به لام فه يزوللا به گيتان فه راموش كرد، ئه وان كه كه سوكارى خوتانن، ئاورپيكتان لينه دانه وه." پيشه وا هه ر به و دلوقانيه هه ميشه ييه ي خويه وه فه رمووى. كورم ناره حه ت بووى؟ ئيدى ئه و چهند به يته شيعره ي بو خويندمه وه كه به داخه وه ناوى شاعيره كه يم له بيير نه ماوه:

دلا ياران سه قمند اربدانى

زبانى اندونانى اندوجانى

به نانی نان بده از دربرانش
نوازش کن به یاران زبانی
ولیکن یار جانی را نگهدار
به جاننش جان بده گرمی توانی

حاجی بابه شیخ فهرمووی؛ قوربان، راست دهکا؛ زۆربهی ئەم سەرۆک عەشیرەتەنە ی ئەمڕۆ پەیمانیا ن نوێ کردەو، روو راست نین و ئەگەر دەسەلاتم بوایه، هەر بۆ خۆم هیندیکیانم محاکەمە دەکردن و سزام دەدان."

ئەوێ که هیچ کات فەرماوشی ناکەم و میژووی کوردستان و خەلکی کوردیش نابێ له بیریکەن ئەوێهه پیشه‌وا فەرمووی؛ جەنابی حاجی بابە شیخ؛ هەر بزوو تنه‌وهو حکومەتیک له‌سەر کشتو کوشتاری نه‌یار و دژبه‌ران دامه‌زرا بێ مه‌حکوومه به له ناوچوون و ده‌بیته پەندی زه‌مانه. به‌لام به پشتیوانی خودای، من نیازم وایه حکومەتی کوردستان بێ کوشتار و خوین ریژی به‌ره‌وپیش به‌رم"

پیشه‌وا قازی محەممەد هەركاتیک له به‌ده‌قەولی یا په‌یمان شکینی دۆستیک یا له بێ به‌لینی ده‌وله‌تی ئێران نارەحەت بایه و ناچار بایه‌ردانی به‌جەنگی دانا؛ زۆر له‌سەر خۆ هینمانه داخ و که‌سەری خۆی به‌ نیسبەت چاره‌نووسی نه‌ته‌وه‌که‌ی ده‌رده‌بری و ده‌یگوت: ئە ی کورده‌که‌ی، بێ چاره‌که‌ی، بێ پارەکه‌ی، بێ یاره‌که‌ی، بێ کاره‌که‌ی."

به‌لێ؛ به‌راستی هەر له‌ کۆنه‌وه کورده‌کانیا بێ پوول و بێ یارو بێ کارکرده‌وهو به‌ شیوازگەلی جۆراوجۆر ئازار و ئەشکه‌نجه‌دراون

و سووکایه‌تیا ن پێ کراوه و ئەگەر ئەو له‌م بارودۆخه‌ی ئێستادا زیندوو بایه، چه‌مکی "ئاواره‌شی" لێ زیاد ده‌کرد و دیگوت: ئە ی کورده‌که‌ی ئاواره‌که‌ی. بێ چاره‌که‌ی، بێ پارکه‌ی- بێ یاره‌که‌ی بێ کاره‌که‌ی. که له‌راستیدا ئەو خۆی جۆریک شین گێریه‌ بۆ چاره‌نووسی کورد.

بیره‌وه‌ریه‌کانی ئارچی باله‌ رۆژفیل^(۱)

که‌سایه‌تی به‌ نیو بانگی مه‌هاباد؛ قازی محەممەد بوو که بۆ دادوهری شه‌ری هه‌لیان بژارد- بووه کتیبخانه‌یه‌کی به‌میرات پێ گه‌یبوو که کتیب گه‌لیکی تیدا بوو به -۷- زمانان. قازی، له‌و کتیبخانه‌یه‌ ده‌یخوینده‌وهو زانیاریه‌کانی خۆی له‌ بواره‌کانی دیکه‌شدا بره‌و پێدا. هەر بۆیه‌ش له‌ یه‌که‌مین ساله‌کانی چواره‌مین ده‌یه‌ی ژیا ن خۆیدا بێجگه‌ له‌ پله و پایه‌ی دادوهری شه‌ری له‌ سایه‌ی بیروهری پاراو و لیهاتووی پێگه‌یه‌کی تایه‌تی له‌شاردا هه‌بوو.

روفیل له‌ شوینیکی دیکه‌ی بیره‌وه‌ریه‌کاندا ده‌نووسی: له‌ دیداریکا به‌قازی محەممەد گوت: هاتو یه‌ته کوردستان بۆئه‌وه‌ی وه‌زعی کورده‌کان تاوتوی بکه‌ین و راپۆرته‌که‌ی بده‌ینه‌وه به‌ده‌وله‌ته‌که‌مان. هیواداریشین کورده‌کان وه‌زعیان باشتربێ و ته‌نیا جۆریک له‌سه‌ره‌پۆی به‌ جۆریکی دیکه‌ی سه‌ره‌پۆی نه‌گۆر نه‌وه". قازی محەممەد، گوتی؛ خه‌لک له‌وبه‌شانه‌دا که له‌ژێر ده‌سه‌لاتی مندایه ئازاردن له‌ده‌ربیرینی ئەو شته‌ی دلایان ده‌یخوازی و چه‌زیا ن لیه‌تی" له‌ولامدا گوتم؛ "به‌چاوی خۆم ده‌بیینم وایه. له‌ ئازهر بایجانی

(۱) ئارچی باله‌ روزویلت؛ تاسه‌ی نووسین. وه‌رگێران بۆ فارسی؛ صبا سعیدی.

دیموکرات دا خه لک ته نیا ژنیا ن هیه گوئ له رادیوی ته ورئز و مۆسکو بگرن. له خالیگدا من دوینی شهوی لیره گویم له رادیوی له ندهن و نهکهره بوو. کاتیک سهربارت به پۆسته ره ته بلیخاتییه کانی سؤقیهت که به دیوار درابوون قسم کردو گوتم پیم سهره. نهو گوئی؛ کوردهکان ناچارن ههرکهس یارمه تیان بدات لئی وهرگرن، به لام سهر بۆکهس دانانویین. ئیمه ی کورد سکالایه کمان دابه سی ولاتی سهرکه وتوی به شدار له کونفرانسی ئه وروپیی "پۆتسدام" به لام به ریتانی و ئه مریکیه کان ئاورپیان لی نه دایه وه. ههروهها ئاماژه ی به به یاننامه ی ئاتلانتیک کردو گوئی: "ته وای کوردهکان هیواداربوون ولاته یه گکرتوووه کانی ئه مریکا بۆ قهره بووی دواوکه وتوووییه کانی کورد، یارمه تیی ئه و نه ته وه بدا" نهو وتی: چ ده بوو ئه مریکا له جیاتی ناردنی سی ههزار سهر بازه ته نیا - ۱۰۰ سهت مامۆستای ناردبایه ئیران؟ به لام ئه مریکا به جیی یارمه تی دای به ئیمه پشتیوانیی له دوژمنانی ئیمه کرد. ئه ویش به دانی چه کو ته قه مهنی به وان بۆ سهرکو تکردنی ئیمه" له پاشان نهو به کورتی هیندی لۆمه ی به ریتانیاییه کانی کرد و ئاماژه ی به کرده وه کانیا ن سهربارت به سهرکو تکردنی کوردهکان له سه ده کانی رابردوودا، کرد هه تاگه یان دییه وه مه لامسته فا بارزانی. رووقیلت سهربارت به سه فهره که ی بۆ ئه م ناوچه یه ده لی: له کوتایی چاوپیکه وتنه که دا ئیدی بهو قه ناعه ته گه یشتبووم که قازی محهمه د به یارمه تی سؤقیهت توانیویتی حکومه تیکی ته وای سهر به خو دامه زرینی، نه گهرچی قازی محهمه د سؤقیه تی به باشترین دۆستی خو ی ده زانی، به لام سؤقیه تییه کان به ئاشکرای ده ستیان

له کاروباری نیو خوئی کوردستان وه نه ده دا. راپه رینی قازی محهمه د راپه رینیکی ناسیونالیستی بوو؛ بهشی ههره زوری کوردی پارچه کانی دیکه ش قیوولیان بوو. "ئه وه داوهریی و بیروپای کار به ده ستیکی پایه به رزی ئه مریکیه که ده وله ته که ی دژی بزوتنه وه ی میلیی کوردستان بوو.

"بیره وه رییه کانی ئاغای مه هدی نیا."

ئاغای جه عفه ری مه هدی نیا له کتیی "ژیان نامه ی قه واموسولته نه" دا سهربارت به دادگایی قازییه کان له دادگای سهر له نوی پیناچوونه وه ی نیزامیدا دنووسی: محهمه دی قازی پیایکی به گت و لغت و به دمودوو بووه و پیویستی به پاریزهر نه بووه. نهو به نیسه بت دووانه که ی دیکه وه ک فهرمانده و ئه وانیش وه ک فهرمانبه ر بوون. هه تا ئیزنی نه دابایه ن دانه دهنیشتن - له دواییین دا کوکییه کانیدا؛ گوئی پیتان وانه بی ئاگاداری یاسا نه بووم به لکو لیم سوور بوو ته نانه ت پینش گه رانه وه ی سوپا لیکمدا بۆوه که من له دار ده دریم. به راشکاویش باسی له وه کرد که ئه دی چۆن بوو رای نه کرد؟ گوئی پیتان وانه بی نه متوانی، به لکو شهش ئوتومبیلی سواری و جیپ له به رده ستم بوون و ههرکات و ساتیک هه زم لی بوایه ده متوانی بۆی ده رچم. به لام خاترجه م بن، من پیشه وه ری نیم له ته نگانه دا هه لیم. بۆ کوئ هه لاتبایه م؟ ئیره کوردستانه و هینشتا گوپی هه شت پشتم لیره ماوه. دیسان دنووسی: ره وتی دادگایی که له سه یه ک - ۴۸ - سه عات خایاند، ئاسایی بوو؛ ته نیایه ک دوو جار نه بی که دادستان له قسه کانی دا به تووره یی تومه تبارکراوانی دواند و

قازی محهمه قهلس بوو و شالای بو بردو دادگا شیواو بووه هوی کوتای هیئان به کار و پشودان.

کاتیک پیشنیاری روشتن له کوردستانیان به قازی دا؛ قازی محهمه گوتی؛ دهزانم به مانه وهم له مه هاباد دا ژیانم دهکه ویتته مه ترسییه وه. به لام من له سهر سویندی خوم سوورم و خه لکه کهم به تهنی به جی ناهیلیم."

ئوهش نمونه یه که له بیرو بو چونه کانی نووسه ریکی ئیرانی که به نیسههت کوردهکان نیازپاک نه بووه و شیوهی باسکردنی رهوتی دادگا و ئه رسته و چه مکانه ی هیناونه وه به وپه ری ناحه زییه وه به کاری هیناون.

"به شیک له بیره وه رییه کانی مه محمود ته فه زولی نووسه رو وهرگیری به ناویانگی ئیرانی"

کورد له ههر جیه که بی ئیرانییه. له و بهری سنووری ره سمیه کانی ئیرانه وه جه لال تاله بانای دهلی؛ کیشه ی یه گرتووی کوردستان په یوه ندی به داهاتووه وه هه یه و گه لی کوسی له پیشه... مه سه له ی یه گرتووی کورد؛ گه رچی ئیستا له ئارادانییه، به لام به ومانایه نییه که کوردهکان له ئیران جیا بینه وه له وانیه ریژی میکی دیموکراتیک له ئیراندا پیک بی و که کوردهکان بتوانن له ژیر سییه ری دا به هه موو ئارمانجه کانیان بگن و کوردستانی ئیران بیته ناوچه یه ک بو وه خوگرنتی کوردستانه کان

و له جیاتی جیا بوونه وه، بیته هوی ئه وه ی هه موو کوردهکان به ئیرانه وه بلکین"

من له ده مارگیری بیزارم هه روه ها له دمارگرژی میلی و نیشتمانیس که پی ده گوتری شوقینیزم بیزارم- به لام بروام به مافی خه لک و نه ته وه کان و به ئازادی مروف و مروقایه تی هه یه و له سهر ئه و بروایه م کوردهکان ره سه نترین ئیرانیین ئه وه هه له یه کی گه وره یه ئه گه ر خه لکی ئیران و دهوله تی ئیران و ده سه لاتدارانی ئیران ئه و حه قیقه ته له به رچاو نه گرن و حاشای لی بکن، چونکه ئاوا به شیک له خو شه ویسترین روله کانی له خوی ده توریین.

سی بیره وه ری کاک مه نافی که ری می وه زیری په روه رده ی کوردستان

سه باره ت به رو داوه کانی سالی ۶۲- ۱۳۲۵

۱- روژیک له مالی کاک محهمه دی عه باسی که لایه نگری دهوله تی ئیران بوو، ده گه ل ژماره یه ک له سه روک عه شیره ته کانی سه قز و چه ند ئه فسه ریکی سوپا، دانیش توبوین و باس مان له بارودوخی سه ربا زگه کانی دهوله تی ناوه ند و پیشمه رگه ی حکومه تی کوردستان له ریگه ی سه قز- بانه ده کرد. ئاغای ئه میر ئه سه عه دی عه لیار میوانی ئاغا عه باسی له کوره که دا بوو. نه خو ش و وه ره زو ماندوو؛ به هوی ئه وه ی ده میک بوو ده یناسیم پی گوتم: ده مینی که نه خو ش و دامام. ئیوه که ده چنه وه مه هاباد؛ له لای قازی محهمه باسی نه خو شیه کهم بکن و پی بلین ده مه وه بجمه وه سه رمووچه و مه زراکانم له ده وره یه ی بوکان و له وی پشوویه ک بدم. کاتیک له سه قز تووشی قازی محهمه بوو راسپارده که ی ئه سه عه ئاغام پی گه یاند، فه رمویان ئیمه دوژمانیه تیمان ده گه ل که س نییه و پیش به گه رانه وه ی

که‌سیش ناگرین. ئاغا ئه‌میر ئه‌سعد، بۆیان هه‌یه له‌هه‌ر کوی حه‌زیان لینه، بژین پاش دوورۆژان وه‌لامه‌که‌م به‌ ئه‌میر ئه‌سعد گه‌یانده‌وه. به‌راستی چیژم وه‌رگرت له‌شیوه‌ی په‌یام ناردنێ ئه‌م دووزاته گه‌وره‌یه که ته‌مه‌نیک دوژمنی یه‌کتر بوون و به‌ خۆم گوت: گه‌وره‌ پیاوان ته‌نانه‌ت له‌ دوژمنایه‌تیشدا گرانی و سه‌نگینی خۆیان ده‌پاریزن.

۲- مه‌ئموورییه‌تیکم هه‌بوو بۆ سه‌رده‌شت، به‌رپرسیانی ده‌وله‌تی ناوه‌ندی له‌ ته‌حویل- دانه‌وه‌ی کاروباری سه‌رده‌شت به‌ بیانووی جو‌راو‌جو‌ر خۆیان ده‌بوارد. به‌ پێی ئه‌و ئه‌زمونانه‌ی له‌ واده‌ و به‌لینه‌ بێ بنه‌مایانه هه‌مبوو ده‌مزانێ ئه‌مرۆ ئه‌مرۆی به‌رپرسیانی تاران له‌ فیل و گزه‌به‌ولاه‌شتیکی تر نییه. دوانیوه‌رۆیه‌ک مه‌ئموورییه‌تم پێ درا که پێویسته‌ پێشمه‌رگه‌ بۆ هێرش کردنه‌ سه‌ر سه‌رده‌شت ئاماده‌ بکرین بۆ ئه‌وه‌ی به‌زوویی ئه‌م ناوچه‌یه ئازاد بکری. کاتژمێر ۹ی شه‌و گه‌یشتینه ئاوابی "کاولان". ده‌گه‌ل کاک مه‌حموودی وه‌لیزاده و دلشاد ره‌سوولی که جی و بانه‌که‌یان بۆ له‌ سه‌ربانی قاوه‌خانه‌ راخستبووین چووینه سه‌ر پێشووبده‌ین هێشتا نه‌خه‌وتبووین، کاتژمێر یه‌کی نیوه‌شه‌وبوو که ئوتومبیلێک له‌به‌رده‌م قاوه‌خانه‌که راوه‌ستا و سه‌باره‌ت به‌ ئیمه‌ پرسیری له‌ قاوه‌چی کرد که زانینی ئیمه‌ له‌ سه‌رین هاته سه‌ر. نێردراوی کاک سه‌دیق حه‌یده‌ری بوو. گوتی: سوڤیه‌تییه‌کان به‌ هێرشێ پێشمه‌رگه‌که‌یان بۆ سه‌رده‌شت زانیوه ده‌لین ئیمه‌ ئه‌وه له‌تاران خه‌ریکین کیشه‌کانی کوردستان و ئازهربايجان جی به‌جی ده‌که‌ین، به‌لام ئیوه‌ بیانوو ده‌ده‌ن به‌ ده‌ست ده‌وله‌تی ناوه‌نده‌وه که ده‌ست له‌ کاروباره‌کان وه‌ربدا.

هه‌ر بۆیه‌ش هێرشه‌که‌مان هه‌لوه‌شاندوه و ده‌گه‌ل هاوڕێیان چه‌ند رۆژیک له‌ ئاوابی "هه‌مران" له‌ چادری پێشمه‌رگه‌کاندا له‌به‌رزیه‌کان ماینه‌وه.

۳- مه‌ئموورییه‌تیکیشم بۆ میانداو پێ ئه‌سپێردرا. چه‌ند رۆژیک بوو حکومه‌تی ئازهربايجان میرزا رحمه‌تی شافعی ده‌ست به‌سه‌رکرد بوو. ئارام هه‌رمه‌نی به‌ ده‌ستووری حکومه‌تی ئازهربايجان گرتبوو و له‌ "ته‌قی ئاباد" له‌ زیندانی کردبوو ده‌یانگوت؛ داوای پوولیکی زۆریان لیکردوه دیار بوو لێشيان ئه‌ستاندا هێشتا له‌و ته‌شقه‌له‌یه نه‌جاتی نه‌ده‌بوو. سه‌عات ۱۰ بانگ کرامه‌ ده‌فته‌ری حیزب یه‌کیک له‌ پێش خزمه‌ته‌کان به‌ره‌و دیوه‌که‌ی قازی محه‌مه‌د وه‌ پێشمه‌رگه‌وت دیاره‌ ئاگادار هه‌ی که کاک رحمه‌ت شافعی له‌ میانداو گیراوه. وادیاره‌ ئه‌و ماسه‌ته‌ بێ موونیه‌ و ده‌یانه‌ه‌وی شتیکی به‌سه‌رین. خیرا ده‌گه‌ل سێ ئه‌ندامی حیزبی وه‌ریکه‌ون و له‌لایه‌ن منه‌وه به‌ نمازعلیوف بلین؛ زیندانی کردنی کوردیک له‌لایه‌ن ئازهربايجانیه‌که‌وه ئه‌ویش له‌ شاریکی وه‌ک میانداو که نیوه‌ی زیاتری خه‌لکه‌که‌ی کوردن، سووکایه‌تییه‌ به‌ ئیمه‌؛ ئه‌گه‌ر بیتو ئه‌و تاوانیکیشی کردبێ، ده‌بێ له‌ مه‌هاباد سزابدی؛ هه‌لبه‌ت رای ئیمه‌ وانیه‌ و پیمان باشته‌که ئازادبێ.

ده‌گه‌ل به‌ریزان حاجی مسته‌فا داودی، حه‌مه‌ده‌مین شه‌رفی و دلشاد ره‌سوولی هه‌باس ئاغای عه‌زیزی زاوای میرزا رحمه‌تی شافعی به‌ ئوتومبیل وه‌رێ که‌وتین. له‌میانداو له‌به‌ر ده‌رگای قاوه‌خانه‌یه‌ک بۆ چاخوارده‌وه دابه‌زین. دیتمان، سه‌ربازیکی سوڤیه‌تی هات و گوتی: فه‌رمانده‌کاری پیته‌. ده‌گه‌ل سه‌ربازه‌که

رۆیشتم. فه‌رمانده که گوتی: میرزامه‌ناف! بۆ هاتوونه میانداو؟ گوتم، بۆ لای ئیوه. ئیدی راسپارده‌کانی قازی محهمه‌دم پین راگه‌یاند- گوتی: به‌و هاورپییانه‌ت بلی، خیرا له میانداو بچنه‌ده‌ری و له یه‌که‌مین قاوه‌خانه‌ی سهر ریگا چاوه‌رپیت بن- به‌قسه‌مان کرد. گه‌رامه‌وه لای و گوتی: به‌ ماشینه‌که‌ی من بچۆبولای ئارام ههرمه‌نی- شافیعی تان ته‌حویل ده‌داته‌وه. که گه‌یشتمه "ته‌قی ئاباد" که‌وتمی سۆراغی ئارام ههرمه‌نی شوینی کاره‌که‌یان پین نیشاندام. بۆ خۆی له‌وئ نه‌بوو- به‌رواله‌ت له ئاغای شافیعی و له منیش که له‌وه پیش ده‌مانناسی رووینی هه‌بوو- فه‌رمانی پیدرابوو شافیعی ته‌حویلی من بداته‌وه. پاش ه ده‌قیقه شافیعی یان هینایه‌ نووسینگه. له ریوه سواری مانشین بووین و هاتینه میانداو. ماشینی حیزب، له میانداو ئاماده بوو سوپاسی نمازعلیوفمان کردو به‌ره‌و مه‌هاباد وه ری که‌وتین. له‌گه‌ل هاورپییانیش له یه‌که‌م قاوه‌خانه‌ی سه‌رپیدا یه‌که‌مانگرته‌وه و ماچ و موچ ده‌ستی پیکرد و هه‌موومان به‌هوی ئه‌و سه‌رکه‌وتنه‌وه به‌خۆمان ده‌نازی:

بیره‌وه‌رییه‌کی حاجی قادری ئه‌یسلامیان- بانکداری مه‌هاباد.

سه‌ره‌تایی سالی ۱۳۲۵ی.ه بوو. بۆ کرینی "پارچه" چوو بوومه تاران و له میوانخانه‌ی "حه‌قیقه‌ت" مابوو مه‌وه- رۆژیک کاک عه‌ولای نه‌هری که دۆستیکی له میژینه‌م بوو هاته میوانخانه و گوتی: قازی محهمه‌دم ته‌شریفی له‌گراند هۆتیه. داوای لیکردووم ئه‌و کوردانه‌ی له میوانخانه‌ن، بانگیان بکه‌م بۆ لای. کاری به‌تویه. من و چه‌ند که‌سیک له کاسبکارانی شاره‌کانی تر؛ خیرا چووینه هوتیل. کاتیک گه‌یشتنی؛

جه‌ماعه‌تیکی هه‌والنیری ئیرانی و بیانی له هۆلیک کۆبوونه‌وه. هوتیه‌که زۆر قه‌ره‌بالغ بوو. پاش چه‌ند ساتیک قازی محهمه‌دم هاته هۆله‌که- چه‌ند هه‌والنیریک ده‌ستیانکرد به‌ پرسپاران ئیمه له سوچیکه‌وه وه‌ستابووین کاتیک ده‌ست کرا به‌ قسه‌کردن. قازی محهمه‌دم به هه‌والنیره‌کانی گوت: من قسه‌یه‌کی ئه‌وتۆم نییه. ئیستا هه‌رلیزه ژماره‌یه‌کی کوردی لێن که بۆ کاری تاییه‌تی (شخص‌ی) خۆیان هاتوونه‌ته تاران- له خۆیان بپرسن، بزنان چییان ده‌وی؛ ده‌ردومه‌رگیان چییه؟ قازی محهمه‌دم رووی له ئیمه کردو گوتی: به‌ریزان بۆ خۆتان قسان بکه‌ن. بلین چییان ده‌وی و گرفتتان چییه؟

ئیمه که هه‌موومان ئه‌هلی بازار بووین و، قه‌ت له کۆری ئاوادا به‌شدار نه‌ببووین سه‌رمان لێ شیوا بوو، هه‌ر نه‌مانده‌زانی بلین چی. له‌جیتی خۆمان وشک ببووین.

قازی محهمه‌دم به‌ چاوه‌تیژده‌کانیه‌وه رووی تیکردین و گوتی: ئه‌وه بۆ قسه‌ناکه‌ن؟ گوتم: قوربان! له‌وشوینه‌ی ئیوه هه‌ن؛ ئیمه بۆمان نییه، قسه‌بکه‌ین. فه‌رمووی؛ نا؛ تکا ده‌که‌م حاجی قادر- بۆ خۆت قسه‌بکه‌. هه‌رچی هه‌زت لێیه بیلێ. ده‌م و ده‌ست غیره‌تم وه‌به‌ر خۆم هینا دووه‌نگاو هاته‌مه‌ پیشتر و گوتم: به‌ریزان گویم لێ راگرن:

ئیمه خاوه‌نمان ده‌وی، خاوه‌ن. ئیمه ناوونیشانمان ده‌وی. شوناسمان ده‌وی قسه‌یه‌کی پیشینیان هه‌یه ده‌لی: بزنیکی گروئ له‌سه‌ت ئسکه کیوی باشتر؛ ئیوه، هه‌مووتان خۆینده‌وارن و ده‌زانی بێ که‌سی و بێ ئه‌نوابی ده‌ردیکی گرانه. دلنیام بیستوتانه زۆر جارن له‌سه‌ر بزنیک با ته‌نانه‌ت سه‌گیک دوو عه‌شیره‌ت پیک وه‌ربوون، و تیک به‌ربوون و چه‌ند که‌س تیدا چوون ئه‌وه واتای ئه‌مه‌یه ئه‌و

حه‌یوانه خاوه‌نی هه‌بووه ئی عه‌شیره‌تیک یا که‌سیک بوو. به‌لام ئیوه بچنه کوئیستانان و له به‌یانیه‌وه هه‌تا شه‌وی ئه‌گهر ده‌دانه ئاسکه کئیوی راو بکه‌ن که زۆریش له‌وه‌یوانانه‌ی باس‌م کردن به‌بایه‌خترن نه‌ته‌نیا که‌س پیتان نالی پشته‌ی چاوتان دوو برۆیه، به‌لکو هه‌موو که‌س ده‌ستخوشیتان لی ده‌کا و چه‌پله‌تان بو لیده‌دا. جیاوازییه‌که‌ی ئه‌و دووشته له‌هه‌بوونی خاوه‌ن بی خاوه‌نیدا‌یه و هیچی تر.

به‌ریزان! چاو له‌م جلو به‌رگه‌ پۆشته‌و په‌رداخه‌ی من بکه‌ن. وردلیم بنوارن، جلو به‌رگه‌که‌م هه‌مووی کوردی و ئیرانی‌یه. پیموایه‌ زۆر له‌ جلو به‌رگی هیندییه‌کان که به‌روپشته‌ی ئاوه‌لایه؛ ماقوولترو به‌ حه‌ده‌تیره. زۆریش له‌ شمه‌کی عه‌ره‌ب که عه‌بایه‌کی ناحه‌ز و عه‌گال و لاپیچه؛ جوانتیره: له‌ جلو به‌رگی فه‌ره‌نگیه‌کانیش جوانتر و نه‌جیبانه‌تیره به‌وه‌مووه‌ زریقه‌و بریقه‌ی وینده‌خه‌ن. به‌لام هه‌ر له‌م تاراندا که چه‌ند رۆژیکه‌ هاتووم له‌ پینته‌ختی ولاته‌که‌م بو شتک‌پین گالته‌ و تیتالیم پی کراوه‌ و ته‌شه‌ریان لیداوم. که‌س ناویرئ به‌ عه‌ره‌ب یا هیندی یا رووسیک بلئ پشته‌ی چاوت دوو برۆیه. چونکه‌ خاوه‌نیان هه‌یه‌و ده‌وله‌ته‌کانیان له‌ بچووکت‌ترین بی حورمه‌تی و سوکایه‌تی پی کردن ده‌کۆلنه‌وه. به‌لام ئیمه‌ چونکه‌ بی خودانین ده‌بی گوی بو ئه‌م بی حومه‌تیانه‌ی شل که‌ین. به‌ریزان بروانن؛ ئه‌وه "به‌گیان ناخیری" ئیمه‌ ره‌سه‌ننت‌ترین ره‌گه‌ز و توره‌مه‌ی ئیرانین و واش له‌ راستیدا، بی شوناست‌ترین که‌سین. ئیمه‌ خۆمان خاوه‌نی دیرۆک و کلتور و زمان ئابین و دابونه‌ریتی کۆنی خۆمانین تاوانی ئیمه‌ ئه‌وه‌یه به‌ زمانه‌وه‌ بگه‌ین به‌و ئامانجه‌مان. ئه‌وه‌ی قازی محهمه‌د ده‌یفه‌رموئ؛ قسه‌ی دلئ هه‌موومانه؛ ئه‌وگه‌وره‌و حه‌قدارمانه"

حاجی قادر گوتی: کاتی له‌ قسه‌کردن بوومه‌وه دیتم هه‌مووگیانم ده‌له‌رزئ و ره‌سه‌ر ئاره‌قه‌ که‌وتووم و سۆرانیه‌کانم کراو نه‌ته‌وه‌ و ئه‌و شته‌ی به‌لامه‌وه‌ سه‌یر بوو، ئه‌وه‌ بوو که دیتم، هه‌موو به‌ شدارانم به‌و قسانه‌م که له‌ ناخمه‌وه‌ هه‌لده‌قولین، هه‌ژانده‌وه‌ له‌ وه‌ش سه‌یرتر ئه‌وه‌یه‌که‌ له‌ رۆخساری نوئ زۆربه‌ی هه‌والئیره‌ ئیرانیه‌کاندا، خه‌م و فرمیسکم به‌دی ده‌کرد.

ئو رۆژه هه‌ستم به‌وه‌کرد که ئه‌و قسه‌یه‌ی ساله‌های ساله، نه‌ته‌وه‌یه‌که‌ له‌ دلیدا هه‌لچنیوه‌و په‌نگ خواردۆته‌وه؛ ده‌رمیریوه. وه‌ک بلئ باریکی قورسیان له‌سه‌ر شانم لابردي. به‌چه‌شنیک که له‌ ته‌واوی ژياندا ئاوا هه‌ستم به‌ هینمی نه‌کردوه.

و هه‌لسوکه‌وتی ده‌گه‌ل خه‌لک و به‌تایبه‌تی ئەندامانی حیزب دۆستانه‌بوو. قه‌ت ناوی دوژمنانی نه‌ده‌هینا و جوامیرانه ده‌گه‌لیان ده‌جولاولوه. له پۆشینى شمه‌کیش دا ئەو پەری سادەیی ره‌چاو ده‌کرد. ئیجگار له‌سه‌ر خۆو هینم بوو. خه‌مخۆری هه‌موان بوو. خه‌لکی مه‌هابادی له‌ چاویان خۆشتر ده‌ویست بۆیه‌ش ناز ناوی "بینایی" هه‌لێژاردبوو.

۳- ئەو پرده‌ یه‌که‌م پرده‌ی ساوجبلاغ و له‌ شوینه‌واره‌کانی بوداق سولتانه و که‌وتۆته‌ روژئاوای مه‌هاباد ئەو پرده‌ یی ئەوه‌ی کۆسپیک یی له‌به‌رده‌م دروست کردنی به‌نداوه‌که‌ی مه‌هاباد؛ له‌لایه‌ن به‌رپرسانی فاشیه‌وه‌ تینکدرا.

۴- ده‌لێن مه‌هاباد نازناوی زه‌رده‌شتی پیغه‌مه‌به‌ری کورده‌ و گۆیا زه‌رده‌شت خۆی له‌ باشووری گۆلی ورمی له‌ دایک بووه‌.

۵- یادداشت‌ه‌کانی میرزا مه‌نافی که‌ریمی

له‌و هه‌لومه‌رجه‌ تایبه‌تییه‌ی ئەوکات دا هاوپه‌یمانان بۆ راگواستنی ته‌قه‌مه‌نی و دابین کردنی پێداویستییه‌کانیان باشووری روژئاوای ئێرانیان. (پاریزگاری سنه‌ و کرماشان و...) داگیرکردبوو حکومه‌تی ئێرانیش ئەم ناوچه‌یه‌ی چۆل کردبوو. له‌و حاله‌دا دیاریکردنی سنووری کوردستان زۆر دژوار بوو. به‌لام کورده‌کان له‌ هه‌موو شاره‌کانی کوردستاندا چالاکیان ده‌نواند و چالاکیی پروپاگه‌نده‌ی خۆیان په‌رپێده‌دا و له‌ شاره‌کانی ده‌وروبه‌ر به‌سه‌رنجدان به‌هه‌ژاری و که‌م بوونی کات بۆ کردنه‌وه‌ی قوتابخانه‌کان و ناردنی کتیبی کوردی بۆ قوتابیان و پیک هینانی کتیبخانه‌ی گشتی و نوژن کردنه‌وه‌ی ئەوشوینانه‌ی به‌هۆی شه‌ری دووه‌می جیهانییه‌وه‌ کاول ببوون گه‌لیک هه‌نگاوی باش و به‌که‌لک هه‌لگیرا. به‌ هۆی بوونی هیزی ده‌ولت له‌و شارانه‌ به‌ تایبه‌ت که‌ له‌ باری سیاسی و نیو

په‌راویژه‌کانی پیشه‌وای رابوون:

۱- له‌ پیاوانی ئایینی به‌ناوبانگی ته‌وریز که‌ له‌ شه‌ری یه‌که‌می جیهانیدا له‌ به‌رامبه‌ر هیزی رووسییه‌کاندا راوه‌ستا و پاش کوتایی شه‌ر به‌هۆی ناله‌بار بوونی وه‌زعی حکومه‌تی ناوه‌ند، به‌ دژی حکومه‌ت راوه‌ستا هاوکات به‌رنگاری کۆمۆنیزم بۆوه؛ دواچار به‌ هانتی قائمه‌قامی نوێ (مخبر السلطنه) له‌ ته‌وریز کوژرا. (سه‌رچاوه‌ فرهنگ معین جلد ۵ له‌ ۴۹۰)

۲- یادداشت‌ه‌کانی میرزاه‌نافی که‌ریمی.

قازی محهمه‌د له‌سه‌ره‌تای حکومه‌تی کۆماریی کوردستاندا ته‌مه‌نی ۴۶ سالان بوو. به‌ هۆی توانایی ده‌روونییه‌وه‌ توانیبووی جگه‌ له‌ زمانی فارسی زمانی ئینگلیزی، فه‌ره‌نسی، تورکی و رووسی فێربێ. گرنگییه‌کی زۆری ده‌دا به‌ مه‌سه‌له‌ی زانست و په‌روه‌ده‌ی لاوانی کورد هه‌ر بۆیه‌ش بۆماوه‌یه‌کی زۆر به‌رپرسیاره‌تی دایره‌ی په‌روه‌ده‌ی مه‌هابادی وه‌ ئەستۆگرت. قه‌لافه‌تیکی له‌بار و دلگه‌ر و تیشکه‌له‌ و ئەسمه‌ری هه‌بوو. چاوی تیژ و گه‌شی و ردینه‌ کورته‌که‌ی ئەوه‌نده‌ی دیکه‌ی مه‌زن کردبوو. زۆربه‌ی شه‌وان پاش سه‌عات ۱ یا ۲/۳۰ی شه‌وی ده‌یگوت: مه‌ناف: ئەم شه‌و ده‌ورینکی شار لێده‌دم. له‌وه‌یکه‌ ئاسایش و هینم به‌سه‌ر شاردا زالبوو خۆشحال ده‌بوو قه‌ت خۆی یی له‌ خه‌لک و هاوکاره‌کانی گه‌وره‌تر نه‌بوو له‌ میوانی و رێوره‌سمه‌ تایبه‌تی یه‌کانیاندا به‌شداریی ده‌کرد. ئاکار

دوله تیبوه به شیک له ئیران له ژیر دهستی ئەمریکاو ئینگلیسی دابوو، به شیکیش له ژیر دهسلاتی سوڤیهت (۱) هەر بویه گوره پانی چالاکي یه کان بهرته سک بوون. سه ردهشت و بانه و سنه و سه قز به دهست هیزی رژیتمه وه بوون. بهو حاله شه وه شه پوولی پروپاگه نده کان ئەویشی گرت ه وه و کاریگه ریی بهر چاوی له سه ر ئەو ناوچانه دانا

۶- له وتووێژیکدا که دهگه ل کاک رحمان حه لوا له دامه زرينه رانی ژ. ک هه مبوو؛ ئەویش له سه ر ئەو باوه ره بوو که کاک عه بدولر حمانی کيانیش له دامه زرينه رانی ژ. ک بووه.

۷- یادداشته کانی میرزا مه نافی که ریمی

- شانۆی دایکی نیشتمان ۱۳۲۴ی. ۵- ۱۹۴۵ی. ز.

ئێستاشی دهگه ل دابی نه مزانی کئ یاچ که سانیک ئەو شانۆیه یان نووسی. ئەو جۆره ی لیره وه ی بیستومه پاش تیک چوونی حکومه تی ره زاخان ۱۳۲۰ کۆمه لیک لاوی مه هابادی له و بره ئازادیه که لکیان وه رگرت و جار نه جاریک کۆ ده بوونه وه و شانۆی دایکی نیشتمانیان به زمانی کوردی پیشکەش ده کرد. دایکی نیشتمان به شیوه یه کی دلته زین له حالیکدا که دهسته کانی که له پچه یان لیدرابوو و ئەژنوکانی ده له رزین و هیزی رویشتمانی نه بوو ده هاته سه ر "سین" و به شداران به دیتنی ئەو وه زعه دلته زینه ی دایکی نیشتمان دلان پرده بوو. به تایبهت به بیستی دهنگی خه مهینه ری منداله کانی؛ فرمیسیان (ریچکه یان) ده به ست. دیتنی ئەو دیمه نه دلته زینه کاری ده کرده سه ر ههستی به شداران. دهقی شانۆ نامه که له و پینچ به یته (شيعره) ی ماموستا هه ژار وه رگیرابوو:

راوکه ری به دخو؛ خوین ریژی خوین خور ئیوه بن خود؛ به سه زولم و زور

له ژیر بلم دا رای مه پهرینن هیلانه که مان لی مه روخینن

دهندوکی شووشی شووشه ی گیانمه
خهت و خاله که ی حهزی گیانمه
من له مه رگی خۆم دلم ئیش ناکا
به لام ده ترسم تیر و خه تاکا
نه ده یته له خۆم، رۆله م به رکه وئ
چه رگم بیری له شیرن خه وئ

شاعیر چیرۆکه که ئاوا دهگیریت ه وه که بالنده یه ک له نیتو لک و پوپی داریک دا هیلانه ی چی کردوو و له ویدا بی خه فته جووجه له کانی به خیتوده کات. جووجه له ورده ورده خرۆکه ده بن و به سه ر و گو یلاکی یه کتردا ده چنه سه ر. دایکه به هه ر چه رمه سه ریه ک بی بژیوی رۆژانه یان بۆ پهیدا دهکا و ئاگای لینیانه له نه کاو سی چوار راوچی دینه ئەوئ. ئەو تیدهگا راوچییه کان هه موو ولات گه راون هه تا رییان که وتوته بن ئەو داری هیلانه ی جووجه له کانی لی یه. دایکی جووجکان ئوقره ی لیده برئ. یه کیک له راوچییه کان سیره ی لیده گرئ دایکه به چاوی فرمیسکاو ی به راوچی ده لی؛ ئەو راوچی خوین ریژ ده زانم هاتوون بۆ راوی ئیمه. ده ستمان لینه لگرن. ئیمه له و سووچه ی دارستاندا هیلانه مان چی کردوو. جووجه له خوشه ویسته کانم له ژیر بالما خه وتوون. ئەو هیلانه یه مان لی کاول مه که ن به خوینی دل سازمان کردوو. ده نوکی سووری جووجه له کانم شووشه ی ته مه نمن. خهت و خالی باله کانیان ئوخزنی ژنان و گیانمن. من له مه رگی خۆم ناترسم. ده ترسم تیرتان سه ربکا و جووله کانه م بپیکئ- له و خه وه شیرنه "بی به شیان مه که ن" ئەوه ی رۆلی دایک دهگیرئ (ئه کته ر) عه ولای نه هری بوو که سالی ۱۳۶۰ی. ۵ کۆچی دوا یی کرد. ئەو له جلو به رگی دایکانه به دهنگی زولال و به هه وایه کی خه مناک و غه رب ئەم شیعرا نه ی بۆ راوچیان ده خوینده وه و ده گریا. کاک عوبه ی دیلالی ئەویو بیان و سیروس حه بیبی رۆلی منداله کانیان له ئەستو بوو. ته مه نیان ۱۳ و ۱۴ سالانه بوو-

سيروس حه بيبي ميژ مندالكي ژيکه له بوو که به دنکه هست بزوينه که ي بيسه رانی دهه ژاند شمه کيکي له وينه ي په پوله له به ردا بوو، دهسته چوکه و ژيکه له کانی به رهو ئاسمان هه لډينا و نهو شيعره ي حاجي قادري کوي ده خوینده وه (نه ي بي نه زير و هاوتا هه رتوي که بي قه راري بي دار و بي ديار، بيدار و پايداري) به گفت و لفتيکي مندالانه و دليرانه داوای له خدا ده کرد که دا يکيان رزگار بکا. کرو زانه وه ي مندالانه ي نه وهنده خه مناک بوو که دلي به ردي ده تونده وه. به شيکي زوري سهيرکه ران (وه گريان ده که وتن). ده گريان شانوک له حه وشه ي خانوبه ر به کدا به ريوه ده چو بويه ش دهر و جيرانانيش له ديتي بي به ش نه ده بوون ژنان و کچان که له سه ربانانه وه نه م ديمه ناننه يان چاو لڼده کرد خويان بوانه ده گيرا و له کلپه ي گريانيان ددا. هه رکه س ديتباي دلي پر ده بوو. مندالاني دا يکي نيشتمان ده چونه بن پيلي و هه لڼانده ستانده سه ربي و مندالانه ده يانلا و انده وه و ماچيان ده کرد و دلخوشيان ده داوه بو وه ي به غيرت و پشتگه رمي نه وانه وه دا يکي نيشتمان له چنگي راوچيان رزگاري بي. نهو شانويه له شاره کاني نه غه ده و شنو و بؤکانيش نمايش کراو ده گل پيشوازي گه رمي خه لک رووبه روو بؤوه.

۸- يادداشته کاني ميرزانه ناني که ريمي

له روژي ۲۸ ي به فرانباره وه واته ۳ روژ به ر له ۲ ريبه نداني ۱۳۲۵ ژماره يه کي زوري خه لکي شاره کاني کوردستان پيکه اتوو له عه شيرت و هوزي جوراوچور و ديهاتي؛ له دوور و نزیکه وه؛ به و توش و سه رمايه وه خله ته و بهوپه ري دلپاکيه وه ورده ورده هاتنه مه هاباد. نيشتمانيپه روه ري وای له و خه لکه تاسه باره کردبوو که په لپه لي زوو گه يشتنيان بوو. هه ر دهسته و تايه فه و هوز و عه شيره تیک

به رووگه شيبه وه؛ ئالا به ده ست و به ده نگی ده هؤل و زورنا له پيش سوار و پياده وه به دروشي بژي کورد و کوردستان؛ هاتني خويان راده گه ياند. خه لکي مه هاباديش به و په ري دلئاوايه وه به پيشوازياننه وه چوون و ميوانداري تيان کردن. روژي ۲ ريبه ندان گه يشت. نه گه رچي چه ند روژ پيشتر به فريکي قورس باريبوو هه وايه کي توش و هه ور و هه لايبوو؛ به لام نه و روژه تاو و بانکي خوشي بوو؛ تيشکي خور ديمه نيکي تايه تي به ده ست و کيوان به خشيبوو. وه ک بلي سروش تيش هاتنيته يارمه تي خه لک. شه قام و سه رده رانه ي دهرگاي دايره کان و مالان به ئالا رازابوونه وه. ده نگی گوراني ره سني کوردي له کوچه و کولانانه وه ده هات و ئوخژني به دلي تاسه باران ده به خشي. له کاتژمير ۸ به ولاره جه ماوه ر هه ر زيادي ده کرد. له لايه کي گوره پاني چوار چرا؛ قوتابيان کور و کچ به جلوبه رگی يه کره نکه وه به ريز وه ستابوون و شاد و سه رخوش، گوراني سروودي دل بزوينيان ده گوته وه. له به رامبه ري شويني ئاخافتنه وه؛ هه زاران که س خه لکي شار و ديهاته کاني موکريان به جلوبه رگی ره نگاوره نگی کوردييه وه راوه ستابوون.

۹- يادداشته کاني ميرزا مه نافي که ريمي

۱- نه و سه روک عه شيره تانه ي له ناوچه جوراچوره کانه وه هاتبوونه نه م کوبوونه وه يه بريتي بوون له:

۲- ماکو و نارارات: ئاغاي عومه ر خاني جه لالي، شيخ حه سن، شيخ که ي- حه سه ن ده لاي- عه بدللاميلان فه خري

۳- سو مای برادوست و ده ستي مه رگه وه ر: ئاغاي سه يد عه بدولاي گه يلاني زاده؛ عومه ر خاني شه ريفي، عيرفاني شه ريفي- تاهير خاني سمکوي هه باس فينک- قويتاس ئاغا- شيرق محه ممه دي، حاجي وه تمانی

- عهدی، حهسه نی نیلو- تمهر خان- موردا نورکو- حهسن هه نار-ه زوبهید- عوزید- سهد سهد فهدیم.
- ۴- شنق: ئاغایان؛ موساخانی زهرزا- قهرنی ئاغای زهرزا- میرزا سهدید- قازی محهمه دی خزی- کاک همزه
- ۵- سولدوز! ئهمه کاک خدر- قاسم پیروتی- حهمه دهمین پیروتی
- ۶- لاجان: کاک عهولا قادری- مامند پیروتی- حوسین محهمه دی- پیروت ئهمیر عهشایری همزه ی نه لوسی.
- ۷- پیرانشار: حهمه دهمین ئاغا- قهرنی ئاغا.
- ۸- میاندواو: حهمه حوسین خانی سهیفی قازی .
- ۹- بۆکان: عهبدلرحمانی شهره فکهندی- رهشید عهلیزاده
- ۱۰- عهشیره تی مهنگور: کاک برایمی ئهدهم- مام حوسینی ئافان- کاک سلیمان- کاک همزه- حهمه دهمین ئاغای سهلیم ئوجاق
- ۱۱- عهشیره تی هرکی: رهشید بهگی بهگزاده- نووری بهگ و زیروبهگ
- ۱۲- هۆزی گهورکی سهقز: حهمه ئاغا- برایم ئاغا
- ۱۳- گهورکی سهردهشت: کاک ئهسهه ئاغا
- ۱۴- دینوکریی شار ویران: جهعفر کهریمی- قاره مان محهمه دی.
- ۱۵- دینوکریی بۆکان: ئاغای ئیلخانی زاده- محهمه دی- عهیز ئاغای کولته په- ساداتی هیدایه تی حاجی کهند
- ۱۶- فهیزوللا بهگی بۆکان و سهقز: محهمه دی فهیزوللا بهگی- عهلیخانی شیرزاد- ئهمه خانی فاروقی- عهولاخان- حهسن خانی فهیزوللا بهگی.

- ۱۷- سهقز: عهلیخانی فاتح- محهمه خانی ئهمه خانی شیخی- شیخ سهدی ئهسه دیاری- رهسول ئاغای مهحمودی- عهلی جهوانمه ردی- حهمه رهشید خانی قادری قادری خانزاده.
- ۱۸- عهشیره تی جوانرۆ- ئورمان و بارزانی.
- ۱۹- شیخه کانی کولیجه به سهرکردایه تی شیخ حهسه نی شیخی بورهان.
- ۱۰- یادداشته کانی میرزا مه نافی کهریمی:
- ئهوانه ی دوا ی قسه کانی قازی محهمه له بواری خهبات و خوراگری نه ته وه ی کورده وه قسه یان کرد و ئاماده یی خویان بۆ هر چه شنه فیداکارییه ک دهربری بریتی بوون له:
- ۱- حهمه حوسین خانی سهیفی قازی
- ۲- مهلا حوسینی مهجدی
- ۳- حاجی بابه شیخ.
- ۴- عهبدلرحمانی شهره فکهندی (ههژار)
- ۵- حهمه دهمین شیخوئیسلا می (هیمن)
- ۶- سهد محهمه دی ئه یوبیان
- ۷- شیخ حهسه نی شیخی بورهان
- ۸- عومه ر خانی شکاک
- ۹- زیرو بهگ
- ۱۰- حهمه دهمین موعینی
- ۱۱- سهد عهبدولعه زیزی گه یلانی زاده
- ۱۲- برایم ئهدهمی مهنگور
- ۱۳- ئهمه دی ئیلخانی زاده
- ۱۴- محهمه دی نانه وازاده

ئافرتان:

۱۶- وهيلمه‌ی سه‌یادیان

۱۷- خه‌دیجه‌ی حه‌یده‌ری

له‌ کۆتاییدا قوتابییانی قوتابخانه‌ی گه‌لاوێژ و سه‌عه‌ده‌ت سرودوی نیشتمانیان خۆینده‌وه

۱۱- یادداشته‌کانی میرزا مه‌نافی که‌ریمی:

هه‌لکرانی ئالای کوردستان له‌ نه‌غه‌ده‌.

کۆمیته‌ی ناوه‌ندیی حیزبی دیموکرات بریاری دا ئالای سی رهنگی کوردستان له‌ نه‌غه‌ده‌ هه‌لکری. رۆژی ۱۳۲۴/۹/۲۷ ی.ه کاک حوسینی فروه‌هر- عه‌لی خوسره‌وی- حه‌مه‌ده‌مین شه‌ریفی- دلشاد ره‌سولی و وه‌هاب بلووریان سه‌عات ۸ی به‌یانی گه‌یشته‌ نه‌غه‌ده‌ و له‌لایه‌ن ئاغانان؛ پیروتی: کاک بایز- میرزا برایی سه‌رۆکی شاره‌وانی نه‌غه‌ده‌ و توێژه‌ جوړاو جوړه‌کانی ئه‌م شاره‌وه‌ پینشواریان لی کرا. شه‌قام له‌ جه‌ماوه‌ر جمه‌ی ده‌هات و نزیک به‌ حه‌وسه‌ت پینشه‌رگه‌ له‌ پیاوه‌ رۆکانه‌وه‌ به‌ مه‌ودایه‌کی دیاریکراو به‌ریز وه‌ستابوون. کاتژمێر ۹/۳۰ ی به‌یانی له‌ حالیکدا که‌ شادمانی شاری نه‌غه‌ده‌ی له‌ ئامیز گرتبوو هه‌موو خه‌لکیش به‌ کورد و تورک و ئه‌رمه‌نی و و ئاشوورییه‌وه‌ به‌شدار بوون؛ قوتابیانی کور و کچیش دیمه‌نیکی رازوه‌ تریان خولقاندبوو؛ ئالا هه‌لگران به‌ره‌و شوینی دیاریکراو چوون- له‌ حالیکدا که‌ ئالا که‌یان ده‌شه‌کانده‌وه‌، چه‌کدارانی حیزب هه‌زار فیشه‌کیان به‌ نیشانه‌ی شادمانی ته‌قاند. ئالا که‌ له‌ به‌ر ده‌رگای وه‌ ژوورکه‌وتنی حیزب خرایه‌ سه‌رشانی پینشه‌رگه‌یه‌ک و خه‌لکیکی زۆر زیاره‌تیان کرد. دواتر کاک عه‌لی خوسره‌وی به‌ تیروته‌سه‌لی باسی رۆلی

شه‌هیدانی کرد. دوایی به‌ریز ته‌قی خانی بۆزچلوو که‌ یه‌کیک بوو له‌ گه‌وره‌کانی هۆزی قه‌ره‌په‌یاغ چوه‌ شوینی ئاخافتن و له‌لایه‌ن عه‌شیره‌ته‌که‌یه‌وه‌ به‌خێره‌اتنی شاندی میوانی کرد و شادمانی خۆی به‌ نیشه‌ت دامه‌زرانی لقی حیزبی دیموکرات له‌ نه‌غه‌ده‌ ده‌ربری، رۆوره‌سه‌مه‌که‌ به‌ کوشته‌وه‌ی چه‌ند مانگا و مه‌ر و پاشان به‌شادمانی کۆتایی پی هات.

هه‌لکرانی ئالا له‌ مه‌هاباد.

رۆژی ۱۳۲۴/۱۰/۵ ی.ه ژماره‌یه‌ک له‌ ئه‌ندامانی حیزب مه‌ئموورکران که‌ له‌ رۆره‌سه‌می هه‌لکردنی ئالای کوردستان له‌ بۆکان به‌شدار بن ئه‌وانه‌ بریتی بوون له‌؛ به‌ریزان؛ مسته‌فا سولتانیان- عه‌بدولقادر موده‌ریسی- حوسین فروه‌هر- حه‌مه‌ده‌مین شوره‌فی- عه‌لی خوسره‌وی- مه‌حموود وه‌لیزاده- ره‌حیم له‌شکری- مامۆستا هیمن و مه‌مه‌دی نانه‌وازاده‌ فه‌رمانده‌ی ئه‌رته‌شی کوردستان و قاسم ئاغانی ئیلخانی زاده- شاندی به‌ریکراو کاتژمێر یه‌کی دوا‌ی نیوه‌رۆ له‌ مه‌هاباد وه‌ریکه‌وت و سه‌عات ۲ی گه‌یشته‌ میانداو ژماره‌یه‌ک له‌ پیاوماقولا‌نی بۆکان وه‌ک به‌ریزان؛ حه‌مه‌ده‌مین ئیلخانیزاده- برایی عه‌لی یار- ئه‌بو به‌کری موه‌ته‌دی- مامۆستا حه‌قیقی و مامۆستا هه‌ژار هاتنه‌ پینشواری شاندکه‌- له‌ دوو کیلو مه‌تری میانداو له‌ ئاوایه‌ک که‌ ته‌غیباتی (تقی رباد) ی پین ده‌لین و زۆربه‌ی خه‌لکه‌که‌ی ئه‌رمه‌نین له‌لایه‌ن عیشقی خانی ئه‌رمه‌نییه‌وه‌ پینشوارییه‌کی گه‌رمیان لیکرا. ژنان و پیاوانی ئه‌رمه‌نی که‌ ئه‌م به‌ره‌وه‌به‌ری جاده‌که‌یان گرتبوو به‌ قریوه‌ و چه‌پله‌ لیدان به‌رییان کردن. له‌سه‌ر ری میانداو بۆکان ئاوایه‌کی گه‌وره‌ی به‌ ناوی "قه‌ره‌مووسالیان"

لئ یه- بنکه یه کی حیزبی دیموکرات له ویش کرابووه. ئەندامانی حیزبی ئەم ئاواپیهش که بریتی بوون له بهریزان؛ مستهفا موقته دیری- یونس خان- مهحمود خان- عهولا خانی ئەمیری؛ بهگه رمی پیشوازییان له شانده که کرد و به پیتی داب و نه ریتی باو مه ریکیان کوشته وه. سهعات چواری عهسر شانده که گه پشته عهلیاوا له دوو کیلومه تری بۆکان (ئیتستا تیکه له بوون وه رگیز) له و ئاواپیهش پیاو ماقوولانی گوند: جه عفه راغا و مارف ئاغای ئیلخانزاده- ئەحمده بهگی فهیزوللا بهگی- هه باس ئاغا- خالید ئاغای حیسامی- فهیزوللاخان- عهلی خانی قازلیان- عهلی بهگی فهیزوللا بهگی عومه راغا و ئەحمده راغا و که ریم ئاغای عه باسی به کوشتنه وهی چهند "گا" و مه ریک پیشوازییان لیکردن. کاتژمیر ۱۲ی روژی دواپی حاجی بابو شینخ سه روکی هه یئه تی میلی کوردستان ده گه له ئەحمده ئاغای ئیلخانزاده هاتنه بۆکان. روژی ۱۰/۷/۱۳۲۷ی.ه کاتژمیر ۸ی به یانی له سه ره قه لای بۆکان که ده روانیته شار ریوره سمی هه لکردنی ئالا به ریوه چوو. مارشی نیزامی لیدرا و خه لکی بۆکان که نزیک به ۶ هه زار کهس ده بوون له خوار قه لاهه له دهوری حه وزه گه وره کردیان به ره شه له ک. له گه له هه وای شادمانی ئالا هه لگری نیزامی ئالا که ی شه کانه وه و له حالیکدا که جه نابی حاجی بابو شینخ و عهلی بهگی شیرزاد له لای داستی له و بهریزان حه سه نی قزلجی و حه مه سادقی قزلجی و علی خوسره وی و جه عفه راغا و مارف ئاغای ئیلخانزاده و خالیدی حیسامی و حوسین ئاغای عه لیار و براکانی لای چه پی ئالا که یان گرتبوو؛ ئالای "پیرۆز" له نیو چه پله ریزان و مارشی نیزامیدا هه لکرا.

له پاشان ماموستا هه ژار و سادقی قزلجی به ریکووپیکی قسه یان له سه ره گرینگیتی و ریزگرتن له ئالای کوردستان کرد و ماموستا هه ژار و

حه قیقی شاعیر هه رکام به نوره ی خویان شیعی نیشتمان په روه رییان خوینده وه و کاتژمیر ۱ی دواپی نیوهرۆ ریوره سمه که کۆتایی پی هات.

۱۲- یادداشته کانی میرزا مه ناف که ریمی

ئه وه به که م جار بوو ئافره تی کورد ده هاتنه نیو گۆره پانی چالاکی کومه لایه تیه وه و هه لیان بو ره خسا که مافی له ده ست چووی خویان وه رگرنه وه و شوناس و رۆلی خویان له به شه جو راو جو ره کانی کومه لگادا دیاری بکه ن. به پیتی برگی ۲۱ی پی ره وی حیزبی دیموکرات که ده لآ؛ ژنانیش وه ک پیاوان ده بی خاوه نی ته واوی مافه سیاسی- کومه لایه تی و مه ده نی خویان بن، کومیته یه ک به نیوی کومیته ی ژنان دامه زرا و به رپر سیاره تیه که شی که وته ئه ستوی میناخانی هاوسه ری قازی محمه ممه د. روون و ئاشکرایه به هوی ئه و سه رکوت و بی به شیانه ی ریژی می ره زاخانی په هله وی سه باره ت به خویندنی گه نجان و مندالانی کوردستاندا پیکی هیناوبوو ژماره ی ژنانی خوینده واری کوردستان له چاو نه خوینده واره کانی ئیجگار که م بوو. به و حاله شه وه به هوی هۆگریه ک که ژنان به حکومه تی کوردستان هه یانبوو؛ هه ره له گه له ئاگادار کرانه وه ی کومیته ی خویان تینا ناو نووس کرد ژنان گه لیک گروپ و دهسته به عه شق و تاسه وه ناو نووسیان تینا کرد. له لایه ن وه زاره تی فه ره نگ (رۆشنیری کوردستانه وه) بیجگه له قوتابخانه که ی کچان؛ قوتابخانه یه کی دیکه ش هه ره بو کچان کرایه وه. له به ره ئه وه ی که ژماره یه ک ژن له م بواره دا گه لیک فیدا کارییان کرد و چالاکییان نواند پیویسته ناوی هیندیک له و خزمه تگوزاره به ریزانه بینم بو ئه وه ی ناویان له میژووی فه ره نگ و کولتووری ئەم نیشتمانه دا هه ربمینیته وه.

- ۱- خاتوو مینا قازی- بهرپرس ۲- خاتوو ئامینه داودی ۳- خاتوو زیبا ئه یویبان مه رکه زی ۴- شا سولتان خانمی قازی فه تاحی قازی ۵- خاتوو ره عنا فروهر ۶- کولسوم سولتانیان ۷- نه زاکه ت حاجی ره شید ۸- خه دیجه حه یده ری ۹- وه جیهه شو جاعی ۱۰- وه یلمه سه یادیبان

ئو ئافره تانه ی به نووسینی وتار و بابه ت دا هاوکاری رۆژنامه ی کوردستانیان ده کرد.

- ۱- کوبرا عه زیمی ۲- حه له ب ئیسماعیل فه ره جی.

ههروه ها ئو ژنانه ی له جیژن و ریوره سمه کانداه قسه یان ده کرد؛

- ۱- خاتوو سه لته نه ت داودزاد ۲- عیشره ت عه زیمی ۳- وه یلمه سه یادیبان ۴- خه دیجه حه یده ری
- ۵- ئیران بلووری ۶- فه ریده زه ندی
- ۱۳- یادداشته کانی میرزا مه ناف که ریمی.

ههروه ها له شاری مه هابادا که سایه تیه کی که لیمی که نزیک به ۶۰ بنه ماله ده بوون. ده ژیان. جووله که کانی مه هاباد به پیچه وانه ی جووله که ی شوینه کانی تری ئیران له و پهری هیمنایه تی به دوور له چه رمه سه ری دا ده ژیان و خه ریکی کاری زیرینگه ری- پارچه فره شی (به زازی) و ده رمان فره شی بوون- که س کاری به سه ریانه وه نه بوو. له کاتی راگه یاندنی کوماردا ئه وانیش وه ک خه لکی مه هاباد به شداری جیژن و شادمانی بوون- وه زاره تی رۆشنیبری (فه ره نگ) که خه ریکی ریک و پیک کردنی کاری قوتابخانه و کتیبی قوتابیان و کاروباری له م چه شنه بوو؛ جووله که کانیشی وه پشت گوی نه خست- له راگه یه ندراو یکدا ئیزنی پیدان

که به پیی بوچوونی قازی محه مه د که لیمی ه کانیش وه ک برا کورده کانی دیکه یان؛ مافی ئه وه یان هه یه قوتابخانه ی تاییه ت به خویان هه بی و خویندی زمانی عیبریش ئازاده و قوتابخانه کانیشیان وه ک قوتابخانه کانی دیکه ی کوردستان له هه موو ئیمکاناتی یاسایی به هره مه ندن. پاش ئه م راگه یاندنه؛ ریکه وتن که قوتابخانه یه کیان به سه ره رشتیاری ئاغای داود زاده سازکه ن دایر کرانی ئه م قوتابخانه یه ش پیشوازیی لیکرا و به ئاماده بوونی دایک و باوکانی قوتابیان ریوره سمی کردنه وه ی به شادمانییه وه به ریوه چوو.

-۱۴

۱- زور که س پتیان وایه شه هید نانه وازاده له پیلانیکدا له فره که وه هه لداشته تراوته خوارئ و فره که به رنه بوته وه.

۱۵- ژیر نووس- نووسراوه کانی میرزامه ناف که ریمی.

حیژی دیموکراتی ئازه ربا یجان هه ر حیژی تووده بوو که به که میک گۆرانکاری له به رنامه و پهیره وی نیو خو ی

- به پنی هه ل و مه رچی ئه وکات- به بی سه رنج دان به وه ی که چالاکی خو ی له ناو خاکی ئیران دا ده ست پی کردوه، به په له په ل له ئازه ربا یجان ده ستیان کرد به به ریوه بردنی ئه و کارانه ی وا کۆمونیسته کان له سه ره تای شو رشی مه زنی ۱۹۱۷ی. ز له سو فیه ت کردبوویان.

زهوی و زاری خاوه ن زهوییه کانیان داگیر کرد و له نیو وه زیران دا، دابه شیان کرد. ئه و کارخانه ی وا خاوه نی تاییه تیان بوو ماهی حکومه ت بوو له ده ست که سایه تیه ناسراوه کان دابوون. وه ک سامانی نه ته وه بی راگه یه ندران و به کریکاران سپی دران. باجی زور قورسیان به سه ر دهوله مند و کاسبکاره کان دا فره زکرد و موک و مالی که سایه تیه

ناسراوه كانيان داگير كړد. له ناكامۍ نه كارانه دا، نازهر بياجانى ئيران كه سى چالاک و كارامه ي تيدا نه ما. له راستيدا ته ورپه مابوو و خه لگيكي بي روح و بي هه ست. شه قامه كان چول و هول بوون و له جموجول كه وتبوون. دووكانه كان هېچ كه لوپه لپان تيدا نه مابوو و بي مشته رى و بیره ونه ق مابوون. سر كرده كان ناگيان له باروډوخى نابوورى ناچه ي ژيرده سه لاتيان نه بوو و له جبي نه وهى بير له ناسايش و خوشگوزهرانى خه لكه كه يان بكه نه وه، هه موو هه وليان بو يه ك گرته وهى دوو نازهر بياجان بوو.

۱۶- ژير نووس- نووسراوه كانى ميرزا مهناف كه ريمى.

قازى محممه د به نندامانى حيزي گوت: نه گه رچى ده زانم ريگاي تنيه رين و چوونم بو سوقيه ت كراويه و جاده كانى نازهر بياجانى روژتاوا هه له ژير چاوډيري خومان دايه، به لام چون په نا بو دوله تيك به رم كه پابه ندى هېچ كام له په يمانه كانى نيه و بو به رژه وه ندى خوى به هوى هينديك قهول و په يمانى بي بنه ما- كه له لايه ن دوژمانه وه پيى دراوه و جگه له درو و فيل هېچى تر نيه- نه ته وه كانى كورد و نازهر كرده ته قوربانى ويسته كانى خوى و هه روا به جبي هيشتون.

من حكومته سوقيه تم تاقي كرده وه و ديسان تاقي كرده وهى خه تايه. نه ندامانى نه نجومه نى وه زيران نازادن كه بوهر جبيك كه ده يانه وي برون و هه رچى پيوستيانه هه ليگرن و نه هيلن چراى نه م بزوتنه وه يه خاموش بي.

۱۷- ژير نووس- نووسراوه كانى ميرزا مهناف كه ريمى.

نه ورژه ي كه دادگايى پيداچوونه وه ده ستى پيرد، هه شتا روژ له دادگايى كړدى قازيه كان تيه ر ببوو، كه له دادگايه كى سه رته اى سه حرايى دا حوكمى مردنيان پي درابوو. بو دادگايى پيداچوونه وه.

وه فديكي نه فسه رانى دادگاي ته ورپه- كه چوارده كه س بوون- هاتنه مه اباد. قازى محممه د له دوايين به رگري كړدى خوى دا كه چل و هه شت سه عات دريژه ي هه بوو، له هولى دادگا گوتى: بزنان كه له پاش كوژرانى من، هه ر دلويه خوښيكي من، نه بيته قازى محممه ديكي تر و نه و بزاقه قهت خاموش نابى.

۱۸-

۱- كتيبي دادگايى كړدى و به رگريه كانى قازى محممه د- نووسينى محممه د نه مين و به دره دين صالح وه رگيرانى نه حممه د محممه دى-

له زمانى سه روان كيومه رس صالح، هه والنيرى سوپا شا، هه موو بابه ته كانى دادگا و ده قى وه سييه ت نامه كه له ژماره ۶۶ و ۷۵ گو قارى (تاج كيانى) دا چاپ بووه و سه روانى ناو براو به هوى بلاو كړده وهى نه م بابه تانه، دهره جى لى نه ستينراوه و ساليك خراوه ته زيندان.

سه روان كيوومه رس خوشكه زاي سه رله شكه ر جه م بووه. سه رله شكه رجه م، مي ردى (شه مس)ى خوشكى شا بووه. نه و بابه تانه ي به شيوه ي نه ينى و پاريزراو (محرمانه) بو شاي ئيران و فه رمانده كانى نه رته ش ناردووه.

۱۹- ژير نووس- نووسراوه كانى ميرزا مهناف كه ريمى

نه و روژه كه به ريوه به رايه تى په روه رده ي كوردستان به من سپي درا، ده زمانى كه له داهاتوودا بو به ريوه بردى نه و نه ركانه ي پييان سپاردووم، له گه ل گرفتى زور سه خت رووبه روو ده بم. له خه رمانانى ۱۳۲۰ تا سالى ۱۳۲۴ هه موو قوتابخانه كان داخراوو يا نيوه داخراو بوون. باروډوخى بييناكان و په روه رده ي منالان له هه موو لايه نيكه وه خراپ و بي سه روبه ر و نالوز بوو. بو فيركارى زمانى كوردى نه كتييمان هه بوو

نه مامۆستا. له‌لایه‌کی تر، زووتر کردنه‌وه‌ی قوتابخانه‌کان له‌ هه‌موو لایه‌که‌وه (فشارمان) له‌سه‌ر بوو.

هێچ ریگایه‌کمان نه‌بوو جگه‌ له‌وه‌ی له‌ کوردستانی عێراقه‌وه کتیبی کوردی بێنین. به‌ بریاری شاندی فه‌ره‌ه‌نگی به‌ زووترین کات، کتیبی پێویستمان هێنا و دوا‌ی گۆرانکاری پێویست، له‌ چاپخانه‌ی مه‌هاباد چاپ و ئاماده‌کرا و کتیبی تازه‌ له‌ نێوان قوتابخانه‌کان و کتیبخانه‌ گشتیه‌کانی شاردا دابه‌ش کران. هاوکات له‌گه‌ڵ کردنه‌وه‌ی قوتابخانه‌کان، چه‌ند مامۆستای کوردستانی عێراق که‌ ناویان:

عوسمان دانه‌ش، محهمه‌د وه‌ردی، عه‌بدالقادر ئه‌حمه‌د و جه‌میل به‌هائه‌دین بوو، به‌ویستی خۆیان بۆ فێرکاری زمانی کوردی، هاتن بۆ مه‌هاباد. قوتابخانه‌کان کرانه‌وه‌ و منالان به‌ شه‌وق و زه‌وقینکی چاوه‌روان نه‌کراو روویان له‌ (پۆله‌کان) کرد. به‌هۆی هۆگری له‌ راده‌ به‌ ده‌ریان، له‌ ماه‌وی که‌متر له‌ مانگیک دا ئه‌لفیبی کوردی و تاراده‌یه‌کیش خۆیندنه‌وه‌ و نووسین فێر بوون و به‌و پێیه‌ گه‌رفتیگ که‌ له‌ سه‌ره‌تادا به‌بێ چاره‌سه‌ری ده‌هاته‌ به‌رچاو به‌ ئاسانی چاره‌سه‌رکرا.

چوارمانگ به‌سه‌ر ته‌مه‌نی حکومه‌تی کوردستان دا تێپه‌ری و له‌و ماوه‌یه‌دا، که‌م و کوورییه‌ فه‌ره‌ه‌نگیه‌کان تاراده‌یه‌ک چاره‌سه‌رکران به‌لام به‌ریوه‌بردنی قوتابخانه‌کان، ئه‌گه‌رچی هه‌ولینکی زۆری بۆ درابوو، به‌لام پێویستی به‌ تیکۆشانی زۆرتر هه‌بوو. بۆ ئه‌وه‌ی کاره‌کان به‌رسه‌ریه‌کدا نه‌که‌وێ و کۆسپ نه‌که‌وێته‌ سه‌ره‌ریگای پێشکه‌وتنی کاری فه‌ره‌ه‌نگی، کاک ئیبراهیم نادری که‌ لاویکی خۆینده‌واری کرماشانی و به‌کالۆریۆسی له‌ ئه‌ده‌بیاتی فارسی هه‌بووه‌ بوو. له‌لایه‌ن منه‌وه‌ کرابه‌ جیگر له‌ کاروباری

فه‌ره‌ه‌نگی کوردستان. ئه‌و به‌ریزه‌ لاویکی زۆرچالاک و له‌ به‌ریوه‌بردنی کاره‌کانی دا زۆر جێدیدی بوو.

له‌هه‌موو کاته‌کانی شه‌وورۆژدا، له‌ راگه‌یشتن به‌ پێداویسته‌کانی قوتابخانه‌کان خافل نه‌بوو و ئه‌رکه‌کانی خۆی زۆر به‌ باشی به‌ریوه‌ ده‌برد و من به‌ ئاسووده‌یی کاره‌کانی حیزبیم به‌ریوه‌ ده‌برد.